

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

РУЖИНСКАС Олександр Віталійович

УДК [007.2:339.54:330.368 (100)]

ДИСЕРТАЦІЯ

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН В
УМОВАХ НЕРІВНОМІРНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ**

Спеціальність 292 – міжнародні економічні відносини

Подається на здобуття ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.В. Ружинскас

Науковий керівник: Леонід КІСТЕРСЬКИЙ, доктор економічних наук,
професор

Вінниця – 2023

АНОТАЦІЯ

Ружинскас О.В. Трансформація зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 292 «Міжнародні економічні відносини». – Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця, 2023.

Дисертаційну роботу присвячено узагальненню та систематизації теоретико-методологічних засад формування зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку та розробці науково-практичних рекомендацій щодо напрямів трансформації зовнішньоторговельної політики країн у межах формування нової технологічної парадигми.

У розділі 1 «Теоретичні засади дослідження зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку» проведено детальне вивчення ортодоксальних та сучасних теорій глобального економічного розвитку, наведено систематизацію чинників, що впливають на економічне зростання, виокремлено провідну роль міжнародної торгівлі в якості важеля економічного зростання. В результаті аналізу вищеназваних концепцій, еволюції теоретичних поглядів на чинники та драйвери економічного зростання, зроблено висновок, що на різних історичних етапах існує варіативність джерел, детермінантів та рушійних сил економічного прогресу. В процесі еволюції світового господарства, трансформуються складові елементи глобального розвитку: змінюються важелі розвитку (НТП, зміна суспільних укладів, превалювання ринкових відносин, трансформується інституціональне забезпечення глобального економічного розвитку), диверсифікуються функції держави з їх розподілом між національними, регіональними і наднаціональними інститутами, переходять на новий рівень технологічні складові виробничих

процесів – в умовах переходу на новий шабел технологічного розвитку важливу роль відіграють також науково-технологічні драйвери економічного розвитку.

В результаті проведеного аналізу дістали подальшого розвитку теоретико-методологічні засади нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме надано еволюцію теоретичних поглядів на механізм впливу міжнародної торгівлі на нерівномірність глобального економічного розвитку, з виокремленням зовнішньоторговельного важеля як постійного та ключового в контексті трансформації технологічної парадигми на етап активного використання кібернетичних систем та цифровізації виробництва.

При дослідженні питання формування зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, автором було виявлено появу нових типів зовнішньоторговельної політики в контексті активізації технологічної трансформації економічного розвитку, переходу глобальної економіки до інформаційної та інноваційної економіки, а годом до цифровізації, де превалюють цифрові послуги, товари ІКТ, високотехнологічні сектори економіки, а виробничі ланцюги забезпечені розвитком мережі Інтернет. Формування нового типу зовнішньоторговельної політики – цифрового неопротекціонізму характерно в першу чергу для розвинених країн (США, ЄС, Японії), і використовується країнами з метою збереження національних конкурентних переваг.

Автором надано власне визначення цифрового протекціонізму, під яким пропонується розуміти інструмент державного втручання у вигляді встановлення бар'єрів або перешкод для цифрової торгівлі, включаючи цензуру, фільтрацію, заходи локалізації та правила для захисту конфіденційності, що спрямований на підвищення продуктивної спроможності країни шляхом розвитку нових порівняльних переваг в умовах становлення цифрової економіки.

Визначено, що новий тип протекціоністських заходів в умовах діджиталізації (цифровий протекціонізм) реалізується шляхом встановлення бар'єрів або перешкод для цифрової торгівлі при одночасному сприянні становленню національних цифрових компаній задля набуття країною нових

порівняльних переваг. Проаналізовано політику цифрового протекціонізму у країнах Азії та Європи. Визначено актуальність цифрового протекціонізму для України з метою підвищення конкурентоспроможності економіки країни завдяки розвитку порівняльних переваг у сучасних технологічних галузях в умовах формування постіндустріального типу економіки, що може стати перспективним напрямом зовнішньоторговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

У розділі 2 «Аналіз зовнішньоторговельної політики країн світу в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку» автором проведено аналіз позиціонування країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку та визначено сучасні тренди міжнародної торгівлі в умовах трансформації зовнішньоторговельної політики країн. В результаті чого визначено провідні тенденції глобального економічного розвитку на сучасному етапі, до яких віднесено: зниження ділової активності та сповільнення темпів економічного розвитку в результаті пандемії COVID-19, з частковим відновленням за рахунок трансформації зовнішньоторговельної політики країн за рахунок активізації протекціоністських заходів (нетарифних, прихованих та нового типу протекціонізму – цифрового неопротекціонізму); зростання цін та нестабільність більшості товарних ринків, викликані війною в Україні та невизначеністю світових енергетичних потоків, що детермінує різке зростання інфляції та, як відповідь у більшості країн, посилення фіскального та монетарного контролю, що у глобальному масштабі призводить до зниження попиту через скорочення бюджетів домогосподарств; активізація процесів деглобалізації та регіоналізації в країнах з ринками, що формуються (зокрема у Азії та Південній Америці) з метою захисту національних інтересів та суверенітету; подальша трансформація міжнародної торгівлі з переорієнтацією торговельних потоків на ринки, що розвиваються з превалюванням електронної комерції в умовах формування цифрової економіки.

При вивченні сучасних трансформацій зовнішньоекономічної політики країн в умовах цифровізації було визначено, що провідні країни світу, такі як

США, Європейський Союз, Китай, Японія та інші, розуміючи роль цифрових технологій, цифровізації, переходу до нової промислової парадигми з розбудовою Індустрії 4.0 та загалом технологічних зрушень в економічному розвитку, вбачають цифрові трансформації як пріоритетні, що, у свою чергу, впливає та трансформації і зовнішньоторговельної політики. Так, розвинені країни зосереджені на захисті національної економіки та захисті внутрішніх виробників: законодавчо регулюються експорт, реекспорт продукції та технологій з країни; передача продукції та технологій на території інших держав (США), підтримка європейського цифрового порядку денного є пріоритетом зовнішньоторговельної політики ЄС, чия мета полягає в тому, щоб забезпечити лідируючі позиції ЄС у цифровій торгівлі та в сфері технологій. Країни, що розвиваються, натомість направлені на більшу інтеграцію до глобальних ланцюжків додаткової вартості, що передбачає планомірне підвищення відкритості економіки як в торгівлі, так в інвестиціях (Китай).

При проведенні авторських розрахунків Індексу умов торгівлі, зроблено висновок, про варіативність умов торгівлі в країнах в залежності від рівня економічного розвитку. Найбільш економічно розвинені країни з значним науково-технічним, інвестиційним потенціалом (США, Німеччина) мають стабільні значення умов торгівлі. Китай, як і Франція, і Велика Британія демонструють погіршення умов торгівлі, зокрема у пандемійні роки, що свідчить про застосування протекціоністських заходів.

У розділі 3 «Напрями трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку» автором здійснено економетричне моделювання впливу економічного розвитку на зовнішню торгівлю країн, в результаті чого були отримані лінійні та степеневі кореляційно-регресійні моделі впливу показників загальноекономічного розвитку на динаміку зовнішньої торгівлі та ЗТО розвинених країн та країн, що розвиваються, визначено імперативи зовнішньої торгівлі країн в контексті нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме: в умовах цифрових трансформацій наявною є варіативність детермінантів зовнішньої торгівлі країн

в залежності від ступеня економічного та технологічного розвитку. Зокрема, загальною рисою для країн, що розвиваються є наявність значного впливу на ЗТО зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими товарами та частка агропромислового сектору у структурі ВВП, а для розвинених країн найбільший вплив та ЗТО має сектор ІКТ, промислові та високотехнологічні товари.

З метою проведення інтегральної оцінки міжнародної торгівлі в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку автором було обґрунтовано, розроблено та розраховано Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації, який включає в себе субіндекси зовнішньої торгівлі, високотехнологічної торгівлі, регулювання умов торгівлі та мережевої доступності, що дозволило виокремити провідні драйвери впливу на ефективність міжнародної торгівлі країн в сучасних умовах та дало змогу підтвердити провідну роль зовнішньоторговельної політики для країн в сучасних умовах та обґрунтувати сучасні напрями трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

При визначенні напрямів трансформації зовнішньоторговельної політики країн на засадах попередньо отриманих результатів, було розроблено логіко-структурну схему трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, яка включає в себе цілі та сфери трансформації в контексті глобального екологічного та цифрового переходу, а також заходи, необхідні для ефективного впровадження цих змін, з виокремленням необхідності узгодження в рамках СОТ використання політики цифрового неопротекціонізму, що є важливим як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються в контексті глобальних цифрових трансформацій.

Ключові слова: міжнародна торгівля, глобальна торгівля, зовнішня торгівля, експорт, імпорт, зовнішньоекономічна діяльність, міжнародна торговельна політика, зовнішньоекономічна політика, зовнішньоторговельна політика, протекціонізм, неопротекціонізм, діджиталізація, цифрова торгівля, тарифні та нетарифні заходи, асиметрична торгівля.

ABSTRACT

Ruzhynskas O.V. Transformation of foreign trade policy of countries in conditions of asymmetric global economic development. – Qualification research paper as a manuscript.

Thesis for a PhD Degree by Program Subject Area 292 “International Economic Relations”. – Vasyl’ Stus Donetsk National University, Vinnytsia, 2023.

The paper is devoted to the generalization and systematization of the theoretical and methodological foundations of the foreign trade policy formation of countries in the conditions of asymmetric global economic development and the development of scientific and practical recommendations regarding the directions of the foreign trade policy transformation of the countries within the framework of the formation of a new technological paradigm.

In chapter 1 "Theoretical foundations of the countries' foreign trade policy study in the conditions of uneven global economic development", a detailed study of orthodox and modern theories of global economic development is carried out; the systematization of factors affecting economic growth is given; the leading role of international trade as a lever of economic growth is highlighted.

As a result of the mentioned concepts' analysis, the evolution of theoretical views on the factors and drivers of economic growth, it was concluded that at different historical stages there is variability in the sources, determinants and driving forces of economic progress. The constituent elements of global development are transformed in the process of the world economy evolution: the levers of development change (scientific and technological progress, changes in social structures, the prevalence of market relations, the institutional support for global economic development transformations), the functions of the state are diversified with their distribution among national, regional, and supranational institutions, moving to a new level of technological components of production processes. In the conditions of the transition to a new level of technological development, scientific and technological drivers of economic development also play an important role.

As a result of the analysis, the theoretical and methodological foundations of the unevenness of global economic development were further developed. It was given the evolution of theoretical views on the influence mechanism of international trade on the asymmetric of global economic development, with the foreign trade lever being singled out as permanent and key and in the context of the transformation of the technological paradigm to the stage of active use of cybernetic systems and digitalization of production.

While researching the issue of the countries' foreign trade policy formation in conditions of uneven global economic development, the author discovered the emergence of new types of foreign trade policy in the context of the intensification of economic development technological transformation, the transition of the global economy to the information, innovation and digital economy, where prevail digital services and goods, ICT, high-tech sectors of the economy, and production chains are supported by the development of the Internet. The formation of a new type of foreign trade policy - digital neo-protectionism is characteristic primarily of developed countries (USA, EU, Japan), and is used by countries in order to preserve national competitive advantages.

The author provides his own definition of digital protectionism, under which it is proposed to understand a tool of state intervention in the form of establishing barriers or obstacles to digital trade, including censorship, filtering, localization measures and rules to protect privacy, aimed at increasing the productive capacity of a country by developing new comparative advantages in the conditions of the formation of the digital economy.

It was determined that a new type of protectionist measures in the context of digitization (digital protectionism) is implemented by establishing barriers or obstacles to digital trade while simultaneously promoting the formation of national digital companies in order for the country to acquire new comparative advantages. The policy of digital protectionism in the countries of Asia and Europe is analyzed. The relevance of digital protectionism for Ukraine is determined in order to increase the competitiveness of the country's economy due to the development of comparative

advantages in modern technological industries in the conditions of the formation of a post-industrial type of economy, which can become a promising direction of the country's foreign trade policy in the conditions of uneven global economic development.

In Chapter 2 "Analysis of foreign trade policy of countries in conditions of uneven global economic development", were analyzed the positioning of countries in conditions of uneven global economic development and identified current trends in international trade in conditions of transformation of countries' foreign trade policy. As a result, the leading trends of global economic development at the current stage have been identified: a decrease in business activity and a slowdown in the pace of economic development as a result of the COVID-19 pandemic, with a partial recovery due to the transformation of the countries' foreign trade policy due to the activation of protectionist measures (non-tariff, hidden and a new type of protectionism – digital neo-protectionism); rising prices and instability of most commodity markets caused by the war in Ukraine and the uncertainty of world energy flows, which determines a sharp increase in inflation and, as a response in most countries, the strengthening of fiscal and monetary control, which on a global scale leads to a decrease in demand due to the reduction of household budgets; activation of the deglobalization and regionalization processes in countries with emerging markets (especially in Asia and South America) in order to protect national interests and sovereignty; further transformation of international trade with the reorientation of trade flows to developing markets with the predominance of e-commerce in the conditions of the digital economy formation.

When evaluating the modern transformations of the countries' foreign economic policy in the conditions of digitalization, it was determined that the leading countries of the world, such as the USA, the European Union, China, Japan and others, understanding the role of digital technologies, digitalization, the transition to a new industrial paradigm with the development of Industry 4.0 and generally technological shifts in economic development, see digital transformation as a priority, which, in turn, affects the transformation of foreign trade policy. Thus, developed countries are focused on the protection of the national economy and the protection of domestic

producers: the export and re-export of products and technologies from the country are regulated by law; the transfer of products and technologies on the territory of other states (USA), support of the European digital agenda is a priority of the EU's foreign trade policy, the purpose of which is to ensure the EU's leading position in digital trade and in the field of technology. On the other hand, developing countries are aimed at greater integration into global value added and supply chains, implying a systematic increase in the openness of the economy for both trade and investment (China).

When carrying out the author's calculations of the Trade Conditions Index, a conclusion was made about the variability of trade conditions in countries depending on the level of economic development. The most economically developed countries with significant scientific, technical and investment potential (USA, Germany) have stable terms of trade. China, France and Great Britain, show a deterioration in terms of trade, particularly during pandemic years, which indicates the use of protectionist measures.

In chapter 3 "Directions of the transformation of countries' foreign trade policy in conditions of uneven global economic development", the author carried out econometric modeling of the economic development impact on the foreign trade of countries, as a result of which linear and power correlation-regression models of the influence of general economic development indicators on the dynamics of foreign trade were obtained for developed and developing countries, the imperatives of countries' foreign trade in the context of uneven global economic development are determined. The imperatives are: in the conditions of digital transformations, there is variability in the determinants of countries' foreign trade depending on the degree of economic and technological development. In particular, a common feature for developing countries is the presence of a significant influence on the trade balance of foreign trade in agricultural goods and the share of the agro-industrial sector in the structure of GDP, while for developed countries the ICT sector, industrial and high-tech goods have the greatest influence.

In order to carry out an integral assessment of international trade in the conditions of uneven global economic development, the author justified, developed

and calculated the Integral index of international trade in the conditions of digitalization, which includes sub-indices of foreign trade, high-tech trade, regulation of trade conditions and network availability, which made it possible to single out the leading drivers of influence on the efficiency of international trade of countries in modern conditions and made it possible to confirm the leading role of foreign trade policy for countries in modern conditions and to substantiate modern directions of countries foreign trade policy transformation in conditions of uneven global economic development.

When determining the directions of the countries' foreign trade policy transformation on the basis of the previously obtained results, a logical and structural scheme of the transformation of the country's trade policy in the conditions of uneven global economic development was developed, which includes the goals and areas of transformation in the context of the global ecological and digital transition, as well as measures, which are necessary for the effective implementation of these changes, with highlighting the need to agree within the WTO framework the use of the digital neo-protectionism policy. This will be important for both developed and developing countries in the context of global digital transformations.

Key words: international trade, global trade, foreign trade, export, import, foreign economic activity, international trade policy, foreign economic policy, foreign trade policy, protectionism, neoprotectionism, digitization, digital trade, tariff and non-tariff measures, asymmetric trading.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та / або Європейського Союзу

1. Ruzhynskas O. Transformation of Ukraine's foreign trade policy in the context of the free trade agreement with the EU. *Public security and public order*. 2022 (29). P. 187-199. <https://doi.org/10.13165/PSPO-22-29-27>

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Хаджинов І.В., Ружинскас О.В. Методологічні засади неопротекціонізму в епоху діджиталізації. *Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка* (Bulletin of Mariupol State University. Series: Economics). Випуск 22. 2021. С.59-67. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2021-11-22-59-67>

Особистий внесок здобувача: визначення теоретичних засад цифрового протекціонізму та аналіз використання цієї політики в країнах Азії, ЄС та США.

2. Ружинскас О. Трансформація зовнішньоторговельної політики ЄС в сучасних умовах. *Економіка і організація управління*. № 1 (45). 2022. С. 107-115. <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.1.11>

3. Ружинскас О.В. Сучасні детермінанти зовнішньоторговельної політики розвинених країн світу. *Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка* (Bulletin of Mariupol State University. Series: Economics). Випуск 24. 2022. С.89-98. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2022-12-24-89-98>

Публікації в інших виданнях

1. Ружинскас О.В. Сучасні напрями трансформації зовнішньоекономічної політики країн. Праці ХХІІ Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне

зростання» (2 грудня 2022 р., м. Вінниця). Том 1. Ред. кол. та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С.177-1802

2. Ружинскас О.В. Теоретичні засади цифрового неопротекціонізму: досвід для України. Розвиток ринку праці в умовах глобалізаційних зрушень: виклики для України: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 року). Київ: МДУ, 2023. С. 110-113.

3. Ружинскас О.В. Напрями трансформації зовнішньої торгівлі України. Сучасні тенденції розвитку економіки та обліку: наукові горизонти. Всеукраїнська науково-практична конференція 23 березня 2023 року: Збірник тез доповідей. Луцьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2023. С. 179-182

4. Ружинскас О.В. Регулювання міжнародної торгівлі: сучасні тренди. Праці XXIII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці». Том II. Ред. кол. Орехова Т.В. та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 46-49

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	15
ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН В УМОВАХ НЕРІВНОМІРНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	26
1.1 Теоретичні засади нерівномірності глобального економічного розвитку	26
1.2 Теорії та концепції зовнішньоторговельної політики країн	38
1.3 Формування зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку	52
Висновки до розділу 1	65
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ В УМОВАХ НЕРІВНОМІРНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	68
2.1 Аналіз позиціонування країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку	68
2.2 Сучасні тренди міжнародної торгівлі в умовах трансформації зовнішньоторговельної політики країн	84
2.3 Вивчення зовнішньоторговельної політики розвинених країн	97
Висновки до розділу 2	113
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН В УМОВАХ НЕРІВНОМІРНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	115
3.1 Моделювання впливу економічного розвитку на зовнішню торгівлю країн	115
3.2 Інтегральна оцінка міжнародної торгівлі в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку	129
3.3 Імперативи трансформації зовнішньоторговельної політики країн	147
Висновки до розділу 3	162
ВИСНОВКИ	164
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	168

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗТО – зовнішньоторговельний оборот

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

СОТ – світова організація торгівлі

РТУ – регіональні торговельні угоди

ТНК – транснаціональна компанія

НТП – науково-технічний прогрес

АТР – Азіатсько-Тихоокеанський регіон

ВВП – валовий внутрішній продукт

ВЕФ (WEF) – Всесвітній економічний форум

НДДКР – науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи

Research & Development (R&D) – розробки та дослідження

УВТ – угода про вільну торгівлю

ІоТ – Інтернет речей

МВФ – Міжнародний валютний фонд

ПБ – платіжний баланс

ВСТУП

Формування якісного економічного зростання національних економік можливо за умови активної інтеграції країни до глобальної економічної системи. Міжнародна торгівля є найпотужнішим детермінантом залучення країни до світового ринку, а національні зовнішньоторговельні політики – дієвий інструмент, який допомагає країнам отримати найбільшу вигоду від участі в процесах міжнародної торгівлі. На сучасному етапі глобального економічного розвитку, більшість країн, як розвинених, так і тих, що розвиваються, знаходяться на етапі кризи, що викликана наслідками пандемії та локальними військовими конфліктами: високі темпи інфляції, зниження обсягів виробництва та споживання, порушення глобальних виробничих ланцюгів, і, як результат, нестабільність монетарних та фінансових систем країн. З метою подолання цих явищ, країни мають ефективно підтримувати національних виробників шляхом застосування тарифних та нетарифних методів зовнішньоторговельної політики, участі у глобальних та регіональних торговельних угодах, і методи цієї підтримки варіюються в залежності від актуальної мети країн, рівня економічного розвитку та сучасних тенденцій макроекономічних показників національної економіки.

Нерівномірний характер розвитку світового господарства на різних історичних етапах його розвитку, ступінь інтеграції різних країн у систему міжнародного поділу праці та їх внесок у світове виробництво, розкриття факторів нерівномірної динаміки економічного прогресу країн та регіонів світу досліджувала велика кількість зарубіжних вчених, серед яких треба відзначити роботи: С.Аміна, Г.Аталли, Д.Белла, Б.Бінчака, Ф.Борншира, І.Валлерстайна, В.Вільданова, Д.Гелда, Г.Герреффі, Х.Гьорга, Т.Дос-Сантоса, П.Еванса, Е.Еміля, Ф.Енгельса, Ф.Кардозо, Т.Колафі, К.Коуліна, В.Кудрова, К.Маркса, А.Меддісона, Дж.Міда, Т.Міттона, Т.Морана, Г.Мюрдаля, К.Омае, Я.Певзнера, Ф.Перру, Д.Рікардо, Дж.Робінсон, У.Ростоу, Л.Склейєра, А.Сміта, Р.Солоу, Е.Стробла, Я.Тінбергена, Е.Фесера, Р.Флориди, Ф.Фукуями, А.Хіршмана, Й.Шумпетера та інших.

Українські науковці не лише приділяють значну увагу аналізу глобальних асиметрій соціально-економічного розвитку, а також визначенню напрямів торговельних потоків, формуванню нових виробничих мереж та трансформації зовнішньоторговельної політики країн, зокрема такі науковці-економісти, як Л.Антонюк, З. Атаманчук, О.Білорус, О. Булатова, А.Гальчинський, В.Геєць, І.Гладій, Г. Дугінець, Ю.Іщук, І.Каленюк, Т.Кальченко, Л.Кістерський, Ю.Козак, Д.Лук'яненко, З.Луцишин, С.Мочерний, В.Новицький, Т.Орехова, Є.Панченко, А.Поручник, І. Пузанов, Л.Руденко-Сударєва, А.Румянцев, Є.Савельєв, М. Савченко, В.Сіденко, С.Сіденко, Я. Столярчук, Н.Татаренко, А.Філіпенко, Т.Циганкова, В.Чужиков, О.Швиданенко, В.Шевчук, О.Шнирков, І. Хаджинов, О. Яценко та інші.

Незважаючи на значну кількість праць та ґрунтовне вивчення окремих аспектів даної проблематики зарубіжними та вітчизняними вченими, подальшого розвитку потребують питання сутності та методологічних засад трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, що зумовило вибір теми дисертаційної роботи, її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до тематики наукових досліджень кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса: «Трансформаційні стратегії соціально-економічних систем в умовах викликів глобального сталого розвитку» (номер держреєстрації 0122U002287, 2022-2024 рр.), у рамках якої запропоновано еволюцію теоретичних поглядів на механізм взаємодії міжнародної торгівлі та нерівномірності глобального економічного розвитку, з виокремленням зовнішньоторговельного важеля як постійного та ключового в контексті трансформації технологічної парадигми на етапі активного використання кібернетичних систем та цифровізації виробництва.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної наукової роботи є поглиблення теоретичних засад, удосконалення методичних положень та

розроблення практичних рекомендацій щодо трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

Задля досягнення зазначеної мети було поставлено і вирішено такі завдання:

- дослідити теоретичні засади нерівномірності глобального економічного розвитку;
- вивчити теорії та концепції зовнішньоторговельної політики країн;
- визначити концептуальні засади формування зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку;
- проаналізувати позиціонування країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку;
- визначити тренди міжнародної торгівлі в умовах трансформації зовнішньоторговельної політики країн;
- вивчити зовнішньоторговельну політику розвинених країн;
- здійснити моделювання впливу економічного розвитку на зовнішню торгівлю країн;
- провести інтегральну оцінку міжнародної торгівлі в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку;
- визначити імперативи трансформації зовнішньоторговельної політики країн.

Об'єктом є процес трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

Предметом є теоретичні засади, організаційно-економічні імперативи та сукупність економічних відносин, що виникають під час трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

Методи дослідження. Теоретичним та методологічним підґрунтям дисертаційної роботи виступають положення економічної теорії, теорій міжнародних економічних відносин, наукові праці вітчизняних і зарубіжних

вчених з проблем актуалізації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

Методологічною основою дослідження є використання системи методів, які забезпечують концептуальну єдність дисертаційної роботи – *діалектичного методу наукового пізнання*, а також загальнонаукових методів дослідження, серед яких: *метод системного узагальнення* – для узагальнення існуючих теорій та концепцій формування зовнішньоторговельної політики країн; *індукції та дедукції* – для дослідження теоретичних засад нерівномірності глобального економічного розвитку; *історико-логічний метод* – для визначення історичних передумов розвитку та трансформації зовнішньоторговельної політики країн; *системно-структурний метод* – для побудови логіко-структурної схеми трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку; *метод аналізу та синтезу* – для визначення сучасних трансформацій зовнішньоекономічної політики розвинених країн; *метод порівняльного аналізу* – для дослідження сучасних трендів міжнародної торгівлі в умовах трансформації зовнішньоторговельної політики країн; *методи економетричної оцінки та економіко-математичного моделювання* – для проведення кореляційно-регресійного аналізу впливу показників загальноекономічного розвитку на динаміку зовнішньої торгівлі та ЗТО та розрахунку Інтегрального індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації; *графічний метод* – для наочної демонстрації положень та результатів дослідження та інші методи.

Інформаційну базу дослідження становлять офіційні аналітичні та статистичні матеріали та публікації Світової організації торгівлі, комісій ООН, Організації економічного співробітництва та розвитку, Світового банку, Всесвітнього економічного форуму, Всесвітньої організації інтелектуальної власності, Комісії Європейського Союзу, організації Global Trade Alert, а також дані Державної служби статистики України, монографії та періодична література, аналітичні матеріали національних та зарубіжних науково-дослідних інститутів та центрів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у поглибленні, узагальненні та систематизації теоретико-методологічних засад дослідження зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку та розробці науково-практичних рекомендацій щодо напрямів трансформації зовнішньоторговельної політики країн в межах формування нової технологічної парадигми.

Вперше:

- обґрунтовано, розроблено та розраховано *Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації*, який включає в себе субіндекси зовнішньої торгівлі, високотехнологічної торгівлі, регулювання умов торгівлі та мережевої доступності, що дозволило виокремити провідні драйвери впливу на ефективність міжнародної торгівлі країн в сучасних умовах та дало змогу *підтвердити* провідну роль зовнішньоторговельної політики для країн в сучасних умовах та *обґрунтувати* сучасні напрями трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку;

удосконалено:

- понятійно-категоріальний апарат розвитку міжнародних економічних відносин, а саме визначено, що в умовах трансформації технологічної парадигми економічного розвитку, переходу глобальної економіки до цифровізації та Індустрії 4.0, де превалюють цифрові послуги, товари ІКТ, високотехнологічні сектори економіки, а виробничі ланцюги забезпечені розвитком мережі Інтернет, формується новий тип зовнішньоторговельної політики – *цифровий неопротекціонізм*, під яким запропоновано розуміти інструмент державного втручання у вигляді встановлення бар'єрів або перешкод для цифрової торгівлі, включаючи цензуру, фільтрацію, заходи локалізації та правила для захисту конфіденційності, що спрямований

на підвищення продуктивної спроможності країни шляхом розвитку нових порівняльних переваг в умовах становлення цифрової економіки;

- на засадах проведеного кореляційно-регресійного аналізу впливу показників загальноекономічного розвитку на динаміку зовнішньої торгівлі та ЗТО розвинених країн та країн, що розвиваються, *ідентифіковано та систематизовано імперативи зовнішньої торгівлі країн в контексті нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме: в умовах цифрових трансформацій наявною є варіативність детермінантів зовнішньої торгівлі країн в залежності від ступеня економічного та технологічного розвитку. Зокрема, загальною рисою для країн, що розвиваються є наявність значного впливу на ЗТО зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими товарами та частка агропромислового сектору у структурі ВВП, а для розвинених країн найбільший вплив та ЗТО має сектор ІКТ, промислові та високотехнологічні товари;*

- організаційно-економічні засади дослідження міжнародної економіки, а саме: *розроблено логіко-структурну схему трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, яка включає в себе цілі та сфери трансформації в контексті глобального екологічного та цифрового переходу, а також заходи, необхідні для ефективного впровадження цих змін, з виокремленням необхідності узгодження в рамках СОТ використання політики цифрового неопротекціонізму, що є важливим як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються в контексті глобальних цифрових трансформацій;*

дістали подальшого розвитку:

- теоретико-методологічні засади нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме в результаті дослідження методологічних засад нерівномірності глобального економічного розвитку та вивчення теоретичних поглядів на роль торгівлі у

формуванні економічного зростання, було систематизовано еволюцію теоретичних поглядів на взаємозв'язок торгівлі та економічного розвитку з виокремленням логіко-структурних елементів такого впливу в залежності від поглядів вчених, в результаті чого *надано еволюцію теоретичних поглядів на механізм взаємодії міжнародної торгівлі та нерівномірності глобального економічного розвитку*, з виокремленням зовнішньоторговельного важеля як постійного та ключового в контексті трансформації технологічної парадигми на етапі активного використання кібернетичних систем та цифровізації виробництва;

- визначення *провідних тенденцій глобального економічного розвитку на сучасному етапі*, до яких віднесено: зниження ділової активності та сповільнення темпів економічного розвитку в результаті пандемії COVID-19, з частковим відновленням шляхом трансформації зовнішньоторговельної політики країн за рахунок активізації протекціоністських заходів (нетарифних, прихованих та нового типу протекціонізму – цифрового неопротекціонізму); зростання цін та нестабільність більшості товарних ринків, викликані війною в Україні та невизначеністю світових енергетичних потоків, що детермінує різке зростання інфляції та, як відповідь у більшості країн, посилення фіскального та монетарного контролю, що у глобальному масштабі призводить до зниження попиту через скорочення бюджетів домогосподарств; активізація процесів деглобалізації та регіоналізації в країнах з ринками, що формуються (зокрема у Азії та Південній Америці) з метою захисту національних інтересів та суверенітету; подальша трансформація міжнародної торгівлі з переорієнтацією торговельних потоків на ринки, що розвиваються з превалюванням електронної комерції в умовах формування цифрової економіки.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні положення та практичні рекомендації, отримані автором в результаті

дослідження, можуть бути використані при розробці інноваційних стратегій країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

Основні наукові положення, висновки і практичні результати дослідження впроваджено:

на підприємстві ТОВ «УАНПРАЙС РІТЕЙЛ ГРУП» (довідка №1190 від 21.08.2023 р.) при стратегічному плануванні діяльності підприємства використано запропоновану автором методику Інтегрального індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації, в результаті чого було підтверджено провідну роль зовнішньоторговельної політики для країн в сучасних умовах та обґрунтовано сучасні напрями трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку;

при плануванні діяльності ТОВ «Біс Агро Груп» (довідка №4/2908 від 29.08.2023 р.) використано розроблену автором логіко-структурна схема трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, яка включає в себе цілі та сфери трансформації в контексті глобального екологічного та цифрового переходу, а також заходи, необхідні для ефективного впровадження цих змін;

при розробці пріоритетних напрямів діяльності підприємства ТОВ «ЕКО ТРІУМФ» (довідка №311 від 06.09.2023 р.) використало визначені автором провідні тенденції глобального економічного розвитку на сучасному етапі, до яких віднесено: зниження ділової активності та сповільнення темпів економічного розвитку в результаті пандемії COVID-19, з частковим відновленням шляхом трансформації зовнішньоторговельної політики країн за рахунок активізації протекціоністських заходів; зростання цін та нестабільність більшості товарних ринків, викликані війною в Україні та невизначеністю світових енергетичних потоків, що детермінує різке зростання інфляції та, як відповідь у більшості країн, посилення фіскального та монетарного контролю; подальша трансформація міжнародної торгівлі з переорієнтацією торговельних потоків на ринки, що розвиваються з превалюванням електронної комерції в умовах формування цифрової економіки.

Наукові результати дослідження також використовуються у навчальному процесі кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародна економічна діяльність України», «Міжнародні економічні відносини» (довідка 263/01-13/01 від 25.09.2023 р.).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення, висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором особисто. Усі результати, викладені в дисертаційній роботі, одержані здобувачем самостійно і знайшли відображення в наукових публікаціях автора. Із наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті положення, ідеї та висновки, які є результатом самостійної роботи здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї та положення дисертації доповідались та отримали схвалення на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах: International Scientific Forum „Networking on Sustainable Security in Dynamic Environment“ 19th International Scientific Conference „Human Potential Development“ (Литва, квітень 2022 р.), доповідь на тему «Transformation of Ukraine's foreign trade policy in the context of the free trade agreement with the EU»; XXII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (2 грудня 2022 р., м. Вінниця); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Сучасні тенденції розвитку економіки і обліку: наукові горизонти» (23 березня 2023 р., м. Луцьк); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Розвиток ринку праці в умовах глобалізаційних зрушень: виклики для України» (27 квітня 2023 р., м. Київ); XXIII Всеукраїнській науковій конференції студентів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці» (21 квітня 2023 р., м. Вінниця).

Публікації. Основні результати дисертаційної роботи знайшли своє відображення у 8 наукових працях загальним обсягом 2,4 д.а., з них особисто автору належить 2,2 д.а., тому числі 1 стаття у періодичних наукових виданнях

інших держав, які входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та/або Європейського Союзу, 3 статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України (1 з них у співавторстві), 4 публікації за матеріалами науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 222 сторінки. Робота містить 29 таблиць, 39 рисунків, з яких 2 таблиці займають 2 повні сторінки та 2 рисунки займають 2 повні сторінки, 4 додатки на 40 сторінках, список використаних джерел із 145 найменувань на 15 сторінках. Обсяг основного тексту дисертації становить 178 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН В УМОВАХ НЕРІВНОМІРНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

1.1. Теоретичні засади нерівномірності глобального економічного розвитку

Вивчення концепцій економічного зростання завжди перебувало у центрі уваги економічної науки. Розуміння механізму функціонування базових моделей надає змогу розкрити типові, спільні риси, що не підлягають кон'юнктурним змінам і є відносно незмінними протягом певного періоду.

Під впливом різних процесів у світовій економіці, виникають основні моделі, базові принципи, структурні зміни та механізми економічного розвитку, що формуються за умови відмежування від конкретних прикладів економічного розвитку певних країн, статистичних матеріалів, які характеризують тенденції економічного зростання тощо.

Це обумовлено тим, що рушійною силою зростання економіки держави є необхідність у якомога повнішому задоволенні потреб фізичних та юридичних осіб.

Головною макроекономічною ціллю будь-якої країни є її економічне зростання. Це обумовлено, насамперед, необхідністю підвищення рівня життя та добробуту населення в цій країні, рівня конкурентоспроможності її економіки, забезпечення зайнятості населення, невід'ємного сальдо торговельного та платіжного балансів і загалом підвищення ролі відповідної держави на світовій арені.

Економічне зростання характеризується як одна із найважливіших ознак економічного розвитку країни. Однак ці поняття не варто ототожнювати, оскільки, всупереч поширеним уявленням, економічний розвиток може спостерігатися навіть при скороченні частки або ж навіть при повному зникненні деяких елементів (секторів) економіки, зокрема, застарілих та неефективних

галузей. При цьому може також спостерігатися навіть значне погіршення деяких ключових макроекономічних показників, таких як, наприклад, рівень зайнятості населення (що є неминучим, зокрема, при конверсії чи перепрофілюванні застарілих та неефективних галузей промисловості). Отож короткострокові ефекти можуть навіть бути достатньо негативними.

Основними чинниками, що впливають на економічне зростання, класифіковано по групах, а саме:

- інвестиційні (залучення іноземних інвестицій, інвестиційна активність, капітальні блага);
- інноваційні (сприяння науково-технічному прогресу, рівень розвитку науки);
- економічні (циклічні коливання, тенденції);
- політичні (політика у сфері ЗЕД, інституційна політика, податкова політика та ін.);
- демографічні (рівень зайнятості населення, рівень освіти населення, склад населення);
- природні (кліматичні умови, географічне розташування країни, наявність корисних копалин);
- психологічні (підприємницькі здібності, економічна культура, ментальність);
- форс-мажорні (стихійні лиха, війни, терористичні акти, техногенні катастрофи) (рис. 1.1).

Меркантилісти (XV- XVII ст..) в межах своїх теоретичних досліджень виокремили чинники, що детермінують різну швидкість розвитку економічних систем країн світу та відмінності в міжнародному позиціонуванні країн. Ці питання розкриваються у роботах Т. Мена, А. Монкретьєна, Д. Лоу, А. Серра, В. Стаффорда, Г. Скарuffі, А. Джевонезі, С. Фортрея, Д. Стюарта, Дж. Юма та ін.. Їхнє економічне вчення, яке ґрунтується на закономірностях зростання капіталів у міжнародній торгівлі та протекціоністській політиці держав у зовнішньоторговельній сфері, пояснює країнову нерівномірність економічного

розвитку через призму диференціації у нагромадженні торговельного капіталу в межах світового господарства та різний ступінь залучення держав у міжнародні торговельні відносини [1, с. 41-42]. Недоліком досліджень меркантилістів можна вважати той факт, що вони проводили аналіз в межах вузького «формату» сфери обігу.

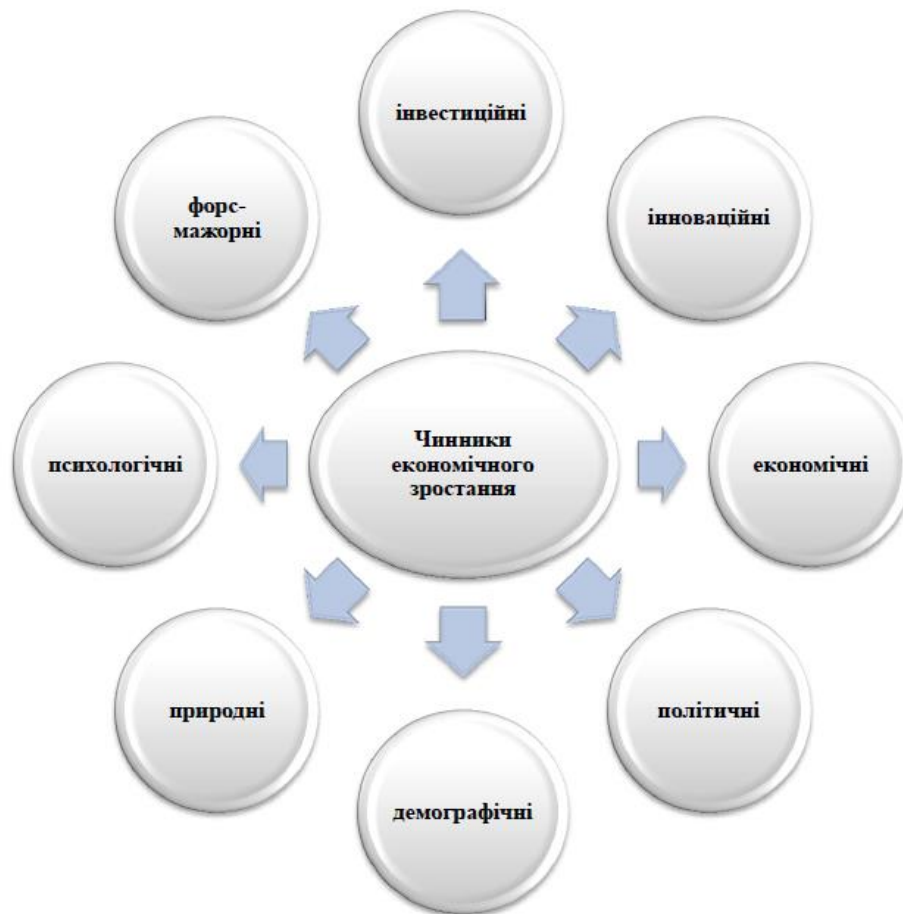

Рисунок 1.1 – Класифікація чинників, що впливають на економічне зростання

Починаючи з теорії абсолютних переваг А. Сміта і теорії порівняльних переваг Д. Рікардо, економісти упродовж двох століть розвинули доволі логічні аргументи на користь політики вільної торгівлі. Проте відсутність доказовості, емпіричності та, передусім, визначення конкретних шляхів впливу торгівлі на економічне зростання, за допомогою регуляції яких вдалося б досягти бажаних економічних результатів, практично гальмували цей процес.

Суперечки щодо вигод і втрат від міжнародної торгівлі почали активно розвивати ще в доктрині меркантилізму, послідовники якої вважали, що активний торговельний баланс є запорукою багатства держави, оскільки саме він слугує основою процвітання нації. За висловлюванням А. Сміта, меркантилісти вважали, що “багатство складається з грошей”, отож, як і кожен індивід, країна повинна витратити менше від отриманого доходу, тоді її капітал зростатиме. Активне торговельно сальдо, яке, згідно з концепцією Т. Мана, означає перевищення експорту (товарного і невидимого) над імпортом, передбачає механізм припливу золота або надання кредиту іншим державам, тобто вивіз капіталу. Отже, міжнародна торгівля впливає на економіку за допомогою простого монетарного механізму. Згодом, 1630 р., Т. Ман висунув думку про те, що приплив золотих і срібних злитків підвищує ціни всередині країни, а «дорогий продаж і дешева купівля» може повернути торговельний баланс проти самої країни.

Не погоджувався з меркантилістами Адам Сміт: він бачив збільшення доходів нації у поділі праці у його найширшому розумінні, включно з технічним прогресом. Вдаючись до мотиву особистої вигоди, він демонстрував, що загальному добробуту та збагаченню країни слугуватиме скасування всіх обмежень на імпорт та експорт [2].

Визначення механізму впливу торгівлі на добробут країни пропонує у своїх дослідженнях Д. Рікардо. Раціональність концепції Д. Рікардо у його динамічній моделі економічного зростання з трьома детермінантами:

- заощадження,
- міжнародна торгівля
- інституційне підґрунтя.

Крім того, він зауважував про два обмеження: закон зменшення доходів і мальтузіанський закон народонаселення. Прогресивні країни, на думку Д. Рікардо, «мають високий рівень заощаджень, акумуляції капіталу, виробництва, продуктивності, що сприяє зростанню заробітної плати та збільшенню чисельності населення. Однак, з огляду на обмеженість земельних

ресурсів, додаткові ресурси здобувають в умовах спадної віддачі. Внаслідок цього валовий дохід поглинається заробітною платою щораз більше і більше, зменшуючи стимули до інвестування. Проте, міжнародна торгівля може відтермінувати зменшення рівня доходів» [3]. У цьому він вбачав основний механізм впливу торгівлі на добробут нації.

Як продовження класичної теорії, А. Маршал зазначав, що вивчення міжнародної торгівлі сприяє економічному зростанню [4]. Йдеться про те, що розширення ринку внаслідок активного залучення держав до міжнародної торгівлі спричиняє збільшення глобального виробництва, а, отже, й зростання їхніх доходів. Серед прихильників А. Маршала лише А. Янг вивчав економічне зростання, вважаючи, що розмір ринку обмежує поділ праці та, відповідно, продуктивність. Він дослідив і внутрішні зв'язки між галузями у процесі економічного зростання, і виникнення нових галузей унаслідок спеціалізації після розширення ринків, і вплив розширення ринків на технічний прогрес [5].

Комплексна теорія міжнародної торгівлі з'явилася на початку ХХ століття, коли Е. Гекшер [6] та Б. Оллін [7] запропонували загальну модель рівноваги, яку й досі вважають ядром теорії торгівлі [8]. Зараз модель Гекшера–Олліна використовується з метою доведення того факту, що вільна торгівля, на відміну від протекціонізму, сприяє переходу економіки на вищий рівень реального національного доходу. Пізніше П. Самуельсон та його послідовники розвинули теоретичні наслідки моделі Гекшера–Олліна: теорему Рибчинського (для пояснення реакції на зростання пропозиції факторів виробництва – праці й капіталу; міжнародної торгівлі, теорему Столпера–Самуельсона, яка має на меті пояснення розподілу вигод від торгівлі між власниками цих факторів [9]; Ф. Рамсі представив опис економічного зростання та принцип, за яким формується його оптимум [10]; виробнича функція Коба-Дугласа є обов'язковим елементом багатьох моделей економічного зростання [11].

На відміну від представників класичної школи, з'явилися думки, що відкритість економіки не ефективна для країни у певних часових періодах. На думку прихильників Кейнса, протекціонізм у межах окремої галузі, не має

відчутного негативного впливу на валютний курс, сукупний експорт та імпорт, монетарну чи фіскальну політику. Цю думку підтримав Г. Мирдаль, стверджуючи, що «міжнародна торгівля не вирівнює пропозицію факторів і, на відміну від промисловості розвинутих країн, традиційні галузі країн, що розвиваються, залишаються слабкими. У короткотерміновому періоді міжнародна торгівля створює певні позитивні ефекти через дифузії знання, у довготерміновому – негативні наслідки стають відчутнішими, оскільки стимулюється виробництво товарів первинної переробки, які є найменш стійкими у відношенні цін та попиту» [12].

Наприклад, за умови ринкових деформацій, лібералізація не буде детермінантом зростання. Задля розвитку нової галузі у протекціонізм на рівні галузей також може сприяти зростанню продуктивності і конкурентоздатності. Однак, з іншого боку, у такому випадку також доцільно використовувати субсидії. З іншого боку, досі немає чітких доказів, що національна економіка зростатиме швидшими темпами за умови протекціонізму, ніж при лібералізації. Навіть у випадку зростання, витрати на протекціонізм нівелюють будь-які вигоди за рахунок підняття цін для вітчизняних споживачів.

Подальший розвиток теорій міжнародної торгівлі відбувся у моделі Р. Солоу, яка стала початком систематичного та комплексне вивчення міжнародної торгівлі, економічного зростання та їх взаємозв'язку через НТР. Він вважав, що економічне зростання не може бути поясненним тільки зростанням виробничих факторів [13]. Модель Р. Солоу описує зв'язок між заощадженнями, капіталом та економічним зростанням на основі функції сукупного виробництва [14]. У цьому й полягала ідея постійної рівноваги, якої можна досягти, незалежно від первинних умов. Разом з дифузії технічного прогресу відбуватиметься й конвергенція темпів економічного зростання на душу населення для будь-якої країни. Звідси, завдяки полегшенню дифузії технічного прогресу, міжнародна торгівля стає головним чинником зростання для країн, що розвиваються [15].

Теоретичне удосконалення ендогенних теорій зростання зробили Р. Лукас, Дж. Гросмен, Е. Гелпмен [16], чия модель демонструє вплив торговельної

політики на темпи зростання. Вчені припускають, що кожна країна є “малою” у сенсі впливу на фіксовані світові ціни двох товарів кінцевого споживання. Таким чином, існує 2 фактори виробництва – людський капітал і некваліфікована робоча сила з фіксованою пропозицією. Результати дослідження полягають у тому, що проміжні товари є ключем до зростання продуктивності: кожен кінцевий продукт потребує заданої сукупності проміжних товарів, однак чим більше різновидів у цій сукупності, тим вищою є продуктивність. В результаті дослідники роблять висновок, що поділ завдань на складові шляхом спеціалізації сприяє зростанню віддачі від масштабу [16].

Незважаючи на теоретичні дослідження, немає прямих емпіричних доказів того, що в умовах протекціонізму економічна система зростає швидше, ніж за умови лібералізації. У роботах Р. Вакцярга та К. Г. Велх є приклади, коли ефект від лібералізації був близьким до нуля або навіть негативним. Наприклад, відкриття країни для зовнішньої торгівлі не принесло результатів Колумбії (1951–1998 рр.), Угорщині (1971–1998 рр.), Мексиці (1951–1998 рр.) [17]. З іншого боку, є вдалі приклади впливу вільної торгівлі на економічне зростання країни, такі як Чилі, Гана, Індонезія, Південна Корея, Польща, Тайвань. Всі зазначені країни використовували відкриту торгівлю під час економічної чи політичної кризи, лише Тайвань мав стабільну економічну ситуацію.

Впливовим чинником для стабільності економічної системи може бути також лібералізація ринку капіталу в межах реформи фінансової політики. Повертаючись до досліджень Р. Вакцярга та К. Велх, результати їх досліджень при порівнянні рівня інвестицій до та після активного залучення країни у міжнародну торгівлю показали, що деякі країни не отримали зростання ПІІ, оскільки ефект від лібералізації ринку капіталу може бути нівельований макроекономічними заходами країни.

М. Найт, Н. Лоайза, Д. Віллануева розглядають процес залучення у міжнародну торгівлю через аналіз умов доступу до світових ринків, зростання конкуренції і збільшення виробничої активності, що об'єктивно має сприяти економічному зростанню [18].

П. Ромер також досліджував зв'язок між міжнародною торгівлею та економічним розвитком національних економік. Він довів, що навіть густонаселені країни (з великою кількістю як споживачів, так і робочої сили) виграють від міжнародної торгівлі. Його пропозиції для найменш розвинутих країн були: відкрити національні ринки для іноземних інвестицій з країн з більш розвинутими технологіями. Відкриття ринків для закордонних інвесторів, які принесуть з собою сучасні технології, є швидким і дешевим способом збільшення темпів зростання економіки. Країни-імітатори – найменш розвинуті країни – досягають конвергенції з країнами-лідерами хоча б частково завдяки тому, що копіювання технологій є значно дешевшим, ніж їхнє створення [19].

Прихильники теорій ендогенного зростання приділяють увагу на наслідки використання мита на товари, що імпортуються. За умови імпортування товару, у виробництві якого використовується лише людський капітал, а експортує товар з високою часткою некваліфікованої робочої сили, то в такому випадку мито збільшить відносну внутрішню ціну товару, який виробляється з використанням людського капіталу, і, відповідно до теореми Столпера–Самюелсона, зростає відносна вартість кваліфікованих працівників. Таке збільшення ціни людського капіталу знизить необхідність технологічних розробок внаслідок зростання витрат, та призведе до нижчого рівноважного рівня зростання [20].

У випадку, коли країна імпортує товари, що виготовляються з активним залученням некваліфікованої робочої сили, протекціоністська політика навпаки, знизить рівень відносної заробітної плати кваліфікованих кадрів і, відповідно, пришвидшить економічне зростання [16; 21].

У більшості випадків, відкрита економіка дійсно пришвидшує зростання, але загалом вплив лібералізації суттєво відрізняється по країнах і залежить від рівня розвитку та структури економіки та системи державного управління. Такі погляди вчених бачимо у роботах Р. Чанг, Л. Калтані, Н. Лоайза [22]. Панельні регресії цих вчених доводять, що емпіричний вплив відкритості на зростання може залежати від існування і ступеня деформацій у неторгівельних секторах. [20; 22] Їхнє дослідження показує, як короткотерміновий ефект від відкриття

ринків залежить від економічних і інституційних характеристик, які дозволяють країні пристосуватись до нових умов міжнародної конкуренції. На їхню думку, переваги для виробництва після лібералізації залежать від ступеня гнучкості ринку праці [23].

Слід також звернути увагу, що, класична та неокласична концепції, які переважають в економічній теорії, передбачають мінімальне втручання держави у зовнішню торгівлю та максимальну лібералізацію світогосподарських зв'язків національної економіки. Дані аксіоми за умов глобалізації не відповідають реальному становищу у національних економіках світу.

Розвинені економіки, на противагу парадигмі неокласиків, нарощують державні методи захисту та підтримки вітчизняних виробників, які стають все більш тонкими та витонченими. Теоретичні погляди, що критикують традиційні класичну та неокласичну концепції зовнішньої торгівлі стосовно країн, що розвиваються, були представлені в економічній науці роботами А. Еммануеля, С. Аміна, І. Валлерстайна. Сутність їх міркувань зводилася до того, що зовнішня торгівля є особливим способом перерозподілу доходів від країн, що розвиваються, в розвинені, що, з одного боку, прискорює економічне зростання розвинених країн, а з іншого – уповільнює його у тих, хто розвивається.

А. Еммануель підкреслює суперечність у зовнішній торгівлі між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, яке виражається в нееквівалентному обміні. Причину нееквівалентного обміну він бачить у мобільності переміщення капіталу, немобільності праці та великій відмінності у заробітній платі між країнами. Його підхід дозволяє зробити висновок про регулярний перерозподіл додаткової вартості, створеної в країнах «третього світу», на користь розвинених економік.

С. Амін [24], критикуючи А. Еммануеля, заперечує міжнародну мобільність капіталу та відповідно вирівнювання норми прибутку на капітал. На його думку, у розвинених економіках з великим науково-технічним потенціалом концентрується значна частина капіталу, на відміну від країн, що розвиваються,

в яких немає технічного прогресу. Це і є причиною нееквівалентного обміну між країнами.

І. Валлерстайн вказував на те, що нерівність у рівнях розвитку між країнами є продуктом світової історії, причому з тією особливістю, що згодом розвинуті країни все більше зростатимуть, а відставатимуть.

Таким чином, лібералізація зовнішньої торгівлі зовсім не обов'язково супроводжується економічним зростанням. Швидке витіснення вітчизняних товарів кінцевого користування імпорними, що відбулося у пострадянській економіці після її відкриття, доводить можливість зворотної залежності.

Аналіз вищеназаних концепцій, еволюції теоретичних поглядів на чинники, драйвери економічного зростання та нерівномірність глобального економічного розвитку, можна зробити висновок, що на різних історичних етапах існує варіативність джерел, детермінантів та рушійних сил економічного прогресу. В процесі еволюції світового господарства, трансформуються складові елементи глобального розвитку: змінюються важелі розвитку (НТП, зміна суспільних укладів, превалювання ринкових відносин, трансформується інституціональне забезпечення глобального економічного розвитку), диверсифікуються функції держави з їх розподілом між національними, регіональними і наднаціональними інститутами, переходять на новий рівень технологічні складові виробничих процесів – в умовах переходу на новий шабель технологічного розвитку на перший план виходять саме науково-технологічні драйвери економічного розвитку.

На думку автора, незважаючи на трансформації технологічної парадигми, зміну суспільних укладів, значні інвестиційні міжкрайнові потоки, значення міжнародної торгівлі традиційно залишається високим. В результаті вивчення теоретичних поглядів на роль торгівлі у формуванні економічного зростання, нами було систематизовано еволюцію теоретичних поглядів на взаємозв'язок торгівлі та економічного розвитку з виокремлення логіко-структурних елементів такого впливу, в залежності від поглядів вчених (рис. 1.2).

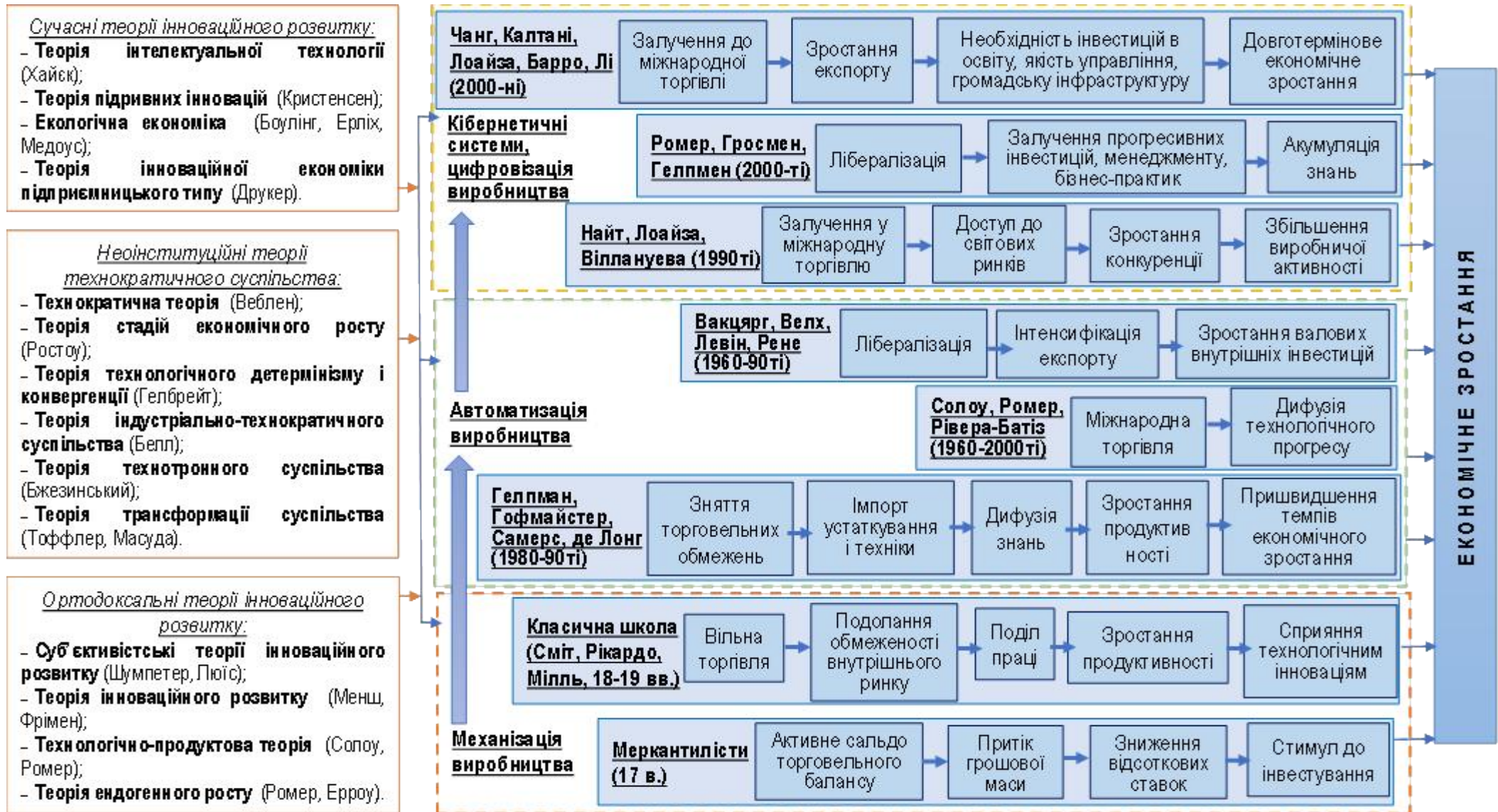

Рисунок 1.2 – Еволюція теоретичних поглядів на механізм взаємодії міжнародної торгівлі та нерівномірності глобального економічного розвитку (Запропоновано автором)

В результаті проведеного аналізу дістали подальшого розвитку теоретико-методологічні засади нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме надано *еволюцію теоретичних поглядів на механізм взаємодії міжнародної торгівлі та нерівномірності глобального економічного розвитку*, з виокремленням зовнішньоторговельного важеля як постійного та ключового та в контексті трансформації технологічної парадигми на етап активного використання кібернетичних систем та цифровізації виробництва.

На підставі теорій взаємозв'язку зовнішньої торгівлі та економічного зростання визначаємо механізм впливу зовнішньої торгівлі на економічне зростання. Експорт товарів призводить до економічного зростання за допомогою стимулювання сукупного попиту та сукупної пропозиції. Стимулювання сукупного попиту реалізується як прямо через зростання чистого експорту, так і опосередковано через збільшення ціни факторів виробництва, що діють в експортних галузях, податкових і митних платежів. Це призводить до зростання споживчих витрат, інвестицій фірм та державних витрат відповідно. Стимулювання сукупної пропозиції здійснюється безпосередньо через збільшення обсягів виробництва, у експортних галузях. Механізм впливу імпорту на економічне зростання неоднозначний: з одного боку, збільшення імпорту знижує сукупний попит на національні товари та послуги та зменшує обсяги сукупної пропозиції. З іншого боку, імпорт високотехнологічних товарів у попередніх періодах стимулює економічне зростання національної економіки в поточному періоді через інтенсивні фактори економічного зростання.

В результаті аналізу теоретичних та поглядів вчених-економістів на теоретичний базис взаємозв'язку між міжнародною торгівлею та економічним зростанням прослідковується наявність зв'язку. Варто зауважити великий масив теоретичних доробок та значну увагу науковців до пошуку детермінантів впливу міжнародної торгівлі на економічний розвиток країн. Еволюція теоретичних поглядів дає розуміння причин та наслідків переорієнтації з внутрішньої направленості торгівлі на міжнародну, трансформації національних торговельних політики та більш лібералізовані з метою отримання переваг від

міжнародної торгівлі. У подальших пунктах зосередимось на визначенні напрямів трансформації зовнішньоторговельної політики країни саме в залежності від нерівномірного економічного розвитку.

1.2. Теорії та концепції зовнішньоторговельної політики країн

Основними формами зовнішньоторговельної політики є:

- протекціонізм – дії держави щодо підтримки національного виробництва товарів та послуг та обмеження ввезення імпорتنих аналогів (імпортні мита та квоти, торгове ембарго, захист інтелектуальної власності, бюрократичні узгодження, митні процедури, технічні бар'єри, субсидії для експортерів, обмеження на обмінні операції, контроль переведення капіталу та ін.);
- політика вільної торгівлі або фритредерство - дії держави щодо зниження або ліквідація бар'єрів у торговельних відносинах (експортних та імпорتنих мит квот на імпорт товарів та послуг, субсидій для вітчизняних виробників), на фінансових ринках, ринку праці та ін.

До плюсів протекціонізму зазвичай відносять стимулювання вітчизняного виробництва та вирівнювання торговельного балансу. До мінусів - зниження ефективності та конкурентоспроможності національної економіки. До плюсів відносин, що ґрунтуються на конкурентних перевагах країн прийнято відносити зростання конкуренції та розширення асортименту продукції на внутрішньому ринку.

До мінусів - уразливість до зовнішніх економічних змін (зовнішніх шоків). На етапі розвитку міжнародних економічних відносин держави прагнуть проводити гнучку зовнішньоекономічну політику. Така політика має на увазі поєднання обох стратегій: і протекціонізму, і лібералізації економічних відносин на зовнішній арені. Баланс і рівень їх використання визначається з кон'юнктури, що складається у різних секторах світового господарства і світових ринках.

Проте емпіричні сигнали під час виборів тій чи іншій форми зовнішньоекономічної політики у тому чи іншому її напрямку не самодостатні. Розглянуті питання не одне десятиліття є об'єктом теоретичної думки. Саме теорія виступає сьогодні інструментом оптимізації вживаних державами заходів та форм у зовнішньоекономічній сфері.

Теоретичні інструменти аналізу зовнішньоторговельної політики можна розділити на три групи:

- теорії внутрішніх ефектів зовнішньоторговельної політики;
- теорії зовнішніх ефектів зовнішньоторговельної політики;
- політекономічні гіпотези зовнішньоторговельної політики.

Теорії внутрішніх ефектів зовнішньоторговельної політики – це теорії, що пояснюють наслідки дій держави (макроекономічних рішень національних урядів) у сфері зовнішньої торгівлі для національної економіки. Найбільш відомими тут є такі.

Теорія молодих галузей промисловості або теорія захисту галузей промисловості, що зароджуються (*infant-industry theory, theory of infant industry promotion*) – класична теорія промислової політики держави, основи якої були закладені О. Гамільтоном і Д. Лістом [25; 26] надалі розвиток у роботах Р. Болдвіна [27] та П. Бардана [28]. Ключова ідея цієї теорії полягає в тому, що захист від зарубіжних конкурентів дозволяє галузям, що зароджуються, швидше досягти економії від масштабу (зменшити витрати на одиницю продукції при збільшенні обсягу виробництва), що робить їх продукцію конкурентоспроможною на зовнішніх ринках. Собівартість виробництва, у нових галузях зазвичай вище потенційної (коли є економія від масштабу), і навіть вище, ніж в зарубіжних конкурентів (при перебування останніх більш зрілої стадії розвитку), що обмежує їх привабливість інвестицій. Водночас нові галузі майже завжди пов'язані з новими знаннями та технологіями. Підтримка галузей, що зароджуються, за допомогою субсидування витрат на НДДКР, навчання персоналу, захисту інтелектуальної власності та інших заходів з боку держави дозволяє залучити в ці галузі інвестиції. Цей аргумент універсальний як країн,

що розвиваються, так розвинених. Навіть у найбільш розвинених країнах галузі, що зароджуються, прямо або опосередковано субсидувалися (приклади: текстильна промисловість у Великобританії у XVIII столітті, хімічна промисловість у Німеччині в кінці XIX ст., авіабудування в США, автомобільна промисловість у Франції та суднобудування в Японії у XX ст. та ін.) та субсидуються (приклади: електроенергетика в Канаді, авіабудування в ЄС, космічна галузь у США та ін.).

Парадокс Метцлера – суперечність базової логіки протекціонізму, сформульоване Л. Метцлером [29] і полягає в тому, що імпортерський тариф на товар може змусити експортерів знизити ціни на більшу величину, ніж величина тарифу з метою збереження ринку країни-імпортера. Бар'єри на шляху імпорту, з одного боку, ведуть до зростання внутрішніх цін на імпортерські товари, що сприяє розвитку вітчизняного виробництва, а з іншого, є причиною зниження світових цін на імпортерські товари країни, що може компенсувати початкове зростання внутрішніх цін на імпортерські товари. Як приклад виникнення парадоксу на практиці можна навести торгову війну США та Китаю 2018-2019 рр., наслідком якої стало зниження цін на сировину та метали на світовому ринку. За офіційними оцінками, торгова війна також призвела до зниження зростання ВВП США до 2020 р. на 0,3%, рівня споживання на 0,3%, приватних інвестицій на 1,3%, реального доходу домашніх господарств на 1%, експорту США на 1,7% імпорту на 2,6% [30].

Теорія оптимального тарифу (*optimum welfare-maximizing tariff theory*) – теорія, сформульована Г. Джонсоном [31] та націлена на перебування оптимального тарифу на товари та послуги, що імпортуються. Відповідно до цієї теорії, тариф, що максимізує добробут країни, дорівнює добутку еластичності взаємного попиту на внутрішньому ринку на імпортерські товари та еластичності взаємного попиту на зовнішньому ринку на експортерські товари, зменшеної на одиницю. Чим нижча еластичність імпорту за ціною (обсяги імпорту змінюються несуттєво при коливанні цін), тим вища ставка оптимального тарифу та навпаки. У цілому нині, тариф, максимізуючий добробут, або дорівнює, або нижче

тарифу, максимізує прибуток від зовнішньої торгівлі. Наприклад, попит на нафту характеризується низькою еластичністю за ціною. Отже, імпорتنий тариф на цей товар може бути вищим, ніж на товари з високою еластичністю, такі як продукти харчування.

Теорія дисторсій (theory of distortions) – теорія, сформульована Д. Бхагваті [32] та фіксує умови, коли скорочення тарифних та нетарифних обмежень (дисторсій) у зовнішній торгівлі збільшує добробут країн-партнерів. Зокрема, згідно з теорією, підвищення рівня добробуту відбувається, коли є одне обмеження і воно знижується. У той самий час, за наявності безлічі дисторсій, зниження окремих дисторсій який завжди призводять до підвищення рівня добробуту. Загалом, згідно з теорією, тариф неминує викликати втрату добробуту порівняно з оптимальною стратегією вільної торгівлі, а найефективнішим інструментом виправлення дисторсій є податкова політика. Незважаючи на переконливі теоретичні аргументи на користь зниження бар'єрів у міжнародному русі товарів та послуг, більшість країн сьогодні продовжують проводити політику, що обмежує торгівлю. Ключову роль тут відіграють багатосторонні торговельні переговори насамперед у рамках СОТ.

Теорія внутрішніх дивергенцій (theory of domestic divergences) – теорія, сформульована М. Корденом [33], згідно з якою невідповідності між приватними та суспільними економічними інтересами всередині країни (дивергенції) повинні виправлятися внутрішніми заходами, а виправлення внутрішніх проблем методами зовнішньоекономічної діяльності до дисторсій. Дії урядів у сфері зовнішньої торгівлі завжди опосередковано впливають на інші сфери національних економік. Як наслідок, зовнішньоторговельна політика може бути використана як інструмент для вирішення внутрішньоекономічних проблем. Однак подібна стратегія з теоретичної точки зору не буде ефективною. Наприклад, торгові заходи нерідко вживаються для захисту навколишнього середовища, незважаючи на те, що торгівля рідко є безпосередньою причиною екологічних проблем. Їх причиною зазвичай є негативні зовнішні ефекти виробництва (наприклад, природних ресурсів) чи споживання (наприклад,

автотранспорт) у країні чи транскордонне поширення подібних ефектів (наприклад, транскордонне переміщення відходів чи забруднення повітря). У першому випадку ефективно використання інструментів внутрішньої макроекономічної політики (наприклад, податків), а у другому – зовнішньоекономічних заходів (наприклад, імпорتنих тарифів, технічних стандартів) [34].

Загалом теорії внутрішніх ефектів зовнішньоторговельної політики дозволяють зафіксувати такі закономірності:

- наслідки протекціонізму у зовнішньоторговельній політиці не однозначні та можуть вести до протилежних результатів;

- зовнішньоторговельна політика, що максимізує дохід від зовнішньоторговельних операцій (бюджет), відрізняється від зовнішньоторговельної політики, що максимізує національний добробут (ВВП);

- скорочення обмежень у зовнішній торгівлі за інших рівних умов сприяє зростанню національного добробуту;

- інструменти зовнішньоторговельної політики ефективні у вирішенні невідповідностей зовнішніх економічних інтересів, а їх використання для вирішення внутрішніх економічних проблем є неефективним і призводить до дисторсій.

Теорії зовнішніх ефектів зовнішньоторговельної політики охоплюють теорії, які пояснюють наслідки макроекономічних рішень зовнішньоторговельних партнерів друг для друга. До них належать, зокрема, такі.

Теорія митного союзу (theory of customs unions) – одна з базових теорій міжнародної економічної інтеграції, основні положення якої були сформульовані Дж. Вайнером [35] та Дж. Мідом [36]. Згідно з теорією, координація зовнішньоторговельної політики між країнами у формі торгових угод про усунення тарифів у взаємній торгівлі характеризується проявом двох різних типів ефектів: «створення торгівлі» – переорієнтування споживачів з національних постачальників товарів чи послуг на зовнішніх у рамках спілки та

«відхилення торгівлі» – переорієнтування споживачів з постачальників поза союзом на постачальників усередині союзу [35]. Кінцевий результат міжнародних угод у сфері торгівлі залежить від цього, який тип ефектів переважає. Теорія формулює умови, за яких ймовірність того, що позитивні наслідки митного союзу перевершають негативні: чим більший економічний регіон, що охоплюється союзом; чим нижчий «середній» рівень тарифів на імпорт товарів з-за меж союзу; що вищий рівень конкурентності країн-членів союзу щодо захищених галузей до створення союзу та інших.

Умови Дж.Вайнера та Дж.Міда стали ключовим інструментом, що використовується на практиці при розробці та укладанні міжнародних торгових угод. А емпіричні перевірки теорії підтвердили, що зміна добробуту в результаті укладання торгових угод може бути неоднаковою для країн-учасниць. При цьому якісь країни можуть програти. Найчастіше «ефект відхилення торгівлі» перекривається «ефектом створення торгівлі», у результаті створення митного союзу веде до зростання добробуту країн-учасниць. Проте, безвідносно конкретної ситуації практично неможливо зробити однозначний висновок у тому, підвищиться чи знизиться добробут країни внаслідок утворення митного союзу.

Теорія другого найкращого бере свій початок у роботі Дж.Міда «Теорія міжнародної економічної політики» [36]. Здійснивши синтез кейнсіанської та класичної економічної теорій щодо передумов балансу внутрішньої та зовнішньоторговельної рівноваги, Дж.Мід визначив умови, за яких втручання у міжнародну торгівлю сприяє збільшенню добробуту як окремих країн, так і груп країн і, відповідно, зростанню загального обсягу світового виробництва. Наслідком цих умов стала ідея «другого найкращого»: крім політики свободи торгівлі немає іншої торгової політики, вплив якої на загальний добробут було б однозначно позитивним. Ця ідея була використана Р. Ліпсі та К. Ланкастером [37] для формулювання загальної теорії другого найкращого. Її головним твердженням стало таке: якщо одну з умов Парето-оптимуму не може бути виконано (оптимальний розподіл благ між споживачами, оптимальний розподіл

ресурсів між виробниками, оптимальний обсяг випуску), ситуація другого кращого оптимуму досягається лише через відхилення від інших умов Парето-оптимуму.

Загалом, до ключових висновків теорій зовнішніх ефектів зовнішньоторговельної політики слід зарахувати такі:

- незважаючи на те, що координація не є найкращим варіантом зовнішньоторговельної політики для країн та однозначно позитивним явищем для світової економіки в цілому, в більшості випадків позитивні ефекти, що виникають внаслідок її здійснення, переважають негативні;

- вплив торгової інтеграції на добробут країн-учасниць та зовнішніх партнерів залежить від кількості учасників, розміру їх економік, рівня їх економічного розвитку, обсягів взаємної торгівлі, ступеня конкуренції;

- чим більше країн координують зовнішньоторговельну політику одна з одною, чим більший розмір їх економік і вищий рівень економічного розвитку, чим більший обсяг торгівлі до координації та вища конкуренція, тим вища ймовірність переважання позитивних ефектів торгової інтеграції;

- вплив торгової інтеграції на добробут країн-учасниць та зовнішніх партнерів залежить від зміни тарифів: інтеграція не тягне за собою негативні наслідки, якщо загальні митні тарифи виявляються суттєво нижчими, ніж до інтеграції;

- в результаті торгової інтеграції країни-учасниці починають використовувати переваги економіки масштабу, що дозволяє збільшувати обсяги виробництва та скорочувати витрати [38].

Політекономічні гіпотези зовнішньоторговельної політики є розширення економічних теорій і моделей за рахунок використання понять, категорій і припущень політологічного знання, а також економічного аналізу політичних процесів (насамперед теорії суспільного вибору). Перші політекономічні обґрунтування торговельних відносин на міжнародній арені було здійснено ще наприкінці 1960 – на початку 1970-х рр.. Основним методологічним інструментом тут став кореляційний аналіз між теоретичними умовами, що

формулюються, та емпіричними даними (обсягами промислового виробництва, рівнем зайнятості, показниками з експорту та імпорту тощо). А предметом дослідження: зовнішньоторговельна політика як інструмент вирівнювання доходів населення, роль галузевих груп тиску у зовнішньоторговельній політиці, протекціонізм як фактор збереження статусу національних виробників [39].

У системі регулювання міжнародних торговельно-економічних відносин, інтенсивне формування якої відбувається протягом останніх десятиріч, серед інших взаємопов'язаних рівнів необхідно виокремити саме глобальний, оскільки він об'єктивно стає пріоритетним і визначає можливості та межі застосування інструментів глобальної торгової політики на інших рівнях, таких як: корпоративний (виконання норм та правил експорту, імпорту), національний (реалізація власне торговельних політик країн), міжнаціональний (застосування преференційних або протекціоністських заходів окремими країнами, що не є членами інтеграційних угруповань), наднаціональний (здійснення спільних торговельних заходів країнами-членами інтеграційних об'єднань) [40].

Важливим елементом наднаціонального регулювання є Світова організація торгівлі. Із часу створення СОТ характерними рисами глобального регулювання міжнародної торгівлі були: універсалізація норм, правил і процесів міжнародної торгівлі; розвиток системи лібералізації доступу до ринків товарів і послуг завдяки багатостороннім зобов'язанням країн щодо зниження тарифного захисту та не погіршення його, а також створення адекватних умов доступу до ринків; уніфікація інструментів створення національних торговельних політик і обумовлена цим значна стандартизація підходів до створення та реалізації промислових, конкурентних, структурних політик, а отже, і економічної політики в цілому; звуження спектра можливого для застосування інструментарію державного впливу на соціально-економічний розвиток країн (зокрема, це стосується дозволених методів державної підтримки – субсидування експорту, застосування кількісних та тарифних обмежень); поширення міжнародних правил торгівлі на нові сфери регулювання (інвестування, охорона

навколишнього середовища, стандарти праці тощо); перманентність переговорного процесу щодо поглиблення процесу лібералізації світової торгівлі

Історично склалося так, що в процесі розроблення правил СОТ домінували промислово розвинуті країни, які шляхом формування порядку денного переговорів фактично досягли уникнення розгляду питань розвитку більшості країн-членів організації – країн, що розвиваються. І хоча в міжнародній торгівлі країни, що розвиваються, є більш слабкими партнерами порівняно із ключовими промислово розвинутими країнами, вони реально зацікавлені у багатосторонній системі торгівлі, що ґрунтується на адекватних і чітких правилах та є орієнтованою на їх соціально-економічний розвиток.

Глобалізація впливу коаліцій та неформальних угруповань СОТ відбувається в руслі глобальної інституціоналізації соціально-економічного розвитку, в якій домінують три взаємопов'язані процеси: збільшення загальної кількості міжнародних організацій (на сьогодні їх налічується 64 144 од., що у 67 разів більше, ніж у 1951 р.); диверсифікація сфер координації, зростання впливу та кількості неурядових міжнародних організацій (якщо на початку 50-х років минулого століття їх було 800-850, то у 2008 р. – понад 55 тис.); посилення ролі міждержавних об'єднань у регулюванні міжнародних відносин, зокрема економічних [41].

На межі ХХ та ХХІ століть важливу роль в процесах міжнародної торгівлі відіграють регіональні торговельні угоди. Сучасна система Регіональних торгових угод складалася поступово протягом останніх семи десятиліть. Початок цього процесу поклала поява у післявоєнній Європі трьох перших регіональних економічних об'єднань: Ради економічної взаємодопомоги (РЕВ), Європейської економічної спільноти (ЄЕС) та Європейської асоціації вільної торгівлі (ЄАВТ). Їхня поява стала результатом поділу Європи на два блоки, почала розпаду колоніальної системи та конкуренції Франції та Великобританії за лідерство у Західній Європі. Європейські РТУ можна зарахувати типу Північ – Північ, тобто РТУ між розвиненими країнами.

Приклад європейських держав став заразливим для колишніх колоній: почали формуватися перші РТУ країн глобального Півдня. РТУ Південь-Південь першої хвилі ґрунтувалися на ідеях колективного імпортозаміщення, не мали сильної основи у вигляді розвинених бізнес-зв'язків на мікрорівні та дали обмежені результати.

Після паузи 1970-х, пов'язаної зі структурними кризами у світовій економіці, у другій половині 1980-х формування РТУ взяло новий старт. До цього знову підштовхнули ініціативи ЄЕС (Єдиний європейський акт), а також ініціативи США, які уклали угоди про вільну торгівлю з Ізраїлем та Канадою. З початку 1990-х пішла хвиля укладання угод про вільну торгівлю, яка багато в чому спиралася на приклад Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (НАФТА). Угод про вільну торгівлю (УВТ), в основному – двосторонні, у 1990-ті роки. ставало дедалі більше зважаючи на політичні зміни у Східній Європі та розпад СРСР, а також завдяки появі та поширенню Інтернету. Поява Всесвітньої мережі полегшила ведення переговорів та стимулювала подальшу транснаціоналізацію бізнесу. Бум двосторонніх СВТ продовжився і на початку нового тисячоліття, досягнувши піку в 2009 р., коли набули чинності 18 РТУ.

Крім суто економічних обґрунтувань регіональної інтеграції, існують й інші підходи, що допомагають пояснити розповсюдження РТУ з акцентом на політичні і навіть психологічні чинники. Найпростіше пояснення – це ефект наслідування (bandwagon effect) [42]. Це означає, що політика може бути подібна до моди. Наслідування може обґрунтувати: поширення інформації про вигоди РТУ. Така логіка пояснює так званий ефект транзитивності: нові угоди про лібералізацію торгівлі часто укладаються з партнерами партнерів за такими підписаними угодами [43]. Можна згадати тут і модель «вісь і спиці» (hub and spokes), яка допомогла К.Ковальчику та Р.Воннакоту теоретично обґрунтувати раціональність переваги тристоронньої угоди НАФТА варіанту з двома ССТ – США – Канада та США – Мексика. Фактично ці канадські вчені довели доцільність транзитивної поведінки, показавши, що в іншому випадку країна-

«вісь», що містить ряд ССТ з країнами-«спицами», отримує більші переваги, ніж «спиці», які не мають між собою аналогічної угоди [44].

У 2013 р. майже одночасно почалися переговори щодо кількох великомасштабних ініціатив: Трансатлантичного торговельного та інвестиційного партнерства (США–ЄС), Угоди про економічне партнерство між ЄС та Японією та Всеосяжного регіонального економічного партнерства (ВРЕП) (табл.1.1).

Таблиця 1.1. Мегарегіональні інтеграційні проекти

Назва (українська / англійська аббревіатура)	Початок переговорів	Дата підписання	Дата вступу в дію	Кількість країн, що підписали / ратифікували станом на 01.22
Транстихоокеанське партнерство (ТТП/ТТР)	2008 р. (при приєднанні США)	05.10.15	-	12/2 (замінено на ВПУТТП)
Всеосяжна та прогресивна Угода про Транстихоокеанське партнерство (ВПУТТП/СРТТР)	2017 (після виходу США з ТТП)	08.03.18	30.12.18 (для 6 країн)	11/8
Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство (ТАТІП/ТІІР)	7-12.07.13	-	-	-
Регіональне всеосяжне економічне партнерство (РВЕП/ RCEP)	9-13.05.13	15.11.2020	01.01.22	15/10
Угода про економічне партнерство ЄС-Японія	25.03.13	17.07.18	01.02.19	Всі
Африканська континентальна зона вільної торгівлі (АфКЗВТ/ AfCFTA)	02.2016	21.03.18	07.07.19 (для 22 країни)	54/37
Один пояс, один шлях	Вересень 2013 (оголошено)			

Систематизовано автором

Того ж року було оголошено про ще один масштабний міжнародний проект: «Один пояс, один шлях». Сам факт збігу за часом свідчить на користь гіпотез про «контагіозність» [45] РТУ, хоч би яка причина лежала в її основі: ефект наслідування, ефект доміно або інші подібні ефекти. У всіх цих випадках

важливим економічним мотивом стало прагнення домовитися про єдині колективні правила походження товарів, що дозволяють полегшити та здешевити формування виробничих (технологічних) ланцюжків, що включають кілька економік.

Початок переговорів щодо ТАТІП, ТТП та УЕП ЄС – Японія має й політологічні пояснення. Протягом попередніх двох десятиліть великі розвинені економіки зосереджувалися на формуванні своїх мереж РТУ Північ - Південь, як тренуючись на партнерах меншого масштабу. Такі угоди не вимагали від «босів» серйозних поступок – вони самі визначали порядок денний та контури домовленостей. На початку нового тисячоліття ставки стали підвищуватися: все частіше як «молодші» партнери для США, ЄС та Японії стали виступати інші розвинені економіки, але меншого масштабу: були підписані Угоди про вільну торгівлю (УВТ) та подібні до них угоди між США та Австралією, ЄС та Канадою, Японією та Австралією; Р. Корея підписала УВТ і зі США, і з ЄС [46]. Накопичений досвід, ймовірно, підбив лідерів до думки про необхідність наступного кроку: взаємні переговори про лібералізацію торгівлі між найбільшими розвиненими економіками. Ймовірно, до цього підштовхувало посилення Китаю. Усунення економічних бар'єрів, що залишилися, між ключовими західними економіками і формування узгоджених (без участі Китаю) норм і правил, що стосуються різних аспектів економічної взаємодії, виглядає логічним засобом у глобальній конкурентній боротьбі.

Як відомо, Китай виступив з ініціативою «Один пояс, один шлях» у 2013 р. Зазначимо, що оголошення про ініціативу відбулося майже одночасно зі стартом переговорів щодо мегарегіональних ініціатив. Можна припустити, що "Пояс і шлях" став своєрідною відповіддю на вищезгадані мегапроекти. За масштабом залучених країн цей проект можна порівняти з мегарегіональними ініціативами або навіть перевершує їх. Однак формою він сильно відрізняється. Це нова модель економічної інтеграції, що включає фінансову, інфраструктурну та почасти торгову складові та асиметрична за складом учасників та розподілом ролей.

Мегарегіональні ініціативи – важливий крок до вирішення проблеми «чашки спагетті» – павутиння двосторонніх УВТ. Потенційно мегарегіональні угоди (незалежно від причин та цілей їхньої появи) могли б стати альтернативою механізму багатосторонньої лібералізації в рамках СОТ. Проте втілення цих масштабних задумів у життя виявилось складною справою. Найбільша та потенційно впливова мегарегіональна ініціатива, ТАТІП, не була доведена навіть до стадії підписання. Дві потужні сили, ЄС та США, виявилися не готовими до серйозних взаємних поступок у сфері торгівлі послугами, захисту прав інтелектуальної власності, вирішення інвестиційних спорів, уніфікації стандартів продуктів харчування, доступу до систем держконтрактів та ін. Співвідношення порівняно скромних очікуваних вигод та різноманітних побоювань та ризиків виявилось не на користь прихильників угоди, і переговори наприкінці 2016 р. було припинено.

Новий розділ в історію РТУ вписало президентство Трампа в США. Американський президент вивів Сполучені Штати з уже підписаної угоди про Транстихоокеанське партнерство і добився перегляду умов НАФТА. Разом з його негативним ставленням до СОТ все це відображало нову реальність: США перейшли до оборонної, протекціоністської позиції в міжнародній торговельній політиці, фактично віддавши Китаю, як конкурентоспроможнішому виробнику товарів, роль захисника цінностей вільної торгівлі. Той факт, що адміністрація Джо Байдена не поспішає повернути США на глобалістські позиції в торговельній політиці, заявляючи, що «вільна торгівля – не священне письмо» [47], говорить про невідповідність цього повороту. Можна погодитися з думкою голландського експерта Р. Кортевега, що «Трамп, брексит та європейський скептицизм щодо ТАТІП означають кінець трансатлантичного лідерства у торгівлі» [48].

Пандемія COVID-19 справила суперечливий вплив на торговельну політику країн, зокрема їх ставлення до РТУ. На перших етапах уряду були стурбовані тим, як обмежити зростання захворюваності. Закриття чи обмеження пересувань через державні кордони не могло не позначитися на товаропотоках

та виробництві товарів та послуг. Висновок нових РТУ виглядало неактуальним завданням.

Так, французьке керівництво виступило за призупинення торгових переговорів ЄС із Чилі та Новою Зеландією, проти ЗВТ ЄС із Меркосур (під приводом захисту тропічних лісів) та проти відновлення торгових переговорів із США. Японія також відклала торгові переговори, проте потім повернулася до цього порядку денного, коли на перший план вийшли проблеми боротьби з економічними наслідками пандемії. Таку еволюцію зазнала позиція уряду Індії. У 2020 р. воно проаналізувало раніше укладені РТУ і дійшло висновку про їх негативні результати для торговельного балансу країни: у зв'язку з цим Індія вийшла з проекту ВРЕП. Однак у 2021 р. відбулося падіння обсягів індійського експорту, і уряд вирішив повернутися до переговорів щодо РТС, але вже переважно з багатими партнерами, на ринках яких індійські товари та послуги більш конкурентоспроможні та здатні стати джерелом нових інвестицій в індійську економіку [49].

Реакція на пандемію була на рівні РТУ, але різної інтенсивності. Найсильнішою і багатоаспектнішою вона опинилася в ЄС та АСЕАН. Ці об'єднання, які ще до початку пандемії COVID-19 вибудували спільну політику в галузі охорони здоров'я та відповідні колективні інститути, сформували спеціальні фонди для боротьби з пандемією та її наслідками, організували обмін актуальною інформацією та досвідом, координували політику запровадження обмежень на пересування. ЄС запровадив єдиний цифровий сертифікат про вакцинацію та зайнявся реформуванням своїх інститутів у сфері управління охороною здоров'я, щоб підвищити їхню ефективність у кризових ситуаціях. Інші РТУ обмежилися точковими заходами та/або формуванням невеликих цільових фондів. А об'єднання США, Канади та Мексики на колективному рівні не зробило жодних кроків. Хоча США, звичайно, зробили великий внесок у боротьбу з пандемією, розробивши вакцини та сприяючи їх поширенню в інших країнах, у тому числі через ініціативи COVAX для допомоги країнам, що розвиваються, а також погодилися призупинити патентний захист цих вакцин.

Зіставлення реакції РТУ на пандемію призводить до висновку, що колективні рішення краще приймаються і виконуються в РТУ зі збалансованою структурою, на відміну від асиметричних РТУ, де країна, що домінує, більше зайнята власними проблемами, особливо якщо вона має геополітичні пріоритети.

1.3. Формування зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку

Трансформація парадигми світогосподарського розвитку, перехід на новий технологічний етап промислового розвитку вимагає зміни зовнішньоекономічної політики країни у відповідь на формування ери діджиталізації [50]. Превалювання сектору цифрових та інформаційних технологій в економіці країн вимагає відповідних заходів щодо захисту вітчизняних провайдерів цих послуг та активізації регуляторних механізмів в умовах глобальної діджиталізації. Провідні країни світу, такі як США, країни ЄС, Китай вже запроваджують протекціоністські заходи для зменшення потоку інформації та знань через кордони. Це призводить до формування нового типу зовнішньоекономічної політики – цифрового протекціонізму, впровадження певних механізмів якого актуально також для України.

За думкою українських вчених [51], протекціонізм – це політика обмеження імпорту товарів, які вітчизняна економіка спроможна виробляти. Уряди можуть впроваджувати протекціоністську політику з метою покращення економічної діяльності в основному, але така політика також може бути результатом занепокоєння уряду або результатом зростаючого скептицизму щодо багатосторонніх торговельних угод. Окрім бар'єрів у торгівлі, протекціонізм дедалі більше впливає на національні активи, включно з технологіями, які стали новим рубежем глобальної переваги між лідерами глобальної економіки.

Теоретичні засади протекціонізму розвивав Т. Мен, який акцентував увагу не на обмеженні імпорту, а на необхідності стимулювання вітчизняного експорту. Протекціонізм – це продаж іноземцям щорічно на більшу суму, ніж

купівля у них. Метою економічної політики проголошено досягнення позитивного сальдо торговельного балансу [52]. Частково іншого погляду на економічну категорію протекціонізму мають інші представники класичної школи політичної економіки. Ф. Ліст та О. Гамільтон трактують поняття як метод економічного управління, що передбачає розвиток внутрішньої конкуренції та сприяння формуванню сильного вітчизняного виробника, який відтіснятиме експансійного іноземного конкурента з внутрішнього ринку [53]. За Ф. Лістом, мета протекціоністської системи – це промислове виховання нації. Потреба у ній відпадає зі створенням конкурентоспроможної промисловості [26].

Протекціоністська політика реалізується багатьма країнами, намагаючись зменшити конкуренцію та захистити економіку на локальному внутрішньому рівні. Однак багато економістів вважають, що світова економіка виграє від вільної торгівлі в цілому, а протекціоністські заходи є контрпродуктивними в глобальному масштабі.

Світовий досвід та сучасні реалії реалізації політики протекціонізму породжують численні наукові дискусії з приводу доцільності її застосування в тій чи іншій країні. Зокрема, у контексті теорії розвитку міжнародної торгівлі точиться досить гостра полеміка між прихильниками протекціонізму та вільної торгівлі. Провідні вчені-економісти, аргументовано захищаючи власні погляди, не можуть віднайти ту вірну "золоту середину" та оптимальний компроміс між цими двома формами зовнішньоторговельної політики [53].

Протекціоністська торгова політика може дозволити урядам сприяти внутрішній торгівлі та виробництву товарів і послуг, запроваджуючи тарифні субсидії та квоти або іншим чином обмежуючи іноземні товари та послуги на ринку. Однак у довгостроковій перспективі відмова від політики вільної торгівлі або застосування протекціоністських дій може завдати шкоди країнам через уповільнення економічного зростання та зростання інфляції [54].

Усередині країни протекціоністські заходи, що обмежують імпорт, можуть активно стимулювати успіх торгівлі та виробництво для підприємств, які мають доступ до менш конкурентного ринку, що може прагнути посилити

національний економічний потік. Подібним чином витрати міжнародних інвесторів на експортні товари, послуги чи технології зростають через торговельні бар'єри. Для підприємств, що розвиваються, і нових учасників ринку протекціонізм також може стимулювати внутрішній розвиток у галузях, де домінують міжнародні електростанції.

Так само протекціонізм може активно послаблювати національну економіку через жорсткі обмежувальні заходи. Для бізнесу такі обмеження можуть бути катастрофічними через обмеження, встановлені за межами вільного ринку, і придушення інновацій. Наслідки таких заходів можуть активно стимулювати менш конкурентоспроможні ринки, особливо для підприємств, які прагнуть отримати доступ до ринків, де внутрішня протекціоністська політика обмежує, а конкурентам пропонуються переваги через незбалансовані обмеження. Це може призвести до економічної ізоляції для підприємств і ринків у довгостроковій перспективі [55].

Нове бачення отримує політика протекціонізму в умовах XXI століття – епохи постіндустріалізму та діджиталізації. Особливістю сучасного етапу розвитку світового господарства є перехід на новий шабель розвитку – постіндустріальний етап, який ще можна охарактеризувати як Четверту промислову революцію, або, як її ще називають, Індустрію 4.0 [56]. У сучасних умовах концепція Індустрії 4.0 набула широко поширення у світі. Перехід до концепції Індустрії 4.0 свідчить, що в майбутньому такі бізнес-процеси, як постачання сировини та матеріалів, розроблення і доведення товарів до споживачів та їх обслуговування, будуть здійснюватися через Інтернет [57]. Розвинені країни розробляють інноваційні стратегії з урахуванням нових вимог інформаційного суспільства, як відповідь на головний виклик сучасності – недостатні темпи цифровізації промислових секторів і розвитку інновацій [58].

Особливу актуальність та розвиток діджиталізація отримала в період пандемії COVID-19. Під час пандемії процес прискорення розвитку ІКТ-сектору, по-перше, відбувався нерівномірно, оскільки пов'язані з пандемією обмеження відрізнялися між країнами і могли вводитися в різні моменти часу, по-друге,

найбільший вплив був на сегмент телекомунікацій та сферу послуг, пов'язану із віддаленою роботою співробітників. Як вітчизняними, так і зарубіжними дослідниками вплив пандемії на світову економіку вже розглянуто за кількома напрямками, серед них – вплив на глобальні ланцюжки створення вартості, пов'язані з емісією резервних валют наслідки, зміни у торговельних відносинах між країнами, і навіть посилення ролі цифрових технологій. Менш наукомісткі галузі, такі як аграрний сектор, будівництво та традиційна промисловість, були менш порушені пандемією і продовжували роботу. У сегменті ІКТ-корпорацій розпочалось активне зростання капіталізації відповідних компаній, так і інвестиційної активності – вони стали основними бенефіціарами кризи. Сектор ІКТ виявилися затребуваними у більшому обсязі та більшим числом користувачів у таких сферах, як віддалена робота, телемедицина, доставка продуктів харчування та логістика, онлайніві та безконтактні платежі, дистанційне навчання та розваги. Все це дозволяє говорити про додатковий імпульс до цифровізації та розвитку цифрової економіки.

Цифрові технології та зміни, які вони приносять у повсякденне життя та роботу компаній, створили нові економічні можливості, насамперед у зв'язку з появою нових ринків продукції та нових способів реалізації існуючих раніше товарів та послуг; в результаті активізувалися процеси трансформації цілих галузей економіки та систем взаємодії виробників та споживачів [58].

Ця тенденція, що почалася спочатку в розвинених країнах наприкінці минулого століття, на сьогодні набула глобального характеру, з яскраво вираженими регіональними та технологічними лідерами, а зміни світової економіки все частіше пов'язують зі словом цифровізація [59].

Масштаб процесу такий, що до кінця 2010-х років стало можливим говорити про появу нових, виключно цифрових галузей, які найчастіше є надбудовою над спеціалізованими цифровими платформами, що укрупнюються [60]. Більше того, змінюється і сфера споживання: з розвитком технологій та постійною присутністю Інтернету у повсякденному житті використання цифрових продуктів стає альтернативою фізичним продуктам, до них можна

отримати доступ із будь-якого місця. Прикладами таких продуктів та послуг є телекомунікаційні онлайн-додатки, електронні книги та потокове мовлення. Відповідно, ІКТ-інновації та цифровізація в цілому, по-перше, нерозривно пов'язані зі зміною поведінкових особливостей споживачів, а по-друге, здатні знижувати розмір матеріальних активів компаній, що стає найважливішою складовою цифровізації бізнесу [61].

Хоча цифровізація не є новим феноменом, пов'язані з нею проблеми постійно змінюються. До пандемії дискусія навколо цифровізації в основному стосувалася концепцій четвертої промислової революції, Індустрії 4.0 та Інтернету речей (IoT).

Пандемія призвела до того, що в цифровізацію виявились залучені навіть ті компанії та галузі, які до цього були відносно відсталими в цьому контексті. Під час пандемії переведення співробітників на віддалену роботу з використанням ІКТ набуло безпрецедентного масштабу та стимулювало зміну споживчої поведінки, а тривалість пандемії запустила довгостроковий процес впровадження нових видів ІКТ-товарів та послуг.

Паралельно з збільшенням ролі сектору цифрових технологій в економіці країн вимагає також певних заходів щодо захисту вітчизняних провайдерів цих послуг та активізації регуляторних механізмів в умовах глобальної діджиталізації.

Регуляторна конкуренція в постіндустріальній економіці реалізується засобами неопротекціонізму. Українські автори визначають його як сукупність принципів (стійкості, ієрархічності, адаптивності, комплементарності, субсидіарності, збалансованості, легітимації), інструментів (податки, державні витрати, трансферти, облікова ставка, резервні вимоги, валютні інтервенції, контроль над грошовою масою, валютний курс) і методів (адміністративне регламентування, зокрема заборони, квотування, ліцензування, контингентування, приписи митних органів, технічні й фітосанітарні норми і правила безпеки, добровільне самообмеження поставок, антидемпінгові заходи) регуляторної політики держави в сфері міжнародної торгівлі, міжнародного руху

капіталу і зарубіжних інвестицій, а також міжнародних валютно-фінансових і кредитних відносин, імперативом реалізації якої є стимулювання соціально-економічного розвитку та економічного зростання країни шляхом створення умов для підвищення економічної активності всіх суб'єктів господарювання, а також забезпечення конкурентоспроможності національних виробників на внутрішньому і зовнішньому ринках шляхом підвищення їхньої продуктивності, а отже, сприяння зростанню інноваційності й технологічності продукції, що ними випускається [62].

Регуляторна конкуренція у сфері інновацій здійснюється шляхом застосування комплексу стимулюючих заходів і використання інструментів підвищення національного інноваційного потенціалу і збільшення експорту передових галузей (інноваційний неопротекціонізм). У інформаційній сфері регуляторна конкуренція передбачає використання обмежень інформаційних потоків, що мають комерційну природу, на користь вітчизняних компаній (інформаційний неопротекціонізм). А у цифровій сфері вона реалізується шляхом встановлення бар'єрів або перешкод для цифрової торгівлі при одночасному сприянні становленню національних цифрових компаній задля набуття країною нових порівняльних переваг (цифровий неопротекціонізм) [63].

Кордони зводяться навіть у цифровому світі, де країни намагаються обмежити, які дані можна надсилати за кордон. Ця тенденція називається «локалізацією даних» і означає, що компанії замість того, щоб дозволяти вільному переміщенню даних через кордони, змушені створювати дзеркальні копії даних, які вони зберігають, а контроль у деяких країнах передається безпосередньо місцевим наглядовим органам.

Цифровий протекціонізм в Азії (особливо Китаї) та країнах Європи все більше загрожує єдиній сфері транскордонної економічної діяльності, яка продовжує розвиватися майже через десять років після світової фінансової кризи. Веб-цензура, примусова передача інтелектуальної власності, локалізація даних і обтяжливі правила конфіденційності в сукупності гальмують розвиток

цифрової економіки, заснованої на даних, – торгівлі віртуальними, а не фізичними товарами.

Впровадження Китаєм цифрового протекціонізму – політика, спрямована на підрив іноземних конкурентів і стимулювання китайських компаній. Президент Сі Цзіньпін зробив державний контроль над цифровою економікою «великим пріоритетом» для Комуністичної партії Китаю, оскільки вона прагне досягти амбітних цілей зростання.

Протекціонізм сучасної епохи у Китаї приймає різні форми: веб-цензура, примусова передача технологій через уповноважені спільні підприємства з іноземними фірмами та новий закон про кібербезпеку, який висуває обтяжливі вимоги майже до кожної іноземної компанії, яка веде бізнес у Китаї. Вимоги нового закону щодо фізичного розміщення даних, зокрема, в Китаї, і обмеження потоків даних з Китаю: таким чином, в країну дані надходять, але не можуть вийти. Такі нові цифрові правила протекціонізму детерміновані двома факторами. По-перше, як це було в останні кілька десятиліть у традиційних галузях промисловості, Китай прагне глобального домінування в кількох високотехнологічних секторах, які, за прогнозами, будуть на передньому краї зростання в найближчі десятиліття – штучний інтелект (ШІ), робототехніка, біотехнології та автономні транспортні засоби, і крім інших заходів – використовує цифровий протекціонізм, щоб створити привілейований простір для китайських фірм. По-друге, Комуністична партія бачить вільний потік даних і цифрових комунікацій як загрозу стабільності режиму і прагне посилити державний контроль над потоками даних [64].

Такий протекціонізм не є новим або унікальним для Китаю. Але розмір і глобальне значення китайської економіки робить такі підходи Пекіну до цифрового протекціонізму проблематичним для політиків США. Африканські країни копіюють меркантилістську китайську модель, про що свідчить посилення державних обмежень на Інтернет і потоки даних в Ефіопії, Нігерії та Південній Африці. Тим часом західні країни та міжнародні фірми не хотіли

відмовлятися від китайських обмежень через страх втратити доступ до найбільшої економіки світу за паритетом купівельної спроможності.

Китайські дослідники визначили, що китайський виробничий експорт реагує на бар'єри цифрової торгівлі країн призначення. Використовуючи дані митної служби Китаю за 2014–2018 рр. та дані ОЕСР про обмеження торгівлі цифровими послугами в країнах, було виявлено, що загальний експорт промислової продукції Китаю впав на 2,32%, або на 30,92 млрд. дол. США, через збільшення сукупних бар'єрів цифрової торгівлі країн призначення з 2014–2018 рр. Подальша декомпозиція показує, що скорочення здебільшого пояснюється зменшенням обсягу експорту, при цьому експортні ціни залишаються відносно незмінними. Більше того, цифрові торговельні бар'єри зменшують китайський експорт не лише через пригнічення експорту вцілілих продуктів, але й через зменшення можливостей експорту нових товарів, що надходять, і збільшення ризику виходу з ринку. Аналіз неоднорідності показує, що сприятливе інституційне середовище допомагає пом'якшити негативні наслідки та що експорт високотехнологічної продукції менш чутливий до бар'єрів цифрової торгівлі [65].

В останні роки Європейський Союз (ЄС) посилив заходи цифрового протекціонізму, з метою створення єдиного цифрового ринку із загальноєвропейськими правилами щодо потоків даних, запроваджуючи суворі стандарти конфіденційності, боротьбу з ненавистю, контролюючи соціальні медіа та з метою запобігання домінуванню на ринку іноземних технологічних фірм, переважно американських.

Європейський цифровий протекціонізм відповідає легалістичному, суворо регульованому підходу Брюсселя до економічної політики, однак існує брак оцінювання взаємодії конфіденційності, безпеки та інновацій у цифровій сфері та економіці. Наприклад, американські компанії отримують більше вимог, ніж європейські в контексті захисту конфіденційності. Ці та інші вимоги, такі як локалізація даних у різних державах-членах, створюють нормативний тягар, який особливо дорого обходиться малим і середнім технологічним компаніям.

В європейському цифровому регулюванні простежується тенденція до антиамериканських заходів, про що свідчать антимонопольні справи та обмеження для американських технологічних компаній, які ведуть бізнес в ЄС. З одного боку, це пояснюється неефективною заходів, а не взагалі протекціоністською політикою. Закони, спрямовані на стримування корпоративних титанів, часто накладають суттєвий тягар вимог, що, завдає шкоди невеликим технологічним фірмам, тоді як, наприклад, компанія Google у всьому світі легко виконують ці вимоги. Незважаючи на такі приклади, ЄС співпрацює з США та разом вони можуть протистояти китайському цифровому протекціонізму.

Нові технології створюють економічні можливості, але збільшення заходів протекціонізму, особливо в Китаї, може загрожувати конкурентоспроможності США в критичних секторах. Про це свідчать, наприклад, значні обсяги китайських інвестицій в напівпровідники, а також домінування Китаю в ланцюгах постачання мобільних телефонів п'ятого покоління, бажання Китаю зайняти лідируючі позиції в таких секторах, як ШІ, робототехніка, електричні та автономні транспортні засоби, біотехнології [66].

На авторську думку, важливим визначення терміну «цифровий неопротекціонізм».

Сполучені Штати, ймовірно, були першим урядом, який дав визначення цифрового протекціонізму, оскільки цифрова торгівля особливо важлива для економіки США. Визначення цього терміну в США трансформується з часом, оскільки Інтернет і пов'язані з ним послуги змінюються з часом. У 2013 р. за дорученням Комітету з питань фінансів Сенату США (USITC) визначив цифровий протекціонізм як встановлення бар'єрів або перешкод для цифрової торгівлі, включаючи цензуру, фільтрацію, заходи локалізації та правила для захисту конфіденційності [67].

Багато ключових торговельних партнерів США не погоджуються з усіма аспектами визначення США або з тим, що певна політика є протекціоністською за своєю суттю чи наміром. Наприклад, у 2015 р. члени Європейського

парламенту заперечували проти того, щоб уряд США називав політику ЄС, наприклад закони про захист даних, «протекціоністською» [68]. Так, Європейська комісія у своїх документах дає таке визначення: цифровий протекціонізм – бар'єри, які обмежують транскордонні потоки даних і дискримінують товари та послуги, що надаються електронними засобами [69]. А канадський уряд наполягає на культурних винятках (що дозволяє Канаді надавати субсидії, квоти та обмежувальну інвестиційну політику), щоб зберегти канадську культуру всупереч конкуренції США та Європи.

У таблиці 1.2 подано огляд політики, яку США вважають протекціоністською, і наведено приклади країн, які прийняли цю політику. Крім того, американською дослідницею С. Ааронсон [70] зроблено спробу прояснити, як політика цифрового протекціонізму може вплинути на ринки.

У колонці 4 «Вплив на ринок/торгівлю» пояснено вплив на ринок/торгівлю, а також те, чи вважають американські експерти та керівники, що захід спрямований на спотворення торгівлі.

Питання протекціонізму в сучасних умовах діджиталізації є також актуальним для України. Український науковець В.Г. Панченко вважає, що цифровий неопротекціонізм як інструмент державного втручання, що спрямований на підвищення продуктивної спроможності країни шляхом розвитку нових порівняльних переваг в умовах становлення цифрової економіки, в Україні має реалізуватись через комплекс стимулюючих (заохочення становлення і розвитку нових секторів, що створюватимуть нові засоби виробництва, де вироблятимуться нові товари, надаватимуться нові послуги, а також просуватимуться нові бізнес-моделі) та дискримінаційних (локалізаційні заходи та регулювання з метою захисту приватності) заходів.

Відтак цифровий неопротекціонізм стає дієвим інструментом максимізації переваг цифрової економіки, під якою розуміються матеріальні ресурси для створення, розширення і покращення інфраструктури кіберпростору через використання потенціалу кіберсили – здатності цифрової економіки впливати на події з метою отримання користі від них [71].

Таблиця 1.2. Перелік перешкод для цифрової торгівлі та їх вплив на ринки

Торговельні бар'єри	Країни	Опис	Вплив на ринок/торгівлю
<i>Тарифні бар'єри</i>			
Тарифи на цифрові товари	Не члени СОТ або інших торговельних угод		Дискримінація, спотворення торгівлі
<i>Нетарифні торгові бар'єри</i>			
Вимоги до локалізації	Росія, Туреччина, Нігерія	Повинні вести цифрову торгівлю всередині країни або вимагати використання місцевого вмісту, наприклад апаратне або програмне забезпечення	Може обмежити торгівлю, може обмежити доступ до ринків
Обмеження потоку даних	В'єтнам, Китай	Вимоги до зберігання певних типів даних на локальних серверах або обробляти їх локально	Часто використовується для захисту конфіденційності чи безпеки. Може обмежувати торгівлю, може вплинути на здатність фірми застосовувати найефективніші технології, може створити втрачені можливості для бізнесу/інновацій
Порушення прав інтелектуальної власності	Китай	Кіберкрадіжки інтелектуальної власності, веб-сайти безкоштовного обміну файлами	Не завжди через дії уряду, але часто через неадекватне управління. Може перешкоджати інвестиціям і потокам даних
Національні стандарти та обтяжлива оцінка відповідності	Росія	Вимога щодо розкриття вихідного коду	Підвищення витрат, може бути дискримінаційним, може ускладнити вихід на новий ринок
Фільтрування/блокування	Китай, Малайзія	Блокування доступу до певних сайтів або фільтрація/блокування служб, таких як Facebook	Еквівалент прикордонної стіни: поширюється на інші ринки та може вплинути на стабільність і продуктивність Інтернету
Мережевий нейтралітет		Відноситься до керування інтернет-трафіком: всі служби мають розглядатися однаково незалежно від розміру. Забороняє платне визначення пріоритетів вмісту або обмеження вмісту	Підвищення вартості деяких провайдерів
Ризики кібербезпеки	Замало регулювання (В'єтнам); Забагато регулювання (Китай)	Неадекватна кібербезпека може підірвати довіру та зменшити бажання користуватися Інтернетом. Занадто багато може спотворити торгівлю, але це може бути виправдано торговельними «винятками».	Іноді підвищує витрати та перешкоджає доступу до ринку

Систематизовано автором за [72; 73; 74]

Цифровий протекціонізм має деякі спільні риси з традиційними цілями та стратегіями протекціонізму. Країни мають широкий спектр законних причин, чому вони можуть прагнути обмежити транскордонні потоки даних. Наприклад, багато з них хочуть розвивати місцевий технологічний сектор, що потребує створення ефективного сприятливого середовища, яке включає конкуренцію, цифрову грамотність та інфраструктурну політику. З цією метою країни можуть вживати дискримінаційних заходів щодо іноземних суб'єктів ринку і, таким чином, спотворювати торгівлю, навіть якщо це не було їхнім початковим наміром.

З іншого боку, важливо заохочувати верховенство права в Інтернеті та запобігати протиправній поведінці, такій як розповсюдження ненависті чи дитячої порнографії, шахрайству, крадіжці особистих даних, кібератакам та відмиванню грошей. Ці заходи також можуть бути необхідними для досягнення важливих внутрішніх цілей, але вони можуть дискримінувати іноземні фірми [75]. Нарешті, те, що може здаватися протекціоністським для однієї країни, може розглядатися як законне та необхідне регулювання в іншій країні.

Цифровий протекціонізм також відрізняється від традиційного протекціонізму, оскільки дані є і товаром, і послугою, а часом і суспільним благом. Але деякі країни, які прагнуть до протекціонізму, розробляють нову тактику захисту таких даних, крім тарифів, квот і обмінного контролю. Так, наприклад, спроби Китаю використовувати DDoS-атаки для цензури глобальних веб-сайтів також ускладнюють і дорощають для фірм доступ до внутрішнього ринку Китаю.

На засадах проведеного аналізу теорії та концепції формування зовнішньоторговельної політики країн та сучасних тенденцій формування зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку визначено, що в умовах трансформації технологічної парадигми економічного розвитку, переходу глобальної економіки до цифровізації та Індустрії 4.0, де превалюють цифрові послуги, товари ІКТ, високотехнологічні сектори економіки, а виробничі ланцюги забезпечені

розвитком мережі Інтернет, формується новий тип зовнішньоторговельної політики – *цифровий неопротекціонізм*, під яким пропонуємо розуміти інструмент державного втручання у вигляді встановлення бар'єрів або перешкод для цифрової торгівлі, включаючи цензуру, фільтрацію, заходи локалізації та правила для захисту конфіденційності, що спрямований на підвищення продуктивної спроможності країни шляхом розвитку нових порівняльних переваг в умовах становлення цифрової економіки.

Простежено еволюцію та трансформацію політики протекціонізму. Визначено методологічні засади неопротекціонізму в епоху діджиталізації. У класичному розумінні протекціонізм акцентує увагу на необхідності стимулювання вітчизняного експорту товарів та послуг. Проте, у сучасному світі значну долі зовнішньоторговельних відносин країн займають цифрові послуги, товари ІКТ та високотехнологічних секторів промисловості. В таких умовах епохи постіндустріалізму та діджиталізації політика протекціонізму отримує нових поштовх та нове бачення в умовах ХХІ століття. Тому провідні країни світу розробляють інноваційні стратегії з урахуванням нових вимог інформаційного суспільства, як відповідь на головний виклик сучасності – недостатні темпи цифровізації промислових секторів і розвитку інновацій. Додатковим поштовхом до активізації діджиталізації стала пандемія COVID-19, оскільки значна кількість традиційних галузей промисловості була вимушена переходити на віддалену роботу співробітників, що вимагало активної розробки додаткового програмного забезпечення. Пандемія призвела до того, що в цифровізацію виявились залучені навіть ті компанії та галузі, які до цього були відносно відсталими в цьому контексті.

Визначено, що новий тип протекціоністських заходів в умовах діджиталізації (цифровий протекціонізм) реалізується шляхом встановлення бар'єрів або перешкод для цифрової торгівлі при одночасному сприянні становленню національних цифрових компаній задля набуття країною нових порівняльних переваг. Проаналізовано політику цифрового протекціонізму у країнах Азії та Європи. Визначено актуальність цифрового протекціонізму для

України з метою підвищення конкурентоспроможності економіки країни завдяки розвитку порівняльних переваг у сучасних технологічних галузях в умовах формування постіндустріального типу економіки, що може стати перспективним напрямом зовнішньоторговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

Висновки до розділу 1

Досліджено теоретичні засади нерівномірності глобального економічного розвитку. Визначено що, на різних історичних етапах розвитку світового господарства варіювались, розвивались та трансформувались підходи до визначення важелів економічного зростання, детермінантів нерівномірності глобального економічного розвитку. Погляди вчених виокремлюють у якості факторів нерівномірності економічного розвитку ступінь інтеграції країн у глобальну економіку та міжнародних поділ праці, інноваційно-технологічний розвиток, інвестиційну привабливість країн тощо. Проте, незважаючи на трансформації технологічної парадигми, зміну суспільних укладів, значні інвестиційні міжкраїнові потоки, значення міжнародної торгівлі традиційно залишається високим. В результаті вивчення теоретичних поглядів на роль торгівлі у формуванні економічного зростання, нами було систематизовано еволюцію теоретичних поглядів на взаємозв'язок торгівлі та економічного розвитку з виокремлення логіко-структурних елементів такого впливу, в залежності від поглядів вчених

В результаті проведеного аналізу дістали подальшого розвитку теоретико-методологічні засади нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме надано *еволюцію теоретичних поглядів на механізм взаємодії міжнародної торгівлі та нерівномірності глобального економічного розвитку*, з виокремленням зовнішньоторговельного важеля як постійного та ключового та в контексті трансформації технологічної парадигми на етап активного використання кібернетичних систем та цифровізації виробництва.

На засадах проведеного аналізу теорії та концепції формування зовнішньоторговельної політики країн та сучасних тенденцій формування зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку визначено, що в умовах трансформації технологічної парадигми економічного розвитку, переходу глобальної економіки до цифровізації та Індустрії 4.0, де превалюють цифрові послуги, товари ІКТ, високотехнологічні сектори економіки, а виробничі ланцюги забезпечені розвитком мережі Інтернет, формується новий тип зовнішньоторговельної політики – цифровий неопротекціонізм.

Простежено еволюцію та трансформацію політики протекціонізму. Визначено методологічні засади неопротекціонізму в епоху діджиталізації. У класичному розумінні протекціонізм акцентує увагу на необхідності стимулювання вітчизняного експорту товарів та послуг. Проте, у сучасному світі значну долі зовнішньоторговельних відносин країн займають цифрові послуги, товари ІКТ та високотехнологічних секторів промисловості. В таких умовах епохи постіндустріалізму та діджиталізації політика протекціонізму отримує нових поштовх та нове бачення в умовах ХХІ століття.

Визначено, що новий тип протекціоністських заходів в умовах діджиталізації (цифровий протекціонізм) реалізується шляхом встановлення бар'єрів або перешкод для цифрової торгівлі при одночасному сприянні становленню національних цифрових компаній задля набуття країною нових порівняльних переваг.

В результаті проведеного дослідження автором удосконалено понятійно-категоріальний апарат дослідження трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме надано авторське визначення цифрового неопротекціонізму, який пропонуємо розуміти як інструмент державного втручання у вигляді встановлення бар'єрів або перешкод для цифрової торгівлі, включаючи цензуру, фільтрацію, заходи локалізації та правила для захисту конфіденційності, що

спрямований на підвищення продуктивної спроможності країни шляхом розвитку нових порівняльних переваг в умовах становлення цифрової економіки.

Основні результати проведеного дослідження опубліковано у працях [55, 64].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН СВІТУ В УМОВАХ НЕРІВНОМІРНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

2.1. Аналіз позиціонування країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку

Глобальна економіка переживає низку турбулентних викликів. Інфляція, яка є вищою, ніж спостерігалася за кілька десятиліть, посилення фінансових умов у більшості регіонів, вторгнення росії в Україну та триваюча пандемія COVID-19 – усе це сильно впливає на прогнози. Нормалізація монетарної та фіскальної політики, яка забезпечила безпрецедентну підтримку під час пандемії, охолоджує попит, оскільки політики прагнуть знизити інфляцію до цільового рівня. Але дедалі більша частка економік сповільнюється або різко скорочується. Майбутній стан світової економіки надзвичайно залежить від успішного калібрування грошово-кредитної політики, перебігу війни в Україні та можливості подальших збоїв у пропозиції, пов'язаних із пандемією, наприклад, у Китаї.

Більшість розвинених економік та країн, що розвиваються переживають нестабільний період: економічні, геополітичні та екологічні зміни впливають на глобальні перспективи. Інфляція злетіла до максимумів за багато десятиліть, що призвело до швидкого посилення грошово-кредитної політики та скорочення сімейних бюджетів, так само як фіскальна підтримка, пов'язана з пандемією COVID-19, зменшується [76].

Багато країн з низьким рівнем доходу стикаються з серйозними фіскальними труднощами. Водночас триваюча війна росії в Україні та напруженість в інших місцях підвищили ймовірність значних геополітичних зривів. Хоча вплив пандемії в більшості країн пом'якшився, її тривалі хвилі продовжують порушувати економічну діяльність, особливо в Китаї. А хвилі

сильної спеки та посухи в Європі, Центральній і Південній Азії створили смак більш негостинного майбутнього, зіпсованого глобальною зміною клімату.

Серед цих нестабільних умов нещодавно оприлюднені дані підтверджують, що світова економіка перебуває у стані широкомасштабного уповільнення, оскільки є ризики подальшого зниження темпів економічного розвитку.

У другому кварталі 2022 р. глобальний реальний ВВП помірно скоротився (зростання на $-0,1$ відсоткового пункту в квартальному річному вимірі), з негативним зростанням у Китаї, Росії та США, а також різким уповільненням у країнах Східної Європи, які найбільше постраждали від війни в Україні та міжнародні санкції, спрямовані на тиск на Росію з метою припинення військових дій. У той же час деякі великі економіки не скоротилися – зростання єврозони здивувало зростання у другому кварталі, головним чином зростання залежних від туризму економік південної Європи.

Прогнозується, що глобальне зростання сповільниться з $6,0\%$ у 2021 р. до $3,2\%$ у 2022 р. та $2,7\%$ у 2023 р.. Це найслабші прогнози зростання з 2001 р., за винятком світової фінансової кризи та гострої фази пандемії COVID-19 і відображає значне уповільнення для найбільших економік: скорочення ВВП США в першій половині 2022 р., скорочення єврозони в другій половині 2022 р., а також тривалі спалахи COVID-19 і карантини в Китаї з зростаючою кризою в секторі власності [77]. Приблизно третина світової економіки стикається з негативним зростанням два квартали поспіль (рис. 2.1).

У 2022 р. економіки країн-партнерів України, а саме у Північній Америці та Європі насамперед Центральній та Східній різко сповільнилися, зокрема через війну та пришвидшену нею інфляцію. Китайська економіка також сповільнилася, у тому числі через політику подолання COVID-19. Темпи зростання світової торгівлі у 2022 – 2023 роках скоротяться з понад 10% торік (відновлення після пандемії) до $2,5\%$ наступного року.

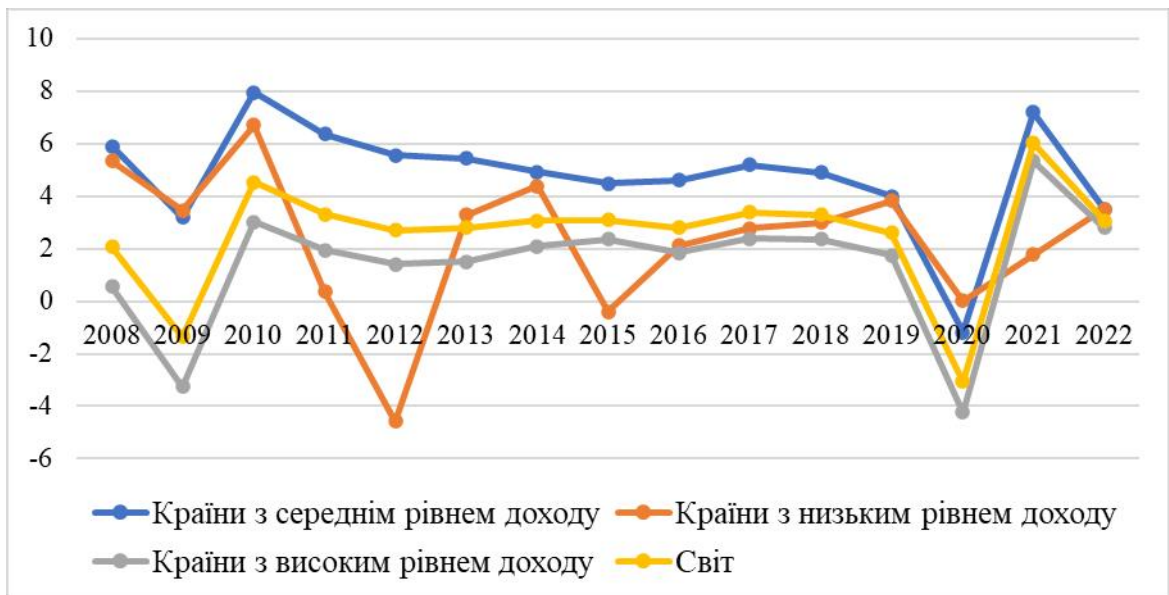

Рисунок 2.1 – Темпи зростання ВВП, по групах країн за рівнем доходу, 2008-2022 рр., у % до попереднього року [78]

У 2023 р. очікується подальше уповільнення найбільших економік світу – США, Єврозони та Китаю, причому у деяких країнах Єврозони, включно з Німеччиною та Італією, очікується спад. Тож посилюється ризик глобальної рецесії, що знижуватиме потенціал країн у підтримці економіки України (Рис. 2.2).

Світова інфляція досягнула найвищих рівнів за кілька десятиріч. Це змусило центральні банки надалі ужорсточувати монетарну політику та згортати заходи підтримки економіки. Відтак суттєво здорожчали приватні та державні залучення, тривають відпливи капіталу з ризикових активів. Вплив дорожчання фінансових ресурсів на Україну нині мінімальний. Міжнародні ринки капіталу для України наразі недоступні через війну, тож економіка залучає пільгове фінансування від партнерів [79].

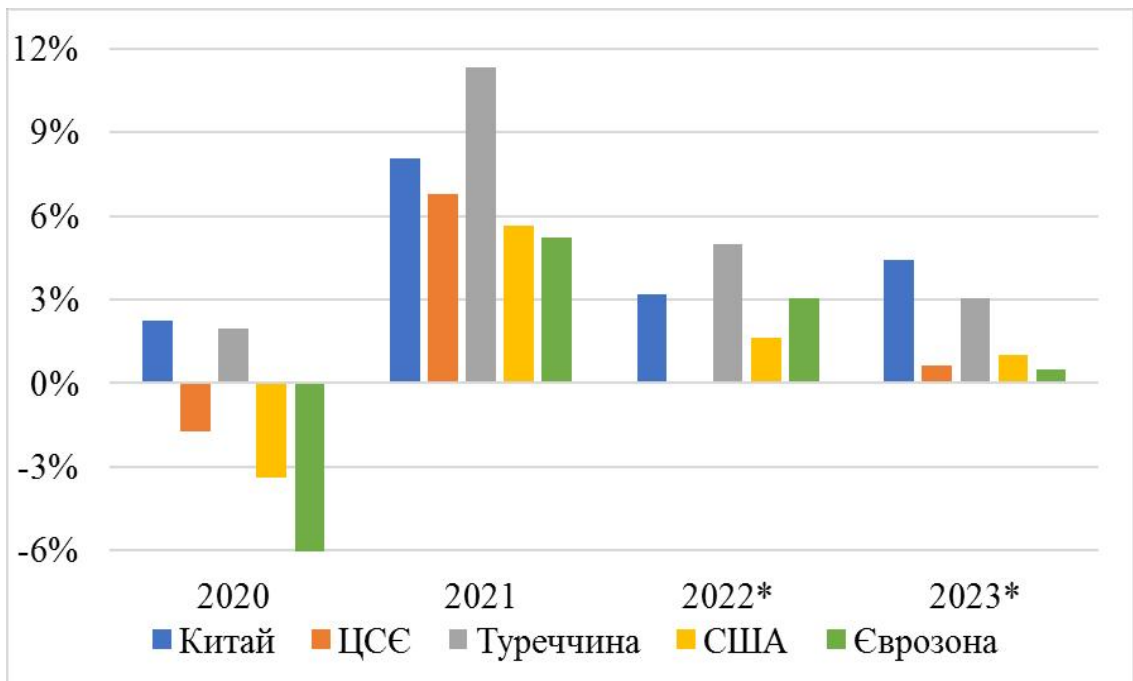

Рисунок 2.2 – Зміна ВВП країн – основних торговельних партнерів України (2020-2023 рр.), у % до попереднього року [80].

* 2022 р. та 2023 р. – прогноз

Прогнозується, що глобальна інфляція зросте з 4,7% у 2021 р. до 8,8% у 2022 р., але знизиться до 6,5% у 2023 р. та до 4,1% до 2024 р.. Вплив від зростання інфляції був найбільш поширеним серед розвинутих економік, з більшою мінливістю на ринках, що розвиваються, і країнах, що розвиваються (рис. 2.3).

Починаючи з 2021 р., інфляція зростала швидше та стійкіше, ніж очікувалося. У 2022 р. інфляція в країнах з розвинутою економікою досягла найвищого рівня з 1982 р. Хоча інфляція є широким явищем, яке вражає більшість економік світу, вона має найбільший вплив на групи з нижчими доходами в країнах, що розвиваються. У цих країнах до половини споживчих витрат домогосподарств припадає на їжу, а це означає, що інфляція може мати особливо гострий вплив на здоров'я та рівень життя людей.

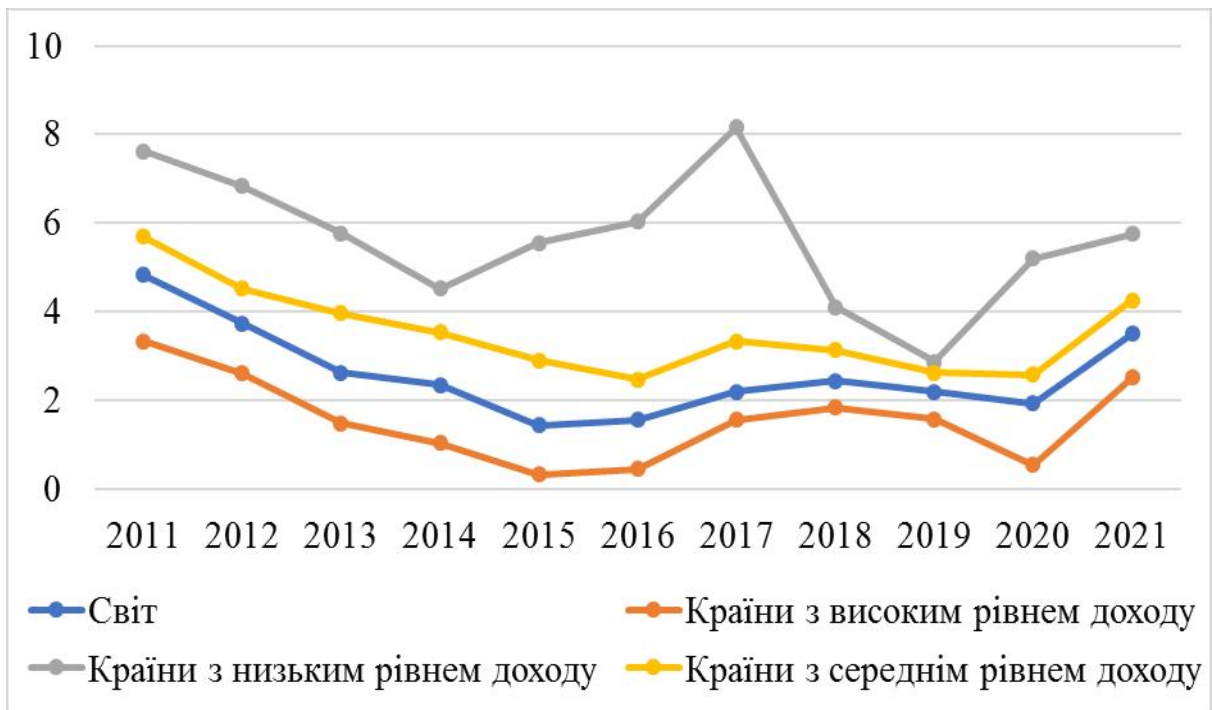

Рисунок 2.3 – Інфляція споживчих цін по світу та по групах країн за рівнем доходу, 2011-2021 рр., у % до попереднього року [80].

Незважаючи на невелике зниження індексу споживчих цін у липні та серпні 2022 р., інфляція в США досягла одного з найвищих рівнів приблизно за 40 років, а ціни в серпні на 8,3% перевищили аналогічні показники роком раніше. У вересні 2022 р. інфляція в єврозоні досягла 10%, а у Великій Британії річна інфляція становила 9,9%. За оцінками, у країнах з ринком, що розвивається, інфляція склала 10,1% у другому кварталі 2022 р., а пік інфляції сягнув 11,0% в третьому кварталі: найвищий показник з 1999 р.. Вплив минулорічного сильного відновлення попиту та триваюча перебалансованість попиту на такі послуги, як подорожі, призвела до зростання інфляції. Незважаючи на те, що ціни на ф'ючерси впали, відстрочений перехід минулого підвищення цін на продовольство та енергоносії з глобальних товарних ринків на споживчі ціни може продовжувати стимулювати інфляцію ще вище в короткостроковій перспективі. У Європі значний вплив енергетичних потрясінь, пов'язаних з війною, посилює ці наслідки, тоді як в Азії більш помірний вплив на ціни на продовольство допомагає утримувати інфляцію від такого ж зростання, як деінде (Рис. 2.4).

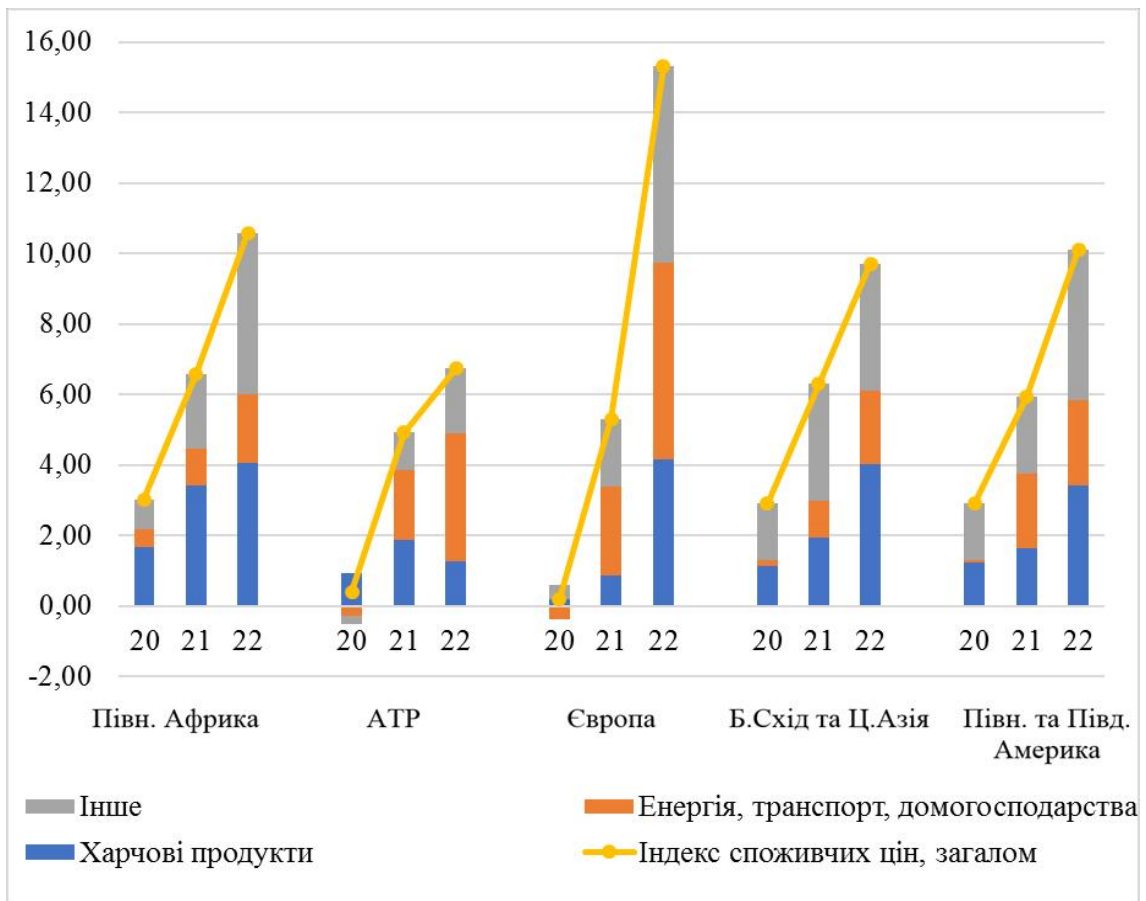

Рисунок 2.4 – Структура інфляції споживчих цін за регіонами світу, 2020-2022 рр., у % до попереднього року [81].

Важливою особливістю останніх тенденцій є те, що, через нестабільні ціни на енергоносії та продукти харчування і вони здебільшого детермінують інфляцію, але ці фактори більше не є головними. Натомість базова інфляція також зросла і, ймовірно, залишатиметься високою навіть у другій половині 2022 р. Очікується, що світова базова інфляція, виміряна без урахування цін на продовольство та енергоносії, становитиме 6,6% на за 4 квартал 2022 р. Навпаки, охолодження економічної активності в Китаї також послабило базову інфляцію. У середньому номінальній заробітній платі потрібен час, щоб підвищитися у відповідь на інфляцію, що призводить до зниження реальної заробітної плати та діє як гальмівник попиту. Проте, незважаючи на деякі осередки невизначеності, довгострокові інфляційні очікування загалом залишаються стабільними в більшості великих економік.

Сповільнення світової економіки, «зерновий коридор» з України, фактичні та очікувані надходження газу та нафти від альтернативних постачальників знизили ціни на світових товарних ринках із рекордних рівнів першого півріччя 2022 р.. Так, ціни на зернові, включно на пшеницю та кукурудзу, знизилися від рекордних значень першого півріччя, зокрема, завдяки відновленню українського експорту. Нині на досить високому рівні їх утримують проблеми з погодними умовами та збором нового врожаю в низці провідних виробників світу (США, Австралії, Франції) (рис. 2.5).

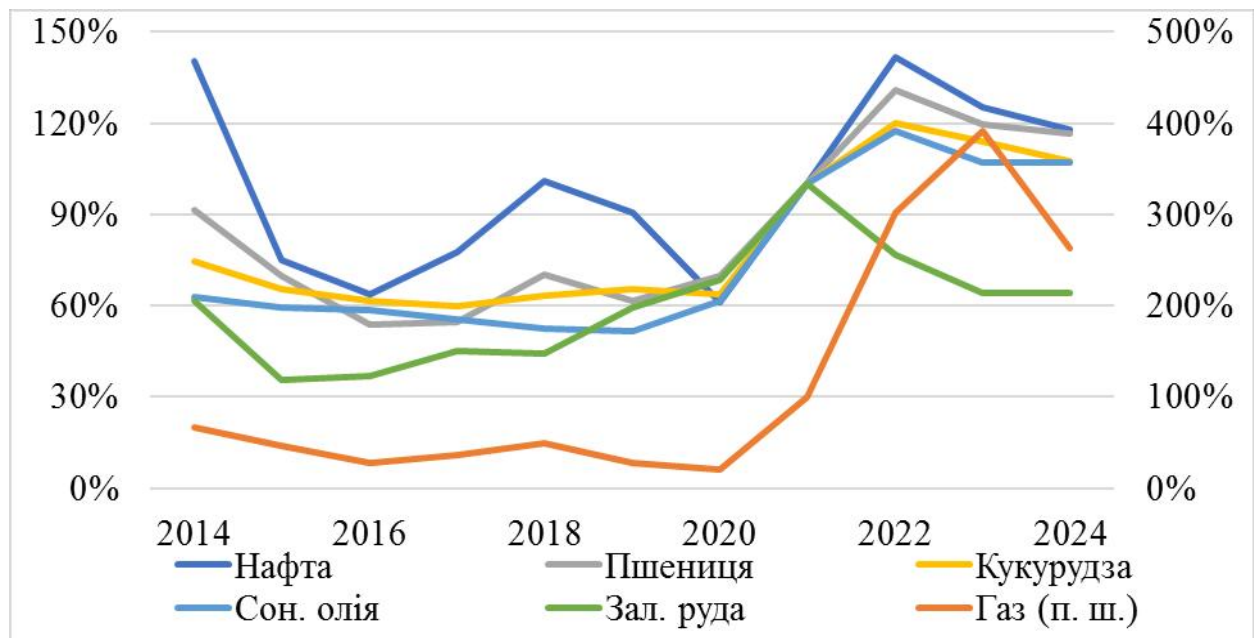

Рисунок 2.5 – Динаміка світових цін на сировинні товари, 2021 = 100% [81].

* 2022-2024 рр. – прогнознi дані

Очікується, що завдяки продовженню роботи «зернового коридору» та розширенню посівних площ у країнах Південної півкулі пшениця дешевшатиме далі. Ціни на сталь та залізну руду скорочувалися через млявий попит, спричинений сповільненням глобальної економіки, включно з Китаєм. З огляду на песимістичні прогнози світового зростання, тенденція може тривати. Разом з тим Україні важко скористатися поточними високими цінами через втрату виробничих та логістичних потужностей насамперед у видобуванні та металургії [82].

Динаміка цін на нафту є низхідною передусім через уповільнення світової економіки. Попри російський шантаж, ціни на природний газ у Європі відчутно скоротилися завдяки м'якій погоді восени, заповненню газосховищ, збільшенню поставань з Норвегії та надходжень скрапленого газу (зокрема зі США, Катару, Алжиру та Австралії). Зниження цін на енергоносії є позитивним чинником також для України. Проте з початком холодного сезону ціни залишаються високими і волатильними.

Щоб запобігти закріпленню інфляції, центральні банки швидко підняли номінальні облікові ставки. Федеральна резервна система підвищила цільову ставку федеральних фондів на 3 відсоткові пункти з початку 2022 р. та повідомила, що ймовірно подальше підвищення. Банк Англії підвищив облікову ставку на 2 відсоткові пункти з початку року, незважаючи на прогноз слабкого зростання. Європейський центральний банк цього року підвищив облікову ставку на 1,25 відсоткового пункту. Але оскільки інфляція випередила ці зростання, за кількома винятками реальні ставки залишаються нижчими за рівні до пандемії (рис. 2.6). Відмінності в нормалізації грошово-кредитної політики частково зумовлені швидким зростанням базової інфляції в деяких розвинутих економіках, особливо в США, раніше ніж в інших. Реальна активність і фінансові ринки відреагували на скасування монетарного пристосування з попередніми ознаками охолодження ринків житла, особливо в США, і уповільнення темпів на ринках праці. Процентні ставки та спреди також зросли в багатьох країнах і по всій кривій дохідності, викликаючи волатильність на фінансових ринках.

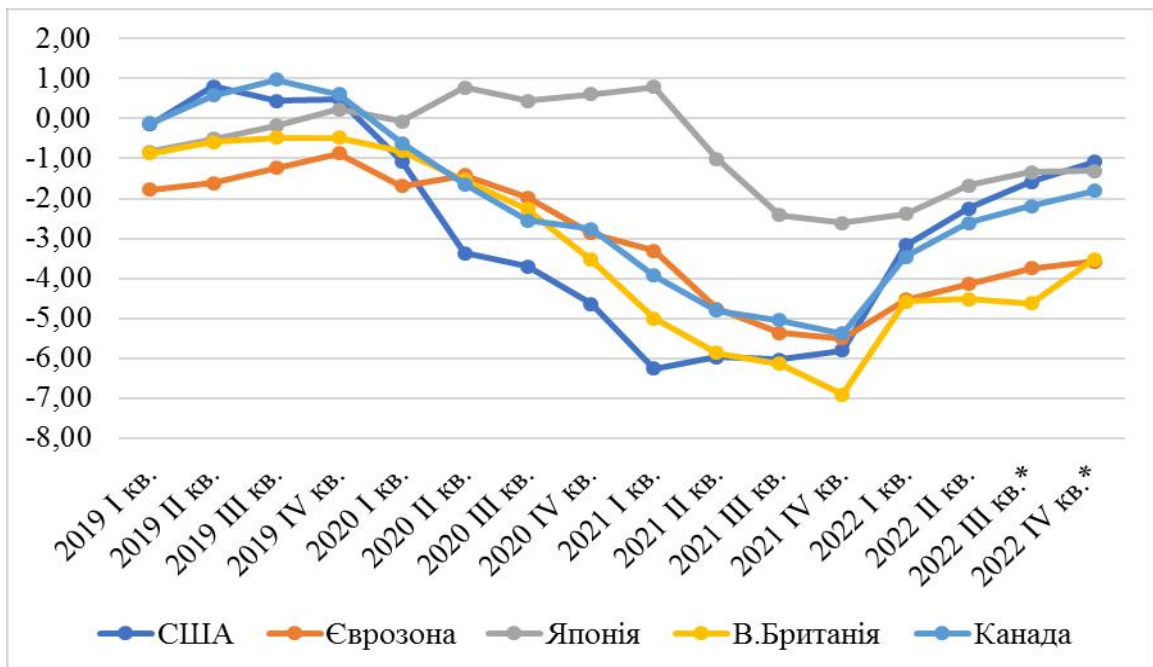

Рисунок 2.6 – Тенденції зміни реальної короткострокової відсоткової ставки розвинених економік, I кв. 2019-IV кв.2022 рр., у % [81].

* - *прогнозні періоди*

** *Реальна ставка обчислюється як короткострокова номінальна відсоткова ставка мінус базова інфляція на рік вперед.*

Федеральна резервна система підвищувала процентні ставки більш агресивно, ніж Європейський центральний банк, частково через відмінності в базовій динаміці інфляції та економічних умовах на сьогоднішній день. Базова інфляція зросла раніше і була вищою в США, ніж у євроні, з більш жорсткими ринками праці та вищим розрахунковим розривом виробництва (рис. 2.7).

Ці відмінності частково відображають трансатлантичні відмінності в рівні прямого фіскального стимулювання на початку пандемії, а також відмінності у шоковому впливі цін на сировинні товари та змін у приватних заощадженнях. Розрив між зростанням реальної та номінальної заробітної плати також скоротився швидше в США, ніж у євроні, що ще більше додало базової інфляції в США. Але інфляційний тиск зростає в євроні: війна в Україні продовжує мати дуже явний вплив, причому ціни на енергоносії та продукти

харчування спричиняють приблизно дві третини зростання загальної інфляції, а зростання цін на енергоносії переходить у ширші показники інфляції.

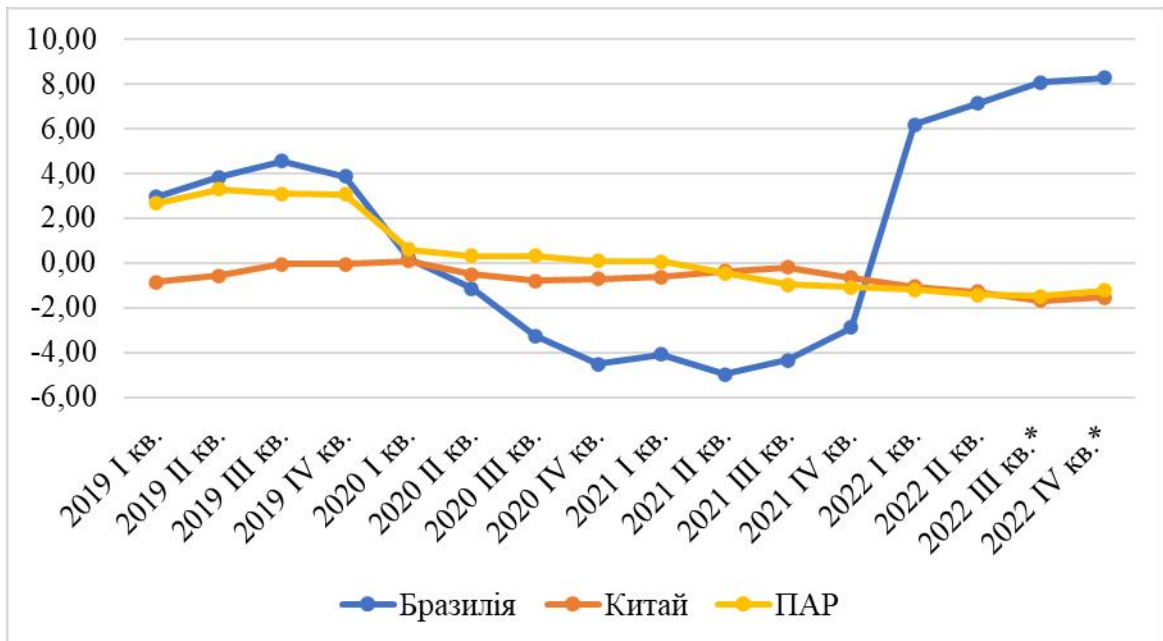

Рисунок 2.7 – Тенденції зміни реальної короткострокової відсоткової ставки країн, що розвиваються, I кв. 2019-IV кв. 2022 рр., у % [80].

* - прогнозні періоди

** Реальна ставка обчислюється як короткострокова номінальна відсоткова ставка мінус базова інфляція на рік вперед.

Невизначеність продовжує впливати на прогнози глобального зростання та інфляції. Базові прогнози ґрунтуються на кількох припущеннях, які ймовірно можуть не витримати: що подальшого різкого скорочення потоків природного газу з росії до решти Європи в 2022 р. не відбудеться, крім поточного 80-відсоткового скорочення порівняно з минулим роком; що довгострокові інфляційні очікування залишаються стабільними; і що дезінфляційна жорсткість грошово-кредитної політики не спричиняє широкомасштабну рецесію (широкомасштабне скорочення економічної активності, яке зазвичай триває більше кількох місяців).

Прогнозується уповільнення глобального зростання з 6,0% у 2021 р. до 3,2% у 2022 р. та 2,7% у 2023 р. (табл. 1.1). Цей прогноз для світової економіки є набагато нижчим за середній: світове економічне зростання в середньому

становило 3,6% протягом 2000–21 років (і таке ж протягом 1970–2021 років). Наявні прогнози гірші, ніж очікувалося, для 143 економік (що становлять 92% світового ВВП) на 2023 р. Прогноз на 2023 р. є найслабшим після 2,5-відсоткового темпу зростання, який спостерігався під час глобального уповільнення 2001 р., за винятком років під час глобальної фінансової кризи та кризи COVID-19.

Три найбільші економіки світу – Китай, євросона та США – значно сповільняться у 2022 та 2023 роках. Зниження світового ВВП або глобального ВВП на душу населення, що часто трапляється під час глобальної рецесії, наразі не входить до базового прогнозу. Негативні прогнози є більш вираженими для розвинутих економік, ніж для країн з ринком, що формується, і країн, що розвиваються, для яких різний вплив базових подій означає більш неоднозначний прогноз (Рис. 2.8). Загалом очікується збільшення розбіжностей у зростанні між розвиненими ринками та країнами з ринками, що розвиваються.

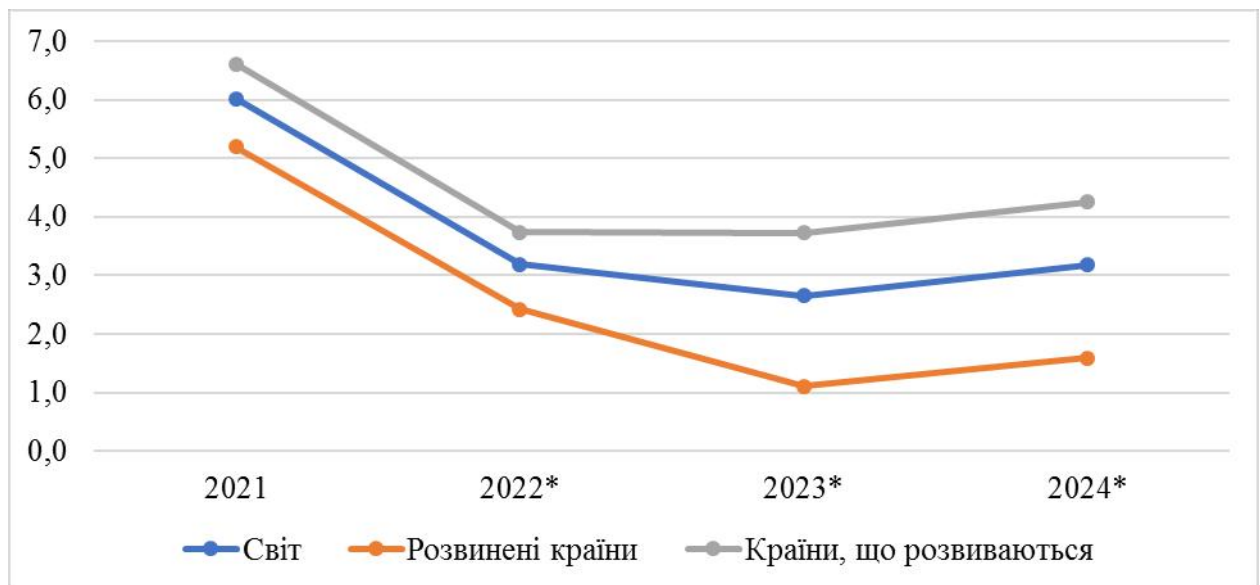

Рисунок 2.8 – Темпи приросту ВВП по групах країн, у % до попереднього року, 2021-2024 рр. [81].

* - прогнознi значення

Прогнозується, що для розвинутих економік зростання сповільниться з 5,2% у 2021 р. до 2,4% у 2022 р. та 1,1% у 2023 р.. Прогнозоване уповільнення та зниження рейтингів зосереджено в економіці США та Європи.

Відповідно до прогнозу Міжнародного валютного фонду, зростання в Сполучених Штатах знизиться з 5,7% у 2021 р. до 1,6% у 2022 р. та 1,0% у 2023 р.. Зменшення реального наявного доходу продовжує з'їдати споживчий попит, а вищі відсоткові ставки завдають значного шкоди витратам, особливо витратам на інвестиції в житлове будівництво.

У євроні уповільнення зростання є менш вираженим, ніж у Сполучених Штатах у 2022 р., але очікується, що воно поглибитися у 2023 р.. Прогнозований ріст становитиме 3,1% у 2022 р. та 0,5% у 2023 р.. В Італії та Іспанії відновлення туристичних послуг і промислового виробництва в першій половині 2022 р. сприяло прогнозованому зростанню на 3,2% і 4,3% відповідно в 2022 р. Проте зростання в обох країнах різко сповільниться в 2022 р., коли Італія зазнає негативного річного зростання. Прогнозоване зростання у 2022 р. буде нижчим у Франції – 2,5%, а в Німеччині – 1,5%, а уповільнення у 2023 р. особливо різке для Німеччини з негативним річним зростанням. Слабке зростання в Європі в 2023 р. відображає побічні ефекти війни в Україні, особливо різкі перегляди в бік зниження для економік, які найбільше вразили скорочення поставок російського газу, і жорсткіші фінансові умови, коли Європейський центральний банк припинив купівлю чистих активів і швидко підвищив облікові ставки на 50 базисних пунктів у липні 2022 р. та на 75 базисних пунктів у вересні 2022 р.. У той же час низка факторів сприяла менш швидкому короткостроковому уповільненню, ніж у Сполучених Штатах, включаючи державні процентні ставки на ще нижчому рівні та у ряді європейських економік [81].

У Сполученому Королівстві також прогнозується значне уповільнення: зростання на рівні 3,6% у 2022 р. та 0,3% у 2023 р., оскільки висока інфляція знижує купівельну спроможність, а жорсткіша грошово-кредитна політика негативно впливає на споживчі витрати та інвестиції бізнесу. Очікується, що фінансовий пакет підвищить темпи зростання дещо вище прогнозу в найближчій перспективі, одночасно ускладнивши боротьбу з інфляцією.

Очікується, що зростання в Японії буде стабільнішим на рівні 1,7% в 2021 і 2022 роках і 1,6% в 2023 р. з переглядом у бік зниження для 2023 р. з липня на

0,1 відсоткового пункту. Перегляди відображають головним чином зовнішні чинники, з негативним зрушенням в умовах торгівлі (співвідношення цін на експорт до імпорту) через підвищення цін на імпорт енергоносіїв, а також зниження споживання, оскільки інфляція цін випереджає зростання заробітної плати.

Очікується, що зростання в групі країн, що розвиваються, знизиться до 3,7% в 2022 р. і залишиться на цьому рівні в 2023 р., на відміну від поглиблення уповільнення в розвинутих економіках.

Прогнозується, що в країнах Азії, що розвиваються, зростання знизиться з 7,2% у 2021 р. до 4,4% у 2022 р., а потім підніметься до 4,9% у 2023 р. зі зниженням на 0,2 відсоткового пункту та 0,1 відсоткового пункту з липня для 2022 та 2023 років відповідно. Перегляд відображає зниження рейтингу зростання в Китаї до 3,2% в 2022 р. (найнижче зростання за понад чотири десятиліття, за винятком початкової кризи COVID-19 у 2020 р.). Спалахи COVID-19 і карантинні заходи в багатьох регіонах, а також загострення кризи на ринку нерухомості стримували економічну активність у Китаї, хоча очікується, що зростання зросте до 4,4% в 2023 р. Прогноз для Індії – зростання на 6,8% в 2023 р. 2022 рік – зниження на 0,6 відсоткового пункту порівняно з липневим прогнозом, що відображає гірший, ніж очікувалося, результат у другому кварталі та більш низький зовнішній попит – і 6,1% у 2023 р. Для економік АСЕАН прогнозоване зростання у 2023 р. переглянуто у меншу сторону, щоб відобразити переважно менш сприятливі зовнішні умови з повільнішим зростанням у таких основних торговельних партнерах, як Китай, євросона та США; зниження купівельної спроможності домогосподарств через підвищення цін на продовольство та енергію; і в більшості випадків більш швидке посилення монетарної політики, щоб повернути інфляцію до цільового рівня.

Зростання в Латинській Америці та Карибському басейні прогнозується на рівні 3,5% в 2022 р. та 1,7% в 2023 р. Очікується, що зростання в регіоні сповільниться наприкінці 2022 та 2023 років, оскільки зростання країни-

партнера послабитися, фінансові умови погіршаться, а ціни на сировину пом'якшаться.

Прогнозується, що зростання на Близькому Сході та в Центральній Азії зросте до 5,0% у 2022 р., що значною мірою відображає сприятливі перспективи для експортерів нафти в регіоні та неочікувано помірний вплив війни в Україні на Кавказ і в Центральну Азію. У 2023 р. темпи зростання в регіоні сповільняться до 3,6% через зниження цін на нафту та посилення глобального сповільнення економіки та війни в Україні. В Африці на південь від Сахари прогноз зростання є дещо гіршим, ніж прогнозувалося в липні, зі зниженням з 4,7% у 2021 р. до 3,6% та 3,7% у 2022 та 2023 роках відповідно – перегляд у бік зниження на 0,2% та 0,3% відповідно. Цей слабкіший прогноз відображає нижче зростання торговельних партнерів, жорсткіші фінансові та монетарні умови та негативну зміну умов торгівлі товарами [83].

В умовах цифровізації глобального економічного розвитку та Індустрії 4.0, що розгортається в розвинених країнах світу, значним важелем та детермінантом нерівномірності глобального економічного розвитку є інноваційний розвиток країн. Проведемо оцінку позиціонування країн за глобальним інноваційним індексом за останні 10 років (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Топ-10 країн за ГПІ-2023 та позиції цих країн у 2020 р., 2017 р., 2014 р.

Країна	Позиція країни за ГПІ-2023	Позиція країни за ГПІ-2020	Позиція країни за ГПІ-2017	Позиція країни за ГПІ-2014
Швейцарія	1	1	1	1
Швеція	2	2	2	3
США	3	3	4	6
В. Британія	4	4	5	2
Сінгапур	5	8	7	7
Фінляндія	6	7	8	4
Нідерланди	7	5	3	5
Німеччина	8	9	9	13
Данія	9	6	6	8
Р. Корея	10	10	11	16

Систематизовано автором за [84; 85; 86; 87]

Дані таблиці 2.1 свідчать про те, що протягом 2014-2023 рр. перелік країн у топ-10 країн за Глобальним інноваційним індексом майже не змінився: Швейцарія займає 1 місце, а Німеччина та Республіка Корея увійшли в перелік країн-лідерів, а Люксембург та Китай, які у ГІІ-2014 були у топ-10, знизили свої позиції до 21 та 12 відповідно за підсумками ГІІ-2023.

На позиціонування країн в глобальному інноваційному просторі впливає безліч факторів. Глобальне інноваційне середовище сповнене нових можливостей, але також і серйозних проблем. Зокрема, збої в глобальних ланцюгах поставок, широко поширена та аномально висока інфляція та збройні конфлікти, які негативно впливали на економічне відновлення та інновації. З іншого боку, інновації розповсюджуються, частково завдяки новій цифровій епісоді та інноваційним хвилям. Розробки в таких різноманітних галузях, як штучний інтелект, квантові обчислення, зелені технології і робототехніка, демонструють нову динаміку. Інвестицій в інновації є ключовими для відновлення та сприяння зростанню продуктивності, використовуючи нові інноваційні можливості [88].

Останні доступні дані показують, що світові інвестиції в дослідження та розробки значно зросли в 2021 р. на рівні 5,2% (у реальному вираженні), порівняно з 3,2% в 2020 р. Це близько до темпу зростання до пандемії, який становив близько 6% у 2019 р. У свою чергу, витрати бізнесу на R&D – найважливіший компонент загального обсягу R&D у світі – зросли на 7% у 2021 р., що є найвищим темпом зростання з 2014 р. (рис. 2.9).

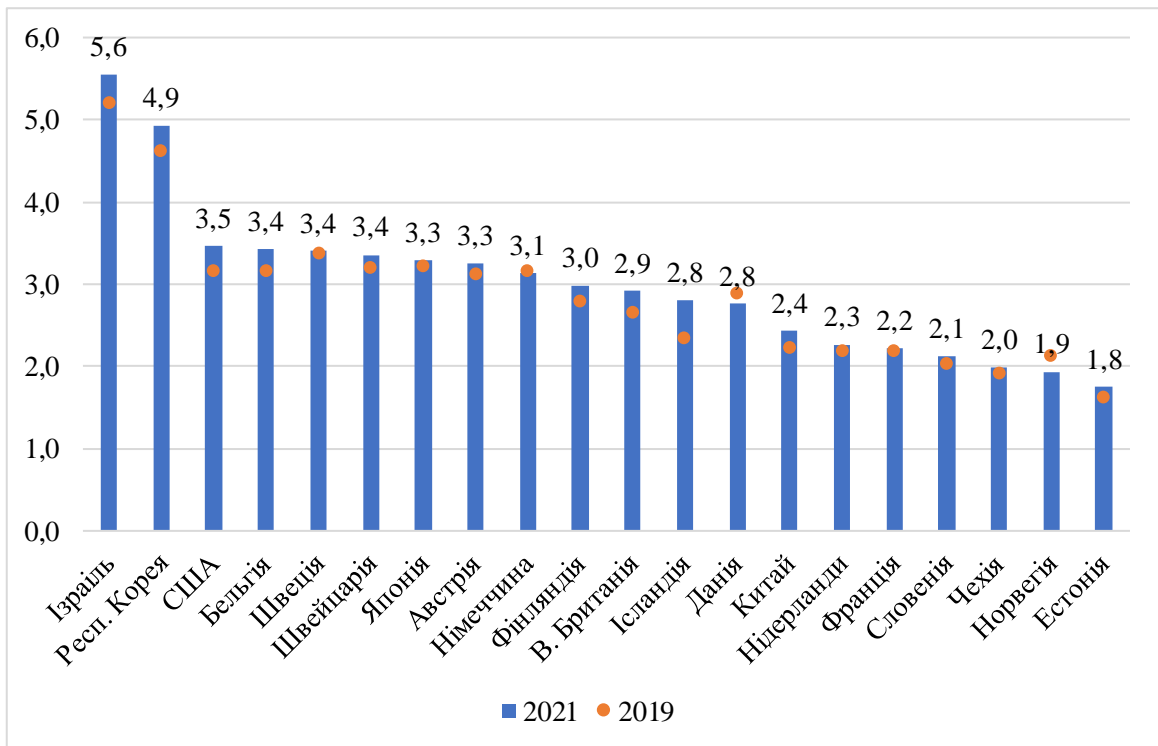

Рисунок 2.9 – Топ-20 країн за R&D (% від ВВП) у 2021 р. та їх значення у 2019 р. [78]

П'ять економік, які витрачають найбільше на R&D, зазнали значного зростання R&D у 2021 р.: Сполучені Штати (+5,6%), за ними йдуть Китай (+9,8%), Японія (+3,6%), Німеччина (+2,7%) і Республіка Корея (+7,1%). Навіть без урахування значної частки США і Китаю, у 2021 р. глобальні дослідження та розробки все одно зросли на 2,7%. Це помітна зміна порівняно з 2020 р., коли ці дві країни одноосібно відповідали за те, щоб уникнути глобального спаду досліджень та розробок того року.

В умовах цифровізації економіки, сучасний розвиток світової економіки неможна розглядати відокремлено від глобального інноваційного розвитку, що є одним з найважливіших детермінантів нерівномірного розвитку національних економік. Країни-лідери інноваційного простору мають більше можливостей та переваг та ефективно їх використовують. Особливістю сучасних трендів також є використання протекціоністських заходів в цифровій та інноваційній сфері, що буде розглянуто в наступних пунктах.

2.2. Сучасні тренди міжнародної торгівлі в умовах трансформації зовнішньоторговельної політики країн

Дослідження зв'язків між торговельною політикою та національними економічними інтересами далеко не нова тема. Однак у останні десятиліття характер зв'язків між торговельною політикою та національними інтересами сильно ускладнився у зв'язку з постійним зростанням асортименту товарів та послуг, що залучаються до міжнародного обігу, появою нових фінансових інструментів, що забезпечують його, а також нових інструментів захисту національного виробника. Співвідношення протекціонізму і торгового лібералізму набуває все більш складного характеру, протиріччя між якими посилюються в кризові періоди. Трансформація процесів глобалізації після глобальної економічної та фінансової кризи 2007–2009 років змінює контури світової економіки, що склалися з 1970-1980-х рр. Уповільнення темпів економічного зростання вказує на необхідність пошуку нових джерел збільшення добробуту країн [89]. При цьому останніми роками міжнародна торгівля товарами поступово втрачала функцію головного драйвера світового розвитку і натомість посилення цієї функції торгівлі послугами [90]. Поточна ситуація ускладнюється зростаючою геополітичною невизначеністю та мінливістю зовнішніх умов для окремих країн та регіонів, підвищеною волатильністю на світових фінансових ринках, кон'юктурою, що стрімко змінюється на світових паливно-сировинних ринках, формуванням всеосяжних трансрегіональних економічних партнерств, а також збільшенням зовнішньої заборгованості країн. Окремим важелем невизначеності у глобальній економіці стала пандемія COVID-19, а з 2022 р. – війна в Україні, фінансово-економічні наслідки яких було проаналізовано у попередньому пункті.

До головних викликів існуючого економічного світопорядку також можна віднести протекціоністську політику та торговельні війни. Зростання ризиків від зростаючої невизначеності розвитку світової економіки несуть насамперед країни з ринками, що формуються, до яких належать у тому числі багато країн Східної Європи, включаючи Україну. На поточному етапі розвитку

світогосподарських зв'язків уряди змушені адаптуватися до нової економічної реальності. Відображенням процесів, що відбуваються, є швидке зростання кількості регіональних торгових угод, а також поява нових форматів міжнародних торговельно-економічних партнерств. Дані форми співробітництва дозволяють дотримуватися балансу інтересів країн-учасниць та протидіяти різного роду торговельно-економічним санкціям, як одностороннім, так і багатостороннім. Таким чином, процес прийняття рішень у галузі взаємної співпраці багаторазово ускладнюється через те, що він повинен враховувати більшу кількість факторів різного, часом суперечливого характеру [91].

Незважаючи на початок війни в Україні та подальші санкції, запроваджені проти РФ, а також продовження карантину в Китаї, що вплинуло, зокрема, на Шанхай, світова торгівля продемонструвала стійкість у першій половині 2022 р. До появи цих нових проблем на початку 2022 р. глобальне співтовариство очікувало зменшення труднощів, які перешкоджали руху товарів у всьому світі з 2020 р. Ставки на вантажні перевезення почали знижуватися після третього кварталу 2021 р., тоді як збої в міжнародних ланцюгах поставок та іншій логістиці зменшилися після піку в кінці 2021 р. (рис. 2.10) [80]

Статистика торгівлі товарами та комерційними послугами становить інтерес, оскільки вона відображає доходи країн від експорту та вартість імпорту. Високі обсяги імпорту товарів, що споживає Європа, США та деякі країни світу, що розвиваються (без урахування Китаю) та країни Латинської Америки підтримали зростання товарної торгівлі у 2021 р. та на початку 2022 р. (рис. 2.11).

Рисунок 2.10 – Глобальний індекс навантаження на ланцюги поставок (GSCPI), січень 2012–грудень 2022, в.п. (стандартні відхилення від середнього значення) [80].

**Індекс нормалізується таким чином, що нуль вказує на те, що індекс має середнє значення, при цьому додатні значення представляють, на скільки стандартних відхилень індекс перевищує це середнє значення (а від’ємні значення представляють протилежне).*

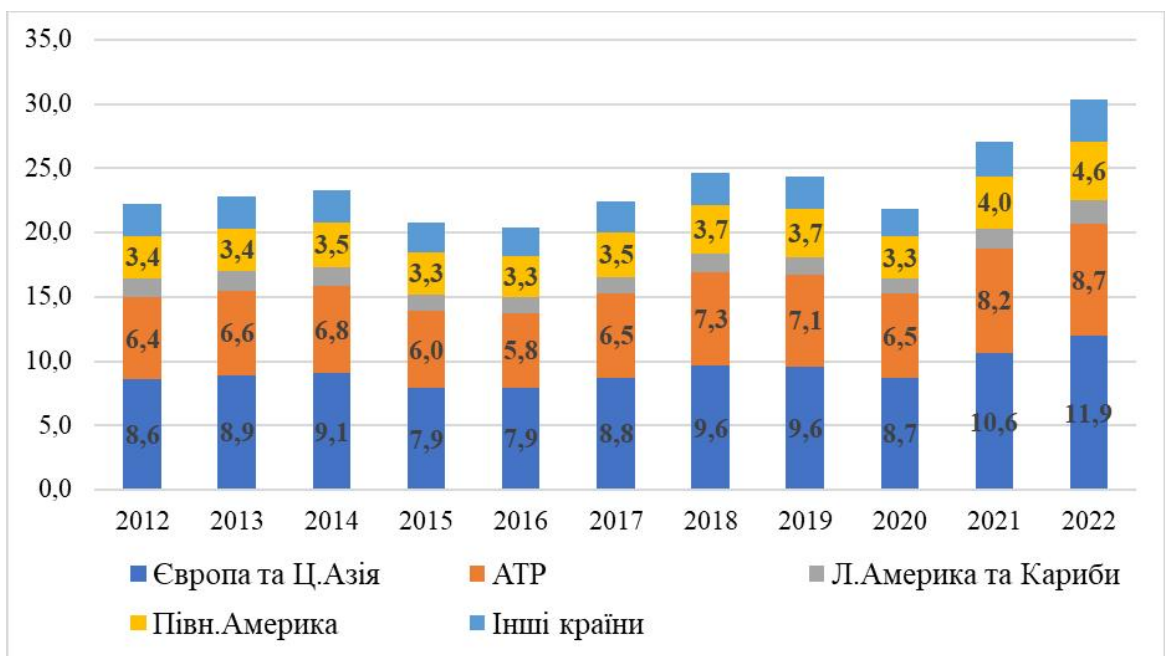

Рисунок 2.11 – Динаміка імпорту товарів та послуг за регіонами світу, 2012-2022 рр., трлн. дол. США [78].

Це частково було викликано відкладеним попитом, що пов’язаний зі спричиненим пандемією переходом витрат від послуг до товарів, які раніше не

могли бути задоволені через неспроможність пропозиції. Це також стало наслідком інших позитивних факторів, таких як підвищення курсу долара у випадку США, відносний динамізм внутрішньорегіональної торгівлі в Європі та сприятливі умови торгівлі в деяких великих країнах з економікою, що розвивається, через підвищення цін на енергоносії. В інших країнах попит на іноземні товари був більш зниженим.

Одним із помітних випадків є Китай, де щомісячні дані показують динаміку імпорту товарів із січня по травень 2022 р. на 5,6 % нижче середнього показника за той самий період минулого року. Водночас на початку 2022 р. спостерігається значне скорочення імпорту в регіоні Східної Європи після початку війни в Україні.

З точки зору експорту, цьогорічна ситуація та ситуація після спалаху COVID-19 відрізнялися. У розвинутих економіках до середини 2022 р. азіатський експорт значно перевищив рівень до COVID-19. Це контрастує зі США і особливо Сполученим Королівством, де експорт залишається значно нижчим своїх історичних піків. Між цими двома крайнощами стоять Європа та інші розвинені економіки, які трохи перевищують свій рівень до COVID-19. У країнах з економікою, що розвивається, картина також неоднозначна. У Китаї, інших азіатських економіках, що розвиваються та Латинській Америці спостерігається надзвичайно швидке V-подібне відновлення. Це призвело до того, на початку 2022 р. показники є вищими, ніж у період до COVID-19. Тим часом в Африці та на Близькому Сході та в Східній Європі аналогічні показники залишалися нижчими, ніж до COVID-19 (рис. 2.12).

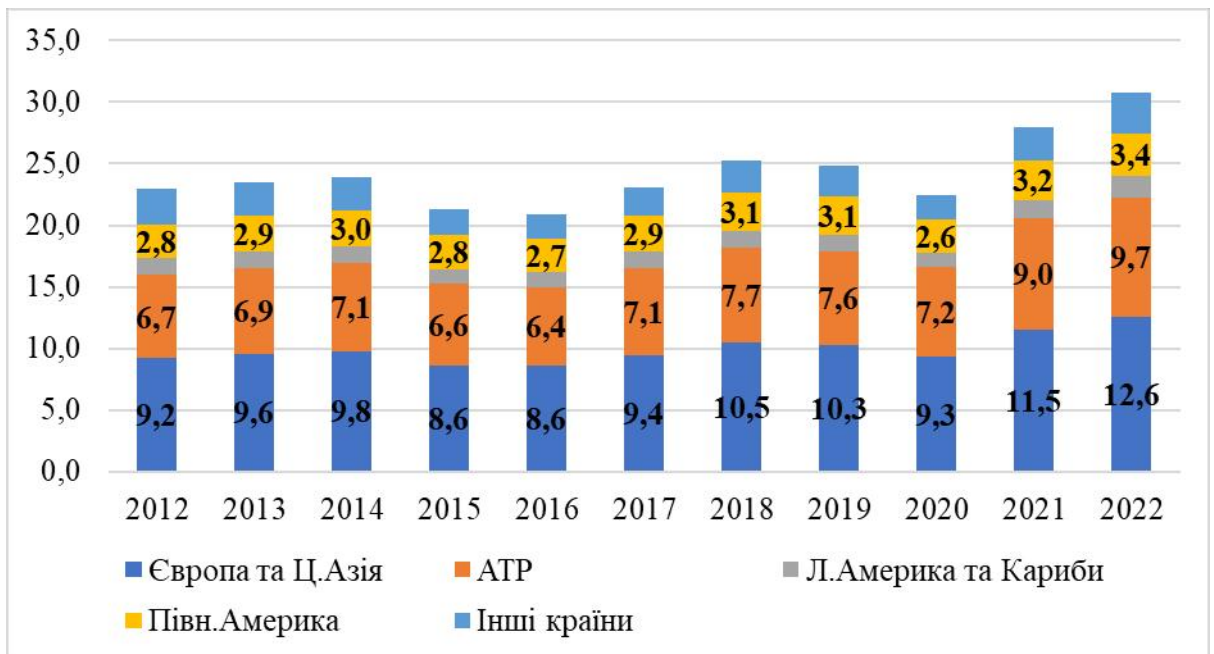

Рисунок 2.12 – Динаміка експорту товарів та послуг за регіонами світу, 2012-2022 рр., трлн. дол. США [78].

Однією з примітних особливостей сучасної міжнародної торгівлі є стійке зростання торгівлі в Африці та на Близькому Сході у 2021-2022 рр. В цих регіонах очікується незначне зниження експорту в 2023 р., але імпорт залишатиметься високим. Очікується, що наступного року в регіоні СНД спостерігатиметься високий темп зростання імпорту понад 9%, але якщо це станеться, це буде здебільшого через скорочення обсягів у базисному 2022 р. через санкції проти РФ. (Табл.2.2) [93]

Незважаючи на зниження у період 2021-2022 рр. по всіх групах товарів (товари сільського господарства, сировинна промисловість, промислові товари) торгівля в першій половині 2022 р. зросла на 32% порівняно з 2019 р.. Можна зробити висновок, що, оскільки вартість торгівлі товарами зростає значними темпами, тоді як зростання обсягу торгівлі залишається низькими, це може свідчити про значне підвищення цін на товари. Це зумовлено нестабільністю попиту та пропозиції на світовому ринку, а також значним інфляційним навантаженням в країнах.

Таблиця 2.2. Обсяг торгівлі товарами по групах країн, у відсотках до попереднього року, 2018-2023 рр. [93]

	2018	2019	2020	2021	2022*	2023*
Експорт						
Півн. Америка	3.9	0.4	-8.9	6.5	3.4	1.4
Півд. Америкас	0.6	-1.3	-4.9	5.6	1.6	0.3
Європа	1.8	0.6	-7.8	7.9	1.8	0.8
СНД	4.1	-0.1	-1.7	0.5	-5.8	3.3
Африка	3.2	-0.4	-8.1	5.2	6.0	-1.0
Середній Схід	4.8	-1.3	-8.9	1.4	14.6	-1.5
Азія	3.7	0.9	0.5	13.3	2.9	1.1
Імпорт						
Півн. Америка	5.1	-0.6	-5.9	12.3	8.5	0.8
Півд. Америкас	4.6	-1.8	-10.7	25.4	5.9	-1.0
Європа	1.9	0.3	-7.3	8.3	5.4	-0.7
СНД	4.0	8.3	-5.5	9.1	-24.7	9.4
Африка	5.5	3.1	-14.7	7.7	7.2	5.7
Середній Схід	-4.4	11.2	-10.1	8.4	11.1	5.7
Азія	5.0	-0.4	-1.0	11.1	0.9	2.2

*2022-2023 – прогноз

У II кварталі 2022 р. експорт сировини зріс більше, ніж промислова продукція порівняно з тим же періодом попереднього р., особливо це стосується палива та продукції гірничодобувної промисловості. Торгівля промисловою продукцією в останньому кварталі зросла на 10% у порівнянні з аналогічним періодом минулого р., тоді як сільськогосподарська продукція зросла на 13%, а паливо та видобувна продукція зросла на 60%. Вартість торгівлі товарами також зросла на 32% між першою половиною 2019 р. та першою половиною 2022 р., тоді як вартість палива та продукції гірничодобувної промисловості зросла майже на 70%.

Наявні дані по п'яти найбільшим економікам-експортерам послуг за перше півріччя 2022 р. (січень-липень для США та Китаю, січень-червень для інших) дає змогу навести порівняння з аналогічним періодом 2021 р. Експорт туристичних і транспортних послуг значно відновився у 2022 р., оскільки обмеження, пов'язані з пандемією, послабилися. Головним винятком є Китай, де витрати на подорожі стримуються політикою країни щодо нульового поширення COVID-19 [94]. Експорт інших послуг (категорія, яка включає фінансові та інші

бізнес-послуги) зростав помірними темпами через те, що він не сильно скоротився під час пандемії.

Згідно з оцінками СОТ, світовий експорт цифрових послуг з 2005 р. зріс майже в чотири рази, зростаючи в середньому на 8,1% на рік у період 2005-2022 рр., випереджаючи експорт товарів (5,6%) та інших послуг (4,2%).

У той час як туристичні та інші послуги, які вимагають транскордонної мобільності людей, у цей період впали, експорт цифрових послуг продовжував зростати, досягнувши 3,82 трлн. дол. США у 2022 р. та становлячи 54% загального світового експорту послуг (рис. 2.13). Цифрова доставка включає транскордонні послуги через комп'ютерні мережі, тобто через Інтернет, програми, електронну пошту, голосові та відеодзвінки, і все частіше через цифрові посередницькі платформи, такі як онлайн-ігри, потокове передавання музики та відео та дистанційне навчання [95].

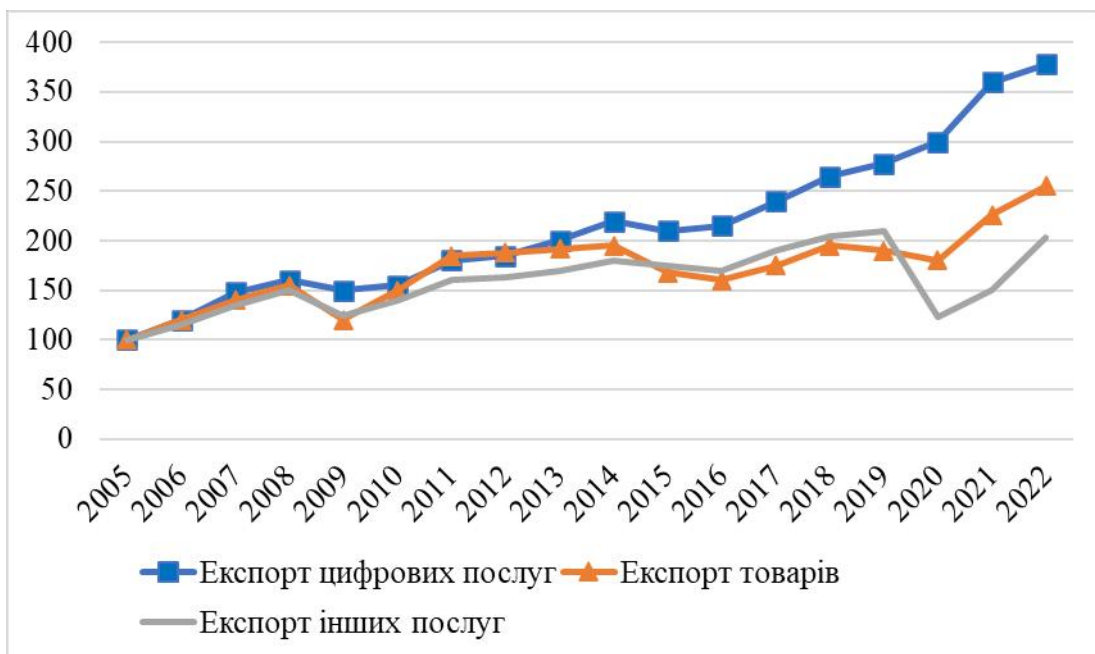

Рисунок 2.13 – Динаміка індексу світового експорту цифрових послуг, експорту товарів, експорту інших послуг, 2005-2022 рр., 2005 р. – 100.

Джерело: СОТ

У 2022 р. ділові, професійні та технічні послуги становили близько 40% експорту цифрових послуг, за ними йшли комп'ютерні послуги (20%), фінансові послуги (16%), послуги, пов'язані з інтелектуальною власністю (12%), страхові

послуги (5%), телекомунікаційні послуги (3%), аудіовізуальні та інші персональні, культурні та рекреаційні послуги (3%), інформаційні послуги (1%) [96].

На Європу припадає більше половини світового експорту цифрових послуг [95]. Стагнаційне зростання в регіоні у 2022 р. значною мірою відображає знецінення євро та британського фунта щодо долара США. Експорт Азії зростає швидше, ніж решти світу. У 2022 р. майже чверть цифрових послуг надходили з азіатських країн, а 19% – з Північної Америки. У Центральній і Південній Америці, Карибському басейні, а також на Близькому Сході спостерігалось прискорення зростання у 2022 р. Однак зростання в Африці та найменш розвинених країнах продовжувало відставати, причому на частку Африки припадало менше 1% експорту цифрових послуг у 2022 р. (рис. 2.14)

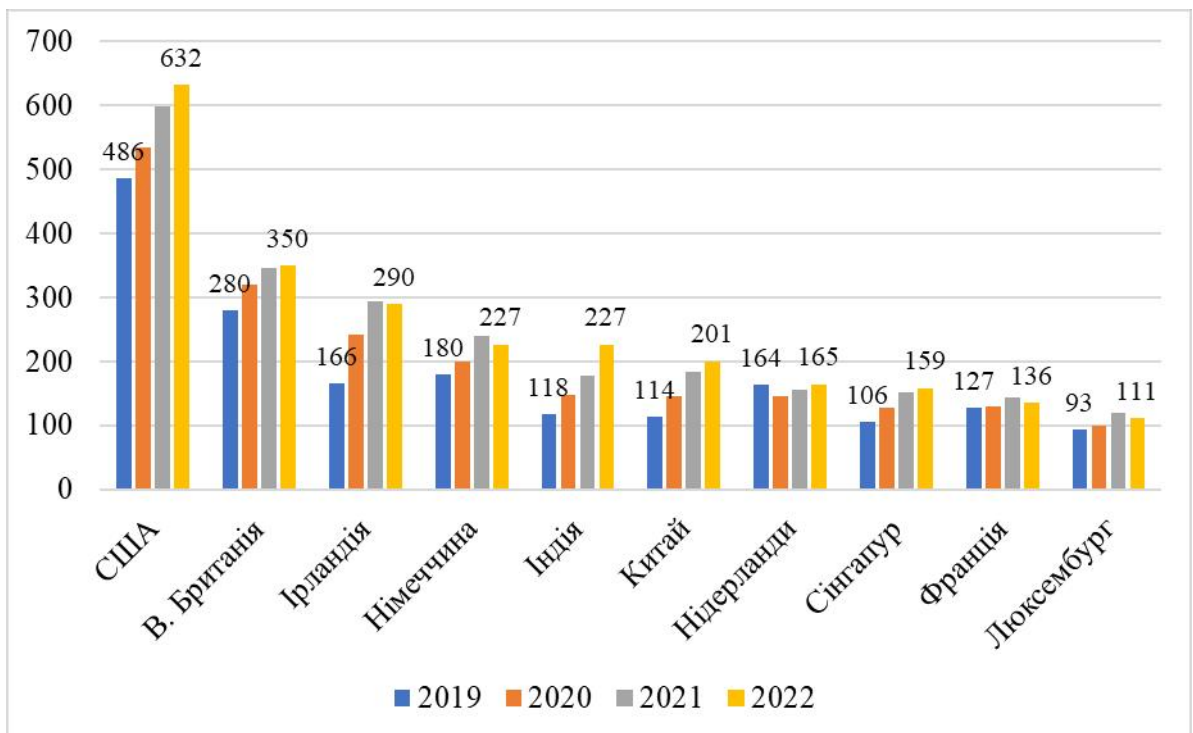

Рисунок 2.14 – Топ-10 країн-експортерів цифрових послуг та динаміка експорту цифрових послуг у 2019-2022 рр., млрд. дол. США

Зовнішня торгівля є результатом процесів глобалізації. Деякі експерти стверджують, що процеси глобалізації циклічні, і в даний час світ зіткнувся з деглобалізацією 2.0, яка характеризується зниженням ролі провідних держав,

торговими війнами, проблемами розвитку інтеграції, зокрема брекзит тощо [97]. На зміну періоду спаду може прийти нове зростання глобалізаційної активності [98]. Загалом і гіперглобалісти, і деглобалісти нині продовжують розглядати торгівлю як ключовий індикатор розвитку глобалізаційних процесів. При цьому вони сходяться у питанні необхідності перегляду існуючої системи її регулювання. Так, Д. Родрік говорить про те, що СОТ є породженням гіперглобалізації, тому вона не справляється зараз зі своїми завданнями у глобальному управлінні, і держави вдаються до застосування протекціоністських заходів, щоб захистити свої національні інтереси та суверенітет [99]. Гіперглобалізація також характеризується гіперрегіоналізацією [100], під якою розуміється збільшення кількості РТС, поява мегарегіональних торгових та плурилатеральних угод. Останні – у правовій системі СОТ – передбачають обмежене коло учасників та стосуються регулювання торгівлі у низці конкретних сфер. Все це рядом авторів розглядається як прояв деглобалізації, оскільки країни таким чином уникають універсального багатостороннього регулювання в рамках Світової організації торгівлі. Деглобалісти вказують також на значне збільшення протекціоністських заходів після так званої Великої рецесії. Гіперглобалісти заперечують та стверджують, що рівень протекціонізму в міжнародному співтоваристві знизиться, як тільки ситуація на світових ринках стабілізується. Поки що ж у західному економічному мейнстрімі лібералізація продовжує розглядатися як єдиний можливий шлях для формування сучасного порядку денного міжнародних торгових переговорів [101]. Проте, як свідчить рис. 2.15, за останні роки кількість протекціоністських заходів у світовій економіці значно збільшилася порівняно із заходами лібералізації.

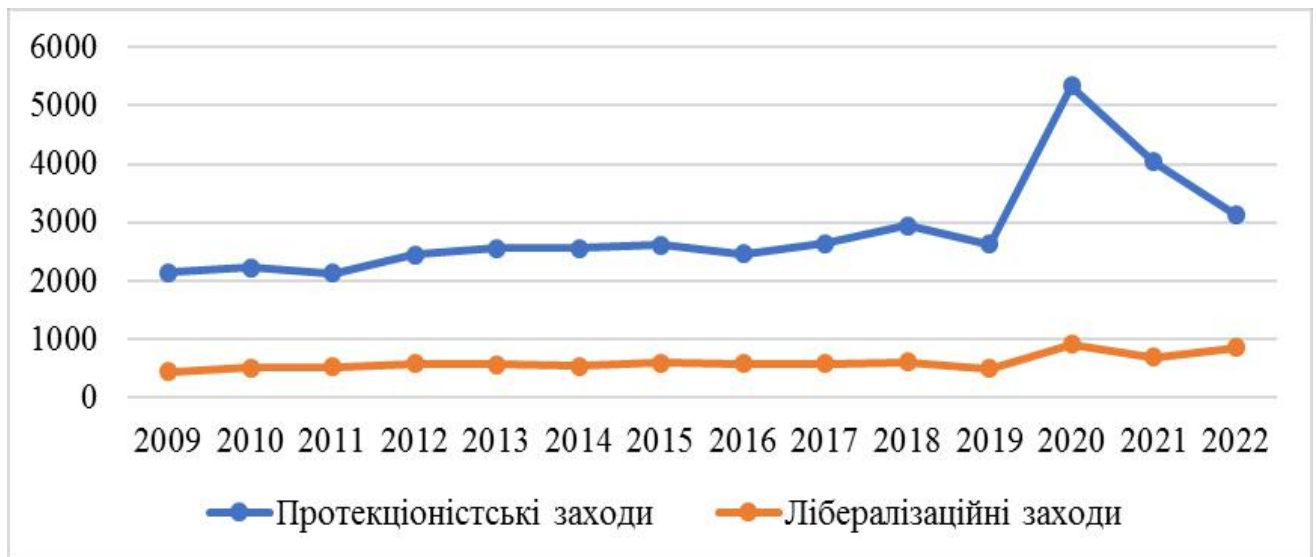

Рисунок 2.15 – Кількість заходів регулювання міжнародної торгівлі, що вживаються країнами світу в 2010–2021 роках, шт. [102]

Загалом у країнах-членах та спостерігачах СОТ за період огляду було зареєстровано 943 торгові заходи (Рис. 2.16). Ця цифра включає заходи, що сприяють торгівлі, заходи захисту від торгівлі та інші обмежувальні заходи.

Рисунок 2.16 – Кількість торговельних заходів, запроваджених із середини жовтня 2021 р. до середини жовтня 2022 р., шт. [103]

Важливо також зазначити, що країни Великої 20ки (найбільш економічно розвинені країни світу) ведуть найактивнішу протекціоністську політику. «Звіт СОТ Report on G20 trade measures (mid-october 2022 to mid-may 2023) [104]», протягом періоду, що розглядається, було зареєстровано 127 дій торговельного захисту (68 ініціювання та 59 припинення) для країн G20, що становить 51,8%

усіх заходів, пов'язаних з торгівлею, зафіксованих у цьому звіті. Антидемпінгові заходи продовжували залишатися найпоширенішим заходом торгового захисту, на який припадало 80,9% усіх розпочатих і 96,6% усіх припинень протягом періоду огляду [105].

Середня кількість ініціацій торгових заходів на місяць досягла найвищого піку в 2020 р. – 28,6 ініціацій. Цей показник знизився до 8,3 у 2022 р. та дещо зріс до 9,7 протягом періоду розгляду (рис. 2.17). Середній місячний показник у 8,4 припинення торгових заходів, зареєстрований за період огляду, був найнижчим з 2012 р.

Рисунок 2.17 – Ініціювання та припинення торговельних заходів країнами Великої 20-ки, 2015-2022 рр. [104]

Заходи торговельного захисту, вжиті протягом цього періоду, включали в основному ініціювання розслідувань пластмаси (37,9%), чавуну та сталі (21,9%), а також машин і механічних пристроїв (17,1%).

Крім того, члени Великої 20-ки є країнами з більш активними заходами підтримки власного експорту. Так, за період травень-жовтень 2022 р. для країн G20 було зареєстровано 66 нових заходів зі сприяння торгівлі (Таблиця 2.3). Це

становить 34% від загальної кількості зареєстрованих заходів. Середньомісячне значення 13,2 заходів зі сприяння торгівлі, зареєстроване за цей період, є другим за величиною, зареєстрованим з 2012 р.

Протягом періоду з жовтня 2021 р. по жовтень 2022 р. звітного періоду для членів і спостерігачів СОТ було зареєстровано 376 нових заходів сприяння торгівлі. Це становить 39,9% від загальної кількості зареєстрованих заходів.

Таблиця 2.3. Заходи стимулювання торгівлі країн Великої 20-ки, 2014-2022рр., кількість шт. [103]

Тип заходів	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	10.21 – 05.22	05.22 – 10.22
Імпорт	71	65	60	59	70	54	49	72	92	51
Тарифні	58	55	52	48	62	51	43	63	77	30
Митні процедури	9	7	6	9	4	1	2	4	2	8
Податкові	0	2	2	2	3	1	3	1	1	1
Кількісні	4	1	0	0	1	1	1	3	10	11
Інші	0	0	0	0	0	0	0	1	2	1
Експорт	5	19	12	18	8	5	4	8	11	15
Мита	2	10	5	1	5	4	3	3	5	5
Кількісні	1	2	1	1	0	0	0	4	6	9
Інші	2	7	6	16	3	1	1	1	0	1
Загалом	77	86	74	77	78	60	54	81	103	66
В середньому за місяць	6,4	7,2	6,2	6,4	6,5	5	4,5	6,8	14,7	13,2

Більшість заходів зі сприяння торгівлі стосуються імпорту. Зменшення або скасування імпорتنих тарифів становить основну частину заходів зі сприяння торгівлі, за якими йдуть скасування або спрощення експортних кількісних обмежень та імпорتنих кількісних обмежень (табл. 2.4).

Сплеск протекціонізму за останнє десятиліття не тільки ставить гостре питання щодо необхідності реформування СОТ [105], а й наводить до необхідності перегляду теоретичних концепцій міжнародної торгівлі. Більш того, на порядок денний виносяться нові проблеми, пов'язані з торгівлею, такі як розвиток електронної комерції чи проблеми залучення середніх і малих підприємств у міжнародну комерційну діяльність. В свою чергу, це надає

додаткової гостроти дискусії щодо подальшої трансформації системи глобального економічного управління.

Таблиця 2.4. Заходи сприяння торгівлі серед країн членів та спостерігачів СОТ, 2014-2021 рр., кількість шт. [103]

Тип заходів	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Імпорт	181	205	148	113	144	100	96	136
- Тарифи	150	154	112	93	119	85	84	112
- Митні процедури	17	30	27	17	15	2	3	6
- Податки	2	5	4	3	6	5	8	8
- Кількісні обмеження	11	5	1	0	3	1	1	8
- інше	1	11	4	0	1	7	0	2
Експорт	9	40	32	24	18	14	7	15
- Мито	3	18	5	1	6	10	5	11
- Кількісні обмеження	3	3	1	2	0	1	1	3
- інше	3	19	26	21	12	3	1	1
Загалом	191	249	183	137	162	115	104	153
<i>Середнє за місяць</i>	<i>15.9</i>	<i>20.8</i>	<i>15.3</i>	<i>11.4</i>	<i>13.5</i>	<i>9.6</i>	<i>8.7</i>	<i>12.8</i>

Міжнародна торгівля переживає певні трансформації останніми роками через глобальні виклики, такі як пандемія COVID та локальні збройні конфлікти, зокрема в Україні. Спостерігається збільшення протекціоністських заходів, які активно використовуються країнами для захисту національних інтересів. До причин сучасного протекціонізму відносять “захисні” або ж антикризові, структурні, політичні, соціальні і економічні фактори. Останні тенденції відображають зміну характеру протекціонізму, а саме демонструють збільшення ролі нетарифних обмежень та прихованого протекціонізму, зокрема внутрішні інвестиції та підтримку національних виробників. Протекціонізм як явище негативно впливає як на ринкові, політичні та економічні відносини між країнами-партнерами [106].

Здебільшого, сили, що виступають за лібералізацію торгівлі, знаходяться в країнах, що розвиваються, а не в розвинених країнах, де продовжують домінувати протекціоністські субсидії. Країни-партнери з різних таборів за критерієм розвиненості економік дедалі активніше починають зосереджувати свою увагу на альтернативних детермінантах відмінності у порівняльних

витратах, в тому числі на внутрішніх екологічних та технічних стандартах продукту чи виробничого процесу (у порівнянні із міжнародними) [107].

На засадах проведеного аналізу позиціонування країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку та визначення сучасних трендів міжнародної торгівлі в умовах трансформації зовнішньоторговельної політики країн, було визначено провідні тенденції глобального економічного розвитку на сучасному етапі, до яких віднесено: зниження ділової активності та сповільнення темпів економічного розвитку в результаті пандемії COVID-19, з частковим відновленням за рахунок трансформації зовнішньоторговельної політики країн за рахунок активізації протекціоністських заходів (нетарифних, прихованих та нового типу протекціонізму – цифрового неопротекціонізму); зростання цін та нестабільність більшості товарних ринків, викликані війною в Україні та невизначеністю світових енергетичних потоків, що детермінує різке зростання інфляції та, як відповідь у більшості країн, посилення фіскального та монетарного контролю, що у глобальному масштабі призводить до зниження попиту через скорочення бюджетів домогосподарств; активізація процесів деглобалізації та регіоналізації в країнах з ринками, що формуються (зокрема у Азії та Південній Америці) з метою захисту національних інтересів та суверенітету; подальша трансформація міжнародної торгівлі з переорієнтацією торговельних потоків на ринки, що розвиваються з превалюванням електронної комерції в умовах формування цифрової економіки.

2.3. Вивчення зовнішньоторговельної політики розвинених країн

Активізація міжнародної конкуренції та поглиблення міжнародного поділу праці зумовлюють необхідність ефективного залучення національних економік у глобальні торговельні потоки. В зазначених умовах традиційна парадигма зовнішньоторговельної політики держави, що зазвичай охоплює лише стандартний інструментарій регулювання експортних та імпорتنих операцій, не відповідає геополітичним вимогам країн. Особливо актуальним це питання є для розвинених країн світу, оскільки конкуренція за лідерські позиції на світовій

арені висока. Додатково вимагають змін зовнішньоторговельної політики цифрові трансформації та перехід до сталого розвитку [108].

Для Європейського Союзу, зовнішня торгівля є одним із найпотужніших інструментів розвитку. Вона виступає драйвером економічного процвітання та конкурентоспроможності Європи, активізує внутрішній ринок та підкреслює силу зовнішньої політики. Завдяки відкритості європейського торговельного режиму, ЄС є найбільшим у світі торговцем сільськогосподарськими та промисловими товарами та послугами, займає перше місце за експортом та імпортом міжнародних інвестицій. Завдяки узгодженій зовнішньоторговельній політиці країн-учасниць, ЄС виступає єдиним гравцем на світовій арені, що також додає ваги в глобальному економічному просторі. Глобальні трансформації економічного простору характеризуються значною глибиною та швидкістю. Для того, щоб відповідати цим сучасним викликами, зовнішньоторговельна політика країни має бути гнучкою та актуальною та підтримувати геополітичні інтереси країни [109].

У відповідь на нові внутрішні та зовнішні виклики і в контексті нової моделі сталого розвитку, яку визначено Європейською зеленою угодою та Європейською цифровою стратегією, ЄС потребує нової стратегії торговельної політики. Вона має сприяти досягненню цілей внутрішньої та зовнішньої політики в контексті зобов'язань щодо повної реалізації Цілей сталого розвитку ООН. Нова торгова політика має відігравати роль у відновленні після пандемії COVID-19, а також у зелених та цифрових трансформаціях економіки та у напрямку побудови більш стійкої та конкурентоспроможної Європи у світі.

Розробка відповідної торговельної політики для Європейського Союзу означає брати до уваги останні політичні, економічні, технологічні, екологічні та соціальні зрушення та глобальні тенденції, що впливають із них [110].

Базовими принципами функціонування ЄС є внутрішня та зовнішня відкритість. З одного боку, це об'єднання – найбільший експортер та імпортер товарів і послуг у всьому світі. Якщо порівнювати найбільші економіки світу, у ЄС на торгівлю припадає більша частка ВВП. За підсумками 2019 р., експорт ЄС

забезпечував 35 млн. робочих місць у ЄС, у порівнянні з 20 млн. у 2000 р. [111] Економіка ЄС в рівній мірі залежить від імпорту, забезпечуючи доступ до важливої сировини та інших ресурсів. 60% імпорту ЄС фактично використовується для виробництва товарів ЄС, а збільшена відкритість ЄС для імпорту з 1995 р. збільшила його дохід приблизно на 550 млрд. євро і відповідно збільшується частка зовнішньої торгівлі у ВВП Європейського Союзу (рис. 2.18) [78].

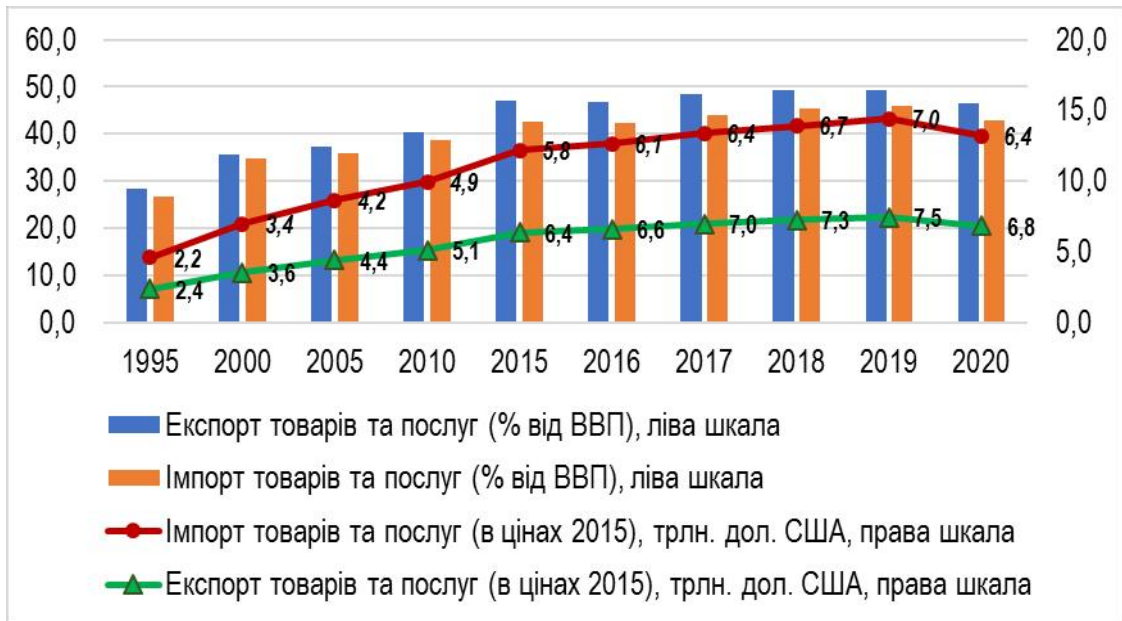

Рисунок 2.18 – Динаміка зовнішньої торгівлі ЄС та її частка від ВВП, трлн. дол. США та %, 1995-2020 рр. [78].

ЄС також є основним місцем призначення для експорту з країн з низьким рівнем доходів, зокрема з Африки, і з країн-сусідів ЄС, що сприяє розвитку та економічному зростанню в усьому світі. Очікується, що, як і після останньої економічної та фінансової кризи, після економічного спаду COVID-19, торгівля матиме вирішальне значення для стійкого відновлення економіки ЄС.

ЄС веде зовнішньоторговельну політику в умовах нового багатопольярного глобального порядку, що відзначається зростанням напруженості між основними гравцями [112]. З одного боку, ЄС має заохочувати підходи до зниження напруженості та шукати рішення для співпраці в нових умовах, з іншого – має

забезпечити себе інструментами, щоб у разі потреби діяти в більш ворожому міжнародному середовищі [113].

Трансатлантичні відносини є найбільшим економічно значущим партнерством у світі, яке базується на спільних інтересах і цінностях [114]. Нова адміністрація США відкриває можливості співпраці над реформуванням СОТ, у тому числі шляхом посилення спроможності подолати викривлення конкуренції та зробити внесок у глобальний сталий розвиток. Це також відкриває нові перспективи для тісної співпраці щодо зеленої та цифрової трансформації обох економік. Тому ЄС надаватиме пріоритет зміцненню свого партнерства зі США.

Торговельні та інвестиційні відносини ЄС з Китаєм є важливими для обох країн [115]. Зовнішньоторговельна політика ЄС базується на поєднанні активної взаємодії як у двосторонніх відносинах, так і в контексті багатосторонніх домовленостей. Проте, ЄС також паралельно розвиває та впроваджує інструменти, необхідні для захисту основних європейських цінностей. Розбудова економічних відносин з Китаєм є пріоритетом торговельної політики ЄС. Для забезпечення цього, Китай бере на себе додаткові зобов'язання в міжнародній торгівлі. З боку ЄС для відновлення балансу двосторонніх торговельних відносин, ведеться робота по нівелюванню негативних побічних ефектів, спричинених державно-капіталістичною економічною системою Китаю. Частиною цих зусиль є нещодавнє політичне завершення переговорів щодо Всеосяжної угоди про інвестиції (Comprehensive Agreement on Investment). Подальша робота з ратифікації вимагатиме чіткої співпраці обох сторін з питань ефективного реалізації угоди, розширення доступу до ринку, зобов'язань щодо рівних умов та сталого розвитку.

З ширшої стратегічної точки зору, для ЄС важливо зміцнювати відносини з країнами в Європі та навколо неї, а також поглибити взаємодію з африканським континентом і африканськими державами. Між двома континентами існують численні культурні, економічні та політичні зв'язки. Стабільність і процвітання в Африці мають вирішальне значення для стабільності та процвітання ЄС, і їх

потрібно підтримувати більш тісною економічною інтеграцією двох континентів, що стимулює зелена і цифрова трансформація.

Сучасний стан зовнішньої торгівлі Європейського Союзу характеризується стабільною динамікою по основним партнерам (рис. 2.19). Активно збільшується частка Китаю: в імпорті з 15,4% у 2011 р. до 22,4% у 2020 р., в експорті з 7,8% до 10,5% відповідно. Таким чином, за підсумками 2020 р. за імпортом КНР став найбільшим партнером ЄС, у той час залишається найбільшим партнером по експорту. Частка США у зовнішній торгівлі ЄС: імпорт зріс з 9,3% у 2011 р. до 11,8% у 2020 р, експорт зріс з 13,7% до 18,3% відповідно. Наочним є зменшення частки РФ: в імпорті ЄС з 11,6% у 2011 р. до 5,5% у 2021 р., у експорті: з 6,4% до 4,1% відповідно. Частка Африканських країн та європейських країн-не членів ЄС залишається стабільною.

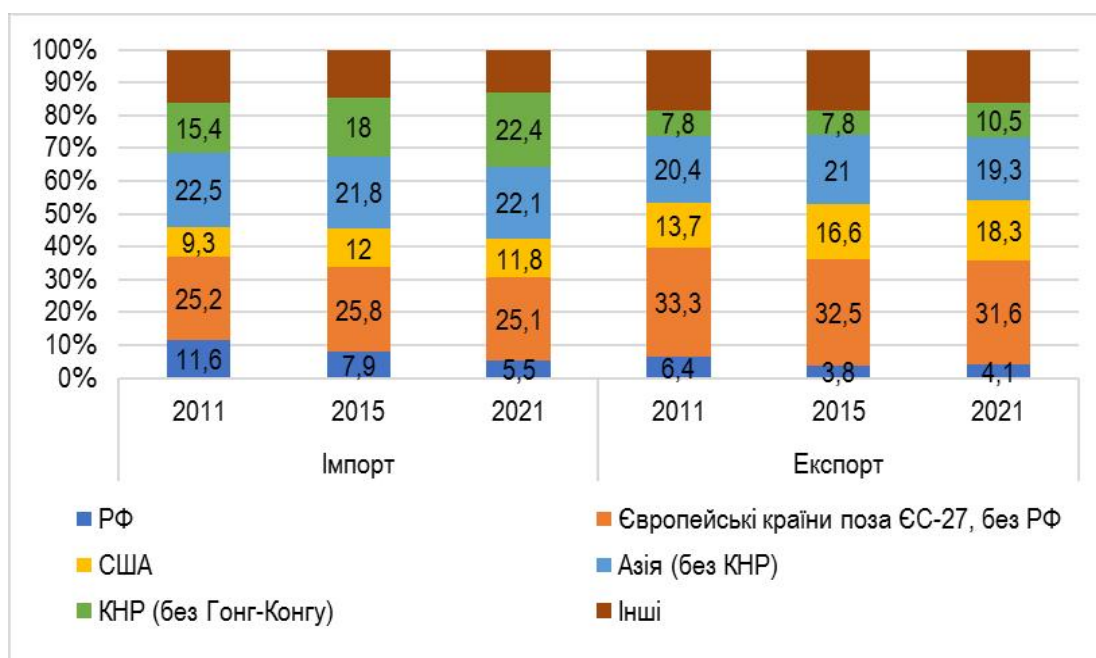

Рисунок 2.19 – Структура зовнішньої торгівлі ЄС-27, у % за партнером, 2011-2021 рр.

Розраховано автором на основі даних [111]

Щоб допомогти реалізувати свої геополітичні амбіції в глобальному масштабі, ЄС потрібно диверсифікувати свої відносини та будувати союзи з односторонцями, в тому числі через шир. мережу торговельних угод. Ця мережа є важливою для кожної поточної та майбутньої угоди, яка закріплює відносини з

партнерами. Угоди ЄС про вільну торгівлю (ФТА) є платформою для посиленого співробітництва, яке переслідує наші цінності та інтереси. Вони є основою для взаємодії з важливими ринками та країнами по всьому світу, зокрема в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, Латинській Америці та Карибському басейні.

Окремим питанням для Європейського Союзу, як і для всього світу, стоїть проблема цифрової трансформації, яка, безумовно, впливає не лише на соціальні і технологічні процеси, але й змінює структуру виробництва і торгівлі. Торговельна політика ЄС має сприяти створенню середовища, в якому постачальники послуг ЄС можуть впроваджувати інновації та розвиватися [116].

У цифровій сфері активізується та зростає інтенсивна глобальна конкуренція, яка невдовзі змінить глобальні економічні відносини. ЄС може досягти успіху у своїй цифровій трансформації лише в тому випадку, якщо він побудує свою політику цифрового розвитку з орієнтацією на зовнішній ринок, враховуючи глобальне середовище, яке стає все більш конкурентним та іноді кидає виклик європейському підходу до цифровізації.

Зовнішньоторговельна політика відіграватиме життєво важливу роль у досягненні цілей ЄС, пов'язаних із цифровою трансформацією. Європейський бізнес покладається на цифрові послуги, і їх роль зростатиме. Дані та перехід бізнесу на цифрову модель стають є рятівним колом для багатьох компаній і критичним компонентом ланцюгів поставок в ЄС. Цифрові технології забезпечують підвищення ефективності, необхідне для збереження конкурентоспроможності, але також трансформують традиційні промислові сектори, де європейським компаніям потрібно буде підтримувати та посилювати свої конкурентні позиції. У той же час цифрова трансформація та поява нових технологій мають важливий аспект безпеки та цінностей для Європи та вимагають ретельного внутрішнього та зовнішнього підходу до політики.

Підтримка європейського цифрового порядку денного є пріоритетом зовнішньоторговельної політики ЄС, чия мета полягає в тому, щоб забезпечити лідируючі позиції ЄС у цифровій торгівлі та в сфері технологій. ЄС має продовжувати лідирувати в цифрових стандартах та регуляторних підходах,

зокрема щодо захисту даних. Для цього СОТ має встановити правила цифрової торгівлі, а ЄС має відігравати центральну роль у їх створенні. Після того, як вони будуть узгоджені, ЄС має підтримувати подальші багатосторонні переговори СОТ щодо лібералізації торгівлі послугами в секторах, що виходять за рамки електронної комерції.

Формування сильного та стійкого Європейського Союзу потребує об'єднаних внутрішніх і зовнішніх дій у багатьох сферах політики, узгодження та використання всіх торговельних інструментів для підтримки інтересів та політичних цілей ЄС. Це вимагає використання сильних сторін під час взаємодії з партнерами. Нова парадигма європейської зовнішньоторговельної політики «Відкрита стратегічна автономія» відповідає на цю потребу [117].

На сьогодні в політичній та академічній літературі запропоновано ряд визначень та концептуалізацій відкритої стратегічної автономії. Наприклад, у Повідомленні Європейської комісії «Europe's moment: Repair and Prepare for the Next Generation» [118] спеціально згадується, що ЄС буде дотримуватись моделі відкритої стратегічної автономії, яка розуміється як ширша концепція, що передбачатиме «формування системи глобального економічного управління та розвиток взаємовигідних двосторонніх відносин», захищаючи себе від несправедливості та зловживань. Це також допоможе ЄС диверсифікувати та зміцнити глобальні ланцюги поставок, щоб захиститись від майбутніх криз» [119].

У нещодавньому дослідженні Європейського парламенту [120] відкрита стратегічна автономія визначається як «здатність діяти автономно, покладатися на власні ресурси у ключових стратегічних сферах та співпрацювати з партнерами, коли це необхідно».

Аналогічно, Греві [121] вважає, що відкрита стратегічна автономія полягає у здатності встановлювати цілі, приймати рішення та «мобілізувати необхідні ресурси способами, які в першу чергу не залежать від рішень та активів інших».

Незважаючи на те, що відкрита стратегічна автономія може включати певною мірою репатріацію стратегічних галузей назад до ЄС, це не означає

скорочення глобальної торгівлі та партнерства. Якщо головним фактором вибору зовнішньоекономічної політики ставити соціальний та екологічний виміри, паралельно із геополітичним, економічним та технологічним вимірами, відкрита стратегічна автономія фактично може стати інструментом для покращення соціальних та екологічних стандартів у всьому світі. Іншими словами, відкрита стратегічна автономія може дати можливість, з одного боку, переглянути актуальні питання за допомогою нового способу мислення, в якому соціальні та екологічні стандарти стають центром розробки зовнішньоторговельної політики. У той же час це також може спонукати ЄС до стратегічного перегляду своєї позиції в глобальних ланцюгах створення вартості, не перешкоджаючи торгівлі, але гарантуючи, що вона стає ефективнішою та менш залежною від міжнародної кон'юнктури [119].

Відкрита стратегічна автономія підкреслює здатність ЄС робити власний вибір і формувати світ навколо себе через лідерство та залучення, відображаючи його стратегічні інтереси та цінності. Це відображає фундаментальне переконання ЄС у тому, що вирішення сучасних викликів вимагає більшої, а не меншої глобальної співпраці. Це також означає, що ЄС продовжує використовувати міжнародні можливості, у той же час захищаючи свої інтереси та захищаючи власну економіку ЄС від несправедливої торгової практики інших країн. Крім того, це передбачає підтримку внутрішньої політики для зміцнення економіки ЄС та надання йому допомоги в позиціонуванні як світового лідера у здійсненні реформованої системи управління глобальною торгівлею, заснованої на правилах [122].

Зовнішньоторговельна політика ЄС відіграє важливу роль для цього інтеграційного об'єднання, оскільки має значний вплив на ВВП. У сучасних умовах цифрової трансформації, постпандемійного відновлення, переходу на зелену економіку, зовнішньоторговельна політика має адаптуватися до сучасних викликів глобального економічного розвитку. Зовнішньоторговельна політика має служити інтересам ЄС, допомагаючи йому досягати його цілі та захищати своє становище у світі. Ось чому так важливо переорієнтувати торговельну

політику ЄС на цілі підтримки фундаментальної зеленої та цифрової трансформації економіки ЄС, побудови більш стійкої та справедлившої глобалізації. Такою актуальною відповіддю на ці виклики сучасності може стати нова парадигма європейської зовнішньоторговельної політики як відкрита стратегічна автономія, яка поєднує здатність країни діяти автономно, покладатися на власні ресурси у ключових стратегічних сферах та співпрацювати з партнерами, коли це необхідно у тих обсягах, які не ставлять країну у критичну залежність від партнерів [123].

Крім Європейського Союзу, важливим з точки зору тематики цього дослідження є визначення тенденцій зовнішньоторговельної політики США та інших країн-лідерів глобального економічного простору.

Посилення контролю у зовнішньоторговельних відносинах Сполучених Штатів останніми роками не обмежилось тарифною політикою, торкнувшись також експортних обмежень [124]. З приходом до Білого дому президентської адміністрації Дж. Байдена пов'язуються певні сподівання на стабілізацію відносин із Китаєм, пом'якшення тарифних заходів. При цьому у фокусі уваги Дж. Байдена залишаються заходи зміцнення науково-технологічного, промислового потенціалів Сполучених Штатів у боротьбі з «несумлінними практиками» китайської сторони, зокрема з порушеннями прав інтелектуальної власності, умов трансферу американських технологій китайським компаніям.

Зовнішньоторговельна політика Сполучених Штатів націлена на захист внутрішніх виробників, стримування розвитку, насамперед росії, Китаю, посилення своєї присутності та впливу у світі. Ці завдання відображено у Доповіді Державного департаменту Сполучених Штатів про «Стратегії суперництва» [125]. Застосування Сполученими Штатами торгових обмежень наприкінці другого десятиліття торкнулося як значну частину товарного імпорту, а й виявилось посиленні експортного контролю. Закон про реформу експортного контролю (Export Control Reform Act), який набув чинності 2020 р., можна вважати новою стадією регулювання доступу до американської продукції та технологій.

Набрання 2020 р. чинністю Закону про реформу експортного контролю стало основою посилення експортних обмежень [126; 127] у критично важливих галузях науки та технологій у сучасних умовах суперництва.

Законодавчо регулюються експорт, реекспорт продукції та технологій із США; передача продукції та технологій на території інших держав; уточнюються поняття «критичні технології» (critical technologies); а також «технології, що зароджуються» (emerging technologies), що представляють особливе значення для національної безпеки в перспективі.

Відповідно до Закону про реформу експортного контролю, Президенту Сполучених Штатів було надано право давати розпорядження на розслідування щодо виявлення зароджуваних і фундаментальних технологій, потенціал яких ще не реалізований і вони не включені до відповідних списків, але можуть мати критично важливе значення для національної безпеки США.

Наприкінці 2020 р. у Сполучених Штатах було оприлюднено Національну стратегію для критичних та зароджуваних технологій (National Strategy for Critical and Emerging Technologies) як посібник із забезпечення технологічного лідерства США у світі. У документі подано перелік таких технологій із зазначенням того, що він доповнюватиметься [128]. Цей перелік був сформований Радою національної безпеки США за участю представників конгресу, міністерства оборони, міністерства торгівлі та інших американських відомств.

Згідно з оголошеною Дж. Байденом торговельної політикою, просування внутрішнього виробництва та зміцнення середнього класу США є пріоритетами. Американським компаніям заборонено переміщати робочі місця за кордон із каральними податками. Політична лінія демократичної адміністрації, пов'язана з посиленням вимог до концепції «Купляй американське», загрожує конфліктами з торговими партнерами США. 25 січня 2021 р. Дж. Байден видав указ «Про забезпечення майбутнього в усій Америці всіма американськими робітниками», в якому зазначено, що уряд за умовами федеральних контрактів для фінансової допомоги та федеральних закупівель повинно максимально використовувати

товари, продукти та матеріали, вироблені в США, а також послуги, пропоновані в країні [129] навіть у тих випадках, коли за своєю вартістю вони дорожчі за імпортні аналоги.

Відроджений Дж. Байденом закон «Купуй американське» пов'язаний із законом із аналогічною назвою, прийнятим Конгресом і підписаним президентом Г. Гувером у період «Великої депресії» 3 березня 1933 р., у розвиток запроваджених раніше протекціоністських тарифів Смута – Хоулі. Аналогічної стратегії дотримувався Р. Рейган, коли США втратили промислові робочі місця у 1980-х роках. Б. Обама включив положення цього закону у свій план стимулювання 2009 р. у відповідь на глобальну фінансово-економічну кризу 2008 р. «Купляй американське» стало невід'ємною складовою курсу Д. Трампа «Зробити Америку знову великою». Стратегії «Купуй американське», «Зроблено в Америці», «Зроби це в Америці», «Збудуємо краще» та «Зробимо Америку знову великою» мають чимало спільного за своєю суттю. Як правило, демократи США вважаються ще більш переконаними протекціоністами, ніж республіканці. При Дж. Байдені протекціонізм, швидше за все, не матиме настільки очевидну форму. Тарифне регулювання, як і загрози його застосування, узгоджуватимуться з нормами СОТ.

Стратегічна орієнтація Китаю на дедалі більшу інтеграцію до глобальних ланцюжків додаткової вартості і постачання передбачає планомірне підвищення відкритості економіки як торгівлі, так інвестицій. Останніми роками спрощено процедури адміністрування імпорту, що значно збільшує ефективність зовнішньоторговельних зв'язків і скорочує витрати [130]. Також постійно знижувалися імпортні тарифи. У 2018 р. Китай знизив імпортне мито за 1585 тарифними позиціями, що охоплюють механічне та електричне обладнання, запчастини, сировину та широкий спектр продукції. Щорічно протягом 2019-2021 років запроваджувалися проміжні ставки імпортних тарифів на рівні, нижчому від ставки тарифів найбільшого сприяння для більш ніж 700 найменувань товарів, включаючи окремі види інноваційного високотехнологічного обладнання, запасні частини, сировинні товари та

фармацевтичну сировину. Також у 2019-2021 рр. Китай повною мірою виконував свої зобов'язання щодо поступок у зниженні тарифів у рамках розширення Угоди про інформаційні технології (ІТА) та послідовно реалізував три раунди зниження тарифів на певні продукти у сфері інформаційних технологій.

Китай активно просуває добре регульований, здоровий та сталий розвиток транскордонної електронної торгівлі та інших нових форм та способів міжнародного обміну. Створено 105 пілотних зон транскордонної електронної торгівлі та випробувальних майданчиків для впровадження інновацій у бізнес-моделі. З 1 січня 2019 р. набрав чинності Закон про електронну торгівлю. У серпні 2020 р. було ухвалено «Генеральний план поглиблення Пілотної програми інноваційного розвитку торгівлі послугами» для сприяння трансформації, модернізації та якісному розвитку зовнішньої торгівлі. Пекін, Тяньцзінь, Шанхай та інші 25 територій визначені як пілотні зони, які протягом трирічного періоду реалізовуватимуть завдання інноваційного розвитку в різних сферах. У ключових галузях торгівлі послугами було скасовано або послаблено обмеження відповідно до курсу на послідовну та впорядковану лібералізацію.

Важливим для отримання результатів дослідження є розрахунок умов зовнішньої торгівлі провідних країн світу. Крім лідерів глобального економічного простору, пропонуємо до розрахунку також Китай та Україну.

На основі даних про вартість експорту та імпорту країн розраховується коефіцієнт покриття експортом імпорту:

$$K_{\text{покp}} = \frac{E}{I} \cdot \quad (2.1)$$

Якщо коефіцієнт покриття < 1 , то це означає, що валютна виручка за експорт не покриває валютні витрати на імпорт, а сальдо зовнішньої торгівлі – від'ємне; якщо коефіцієнт покриття більше 1, то валютна виручка від експорту перевищує витрати на імпорт і баланс зовнішньої торгівлі – додатний. У випадку рівності експорту й імпорту коефіцієнт покриття дорівнює 1, а зовнішньоторговельне сальдо дорівнює нулю.

Таким чином, розраховані коефіцієнти покриття експортом імпорту для країн наведені у табл. 2.5.

Таблиця 2.5. Коефіцієнти покриття експортом імпорту за 2011-2021 рр.

Рік	Китай	Франція	Німеччина	Японія	Україна	В.Британія	США
2011	1,100	0,936	1,123	0,959	0,892	0,970	0,794
2012	1,119	0,955	1,154	0,900	0,858	0,964	0,810
2013	1,111	0,965	1,148	0,869	0,839	0,950	0,838
2014	1,099	0,959	1,170	0,870	0,934	0,932	0,832
2015	1,179	0,988	1,193	0,971	0,953	0,943	0,823
2016	1,132	0,983	1,191	1,052	0,877	0,936	0,824
2017	1,098	0,973	1,176	1,045	0,861	0,955	0,824
2018	1,034	0,966	1,150	1,002	0,839	0,953	0,815
2019	1,053	0,974	1,139	0,991	0,836	0,951	0,820
2020	1,151	0,944	1,152	0,991	0,962	1,011	0,767
2021	1,150	0,962	1,129	0,976	0,968	0,973	0,752

Розраховано і складено автором

Можна зробити висновок, що серед представлених країн тільки Китай та Німеччина в цілому є експортно орієнтовними, тобто експорт перевищує імпорт. Так, у Китаї експорт перевищує імпорт в середньому за аналізований період на 11,1%, у Німеччині – на 15,7%. Франція, Японія, Україна, Велика Британія та США є більш імпортно залежними і, відповідно, мають від’ємне сальдо платіжного балансу. У Франції експорт покриває імпорт в середньому на 96,4%, у Японії – на 96,6%, в Україні – на 89,3%, у Великій Британії – на 95,8%, у США – на 80,9%.

На основі індексів середніх цін експорту й імпорту можна розрахувати індекси умов торгівлі:

$$I_{ym} = \frac{\bar{I}_e}{\bar{I}_i} \quad (2.2)$$

Де \bar{I}_e , \bar{I}_i – індекси середніх цін експорту й імпорту відповідно.

Результат ділення вартості на кількість товару дозволяє одержати його середню ціну. Індекс середньої ціни представляє співвідношення між звітною та базисною цінами. У роботі за базисний рік взято показник 2015 р.

Якщо $I_{ym} > 1$, значить умови зовнішньої торгівлі для країни з іншими державами покращилися, тобто ціни на експортну продукцію зростали швидше, ніж на імпорт і потрібна менша кількість експортної продукції, щоб оплатити

певну кількість імпорту. Якщо відбулося зниження цін, то індекс буде більше одиниці у випадку, якщо ціни на експортну продукцію знизилися меншою мірою, ніж ціни на імпорт.

Якщо $I_{ym} = 1$, це означає, що умови зовнішньої торгівлі для країни не змінилися, тобто зростання (зменшення) середніх цін на експортні товари пропорційне зростанню (зменшенню) середніх цін на імпорتنі товари. Якщо $I_{ym} < 1$, значить умови зовнішньої торгівлі погіршилися, тобто зміна цін є несприятливою для країни в результаті того, що зростання цін на експорт відставало від зростання цін на імпорт або падіння цін на експорт було більшим, ніж зниження цін на імпорт.

Індекс умов торгівлі в цілому надає інформацію, що характеризує положення країни у світовій торгівлі, не враховуючи товарну структуру експорту і імпорту. Недоліком індексу умов торгівлі є те, що він може свідчити про загальне поліпшення умов зовнішньої торгівлі в ситуації, коли погіршуються показники платіжного балансу країни через скорочення обсягів експортованих товарів і, навпаки, через збільшення обсягів імпортованих товарів.

В роботі виконані розрахунки даного показника для різних країн світу. Вихідні дані для розрахунку наведені у табл. 2.6.

Після проведення математичних ітерацій отримали індекси умов торгівлі, наведені у табл. 2.7.

Таблиця 2.7. Індекси умов торгівлі країн

Рік	Китай	Франція	Німеччина	Японія	Україна	В.Британія	США
2011	0,838	0,985	0,936	0,925	1,275	0,928	0,946
2012	0,861	0,974	0,929	0,907	1,135	0,866	0,947
2013	0,872	0,973	0,947	0,886	1,131	1,094	0,953
2014	0,896	0,976	0,972	0,876	1,091	0,998	0,959
2015	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
2016	0,998	0,995	1,023	1,085	0,998	0,898	1,001
2017	0,943	0,977	1,002	1,030	1,015	0,918	0,996
2018	0,915	0,967	0,991	0,971	1,010	0,965	0,998
2019	0,927	0,969	1,002	0,987	1,009	0,870	1,003
2020	0,985	0,980	1,019	1,065	1,060	0,832	1,000
2021	0,902	0,964	0,988	0,949	1,282	0,952	1,047

Розраховано автором

Таблиця 2.6. Індекси середніх цін експорту та імпорту країн світу

Рік	Китай		Франція		Німеччина		Японія		Україна		В.Британія		США	
	$I_{\bar{p}_i}$	$I_{\bar{p}_E}$	$I_{\bar{p}_i}$	$I_{\bar{p}_E}$	$I_{\bar{p}_i}$	$I_{\bar{p}_E}$	$I_{\bar{p}_i}$	$I_{\bar{p}_E}$	$I_{\bar{p}_i}$	$I_{\bar{p}_E}$	$I_{\bar{p}_i}$	$I_{\bar{p}_E}$	$I_{\bar{p}_i}$	$I_{\bar{p}_E}$
2011	119,9	100,5	120,7	118,9	122,0	114,2	143,6	132,8	101,5	129,4	121,9	113,2	113,5	107,3
2012	119,3	102,8	116,6	113,6	117,6	109,2	143,4	130,1	111,8	126,9	123,7	107,1	113,8	107,7
2013	117,2	102,1	120,4	117,1	119,7	113,4	134,1	118,8	113,3	128,2	112,7	123,3	112,6	107,3
2014	114,3	102,4	119,8	116,9	118,8	115,4	128,8	112,8	111,4	121,5	113,9	113,7	111,4	106,8
2015	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
2016	91,2	91,0	99,3	98,8	97,9	100,1	93,0	100,9	96,4	96,2	97,5	87,5	96,7	96,8
2017	97,2	91,7	106,7	104,3	105,0	105,3	100,1	103,1	109,9	111,5	95,9	87,9	99,5	99,1
2018	105,8	96,7	116,0	112,2	113,6	112,7	109,4	106,2	123,4	124,7	100,3	96,8	102,6	102,4
2019	102,9	95,4	112,8	109,3	110,3	110,5	104,8	103,4	123,7	124,8	101,3	88,1	101,3	101,6
2020	97,6	96,1	114,2	111,9	111,6	113,7	96,1	102,3	123,2	130,5	107,1	89,1	98,8	98,8
2021	117,9	106,4	128,5	123,9	127,0	125,5	113,5	107,7	152,2	195,1	111,3	105,9	107,5	112,5

Розраховано автором

**За базисний рік прийнято 2015 р; дані індексів представлені у %*

Як видно, найбільш несприятлива ситуація спостерігається у Китаю, Франції та Великої Британії. Для цих країн характерне погіршення умов зовнішньої торгівлі. У 2021 р. у Китаї темпи зростання цін на експорт був повільнішим на 9,8%, ніж ціни на імпорт, у Франції – на 3,6%, у Великій Британії – на 4,8%. Майже без змін в умовах зовнішньої торгівлі знаходяться такі країни, як Німеччина та США. Японія має суперечливу тенденцію розвитку зовнішньоторговельних відносин: спостерігається як погіршення умов в деяких роках, так і покращення. У 2021 р. ціни на імпорт зростали швидше на 5,1% порівняно з цінами на експорт.

Для наочності представимо ряди динаміки індексів умов торгівлі на рис. 2.20.

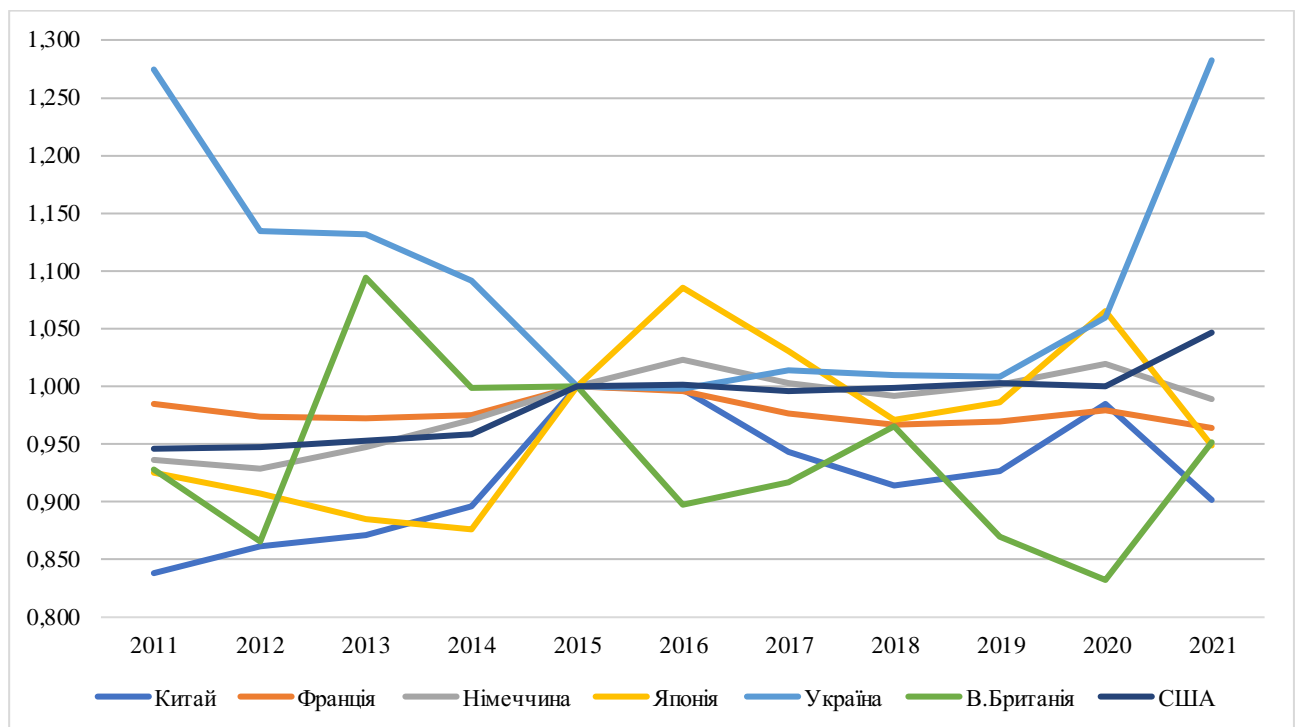

Рисунок 2.20 – Динаміка індексів умов торгівлі країн світу

Найбільш сприятливими умовами зовнішньої торгівлі із року в рік серед представлених країн характеризується Україна, де у 2021 р. індекс умов склав 1,282, тобто ціни на експортну продукцію зросли швидше на 28,2%, ніж ціни на імпортну продукцію.

Таким чином, бачимо різні умови торгівлі в країнах в залежності від рівня економічного розвитку. Найбільш економічно розвинені країни з значним науково-технічним, інвестиційним потенціалом (США, Німеччина) мають стабільні значення умов торгівлі.

Для Китаю, який проводить політику експансії на світових ринках, характерним є поступове покращення умов торгівлі від найнижчого показника серед країн, що обрані до обстеження до середнього. Китай, як і Франція, і Велика Британія демонструють погіршення умов торгівлі, зокрема у пандемійні роки, що свідчить про застосування протекціоністських заходів.

Подальший аналіз зовнішньоторговельної політики обраних країн буде проведено у наступному розділі.

Висновки до розділу 2

У розділі проведено аналіз позиціонування країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку та оцінено сучасні тренди міжнародної торгівлі в умовах трансформації зовнішньоторговельної політики країн, в результаті чого визначено провідні тенденції глобального економічного розвитку на сучасному етапі, до яких віднесено: зниження ділової активності та сповільнення темпів економічного розвитку в результаті пандемії COVID-19, з частковим відновленням за рахунок трансформації зовнішньоторговельної політики країн за рахунок активізації протекціоністських заходів (нетарифних, прихованих та нового типу протекціонізму – цифрового неопротекціонізму); зростання цін та нестабільність більшості товарних ринків, викликані війною в Україні та невизначеністю світових енергетичних потоків, що детермінує різке зростання інфляції та, як відповідь у більшості країн, посилення фіскального та монетарного контролю, що у глобальному масштабі призводить до зниження попиту через скорочення бюджетів домогосподарств; активізація процесів деглобалізації та регіоналізації в країнах з ринками, що формуються (зокрема у Азії та Південній Америці) з метою захисту національних інтересів та суверенітету; подальша трансформація міжнародної торгівлі з переорієнтацією

торговельних потоків на ринки, що розвиваються з превалюванням електронної комерції в умовах формування цифрової економіки.

При оцінці сучасних трансформацій зовнішньоекономічної політики країн в умовах цифровізації було визначено, що провідні країни світу, такі як США, Європейський Союз, Китай, Японія та інші, розуміючи роль цифрових технологій, цифровізації, переходу до нової промислової парадигми з розбудовою Індустрії 4.0 та загалом технологічних зрушень в економічному розвитку, вбачають цифрові трансформації як пріоритетні, що, у свою чергу, впливає та трансформації і зовнішньоторговельної політики. Так, розвинені країни зосереджені на захисті національної економіки та захист внутрішніх виробників: законодавчо регулюються експорт, реекспорт продукції та технологій з країни; передача продукції та технологій на території інших держав (США), підтримка європейського цифрового порядку денного є пріоритетом зовнішньоторговельної політики ЄС, чия мета полягає в тому, щоб забезпечити лідируючі позиції ЄС у цифровій торгівлі та в сфері технологій. Країни, що розвиваються, натомість направлені на більшу інтеграцію до глобальних ланцюжків додаткової вартості і постачання передбачає планомірне підвищення відкритості економіки як торгівлі, так інвестицій (Китай).

При проведенні авторських розрахунків Індексу умов торгівлі, зроблено висновок, про варіативність умов торгівлі в країнах в залежності від рівня економічного розвитку. Найбільш економічно розвинені країни з значним науково-технічним, інвестиційним потенціалом (США, Німеччина) мають стабільні значення умов торгівлі. Китай, як і Франція, і Велика Британія демонструють погіршення умов торгівлі, зокрема у пандемійні роки, що свідчить про застосування протекціоністських заходів. Подальший аналіз зовнішньоторговельної політики обраних країн буде проведено у наступному розділі.

Основні результати проведеного дослідження опубліковано у працях [108; 109; 116; 123].

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КРАЇН В УМОВАХ НЕРІВНОМІРНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

3.1. Моделювання впливу економічного розвитку на зовнішню торгівлю країн

Завданням кореляційно-регресійного аналізу є математичний опис систематичних обставин, які супроводжуються статистичними залежностями. Метою використання регресійних моделей у дослідженнях є глибше проникнення в суть спостережуваних явищ і процесів у певній сфері. При дослідженні ми вивчаємо причинно-наслідкові зв'язки. Причинно-наслідковий зв'язок між двома явищами – це стан, коли існування одного явища пов'язане з існуванням іншого явища. Тому нашою метою буде використання таких аналітичних моделей залежності, які могли б привести до глибших досліджень.

У структурі кореляційно-регресійного аналізу виділяють такі етапи його реалізації:

- постановка задачі та вибір факторних і результативних ознак;
- формування інформаційного простору;
- попереднє вивчення взаємозв'язків;
- оцінка параметрів рівняння зв'язку;
- оцінка тісноти зв'язку;
- перевірка статистичної достовірності зв'язку;
- змістовний аналіз результатів.

На першому і другому етапах сформуємо комплекс показників. Збираючи інформацію з точки зору дослідження ЗТО, важливо визначити, які показники будуть для нас найкращими для оцінки ринку за допомогою статистичних моделей.

Для проведення аналізу було обрано такі країни: Китай, ЄС, Японія, Україна, США та Велика Британія.

Для аналізу впливу факторів на ЗТО товарів та послуг різних країн світу (ПБ, поточні ціни, млн дол. США) були застосовані такі показники:

- 1) Експорт сільськогосподарської сировини (% експорту товарів), X1
- 2) Імпорт сільськогосподарської сировини (% імпорту товарів), X2
- 3) Високотехнологічний експорт (% від промислового експорту), X3
- 4) Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг), X4
- 5) Імпорт товарів ІКТ (% від товарного імпорту), X5
- 6) Експорт продуктів харчування (% від промислового експорту), X6
- 7) Імпорт продуктів харчування (% від промислового імпорту), X7
- 8) Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від експорту послуг), X8
- 9) Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від імпорту послуг), X9
- 10) Інфляція, споживчі ціни (річний %), X10
- 11) ПІІ, чисті надходження (ПБ, поточні ціни, млн дол. США), X11
- 12) ПІІ, чисті надходження (% від ВВП), X12
- 13) ПІІ, чисті (ПБ, поточні ціни, дол. США), X13
- 14) ПІІ, чисті експорт (net outflows) (% від ВВП), X14
- 15) ПІІ, чисті експорт (net outflows) (ПБ, поточні ціни, дол. США), X15
- 16) Промисловість (у т.ч. будівництво), додана вартість, % від ВВП, X16
- 17) Сільське господарство, лісове господарство та рибальство, додана вартість (% ВВП), X17
- 18) Скоригований чистий національний дохід на душу населення (поточні ціни, дол. США), X18
- 19) Баланс поточного рахунку (% ВВП), X19
- 20) Баланс поточного рахунку (ПБ, поточні ціни, млн дол. США), X20
- 21) Вимоги до центрального уряду (% ВВП), X21
- 22) Внутрішні кредити приватному сектору (% ВВП), X22
- 23) Експорт промислових товарів (% від товарного експорту), X23
- 24) Імпорт промислових товарів (% від товарного імпорту), X24
- 25) Середньозважена тарифна ставка, всі товари, %, X25
- 26) Середньозважена тарифна ставка, промислові товари, %, X26

Дані для кореляційно-регресійного аналізу взяті за період 2011-2021 рр. Оскільки дані по деяким показникам за 2021 р. відсутні, в роботі було застосовано метод прогнозування на 2021 р. цих показників на основі трендових моделей, серед яких апробовані:

- 1) Лінійна модель
- 2) Параболічна модель 2-го порядку
- 3) Степенева модель
- 4) Експоненційна модель
- 5) Логарифмічна модель

На наступному етапі кореляційно-регресійного аналізу необхідно вивчити взаємозв'язок ЗТО з обраними показниками. З метою виокремлення найбільш суттєвих за впливом факторів на ЗТО країн були розраховані парні коефіцієнти кореляції кожного з наведених вище показників з показником ЗТО. Парний коефіцієнт кореляції розраховується на таку формулою:

$$r_{xy} = \frac{\overline{xy} - \bar{x} * \bar{y}}{\overline{\sigma_x * \sigma_y}}, \text{ де} \quad (2.3)$$

$\overline{\sigma_x}, \overline{\sigma_y}$ – середнє квадратичне відхилення факторної і результативної ознак відповідно.

Таким чином, у таблиці 3.1 наведені значення парних коефіцієнтів кореляції з ЗТО країн.

Таблиця 3.1. Парні коефіцієнти кореляції показників з ЗТО країн

Показник	Китай	ЄС	Японія	Україна	Велика Британія	США
X1	-0,785	-0,113	0,056	-0,930	-0,224	-0,690
X2	-0,881	-0,590	-0,046	-0,851	0,288	0,189
X3	-0,102	-0,869	-0,107	-0,540	-0,280	-0,585
X4	0,698	0,699	-0,214	-0,353	-0,179	0,485
X5	0,653	0,468	-0,653	-0,277	-0,089	0,166
X6	-0,668	-0,063	-0,363	-0,711	-0,381	-0,071
X7	0,732	-0,351	-0,771	-0,142	-0,106	0,478
X8	0,243	0,555	-0,062	-0,331	0,035	0,376
X9	0,562	0,417	-0,438	0,345	-0,146	0,205
X10	-0,541	0,406	0,119	-0,647	0,254	0,571
X11	0,390	-0,637	-0,499	0,714	-0,547	0,136
X12	-0,482	-0,706	-0,507	0,404	-0,551	-0,159

Продовження табл. 3.1

X13	-0,118	...	0,121	-0,681	0,394	-0,469
X14	-0,263	-0,538	-0,330	0,422	-0,196	-0,543
X15	0,197	-0,434	-0,168	0,613	-0,196	-0,400
X16	-0,596	-0,086	-0,519	0,538	0,258	-0,315
X17	-0,718	-0,338	-0,084	-0,819	0,128	-0,522
X18	0,858	0,600	0,700	0,795	-0,050	0,783
X19	-0,334	...	-0,503	-0,734	0,136	-0,198
X20	0,236	...	-0,419	-0,812	0,031	-0,512
X21	0,769	0,588	-0,418	-0,717	-0,341	0,474
X22	0,780	-0,318	-0,166	0,361	-0,192	0,401
X23	-0,323	0,258	0,343	0,642	-0,177	-0,846
X24	-0,157	0,250	-0,735	-0,408	0,137	0,383
X25	-0,808	-0,391	0,051	0,031	-0,071	0,363
X26	-0,790	-0,311	0,506	0,135	-0,012	0,308

Складено автором на основі власних розрахунків

Зв'язок між незалежним показником та результативною ознакою має бути максимальний ($|r_{y/x_i}| \rightarrow 1$). Додатні значення парних коефіцієнтів кореляції вказують на прямий вплив на результативну ознаку, тобто зростання показника призводить до збільшення обсягу ЗТО; від'ємні значення парних коефіцієнтів кореляції свідчать, що при зростанні факторів спостерігається зменшення обсягів ЗТО.

Лінійна залежність між двома або більше незалежними змінними називається мультиколінеарністю. Наявність мультиколінеарності значно зменшує надійність одержаних оцінок параметрів моделі. Для виявлення мультиколінеарності між факторними ознаками розраховано парні коефіцієнти кореляції. Автором було проведено розрахунки, та між показниками, які були обрані в кореляційно-регресійні моделі, ознак мультиколінеарності не виявлено, оскільки парні коефіцієнти між ними за модулем менше, ніж парний коефіцієнт з ЗТО країни.

Таким чином, для побудови кореляційно-регресійних моделей ЗТО країн обрані показники, представлені у табл. 3.2.

Таблиця 3.2. Показники для кореляційно-регресійного аналізу ЗТО країн

Країна	Назва показника (x_i)	Код показника	Коефіцієнт кореляції
Китай	Експорт сільськогосподарської сировини (% експорту товарів)	X1	-0,785
	Імпорт сільськогосподарської сировини (% імпорту товарів)	X2	-0,881
	Скоригований чистий національний дохід на душу населення (поточні ціни, дол. США)	X18	0,858
	Середньозважена тарифна ставка, всі товари, %	X26	-0,808
ЄС	Високотехнологічний експорт (% від промислового експорту)	X3	-0,869
	Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг)	X4	0,699
	ПП, чисті надходження(% від ВВП)	X12	-0,706
Японія	Імпорт товарів ІКТ (% від товарного імпорту)	X5	-0,653
	Імпорт продуктів харчування (% від промислового імпорту)	X7	-0,771
	Імпорт промислових товарів (% від товарного імпорту)	X24	-0,735
Україна	Експорт сільськогосподарської сировини (% експорту товарів)	X1	-0,930
	Імпорт сільськогосподарської сировини (% імпорту товарів)	X2	-0,851
	Сільське господарство, лісове господарство та рибальство, додана вартість (% ВВП)	X17	-0,819
	Баланс поточного рахунку (ПБ, поточні ціни, млн дол. США)	X20	-0,812
Велика Британія	ПП, чисті надходження (ПБ, поточні ціни, млн дол. США)	X11	-0,547
	ПП, чисті надходження(% від ВВП)	X12	-0,551
США	Експорт сільськогосподарської сировини (% експорту товарів)	X1	-0,690
	Високотехнологічний експорт (% від промислового експорту)	X3	-0,585
	Скоригований чистий національний дохід на душу населення (поточні ціни, дол. США)	X18	0,783
	Експорт промислових товарів (% від товарного експорту)	X23	-0,846

Складено автором на основі власних розрахунків

В роботі представлені лінійні та степеневі кореляційно-регресійні моделі. При цьому степеневі моделі розраховані для тих країн, де серед показників не було від'ємних значень, оскільки степеневу модель неможливо порахувати для від'ємних чисел. За допомогою MS Excel отримано кореляційно-регресійні моделі, наведені у табл. 3.3.

Таблиця 3.3. Кореляційно-регресійні моделі ЗТО країн

Країна	Модель	Рівняння регресії
Китай	Лінійна	$\hat{y}_{x_i} = -800340,7 + 6661700,1x_1 - 1405935,3x_2 + 886x_{18} + 532153,5x_{26}$
	Степенева	$\hat{y}_{x_i} = e^{11,49} * x_1^{0,588} * x_2^{-1,06} * x_{18}^{0,632} * x_{26}^{0,149}$
ЄС	Лінійна	$\hat{y}_{x_i} = 31158051,7 - 1123245,9x_3 + 112162,4x_4 - 158288x_{12}$
Японія	Лінійна	$\hat{y}_{x_i} = 3066166,6 - 4925,7x_5 - 107969x_7 - 3677,1x_{24}$
	Степенева	$\hat{y}_{x_i} = e^{16,16} * x_5^{-0,089} * x_7^{-0,598} * x_{24}^{-0,05}$
Україна	Лінійна	$\hat{y}_{x_i} = 321567,9 - 55007,1x_1 - 175259,3x_2 + 9162,4x_{17} - 1,378x_{20}$
Велика Британія	Лінійна	$\hat{y}_{x_i} = 1739903,4 + 5,97x_{11} - 174787,2x_{12}$
США	Лінійна	$\hat{y}_{x_i} = 12069020,2 - 201549,4x_1 + 27066,7x_3 + 18,5x_{18} - 128356,4x_{23}$
	Степенева	$\hat{y}_{x_i} = e^{19,31} * x_1^{-0,094} * x_3^{0,061} * x_{18}^{0,165} * x_{23}^{-1,393}$

Складено автором на основі власних розрахунків

Наступним етапом кореляційно-регресійного аналізу є перевірка статистичної точності та достовірності моделей регресії. Для цього було розраховано відповідні показники, які представлені у табл. 3.4.

Таблиця 3.4. Критерії точності та достовірності моделей регресії ЗТО країн світу

Країна	Модель	Коефіцієнт кореляції	Коефіцієнт детермінації	F-критерій Фішера	Табличне значення критерія Фішера	Відносна помилка апроксимації, %
Китай	Лінійна	0,946	0,895	12,854	4,534, $\alpha=0,05$	3,903
	Степенева	0,944	0,891	12,250	4,534, $\alpha=0,05$	4,275
ЄС	Лінійна	0,919	0,845	12,707	4,347, $\alpha=0,05$	2,852
Японія	Лінійна	0,778	0,605	3,581	4,347, $\alpha=0,05$	4,001
	Степенева	0,768	0,589	3,349	3,074, $\alpha=0,10$	4,175
Україна	Лінійна	0,990	0,981	77,007	4,534, $\alpha=0,05$	2,570
В.Британія	Лінійна	0,576	0,332	3,985	3,113, $\alpha=0,10$	3,259
США	Лінійна	0,885	0,783	5,411	4,534, $\alpha=0,05$	2,144
	Степенева	0,883	0,779	5,285	4,534, $\alpha=0,05$	2,106

Складено автором на основі власних розрахунків

Для наочності представимо фактичні значення ЗТО країн світу та їхні розрахункові значення за моделями на рис. 3.1-3.6.

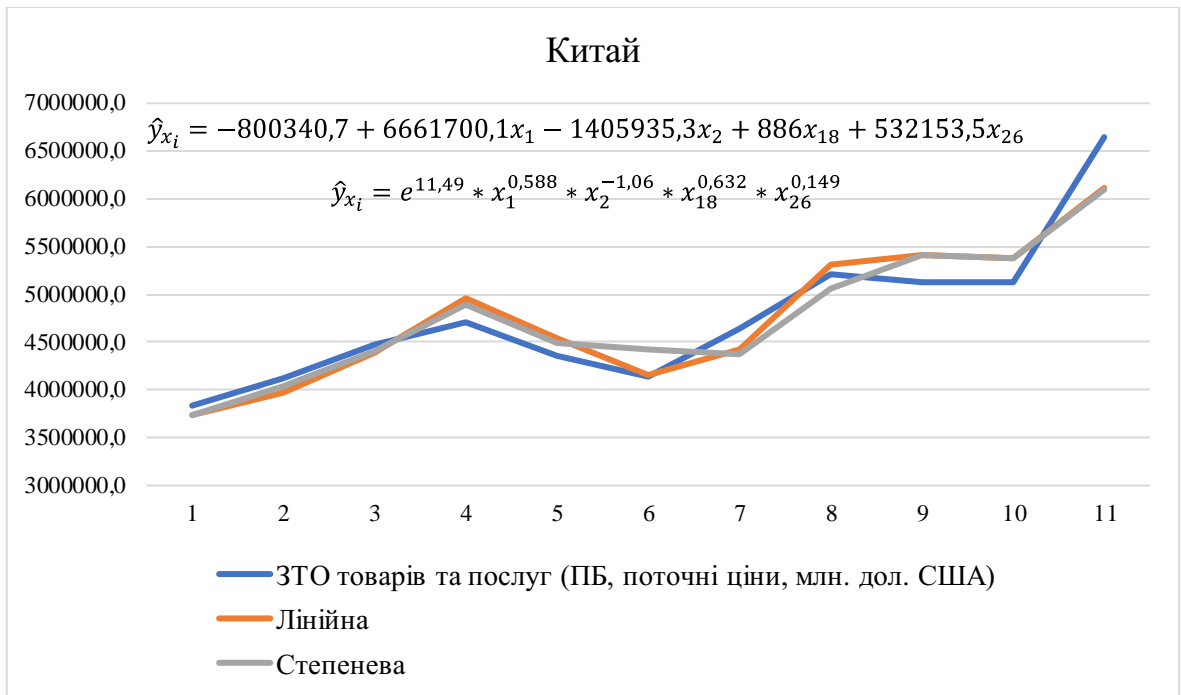

Рисунок 3.1 – Динаміка фактичного та розрахованого ЗТО Китаю, млн дол. США

Складено автором на основі власних розрахунків

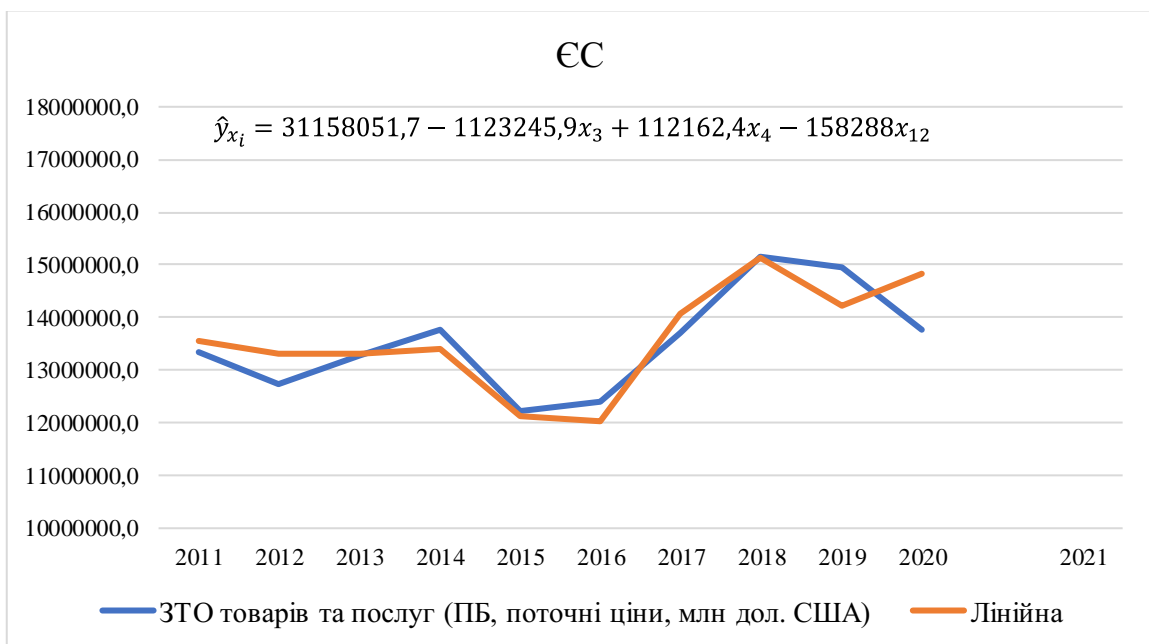

Рисунок 3.2 – Динаміка фактичного та розрахованого ЗТО ЄС, млн дол. США

Складено автором на основі власних розрахунків

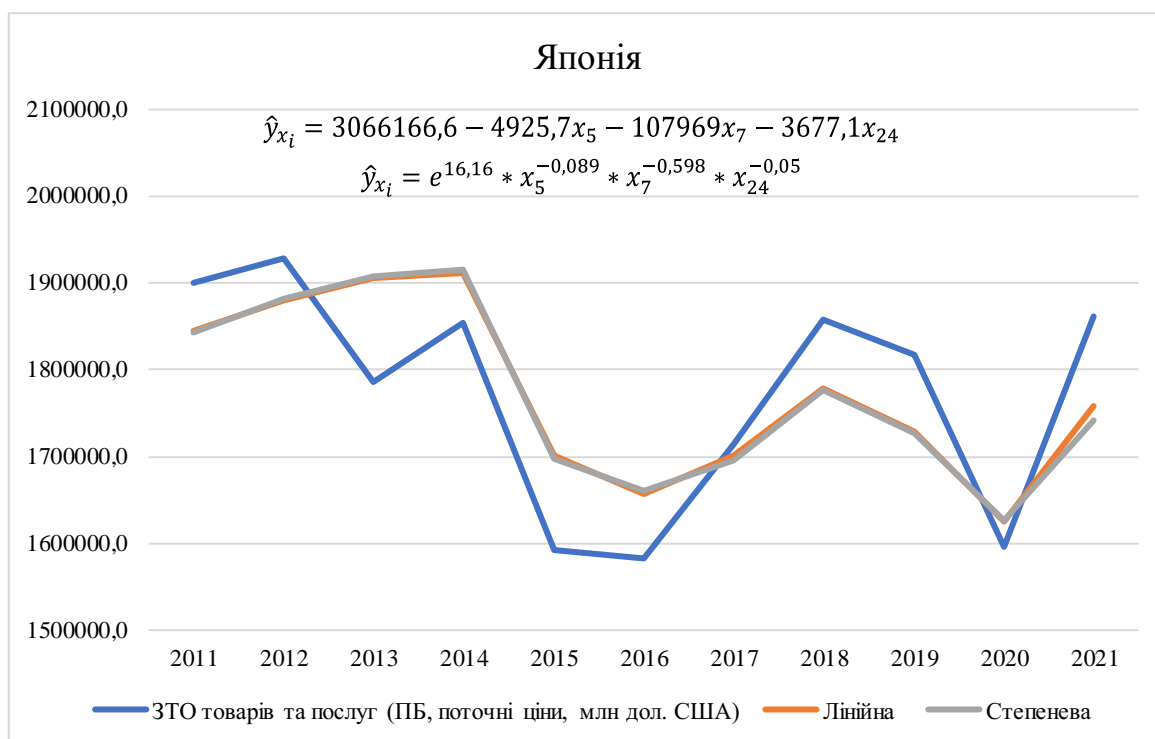

Рисунок 3.3 – Динаміка фактичного та розрахованого ЗТО Японії, млн дол. США

Складено автором на основі власних розрахунків

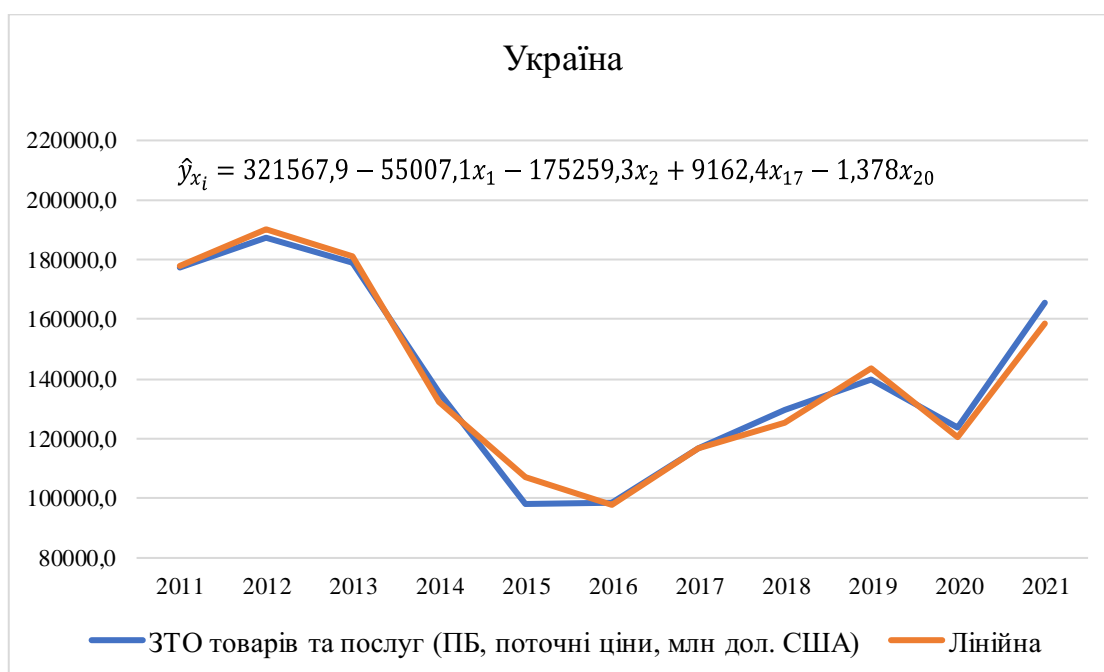

Рисунок 3.4 – Динаміка фактичного та розрахованого ЗТО України, млн дол. США

Складено автором на основі власних розрахунків

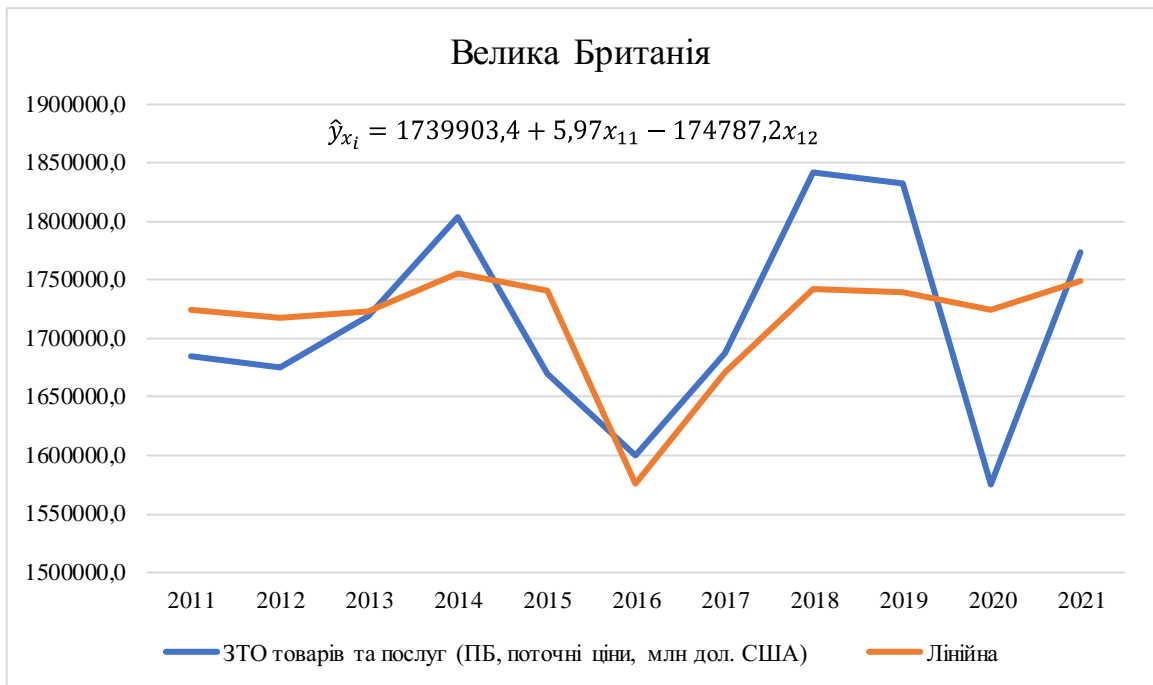

Рисунок 3.5 – Динаміка фактичного та розрахованого ЗТО Великої Британії, млн дол. США

Складено автором на основі власних розрахунків

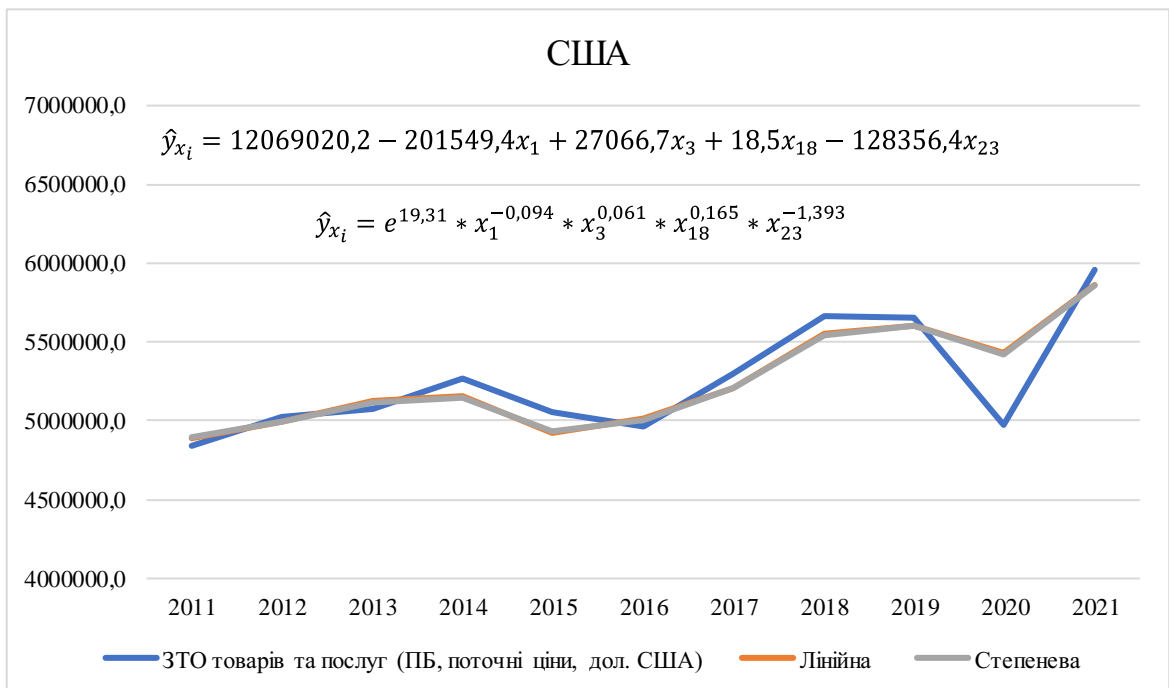

Рисунок 3.6 – Динаміка фактичного та розрахованого ЗТО США, млн дол. США

Складено автором на основі власних розрахунків

З таблиці 3.4 можна зробити висновки, що всі моделі задовольняють статистичним вимогам. Так, розрахований критерій Фішера більше його

табличного значення, тому всі моделі є статистично достовірними. При цьому, такий висновок можна зробити з 95% ймовірністю для всіх моделей, окрім степеневі для Японії і лінійної для Великої Британії (для даних моделей достовірність підтверджується з 90% ймовірністю). Розрахована відносна помилка апроксимації вказує на те, що всі моделі є статистично точними, оскільки значення показника менше 10%. Значення коефіцієнтів детермінації вказують на помітну та достатньо сильну залежність між факторами та результативною ознакою. В цілому, коефіцієнт детермінації залежності ЗТО країн світу від обраних факторів варіюється між значеннями 57,6% у Великій Британії до 99% в Україні, що свідчить про правильність підібраних факторів для дослідження взаємозв'язків.

Параметри кореляційно-регресійних моделей дають можливість визначити у цифровому вимірі, як змінюватиметься ЗТО при зміні факторів. При цьому параметри лінійною моделі характеризують зміну ЗТО в абсолютному виразі, а параметри степеневі моделі є коефіцієнтами еластичності, тобто вказують на відсоткову зміну ЗТО.

Коефіцієнти умовно-чистої регресії є іменованими числами, вираженими в різних одиницях вимірювання і тому незрівнянні один з одним. Для цього проводяться перетворення їх у порівнянні показники шляхом стандартизації змінних, тобто всі змінні і співвідношення між ними беруться в стандартизованому масштабі. За початок відліку приймається середнє арифметичне, а одиницю виміру – середнє квадратичне відхилення.

Рівняння багатфакторної лінійної регресії в стандартизованому вираженні матиме вигляд:

$$t_{y_{x_i}} = \alpha_1 t_{x_1} + \alpha_2 t_{x_2} + \dots + \alpha_m t_{x_m}, \quad (2.4)$$

де α_i - стандартизовані коефіцієнти регресії.

Визначити можна через співвідношення між натуральними та стандартизованими коефіцієнтами регресії:

$$\alpha_i = a_i \frac{\sigma_{x_i}}{\sigma_y}, \quad (2.5)$$

де σ - середньоквадратичне відхилення показників.

Отже, висновки і розраховані стандартизовані моделі регресії представлені у табл. 3.5.-3.10

Таблиця 3.5. Інтерпретація параметрів кореляційно-регресійної моделі для Китаю

Модель	Інтерпретація результатів дослідження (за умови, що всі фактори, включені в модель, впливають, але не варіюють, тобто, залишаються на середньому рівні)
Експорт сільськогосподарської сировини (% експорту товарів)	Збільшення фактора на 1 відсотковий пункт (в.п.) призводить до збільшення ЗТО Китаю на 6661700,1 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до зростання ЗТО на 0,588%
Імпорт сільськогосподарської сировини (% імпорту товарів)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО Китаю на 1405935,3 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до падіння ЗТО на 1,06%
Скоригований чистий національний дохід на душу населення (поточні ціни, дол. США)	Збільшення фактора на 1 дол. США призводить до збільшення ЗТО Китаю на 886 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до зростання ЗТО на 0,632%
Середньозважена тарифна ставка, всі товари, %	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до збільшення ЗТО Китаю на 532153,5 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до зростання ЗТО на 0,149%
$t_{\hat{y}_{x_i}} = 0,544t_{x_1} - 0,882t_{x_2} + 1,478t_{x_{18}} + 0,894t_{x_{26}}$	

Складено автором на основі власних розрахунків

Порівнюючи стандартизовані параметри регресії, можна зробити висновок, що найбільш позитивний вплив на зростання ЗТО Китаю відіграють скоригований чистий дохід на душу населення та середньозважена тарифна ставка. При цьому суттєвий негативний вплив на розвиток ЗТО має частка імпорту сільськогосподарської сировини у всьому імпорті.

Таблиця 3.6. Інтерпретація параметрів кореляційно-регресійної моделі
для ЄС

Модель	Інтерпретація результатів дослідження (за умови, що всі фактори, включені в модель, впливають, але не варіюють, тобто, залишаються на середньому рівні)
Високотехнологічний експорт (% від промислового експорту)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО ЄС на 1123245,9 млн дол. США
Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зростання ЗТО ЄС на 112162,4 млн дол. США
ПШ, чисті надходження(% від ВВП)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО ЄС на 158288 млн дол. США
$t_{\hat{y}_{x_i}} = -0,605t_{x_3} + 0,236t_{x_4} - 0,218t_{x_{12}}$	

Складено автором на основі власних розрахунків

Порівнюючи стандартизовані параметри регресії, можна зробити висновок, що зростання частки високотехнологічного експорту у всьому промисловому експорті негативно впливає на зростання ЗТО ЄС і має найбільший вплив серед представлених показників рівняння регресії. Менш впливовим фактором ЗТО ЄС є зростання частки експорту ІКТ, проте зростання даного показника має позитивний вплив на ЗТО ЄС.

Таблиця 3.7. Інтерпретація параметрів кореляційно-регресійної моделі для
Японії

Модель	Інтерпретація результатів дослідження (за умови, що всі фактори, включені в модель, впливають, але не варіюють, тобто, залишаються на середньому рівні)
Імпорт товарів ІКТ (% від товарного імпорту)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО Японії на 4925,7 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до падіння ЗТО на 0,089%
Імпорт продуктів харчування (% від промислового імпорту)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО Японії на 107969 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до падіння ЗТО на 0,598%
Імпорт промислових товарів (% від товарного імпорту)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО Японії на 3677,1 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до падіння ЗТО на 0,05%
$t_{\hat{y}_{x_i}} = -0,053t_{x_5} - 0,577t_{x_7} - 0,171t_{x_{24}}$	

Складено автором на основі власних розрахунків

Порівнюючи стандартизовані параметри регресії, можна зробити висновок, що найбільш впливовим фактором є частка імпорту продуктів харчування у промисловому імпорту, проте зростання цього показника негативно відображається зростанні ЗТО Японії.

Таблиця 3.8. Інтерпретація параметрів кореляційно-регресійної моделі для Великої Британії

Модель	Інтерпретація результатів дослідження (за умови, що всі фактори, включені в модель, впливають, але не варіюють, тобто, залишаються на середньому рівні)
ПШ, чисті надходження (ПБ, поточні ціни, млн дол. США)	Збільшення фактора на 1 млн дол. США призводить до збільшення ЗТО Великої Британії на 5,97 млн дол. США
ПШ, чисті надходження(% від ВВП)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО Великої Британії на 174787,2 млн дол. США
$t_{\hat{y}_{x_i}} = 6,308t_{x_{11}} - 6,857t_{x_{12}}$	

Складено автором на основі власних розрахунків

Порівнюючи стандартизовані параметри регресії, можна зробити висновок, що найбільший і при цьому негативний вплив має частка ПШ у ВВП. Достатньо сильний позитивний вплив має абсолютна сума ПШ. Тобто для Великої Британії характерним є зниження частки ПШ і одночасно зростання суми ПШ для розвитку ЗТО.

Таблиця 3.9. Інтерпретація параметрів кореляційно-регресійної моделі для України

Модель	Інтерпретація результатів дослідження (за умови, що всі фактори, включені в модель, впливають, але не варіюють, тобто, залишаються на середньому рівні)
Експорт сільськогосподарської сировини (% експорту товарів)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО України на 55007,1 млн дол. США
Імпорт сільськогосподарської сировини (% імпорту товарів)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО України на 175259,3 млн дол. США
Сільське господарство, лісове господарство та рибальство, додана вартість (% ВВП)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до збільшення ЗТО України на 9162,4 млн дол. США
Баланс поточного рахунку (ПБ, поточні ціни, млн дол. США)	Збільшення фактора на 1 млн дол. США призводить до зменшення ЗТО України на 1,378 млн дол. США
$t_{\hat{y}_{x_i}} = -0,68t_{x_1} - 0,506t_{x_2} + 0,394t_{x_{17}} - 0,296t_{x_{20}}$	

Складено автором на основі власних розрахунків

Порівнюючи стандартизовані параметри регресії, можна зробити висновок, що частка експорту і імпорту сільськогосподарської сировини мають значний негативний вплив на розвиток ЗТО. При цьому менший вплив, проте позитивний, відіграє частка сільського господарства, лісового господарства та рибальства у ВВП, підвищення якої має стати для України першочерговим завданням для зростання ЗТО.

Таблиця 3.10. Інтерпретація параметрів кореляційно-регресійної моделі для США

Модель	Інтерпретація результатів дослідження (за умови, що всі фактори, включені в модель, впливають, але не варіюють, тобто, залишаються на середньому рівні)
Експорт сільськогосподарської сировини (% експорту товарів)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО США на 201549,4 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до падіння ЗТО на 0,094%
Високотехнологічний експорт (% від промислового експорту)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до збільшення ЗТО США на 27066,7 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до зростання ЗТО на 0,061%
Скоригований чистий національний дохід на душу населення (поточні ціни, дол. США)	Збільшення фактора на 1 дол. США призводить до збільшення ЗТО США на 18,5 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до зростання ЗТО на 0,165%
Експорт промислових товарів (% від товарного експорту)	Збільшення фактора на 1 в.п. призводить до зменшення ЗТО США на 128356,4 млн дол. США, а зростання фактора на 1% призводить до падіння ЗТО на 1,393%
$t\hat{y}_{x_i} = -0,114t_{x_1} + 0,087t_{x_3} + 0,233t_{x_{18}} - 0,677t_{x_{23}}$	

Складено автором на основі власних розрахунків

Порівнюючи стандартизовані параметри регресії, можна зробити висновок, що найбільший вплив має частка експорту промислових товарів. При цьому зростання показника призводить до тенденції зниження ЗТО. Тому пріоритетним для США є зниження частки експорту промислових товарів.

На засадах проведеного аналізу впливу на динаміку зовнішньої торгівлі країн, зокрема на зовнішньоторговельний оборот, загально-економічних показників, можемо систематизувати отримані результати та зробити наступні висновки. Для країн, що розвиваються (Китай та Україна) важливе значення має зовнішня торгівля сільськогосподарськими товарами та частка аграрного

сектору у структурі ВВП. Таким чином, існуюча структура зовнішньої торгівлі цих країн спирається саме на аграрний сектор, що в умовах трансформації технології парадигми та формування цифрової економіки не є конкурентоспроможним. З іншого боку, для розвинених країн більш вагомими секторами у зовнішньоторговельному обороті є сектор ІКТ та високотехнологічна продукція. Для кожної країни є особливості: значний вплив експорту промислових товарів у моделі США, вплив ПП для Великої Британії, а у моделі для Японії – немає взагалі фактору, що детермінує збільшення ЗТО країни.

Таким чином, на засадах проведеного кореляційно-регресійного аналізу впливу показників загальноекономічного розвитку на динаміку зовнішньої торгівлі та ЗТО розвинених країн та країн, що розвиваються, визначено імперативи зовнішньої торгівлі країн в контексті нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме в умовах цифрових трансформацій наявною є варіативність детермінантів зовнішньої торгівлі країн в залежності від ступеня економічного та технологічного розвитку. Зокрема, загальною рисою для країн, що розвиваються є наявність значного впливу на ЗТО зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими товарами та частка агропромислового сектору у структурі ВВП, а для розвинених країн найбільший вплив та ЗТО має сектор ІКТ, промислові та високотехнологічні товари.

3.2. Інтегральна оцінка міжнародної торгівлі в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку

З метою проведення оцінки участі країни в міжнародній торгівлі на сучасному етапі глобального економічного розвитку, на нашу думку, доцільним є визначення цього явища саме в контексті цифровізації, оскільки, як було зазначено у попередніх розділах, провідною тенденцією світової економіки на сьогоднішній день є саме цифрові перетворення, що відображено у трансформаціях інноваційних та технологічних стратегій країн світу. Цифрові трансформації є домінуючими процесами як для розвинених країн, так і для

країн, що розвиваються та є однаково важливими для всіх країн світу в незалежності від нерівномірності економічного розвитку. В контексті дослідження трансформацій зовнішньоторговельної політики країн також актуальним є цифрові трансформації в країнах та поява нового типу зовнішньоторгової політики – цифровий неопротекціонізм, на чому ми зупинялись у 1 розділі роботи.

Для отримання інтегральної оцінки участі країни у міжнародній торгівлі в умовах цифровізації доцільним є врахування таких елементів як участь країни у високотехнологічній торгівлі, ступінь розвитку в країні інформаційно-комунікаційних технологій, ступінь відкритості та регулювання зовнішньоторговельної діяльності та безпосередньо зовнішня торгівля країни.

З урахуванням обґрунтованого вище, для оцінки інтегрального індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації пропонуємо обчислити Індекс, який визначається шляхом обчислення середнього арифметичного значень чотирьох субіндексів: зовнішньої торгівлі, високотехнологічної торгівлі, регулювання умов торгівлі та мережевої доступності.

Кожний субіндекс характеризується комплексом показників, які були враховані в інтегральній оцінці. На етапі формування ознакового простору велику роль відіграє попередній якісний аналіз, що дозволяє з'ясувати сутність досліджуваного явища. При створенні інформаційного простору важливо забезпечити спрямованість впливу показників на досліджуване явище, тому всі фактори поділяються на дві групи: стимулятори та дестимулятори. Шляхом логічного аналізу відібрані показники, що характеризують кожен субіндекс (табл. 3.11).

Статистичні дані по кожній країні та по кожному показнику у динаміці надано у додатках.

Таблиця 3.11. Показники субіндексів інтегральної оцінки міжнародної торгівлі в умовах цифровізації

Субіндекс	Показники	Стимулятор/ Дестимулятор
Зовнішньої торгівлі	Експорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Стимулятор
	Імпорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Стимулятор
	Експорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	Стимулятор
	Експорт товарів і послуг (% ВВП)	Стимулятор
	Імпорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	Стимулятор
Високотехнологічної торгівлі	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від експорту послуг)	Стимулятор
	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від імпорту послуг)	Стимулятор
	Експорт високотехнологічних товарів (% експорту промислової продукції)	Стимулятор
	Експорт товарів ІКТ (% від загального експорту товарів)	Стимулятор
	Імпорт товарів ІКТ (% від загального імпорту товарів)	Стимулятор
	Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг, ПБ)	Стимулятор
Реглювання умов торгівлі	Середньозважена тарифна ставка, всі товари (%)	Дестимулятор
	Середньозважена преференційна тарифна ставка, всі товари (%)	Дестимулятор
	Частка тарифних позицій з міжнародними піками, всі товари (%)	Дестимулятор
Мережевої доступності	Користувачі фіксованого ширококутного інтернету (на 100 осіб)	Стимулятор
	Користувачі фіксованого ширококутного телефонного зв'язку (на 100 осіб)	Стимулятор
	Особи, які користуються Інтернетом (% населення)	Стимулятор
	Абоненти мобільного зв'язку (на 100 осіб)	Стимулятор

Складено автором

Для визначення тенденцій та аналізу динаміки інтегрального показника кожного субіндексу, а також для визначення динаміки комплексного індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації були використані дані з 2011 по 2021 роки для таких країн та регіонів як Китай, ЄС, Франція, Німеччина, Японія, Україна, Велика Британія, США. Вибір країн зумовлений попереднім етапом дослідження: розвинені країни такі як, США, країни ЄС загалом, Німеччина, Велика Британія демонструють активне впровадження політики цифрового неопротекціонізму для збереження своїх лідерських позицій на світовій арені за рахунок захисту національних провайдерів цифрових товарів та послуг та з

метою активізації технологічних трансформацій в національній економіці. Натомість країни, що розвиваються, такі як Китай та України навпаки, намагаються не лише захистити власних провайдерів цифрових товарів та послуг, але й проводити політику експансії на ринки розвинених країн.

Оскільки показники представлені в різних одиницях виміру, для їхнього співставлення, можливості проведення арифметичних дій і, відповідно, розрахунку інтегральної оцінки кожного субіндекса показники були пронормовані за такими формулами:

1) Стимулятори

$$Z_{ij} = \frac{X_{ij} - X_j^{\min}}{X_j^{\max} - X_j^{\min}} \quad (2.6)$$

2) Дестимулятори

$$Z_{ij} = \frac{X_j^{\max} - X_{ij}}{X_j^{\max} - X_j^{\min}} \quad (2.7)$$

Даний спосіб нормування передбачає застосування максимальних і мінімальних значень показників, і така методика розрахунку передбачає зміну нормованого значення у межах від 0 до 1, де 0 – низький рівень показника, а 1 – максимальний рівень за досліджуваний період. Цією ж властивістю володіє і інтегральна оцінка кожного субіндекса і індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації в цілому.

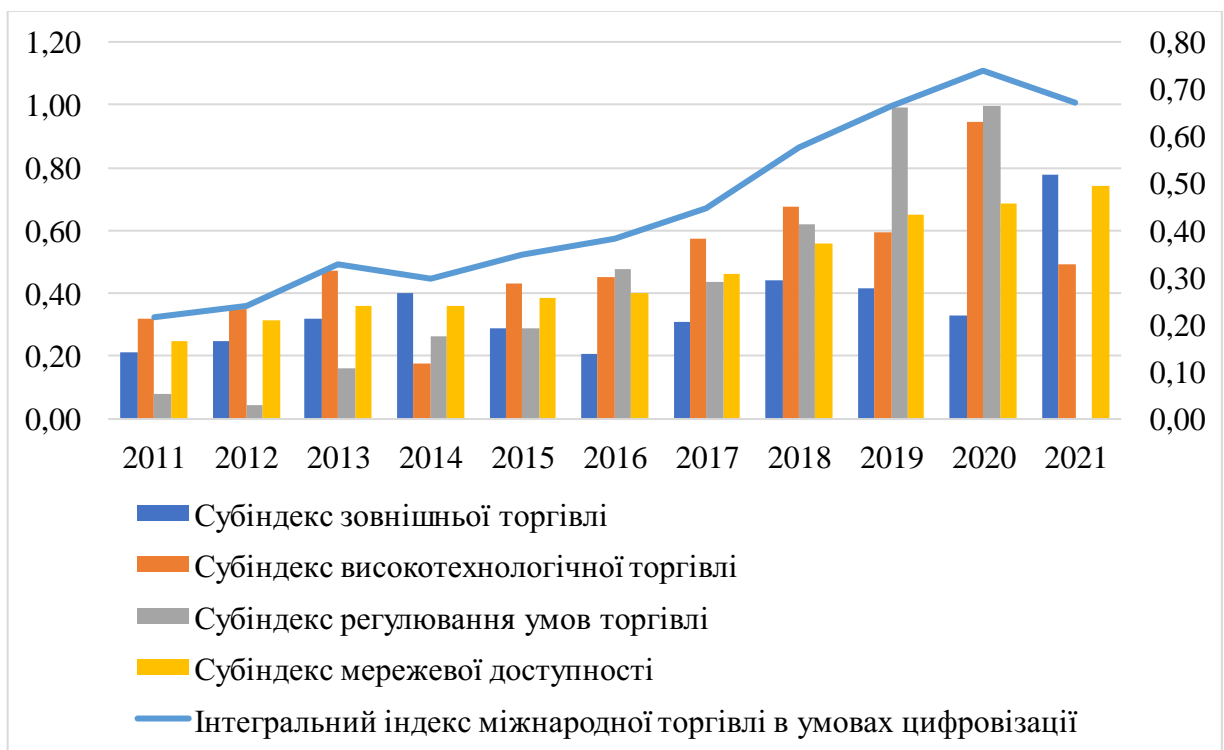
Статистичні дані та проміжні результати розрахунків наведено у додатках В-Д. Результуючий Інтегральний показник складається з 4 субіндексів, кожен з ваговим коефіцієнтом 0,25.

Таким чином, результуючі таблиці 3.12-3.19 показує динаміку кожного субіндекса і інтегрального індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації в цілому. При цьому слід зазначити, що у 2021 р. через відсутність показників субіндекса регулювання умов торгівлі інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації був розрахований без врахування даного субіндекса з відповідним рівноцінним перерозподілом вагових коефіцієнтів.

Таблиця 3.12. Динаміка інтегрального Індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації та його субіндексів для Китаю

Показник/Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Субіндекс зовнішньої торгівлі	0,21	0,25	0,32	0,40	0,29	0,21	0,31	0,44	0,42	0,33	0,78
Субіндекс високотехнологічної торгівлі	0,32	0,35	0,47	0,18	0,43	0,45	0,58	0,67	0,59	0,94	0,49
Субіндекс регулювання умов торгівлі	0,08	0,04	0,16	0,26	0,29	0,48	0,44	0,62	0,99	1,00	
Субіндекс мережевої доступності	0,25	0,32	0,36	0,36	0,38	0,40	0,46	0,56	0,65	0,69	0,74
Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації	0,22	0,24	0,33	0,30	0,35	0,38	0,45	0,58	0,66	0,74	0,67

Складено і розраховано автором

Рисунки 3.7 – Динаміка Інтегрального індексу та його складових для Китаю, 2011-2021 рр.

Авторські розрахунки

Для Китаю характерним є різке збільшення субіндексу регулювання умов торгівлі протягом досліджуваного період та особливо під час пандемії Ковід-19, а також поступове збільшення і інших субіндексів.

Таблиця 3.13. Динаміка інтегрального Індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації та його субіндексів для ЄС (26 країн)

Показник/Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Субіндекс зовнішньої торгівлі	0,172	0,140	0,313	0,482	0,256	0,276	0,511	0,813	0,736	0,304	0,951
Субіндекс високотехнологічної торгівлі	0,418	0,334	0,317	0,330	0,572	0,588	0,457	0,406	0,377	0,726	0,450
Субіндекс регулювання умов торгівлі	0,538	0,706	0,620	0,185	0,173	0,023	0,110	0,296	0,281	0,989	-
Субіндекс мережевої доступності	0,250	0,386	0,391	0,488	0,362	0,436	0,500	0,546	0,610	0,685	0,749
Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації	0,344	0,391	0,410	0,371	0,341	0,331	0,394	0,515	0,501	0,676	0,716

Складено і розраховано автором

Для країн ЄС у період з 2012 р. по 2016 р. спостерігаємо зниження субіндексу регулювання умов торгівлі майже до нульового значення, проте за підсумками 2020 (ковідного) року цей показник стрімко зростає, що свідчить про намагання захистити власних виробників.

Інші показники демонструють стабільну динаміку. Аналізуючи отримані показники для ЄС та країн, що в нього входять, зокрема, Францію та Німеччину, цікавим є той факт, що Франція демонструє ідентичну ЄС динаміку, зокрема щодо субіндексу регулювання торгівлі, а Німеччина – навпаки, майже протилежну. Аналізуючи загальну динаміку Інтегрального показника – вона для ЄС, Франції та Німеччини демонструє сході тренди.

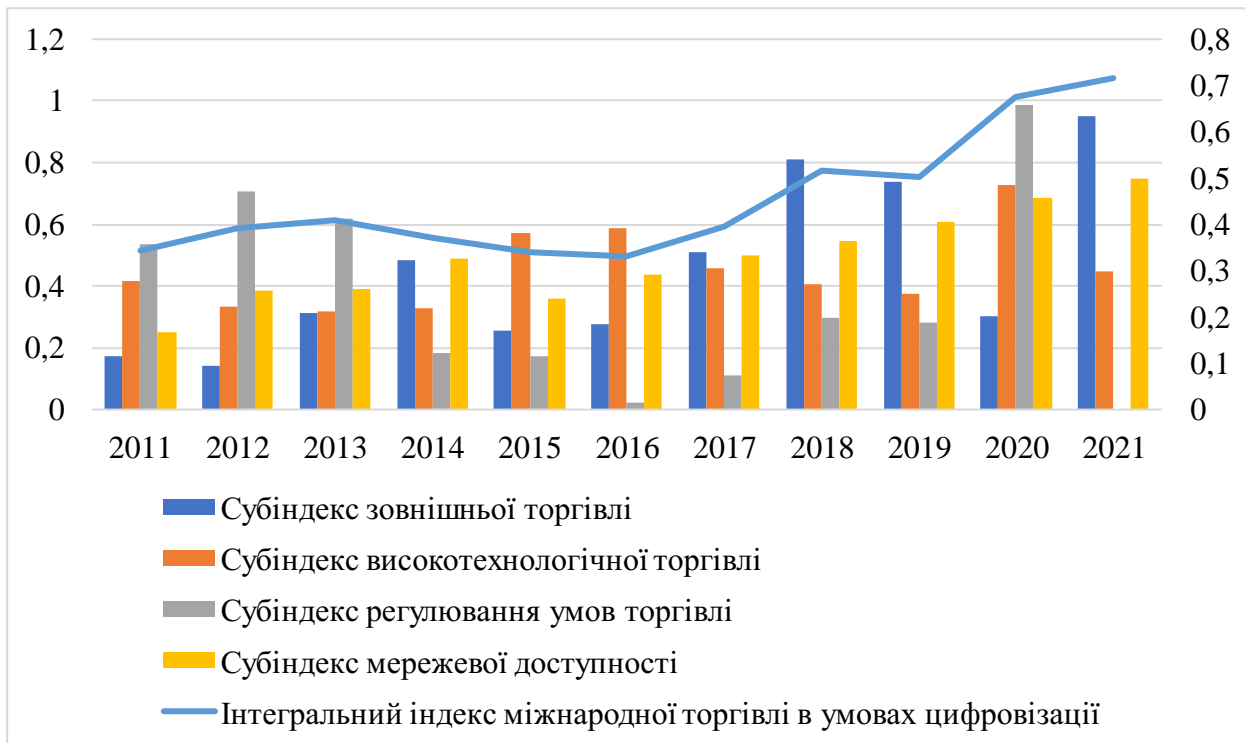

Рисунок 3.8 – Динаміка Інтегрального індексу та його складових для ЄС, 2011-2021 рр.

Авторські розрахунки

Таблиця 3.14. Динаміка інтегрального Індексом міжнародної торгівлі в умовах цифровізації та його субіндексів для Франції

Показник/Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Субіндекс зовнішньої торгівлі	0,362	0,285	0,432	0,491	0,222	0,253	0,526	0,838	0,793	0,179	0,894
Субіндекс високотехнологічної торгівлі	0,292	0,391	0,260	0,365	0,608	0,662	0,592	0,586	0,555	0,849	0,620
Субіндекс регулювання умов торгівлі	0,538	0,706	0,620	0,185	0,173	0,023	0,110	0,296	0,281	0,989	-
Субіндекс мережевої доступності	0,250	0,290	0,435	0,467	0,450	0,490	0,597	0,612	0,579	0,647	0,692
Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації	0,360	0,418	0,437	0,377	0,363	0,357	0,456	0,583	0,552	0,666	0,735

Складено і розраховано автором

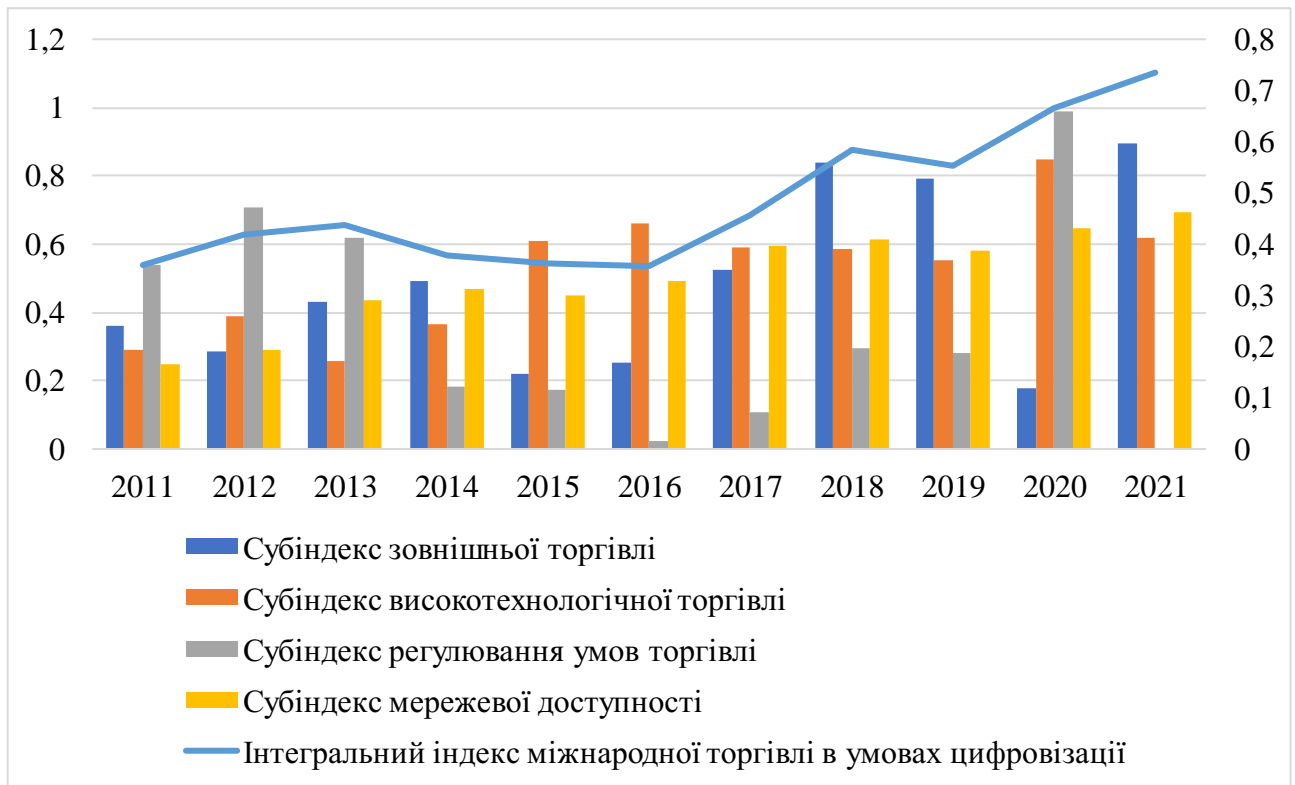

Рисунок 3.9 – Динаміка Інтегрального індексу та його складових для Франції, 2011-2021 рр.

Авторські розрахунки

Таблиця 3.15. Динаміка інтегрального Індексоміжнародної торгівлі в умовах цифровізації та його субіндексів для Німеччини

Показник/Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Субіндекс зовнішньої торгівлі	0,314	0,320	0,261	0,487	0,291	0,333	0,564	0,762	0,781	0,298	0,836
Субіндекс високотехнологічної торгівлі	0,307	0,318	0,274	0,292	0,446	0,425	0,467	0,354	0,370	0,954	0,749
Субіндекс регулювання умов торгівлі	0,533	0,586	1,000	0,520	0,587	0,490	0,425	0,450	0,097	0,577	-
Субіндекс мережевої доступності	0,250	0,239	0,416	0,430	0,543	0,716	0,729	0,678	0,725	0,672	0,568
Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації	0,351	0,365	0,488	0,432	0,467	0,491	0,546	0,561	0,493	0,625	0,718

Складено і розраховано автором

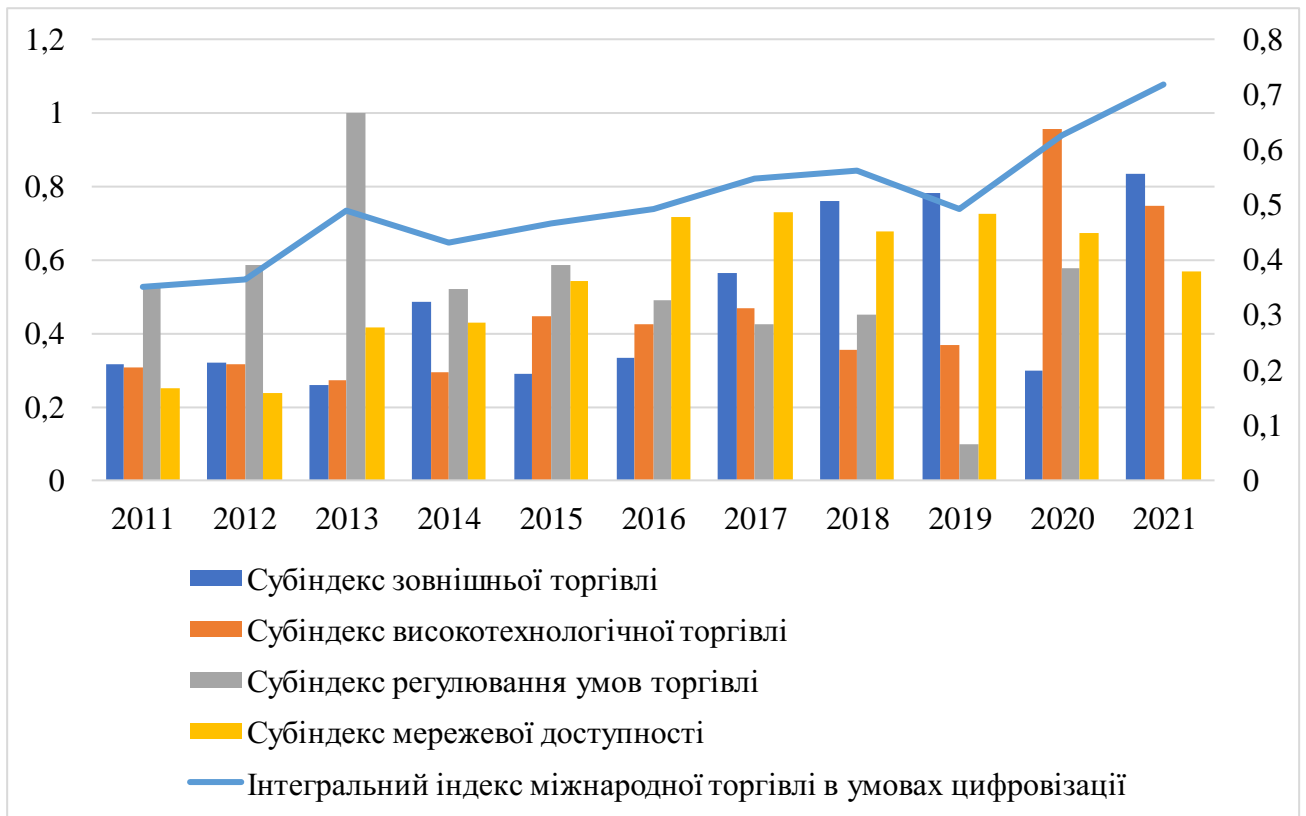

Рисунок 3.10 – Динаміка Інтегрального індексу та його складових для Німеччини, 2011-2021 рр.

Авторські розрахунки

Таблиця 3.16. Динаміка інтегрального Індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації та його субіндексів для Японії

Показник/Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Субіндекс зовнішньої торгівлі	0,389	0,435	0,390	0,556	0,346	0,292	0,576	0,782	0,727	0,162	0,729
Субіндекс високотехнологічної торгівлі	0,272	0,141	0,180	0,276	0,486	0,618	0,483	0,281	0,258	0,844	0,726
Субіндекс регулювання умов торгівлі	0,849	0,945	0,943	0,876	0,939	0,991	0,652	0,880	0,078	0,801	-
Субіндекс мережевої доступності	0,250	0,337	0,312	0,369	0,438	0,585	0,586	0,618	0,662	0,675	0,750
Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації	0,440	0,464	0,456	0,519	0,552	0,622	0,574	0,640	0,431	0,621	0,735

Складено і розраховано автором

Японія має схожі тенденції як і інші розвинені країни (ЄС, США) – поступове зниження субіндексу регулювання умов торгівлі з подальшим збільшенням цього показника та особливо стрімким зростанням у 2020 р. Такі тенденції є характерними та схожими для розвинених країн, котрі таким чином намагались захистити національні інтереси в період кризи

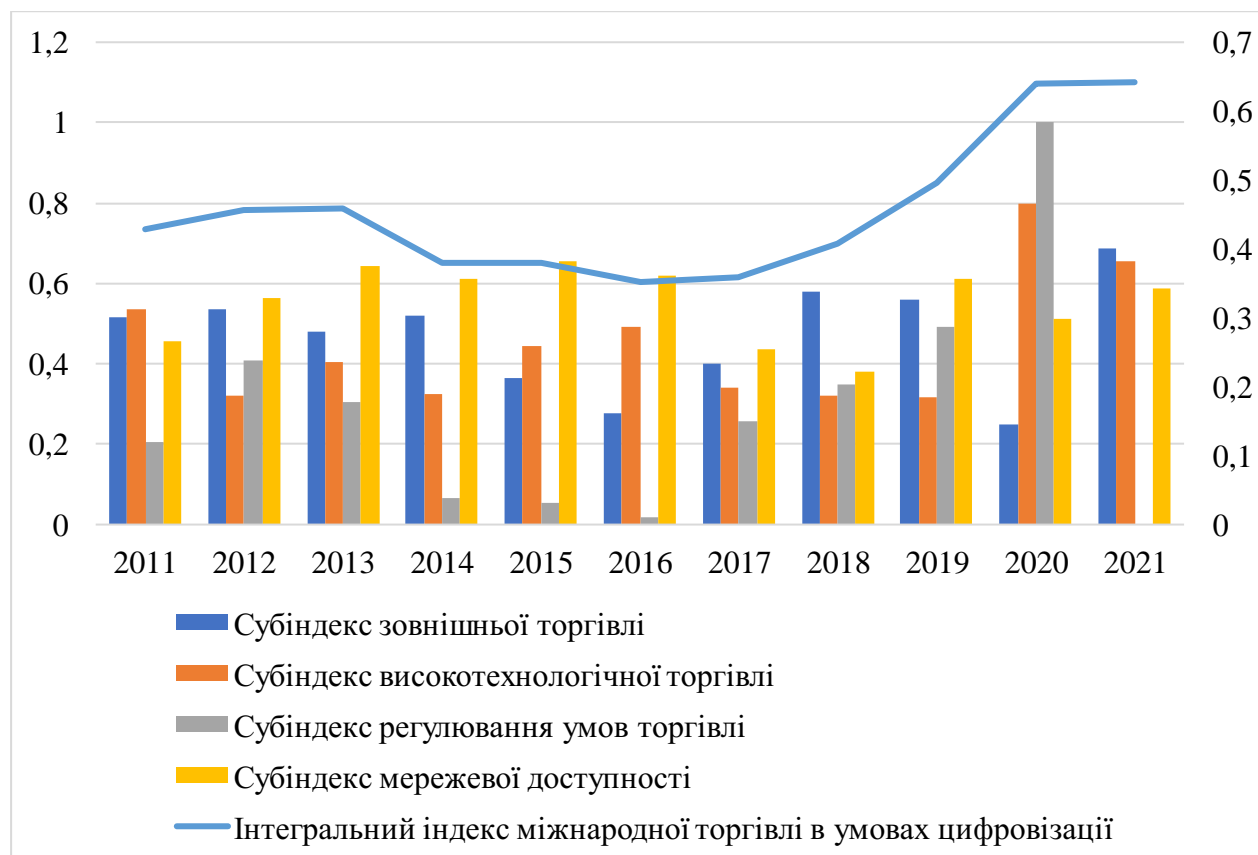

Рисунок 3.11 – Динаміка Інтегрального індексу та його складових для Японії, 2011-2021 рр.

Авторські розрахунки

Таблиця 3.17. Динаміка інтегрального Індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації та його субіндексів для України

Показник/Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Субіндекс зовнішньої торгівлі	0,516	0,536	0,481	0,520	0,363	0,278	0,400	0,581	0,560	0,248	0,685
Субіндекс високотехнологічної торгівлі	0,536	0,320	0,406	0,326	0,445	0,492	0,339	0,321	0,316	0,799	0,654
Субіндекс регулювання умов торгівлі	0,207	0,409	0,306	0,064	0,055	0,019	0,258	0,348	0,491	1,000	-
Субіндекс мережевої доступності	0,458	0,563	0,642	0,613	0,655	0,621	0,438	0,380	0,613	0,513	0,588
Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації	0,429	0,457	0,459	0,381	0,380	0,352	0,359	0,407	0,495	0,640	0,642

Складено і розраховано автором

Рисунок 3.12 – Динаміка Інтегрального індексу та його складових для України, 2011-2021 рр.

Авторські розрахунки

Таблиця 3.18. Динаміка інтегрального Індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації та його субіндексів для Великої Британії

Показник/Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Субіндекс зовнішньої торгівлі	0,788	0,778	0,851	0,518	0,169	0,145	0,463	0,716	0,782	0,150	0,524
Субіндекс високотехнологічної торгівлі	0,085	0,337	0,274	0,353	0,399	0,444	0,451	0,501	0,509	0,699	0,605
Субіндекс регулювання умов торгівлі	0,668	0,869	0,766	0,613	0,648	0,842	0,796	0,982	0,132	0,956	-
Субіндекс мережевої доступності	0,250	0,395	0,518	0,602	0,602	0,515	0,499	0,457	0,549	0,589	0,639
Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації	0,448	0,595	0,603	0,522	0,454	0,487	0,552	0,664	0,493	0,599	0,589

Складено і розраховано автором

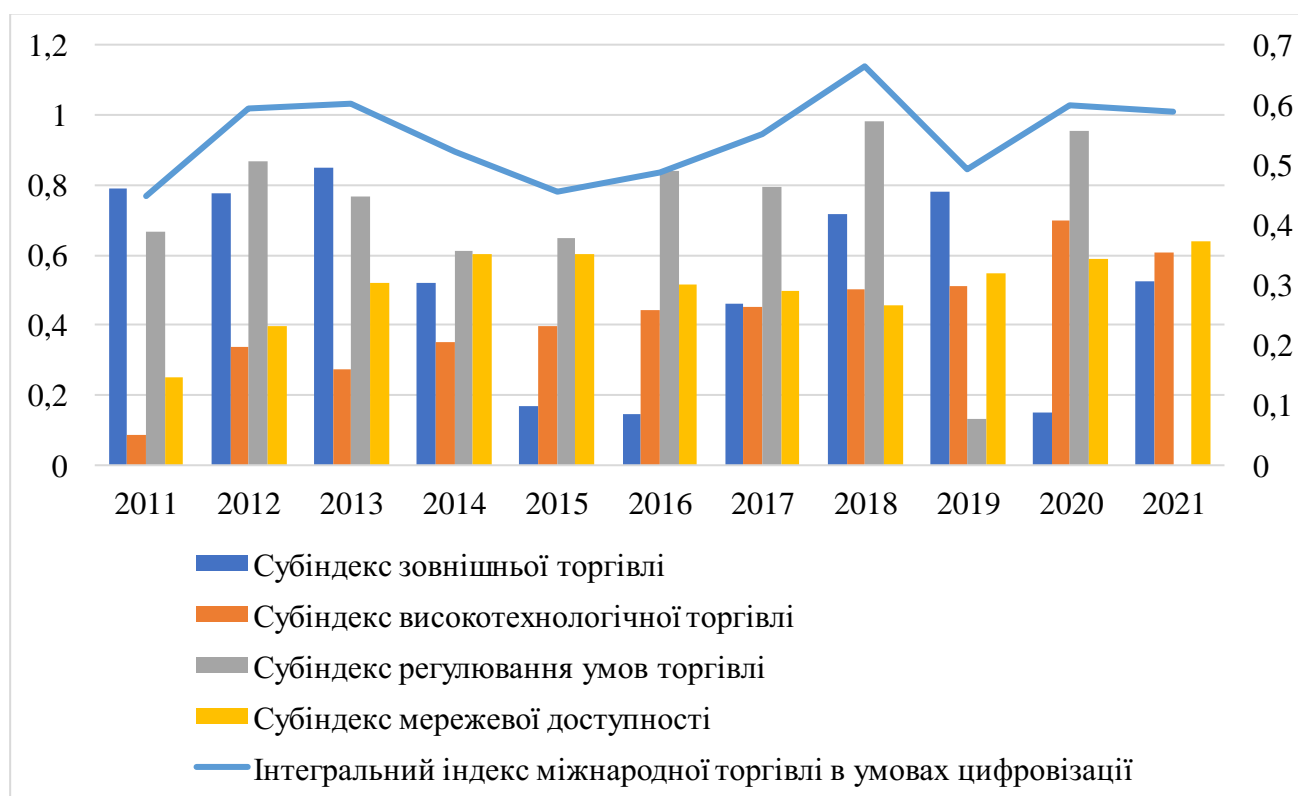

Рисунок 3.13 – Динаміка Інтегрального індексу та його складових для Великої Британії, 2011-2021 рр.

Авторські розрахунки

Таблиця 3.19. Динаміка інтегрального Індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації та його субіндексів для США

Показник/Рік	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Субіндекс міжнародної торгівлі	0,260	0,309	0,386	0,505	0,279	0,221	0,437	0,683	0,672	0,276	0,840
Субіндекс зовнішньої торгівлі	0,316	0,199	0,117	0,181	0,340	0,390	0,304	0,253	0,367	0,887	0,595
Субіндекс високотехнологічної торгівлі	0,538	0,706	0,620	0,185	0,173	0,023	0,110	0,296	0,281	0,989	-
Субіндекс мережевої доступності	0,252	0,416	0,554	0,489	0,370	0,424	0,483	0,469	0,437	0,454	0,589
Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації	0,342	0,408	0,419	0,340	0,290	0,265	0,334	0,425	0,439	0,652	0,675

Складено і розраховано автором

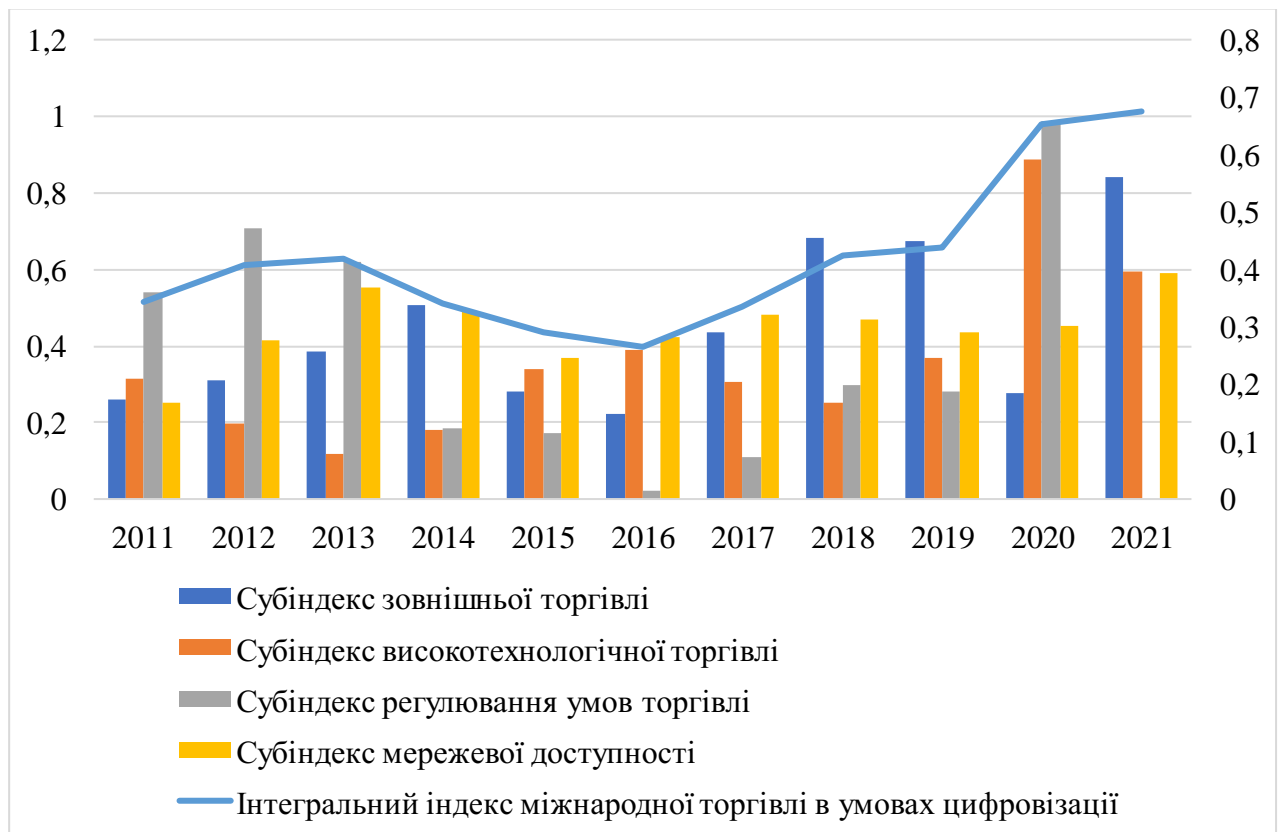

Рисунок 3.14 – Динаміка Інтегрального індексу та його складових для США, 2011-2021 рр.

Авторські розрахунки

Для наочності представимо інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації кожної країни на графіку (рис. 3.15).

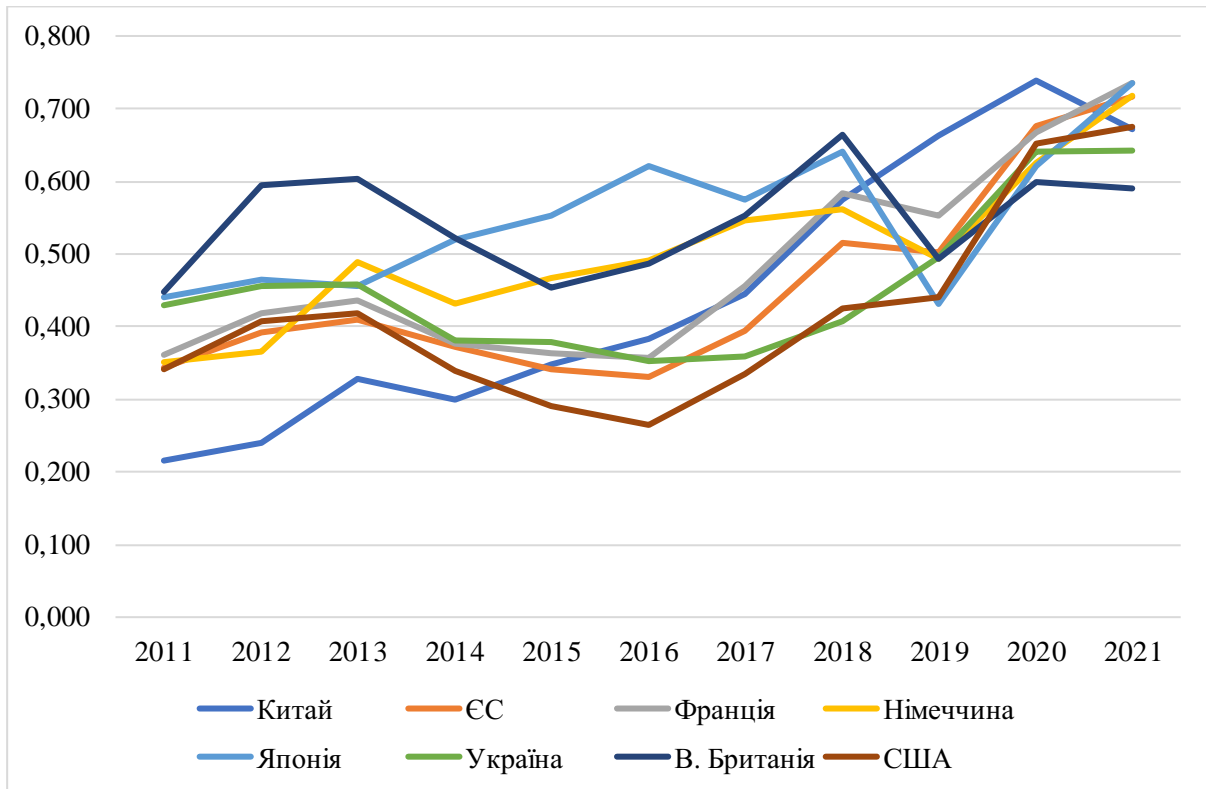

Рисунок 3.15. Динаміка Інтегрального індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації за 2011-2021 рр.

Як видно на графіку, у більшості країн відбулося суттєве зниження інтегрального індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації у 2019 р., що пов'язано з початком пандемії COVID-19 та введенням карантинних обмежень у всьому світі, які значно вплинули на розвиток міжнародної торгівлі. 2020 р. характеризується зростанням інтегрального індексу для всіх країн, що свідчить про налагодження процесів у світі і вдалу адаптацію до умов, в яких існувало людство в ті часи. В цілому з 2011 р. можна спостерігати позитивний зріст інтегрального індексу міжнародної торгівлі в усіх країнах. При цьому, найбільший розвиток демонструє Китай, де у 2021 р. показник зріс на 211,4% порівняно з рівнем 2011 р. При цьому у 2021 р. порівняно з 2020 р. показник

знизився на 9,1% і Китай за інтегральним індексом поступився іншим країнам, хоча у 2020 р. був лідером серед представлених країн.

Найменший зріст притаманний Великій Британії – станом на 2021 р. інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації зріс на 31,7% порівняно з рівнем 2011 р. У Великій Британії спостерігається нестабільна тенденція в інтегральному індексі і станом на 2021 р. має найнижчий рівень інтегрального індекса міжнародної торгівлі в умовах цифровізації серед досліджуваних країн.

Країни ЄС в цілому, а також Франція окремо мають схожу тенденцію інтегрального індекса, коли 2014-2016 рр. мали тенденцію падіння, після чого спостерігається зростання показника за винятком 2019 р., про який було сказано вище. Станом на 2021 р. Франція мала найвищий інтегральний індекс серед представлених країн (0,7354).

На відміну від країн ЄС та Франції окремо, Німеччина мала поступове зростання інтегрального індекса з 2014 р. Проте темпи зростання не такі різкі і станом на 2021 р. Німеччина мала показник в 0,718.

Японія достатньо довгий період часу займала лідируючі позиції за інтегральним індексом, проте цій країні характерне найбільше падіння показника у 2019 р. (на 32,7% порівняно з рівнем 2018 р.). Проте вже у 2021 р. Японія повернула лідируючі позиції (0,7351), поступившись лише Франції на кілька пунктів.

Україна характеризується привабливим зростанням інтегрального індекса з 2019 р., коли показник виріс на 21,5% порівняно з 2018 р. Не зважаючи на карантинні обмеження, у 2020 р. показник зріс ще на 29,3%. Проте станом на 2021 р. показник майже не змінився і зріс на 0,3%, що свідчить зниження темпів розвитку міжнародної торгівлі в умовах цифровізації в Україні.

Вкрай низькі показники інтегрального Індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації з 2014 р. до 2019 р. були характерні для США. Проте у 2020 р. відбувся значний розвиток у даній галузі в США, коли інтегральний індекс

виріс на 48,3% порівняно з рівнем 2019 р. У 2021 р., як і в Україні, в США інтегральний індекс майже не зазнав змін і виріс на 3,6%.

З метою визначення ступеня впливу кожного субіндекса на зміну в динаміці інтегрального Індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації використаний метод пропорційного розподілу. Приріст інтегрального індекса під впливом кожного субіндекса розраховується за такою формулою:

$$\Delta\rho_{z_1} = \Delta z_1 \frac{\Delta\rho_{\text{відносне}}}{\Delta z_1 + \Delta z_2 + \Delta z_3 + \Delta z_4 + \dots + \Delta z_n} \quad (2.8), \text{ де}$$

$\Delta\rho_{\text{відносне}}$ – відносна зміна інтегрального індекса міжнародної торгівлі в умовах цифровізації

$\Delta z_1 + \Delta z_2 + \Delta z_3 + \Delta z_4 + \dots + \Delta z_n$ – абсолютна зміна субіндексів інтегрального індекса міжнародної торгівлі в умовах цифровізації

Такий спосіб розрахунку дає можливість дослідити, як у відсотковому вимірі вплинули субіндекси на зміну інтегрального індекса. Оскільки у 2021 р. інтегральний індекс розрахований без урахування субіндекса регулювання умов торгівлі, тому для аналізу взяті 2020 р. порівняно з 2011 р. Таким чином, отримуємо результуючу таблицю, яка показує вплив кожного субіндекса на інтегральний індекс по країнам (табл. 3.20).

Таблиця 3.20. Зміна інтегрального індекса міжнародної торгівлі в умовах цифровізації під впливом субіндексів по країнам світу

Країна	Темп приросту інтегрального індекса, % (у 2020 р. порівняно з 2011 р.)	Зміна інтегрального індексу під впливом факторів, %			
		Субіндекс зовнішньої торгівлі	Субіндекс високотехнологічної торгівлі	Субіндекс регулювання умов торгівлі	Субіндекс мережевої доступності
Китай	242,7	13,2	72,6	106,4	50,5
ЄС	96,3	9,6	22,4	32,8	31,6
Франція	84,8	-12,7	38,6	31,3	27,5
Німеччина	78,1	-1,2	46,1	3,2	30,0
Японія	41,0	-12,9	32,5	-2,7	24,1
Україна	49,2	-15,6	15,3	46,2	3,2
В.Британія	33,7	-35,6	34,3	16,1	19,0
США	90,8	1,2	41,8	33,1	14,8

Складено і розраховано автором

Для Китаю найбільш впливовим у зміні інтегрального індекса міжнародної торгівлі в умовах цифровізації був субіндекс регулювання умов торгівлі, під впливом якого інтегральний індекс виріс у 2020 р. порівняно з 2011 р. на 106,4%, найменш впливовим – субіндекс зовнішньої торгівлі (приріст на 13,2%). Для України найбільшим поштовхом у зростанні інтегрального індекса також став субіндекс регулювання умов торгівлі, за його рахунок інтегральний індекс виріс на 46,2%.

Для країн ЄС найбільш позитивний результат на приріст інтегрального індексу дали субіндекси регулювання умов торгівлі і мережевої доступності (на 32,8% і 31,6% відповідно).

Субіндекс високотехнологічної торгівлі був найвпливовішим для Франції, Німеччини, Японії, Великої Британії та США. За рахунок даного субіндекса інтегральний індекс виріс в межах від 32,5% до 46,1% (див. табл. 3.20). Тобто, можна зробити висновок, що у більшості досліджуваних країн даний субіндекс став ключовим у розвитку міжнародної торгівлі в умовах цифровізації.

Варто зазначити, що майже в кожній досліджуваній країні субіндекс зовнішньої торгівлі негативно позначився на динаміці інтегрального індекса міжнародної торгівлі в умовах цифровізації. Найбільший негативний вплив був притаманний Великій Британії, коли інтегральний індекс під впливом даного субіндекса знизився на 35,6%.

Таким чином, можемо виокремити провідні драйвери міжнародної торгівлі для країн, що досліджували (рис. 3.16).

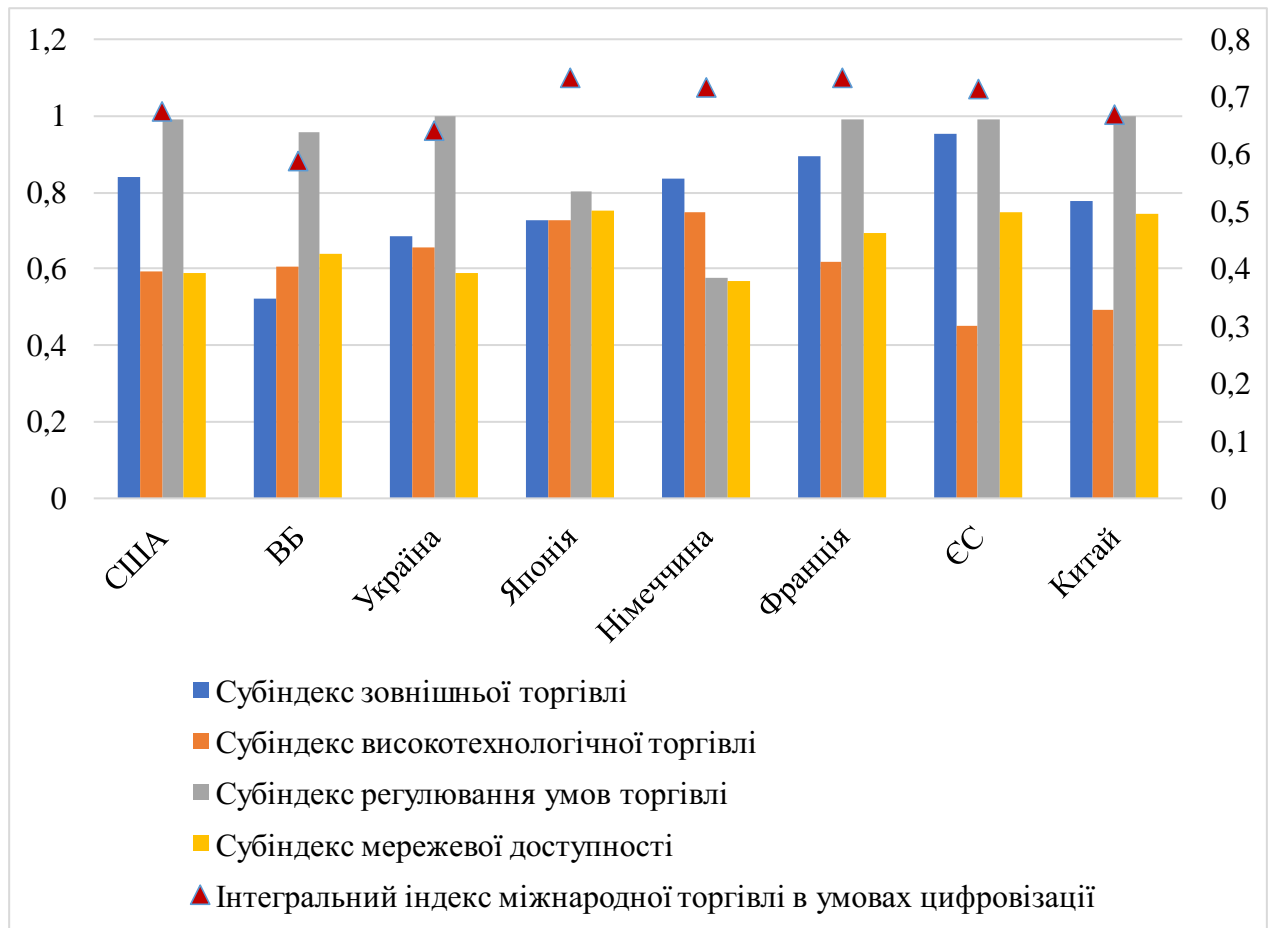

Рисунок 3.16 – Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації та його складові субіндекси по країнах, 2021 р.

Розраховано автором

З використанням запропонованого автором науково-методичного підходу щодо оцінки міжнародної торгівлі в умовах цифровізації, виокремлено провідні драйвери, що впливають на ефективність міжнародної торгівлі в сучасних умовах. Для розвинених країн: США, В.Британія, Японія, Франція та Німеччина такими драйверами будуть високотехнологічна торгівля та регулювання умов торгівлі. Для країн, що розвиваються (Китай, Україна та середній показник для країн ЄС), драйвером, в першу чергу, є регулювання умов торгівлі. Це підтверджує провідну роль зовнішньоторговельної політики для країн в сучасних умовах та дозволяє обґрунтувати сучасні напрями трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

3.3. Напрями трансформації зовнішньоторговельної політики країн

Теорія трансформації набула широкого розвитку в різних наукових галузях та дослідницьких школах. Під трансформацією розуміється суттєва зміна у політичній, соціальній, економічній сферах системного характеру, яка може відбуватися еволюційним та революційним способами. Еволюція – це поступовий безперервний процес, що триває, зумовлений змінами у знаннях суспільства [131], тоді як революційна трансформація дуже часто викликана кризовими ситуаціями.

Більш того, при вивченні системної трансформації в країнах з перехідною економікою та державах, що розвиваються, дослідники виділяють два шляхи трансформації. Один із них має на увазі або еволюційні, або революційні зміни існуючої системи від планової до ринкової економіки. Інший шлях - це так звана зворотна трансформація: від ринкової назад до планової або змішаної економіки з більшим державним втручанням в економічну систему. Останнім часом процеси зворотної трансформації обговорюються стосовно розвитку ЄС та його неліберального повороту в політиці [132]. У контексті вивчення глобалізації деякими дослідниками також порушувалося питання про те, чи є процеси лібералізації зворотними [133].

Зрештою, світовий економічний розвиток, як відомо, має циклічну природу [134]. Для трансформації господарських систем характерні певні етапи спадів та підйомів. Зокрема, глобалізація, як уже зазначалося вище, також може бути їм схильна: розширюватися, коли економічні умови більш динамічні та адаптивні, а потім знижуватися, коли несприятливі потрясіння спонукають країни застосовувати економічні інструменти, несумісні з вільними та відкритими ринками [135].

Отже, можна гіпотетично припустити чотири сценарії трансформації міжнародної торгової системи. Перший сценарій - це еволюція трансформаційних процесів у руслі подальшої гіперглобалізації. Другий сценарій відобразатиме розвиток міжнародної торгової системи за переважного впливу процесів деглобалізації (зворотна трансформація). З точки зору

циклічності процесів трансформації можна також припустити третій сценарій – розвиток міжнародної торгової системи при чергуванні впливу гіперглобалізації та деглобалізації. Нарешті, четвертий сценарій – революційна трансформація, різка зміна парадигми, поява нових явищ у господарській життєдіяльності, які потребують інших інструментів глобального управління. Проаналізуємо перспективи системи регулювання міжнародної торгівлі та розвитку СОТ у межах чотирьох сценаріїв [136].

У першому випадку при поглибленні гіперглобалізації відбуватиметься посилення взаємозалежності країн та ринків за рахунок подальшого поширення глобальних виробничих систем. Роль складних ДЦС, які включають велику кількість учасників із різних країн світу, вже з кожним роком зростає [137]. Крім того, окрім США та Німеччини з'явився новий центр, або хаб, виробничих мереж – Китай. Розростання глобальних мереж переважно виробничого та технологічного характеру призведе до зниження результативності одностороннього державного регулювання, з одного боку, та до необхідності подальшої лібералізації торгівлі, з іншого, оскільки компанії та країни їхнього походження конкуруватимуть за можливість участі у цих мережах. Складнощі регулювання діяльності ТНК, які вибудовують свої ДЦС, вимагатимуть формування нових норм та правил регулювання цієї діяльності. Оскільки мережі будуються навколо країн-хабів, то відповідно зросте роль і регіональних, і мегарегіональних угод із цими країнами. СОТ продовжить виконувати свої функції у формуванні багатосторонніх правил регулювання торгівлі поряд із регіональними та мегарегіональними угодами. Еволюція СОТ таким чином базуватиметься на досягненнях регіональних, мегарегіональних та плюрилатеральних угод.

Подальшому процесу гіперглобалізації також сприятиме і цифровізація. Торгівля товарами, що виробляються на основі інформаційних технологій, останні десятиліття експоненційно зростає, як і посилюється роль торгівлі послугами. Пандемія, як зазначалося, прискорила темпи приросту електронної

комерції. Очікується її подальший розвиток та скорочення ролі традиційних ринків, що вплине на зміну правового поля регулювання в міжнародній торгівлі.

Оцінюючи вплив COVID-19 на цифровізацію, доречно, мабуть, згадати приказку «не було б щастя, та нещастя допомогло». Дійсно, в умовах пандемії ми спостерігаємо різке зростання інтересу до використання комп'ютерно-інформаційних технологій, що виявилось практично у всіх сферах господарювання, включаючи міжнародну торгівлю. Не випадково практично єдиним сектором послуг (поряд із фінансовими), експортні поставки якого – на тлі загального 21-відсоткового зниження – зросли 2020 р. на 8 %, стали комп'ютерні послуги [138].

Разом про те цифровізація є дуже суперечливий процес, далеко ще не однозначний за своїми наслідками. Зокрема звернемо увагу на випуск продукції на основі використання 3D-принтерів. За наявними оцінками, масштаби цієї діяльності, що склали 9,9 млрд дол. у 2018 р., збільшаться до 2025 р. більш ніж у 4 рази і досягнуть 42,9 млрд дол. розвиток. Однак, з іншого боку, за тими ж оцінками, продовження експансії 3D-принтингу може призвести до скорочення у 2040 р. світового товарного експорту на 40% порівняно з цими показниками [139].

Все вищесказане стає для міжнародної торгової системи одним із ключових викликів. Тим часом переважна більшість членів експертної спільноти оцінює діяльність СОТ у зазначеній галузі, м'яко кажучи, скептично. Оголошена 1998 р. Робоча програма з електронної комерції не призвела до нових правил у сфері електронної торгівлі. Єдиною значущою новацією стало розширення сфери охоплення чинної з 1997 р. Угоди з інформаційних технологій, що відбулася в ході Міністерської конференції СОТ у Найробі в 2015 р. електронної торгівлі.

У певному сенсі цілком закономірним у зв'язку з цим став офіційно ініційований у 2019 р. 76 членами організації (провідну роль тут відіграють Австралія, Японія та Сінгапур) плюрилатеральний переговорний процес з питань електронної комерції, націлений на розробку відповідного документа. За

пандемійний рік кількість учасників ініціативи збільшилася до 86 країн, частку яких припадає понад 90 % світової торгівлі. 7 грудня 2020 р. було поширено проект підсумкового документа з перспективою його доопрацювання для винесення на розгляд у ході 12-ї Міністерської конференції СОТ, яка мала відбутися в період з 30 листопада по 3 грудня 2021 р. у Женеві [140], але була відкладена через пандемію COVID-19.

Очевидно, що необхідність формування нових правил та норм зростатиме. Доха-раунд СОТ, ініційований ще в 2001 р., був фактично спрямований на вирішення певних питань у подальшій трансформації системи регулювання, однак він так і не призвів до значних результатів. Так, наприклад, у сфері послуг країни-члени СОТ взяли на себе дуже обмежені зобов'язання. Одна з ідей Доха-раунду полягала у продовженні лібералізації у цій галузі, але багатосторонні переговори мало виправдали початкових очікувань. У зв'язку з цим з'явилася ініціатива підписання міжнародного торгового договору з обмеженою кількістю учасників (плюрилатеральної угоди) у сфері послуг – ТІСА. Такого типу угоди представляються у контексті сучасної системної кризи СОТ найбільш прийнятною альтернативою багатостороннім домовленостям. Вони можуть сформувати нові правила, які потім будуть адаптовані у рамках СОТ [140]. Однак на даний момент ТІСА так і не було підписано у зв'язку з протиріччями у позиціях сторін [141].

Тим часом СОТ доведеться розглядати нові ініціативи та угоди, якщо цього вимагатимуть її країни-члени. При еволюційному сценарії багатостороннє регулювання, швидше за все, розвиватиметься за більш досяжними плюрилатеральними угодами. У зв'язку з цим Е. Болдуїн припускає, що глобальне управління міжнародною торгівлею ґрунтуватиметься на двох стовпах. Перший – це угоди СОТ, підписані 1995 р. І другий буде «системою, в якій правила торгівлі проміжними товарами та послугами, захисту інвестицій та прав інтелектуальної власності, руху капіталу та переміщення робочої сили формуватимуться у мегарегіональних угодах, а потім переводитимуться на багатосторонню основу» [142].

Другий сценарій передбачає посилення протекціонізму та торгових конфліктів. У разі продовження процесів деглобалізації та ескалації торгових воєн між провідними торговими державами слід очікувати утворення тяжких до закритості по відношенню до зовнішнього світу торгових блоків. Вони шикуватимуться навколо основних торгових держав через укладання двосторонніх та регіональних торгових угод. Роль СОТ значно знизиться. Її роль у кращому разі зведеться до моніторингу базових принципів та норм, тоді як подальший розвиток регулювання міжнародної торгівлі відбуватиметься у рамках РТУ. По суті, це відсутність багатостороннього регулювання де-факто і встановлення торгових правил і норм лідируючими державами світу. Зрештою, це призведе до фрагментації міжнародних правил та посилення конкуренції між різними підходами до регулювання торгівлі, а також до поглиблення конфронтації між державами.

За третього сценарію циклічного розвитку торговим державам, які спочатку утворили торговельні блоки на етапі деглобалізації, для отримання більших економічних вигод необхідно буде вести один з одним переговори про розвиток співробітництва. Це вимагатиме певної лібералізації на багатосторонньому рівні. Тому, ймовірно, будуть вибудовуватись паралельно системи як регіонального, так і багатостороннього регулювання. В цьому випадку СОТ продовжуватиме виконувати свої основні функції, однак у неї буде певною мірою підпорядкована по відношенню до РТУ роль. Третій сценарій є поєднанням першого і другого сценаріїв, які в довгостроковій перспективі змінюватимуть один одного як домінуючий тренд.

Зрештою, глобальна трансформація економічних, політичних та соціальних процесів може вимагати принципово нових інституцій регулювання. Так, ініціатива «Один пояс, один шлях» може розглядатися як відповідь Китаю на укладання мегарегіональних та плюрилатеральних угод у пошуку нової форми міждержавної взаємодії [143]. У рамках четвертого сценарію через певний проміжок часу на світовій арені можуть сформуватися нові глобальні лідери, які будуть зацікавлені в розбудові існуючої системи глобального

управління та запропонують нові міжнародні інститути. У цьому випадку, безсумнівно, позитивні результати діяльності СОТ у встановленні норм і правил міжнародної торгівлі будуть враховуватися при створенні організаційної структури, що фактично йде їй на зміну. При цьому остання буде націлена на вирішення багато в чому інших, порівняно з завданнями, що стояли перед СОТ, і відповідати в першу чергу національним інтересам провідних держав (табл. 3.21).

Таблиця 3.21. Сценарії трансформації міжнародної торгової системи в умовах глобалізаційних процесів

Сценарій	Тип глобалізації	Основні фактори розвитку	Роль СОТ
Еволюційна трансформація	Гіперглобалізація	Розширення глобальних ланцюжків вартості, посилення електронної торгівлі та торгівлі послугами	СОТ як один із інструментів регулювання поряд із РТУ
Зворотня трансформація	Деглобалізація	Посилення протекціоністських заходів, утворення торгових блоків	Зниження ролі СОТ, головна роль РТУ
Циклічна трансформація		Циклічність економічного розвитку при балансуванні торгової політики між вільною торгівлею та протекціонізмом	Поглиблення норм та правил СОТ та РТУ
Революційна трансформація		Зміна парадигми глобального управління	Ліквідація СОТ та створення нової організації

Успішний розвиток будь-якої країни значною мірою залежить від уміння організувати захист її національних економічних інтересів. У торгово-економічній сфері – це, насамперед, захист національного товаровиробника та забезпечення його доступу до зарубіжних ринків. Сьогодні у світі накопичений багатий досвід захисту внутрішніх товарних ринків і національних товаровиробників від недобросовісної зовнішньої конкуренції, а також доступу до зовнішніх ринків.

Нинішні нові тенденції у світовій економіці, поглиблення зовнішньоекономічних зв'язків, нерівномірність розвитку окремих країн,

модифікація товарного виробництва, відносно вирівнювання цін на аналогічні товари в різних країнах сприяють інтенсивному розвитку в глобальній торговій системі більш ефективного і гнучкого протекціонізму, основу якого становлять нетарифні методи регулювання, які постійно модифікуються і ускладнюються.

За сучасних умов розвитку світової економіки активізація нетарифного протекціонізму передусім спричинена глобальними мотивами, до яких можна віднести суттєве зниження рівня тарифних ставок і зв'язування тарифів у рамках СОТ, глобальну економічну кризу, яка спровокувала збільшення кількості випадків застосування нетарифних методів, та загострення міжнародної конкуренції.

У зв'язку з лібералізацією міжнародної торгівлі в рамках СОТ відбувся перехід від застосування митно-тарифного до переважно нетарифного регулювання. Дійсно, якщо наприкінці Другої світової війни середній рівень митних тарифів становив близько 50 %, то зараз у розвинутих країнах він становить близько 4 %, і навіть у країнах, що розвиваються, – лише 13 %. На глобальному рівні більше половини обсягів світового імпорту здійснюється безмитно. За нульовими ставками імпортуються товари та послуги в Гонконг (Китай), Макао (Китай) та Сінгапур [41].

На засадах проведеного аналізу, пропонуємо логіко-структурну схему трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, яка має включати в себе цілі та сфери трансформації в контексті глобального екологічного та цифрового переходу, а також заходи, необхідні для ефективного впровадження цих змін (рис. 3.17).

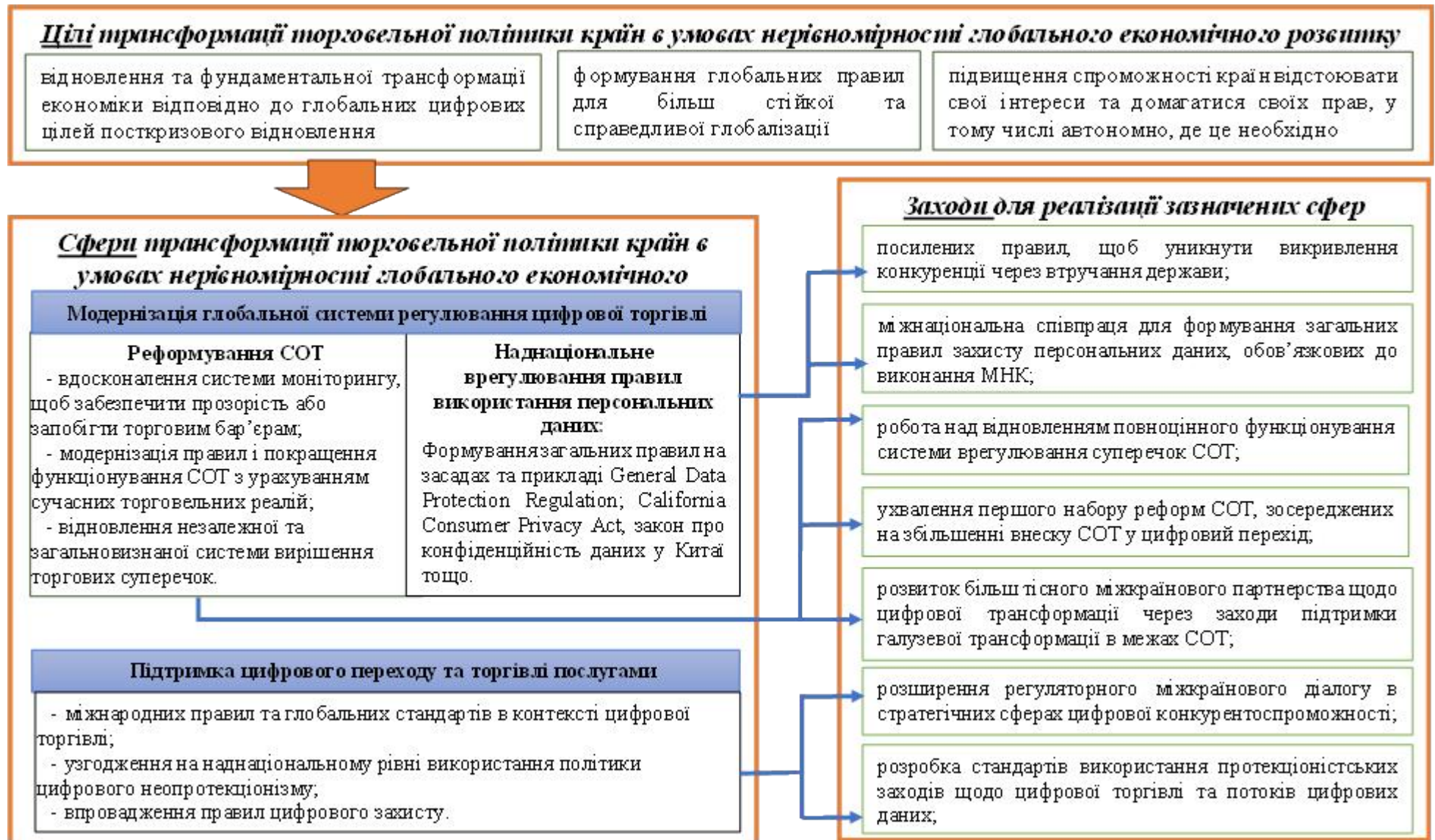

Рисунок 3.17 – Логіко-структурна схема трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку (запропоновано автором)

По-перше, підтримка відновлення та фундаментальної трансформації економіки відповідно до екологічних і цифрових цілей та глобальних цілей сталого розвитку.

У контексті зусиль з відновлення після глобальної кризи Ковід-19 та економічного спаду внаслідок війни в Україні, торговельна політика повинна продовжувати виконувати свою основну функцію сприяння обміну товарами та послугами таким чином, щоб створювати можливості та економічний добробут. У центрі уваги мають бути переваги для громадян, працівників і бізнесу. У той же час торговельна політика має сприяти трансформації національних економік відповідно до зелених і цифрових переходів. У той же час, довгострокова конкурентоспроможність, процвітання та глобальна позиція країн залежатимуть від здатності сприйняти та використовувати сучасні виклики глобального економічного розвитку, зокрема цифрову трансформацію.

Таким чином, зелений і цифровий перехід має бути ключовим пріоритетом багатосторонньої та двосторонньої торгової політики.

По-друге, формування глобальних правил для більш стійкої та справедливої глобалізації.

Глобальні правила торгівлі терміново потребують оновлення, щоб вони відображали сучасне економічне середовище та виклики, з якими стикається світова спільнота. Трансформація глобалізації до більш стійкої та справедливої має бути рушійною силою торговельної політики, яка відповідає очікуванням громадян по всьому світі. Національні торговельні політики, передусім, країн-лідерів глобального економічного простору (США, ЄС, Китаю, Японії) повинні використовувати всі наявні в їх розпорядженні інструменти для підтримки соціальної справедливості та екологічної стійкості.

Головним пріоритетом для досягнення цієї мети має бути провідна робота з реформування Світової організації торгівлі та підвищення ефективності багатосторонньої системи управління торгівлею. Зміцнення стабільності та торгівлі, заснованої на правилах, буде центральною опорою для національних торговельних політик, оскільки лише в такому середовищі торгівля може

процвітати, а міжнародна співпраця може розвиватися в інтересах глобального сталого майбутнього. У той же час необхідно забезпечити, щоб правила відповідали поточним економічним реаліям і були добре обладнані для реагування на викривлення конкуренції та забезпечення рівних умов гри.

По-третє, підвищення спроможності країн відстоювати свої інтереси та домагатися своїх прав, у тому числі автономно, де це необхідно.

Укладання торговельних угод було важливим інструментом для створення економічних можливостей і сприяння стійкості; імплементація цих угод і дотримання прав і обов'язків, що містяться в них, будуть набагато важливішими. Це включатиме забезпечення того, щоб кожна країна мала у своєму розпорядженні правильні інструменти для захисту працівників і бізнесу від нечесної практики. Це також передбачає докладання більших зусиль для забезпечення ефективною імплементації та виконання розділів про сталий розвиток у торговельних угодах, щоб підняти соціальні, трудові та екологічні стандарти в усьому світі. Зміцнюючи імплементацію та виконання своїх угод, національна торговельна політика створює умови для розвитку, росту та інновацій бізнесу; і забезпечити високоякісні робочі місця по всьому світу. Підтримка багатосторонності та відкритість до співпраці не суперечить готовності країн діяти наполегливо, захищаючи свої інтереси та відстоюючи свої права. Країни мають зміцнити свій інструментарій, якщо це необхідно, щоб захистити себе від нечесної торгової практики чи інших ворожих дій, діючи відповідно до своїх міжнародних зобов'язань.

Для досягнення трьох цілей, викладених вище, пропонується зосередитися на 3 сферах. Для кожної з цих сфер існує низка головних дій, які необхідно виконати.

1. Модернізація глобальної системи регулювання цифрової торгівлі.

Регулювання має здійснюватися не лише на рівні Світової організації торгівлі для встановлення правил на торговельні обмеження, але й включати в

себе жорстку політику захисту персональних даних на наднаціональному законодавчому рівні.

1.1. Наднаціональне врегулювання правил використання персональних даних:

Наприклад, в ЄС вже існує Загальний регламент захисту даних (GDPR). Це закон ЄС із обов'язковими правилами щодо того, як організації та компанії повинні використовувати персональні дані у безпечний спосіб. Загалом, GDPR полягає в тому, що закон встановлює обов'язки для бізнесу та забезпечує права для громадян. Компанії розумно оновлюють або встановлюють свою програму відповідності захисту даних [144].

Іншим прикладом є США, де в штаті Каліфорнія діє California Consumer Privacy Act (CCPA), чия нова редакція вступила в дію з 1.02.23 р. Саме Каліфорнія зробила значний крок в ініціативності зміцнення законодавства із захисту персональних даних, чий приклад та досвід доцільно імплементувати на національному та наднаціональному рівні.

Китай також встановлює подібні обмеження, зокрема, взявши за приклад європейський Загальний регламент захисту даних, з 2021 р. в Китаї діє масштабний закон про конфіденційність даних, спрямований на запобігання збору компаніями конфіденційних особистих даних клієнтів на тлі зростання кількості інтернет-шахраїв у країні. Закон чинить тиск насамперед на високотехнологічні компанії, що працюють з інтернет-платформами та генерують особисті дані користувачів. Відповідно до цього закону будь-які державні та приватні організації, які опрацьовують особисту інформацію, повинні будуть урізати збір таких даних та отримати для початку згоду самих користувачів. Однак дія цього закону не поширюється на саму державу: китайська державна служба безпеки збереже доступ до частини особистих даних громадян [145].

1.2. Реформування СОТ

З моменту заснування в 1995 році СОТ принесла величезну користь своїм членам. Вона забезпечила стабільне та передбачуване торговельне середовище,

дозволяючи масове розширення світової торгівлі, водночас забезпечуючи основу для вирішення торгових суперечок шляхом судового розгляду. Однак зараз вона зіткнулася з кризою, коли вона не може забезпечити результати переговорів, які стосуються викликів глобальної торгівлі. Здатність організації вирішувати торгові суперечки не працює, і її систему моніторингу необхідно вдосконалити, щоб забезпечити прозорість або запобігти торговим бар'ерам.

Правила та практику СОТ необхідно оновити та вдосконалити, щоб вони відображали сучасні торговельні реалії. Це має ґрунтуватися на тому, що його членство має спільну мету: економічне відновлення та розвиток, екологічна та соціальна стійкість. Модернізація правил і покращення функціонування СОТ – у тому числі через відкриті багатосторонні угоди – є критично важливими для подолання викривлень конкуренції та забезпечення узгодженої основи для цифрової та сталої торгівлі.

Оскільки довіра до системи, заснованої на правилах, у вирішальній мірі залежить від незалежної та загальновизнаної системи вирішення торгових суперечок, відновлення системи врегулювання суперечок має вирішальне значення.

Для реалізації зазначених сфер пропонується реалізувати наступні заходи:

- ухвалення першого набору реформ СОТ, зосереджених на збільшенні внеску СОТ у сталий розвиток;
- посиленіх правил, щоб уникнути викривлення конкуренції через втручання держави. Пріоритет надаватиметься посиленню трансатлантичної співпраці щодо реформування СОТ.
- робота над відновленням повноцінного функціонування системи врегулювання суперечок СОТ за допомогою реформованого Апеляційного органу.

2. Підтримка зеленого переходу шляхом просування відповідальних та стійких ланцюгів створення вартості.

Головне завдання на наступне десятиліття полягає у забезпеченні того, щоб інструменти торгівлі забезпечували та підтримували глобальний перехід до

кліматично нейтральної економіки, включаючи прискорення інвестицій у чисту енергію та сприяння ланцюжкам створення вартості, які мають бути циклічними, відповідальними та стійкими. Це включає сприяння відповідальній діловій поведінці та повазі до навколишнього середовища, прав людини та трудових стандартів. Водночас це означає створення умов і можливостей для стійких продуктів і послуг.

Необхідним є подальше зміцнення аспекту сталості існуючих і майбутніх угод. Це посилить дотримання зобов'язань щодо торгівлі та сталого розвитку. Прикладом може стати механізм коригування меж вуглецю. Також доцільним є наднаціональне узгодження щодо вирубки та деградації лісів. Важливим елементом у забезпеченні стабільності та відповідальності ланцюгів постачання може стати пропозиції щодо сталого корпоративного управління, включаючи обов'язкову належну перевірку екологічних, людських і трудових прав в країнах. Залежно від оцінки впливу, це включатиме ефективні дії та механізми забезпечення виконання, щоб гарантувати, що примусова праця не знайде місця в ланцюжках створення вартості компаній.

Новий глобальний режим санкцій щодо прав людини також відіграватиме свою роль у забезпеченні дотримання прав людини. Завдяки такому режиму можливо створити рамки, які дозволять боротися з особами, організаціями та органами, включно з державними та недержавними суб'єктами, відповідальними за серйозні порушення та зловживання правами людини в усьому світі, залучені до них або пов'язані з ними.

Для реалізації зазначених сфер пропонується реалізувати наступні заходи:

1. Просування в СОТ ініціативи та дії, які сприяють підтримці клімату та стійкості економіки;
2. На наднаціональному рівні провести узгодження зобов'язань щодо кліматичної нейтральності, зміцнення співпраці щодо інших аспектів зеленої угоди, таких як біорізноманіття, стійка продовольча політика, забруднення та циркулярна економіка; дотримання Паризької угоди як важливий елемент у міжнародній співпраці.

3. покращити ефективну імплементацію та дотримання розділів про сталий розвиток у торгових угодах;

4. Сприяти стійким і відповідальним ланцюгам створення вартості через пропозицію щодо обов'язкової належної перевірки, включаючи ефективні дії та механізми забезпечення дотримання екологічних, людських і трудових прав в країнах

3. Підтримка цифрового переходу та торгівлі послугами

Торгова політика має сприяти створенню середовища, в якому національні постачальники послуг можуть впроваджувати інновації та розвиватися. В якості пріоритету необхідно оновити глобальну структуру міжнародних правил.

Цифрова сфера демонструє інтенсивну глобальну конкуренцію, яка змінить глобальні економічні відносини. Країни, де бізнес покладається на цифрові послуги, будуть мати передумови для економічного зростання. Цифрові дані є критично необхідними для багатьох компаній і критично важливим компонентом ланцюгів постачання. Цифрові технології забезпечують підвищення ефективності, необхідне для збереження конкурентоспроможності, але також трансформують традиційні промислові сектори, де компаніям потрібно буде підтримувати та посилювати свої конкурентні позиції. Водночас цифрова трансформація та поява нових технологій мають важливий аспект безпеки та цінностей для країн Великої 20 та вимагають ретельно вивіреного внутрішнього та зовнішнього політичного підходу. Наслідки нових цифрових технологій, у тому числі штучного інтелекту, необхідно розглядати глобально за допомогою більш актуальних глобальних стандартів і правил у цифровій сфері.

СОТ має встановити правила цифрової торгівлі. Після їх узгодження країни Великої 20 повинні підтримувати подальші багатосторонні переговори в СОТ щодо лібералізації торгівлі послугами в секторах, що виходять за межі електронної комерції.

Необхідним є узгодження в рамках СОТ використання політики цифрового неопротекціонізму в країнах. Що стосується транскордонної передачі даних і заборони вимог щодо локалізації даних, важливо, щоб компанії могли отримати вигоду від міжнародного вільного потоку даних у повній відповідності до міжнародних та національних правил захисту даних та інших цілей державної політики, включаючи громадську безпеку та громадський порядок.

Для реалізації зазначених сфер пропонується реалізувати наступні заходи:

1. Розширення регуляторного міжкраїнового діалогу в стратегічних сферах цифрової конкурентоспроможності. Це вимагатиме раннього визначення пріоритетних сфер для регуляторної співпраці та більш тісного діалогу з країн Великої 20 та міжнародними організаціями стандартів.

2. Розвиток більш тісного міжкраїнового партнерства щодо цифрової трансформації через заходи підтримки галузевої трансформації в межах СОТ;

3. Розробка стандартів використання протекціоністських заходів щодо цифрової торгівлі та потоків цифрових даних;

Запропонована схема трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку зосереджена на формування нового типу наднаціональної торговельної політики, що враховує існуючі напрями трансформації глобального економічного розвитку, а саме глобальних цілей сталого розвитку та цифрової трансформації промислової парадигми. Особливо місце у запропонованих трансформаціях посідає необхідність узгодження в рамках СОТ використання політики цифрового неопротекціонізму, що є важливим як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі роботи проведено моделювання впливу економічного розвитку на зовнішню торгівлю країн, в результаті чого автором було отримано лінійні та степеневі кореляційно-регресійні моделі впливу показників загальноекономічного розвитку на динаміку зовнішньої торгівлі та ЗТО розвинених країн та країн, що розвиваються, визначено імперативи зовнішньої торгівлі країн в контексті нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме: в умовах цифрових трансформацій наявною є варіативність детермінантів зовнішньої торгівлі країн в залежності від ступеня економічного та технологічного розвитку. Зокрема, загальною рисою для країн, що розвиваються є наявність значного впливу на ЗТО зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими товарами та частка агропромислового сектору у структурі ВВП, а для розвинених країн найбільший вплив та ЗТО має сектор ІКТ, промислові та високотехнологічні товари.

В розділі запропоновано Інтегральну оцінку міжнародної торгівлі в умовах цифровізації, яка включає в себе оцінку таких елементів як участь країни у високотехнологічній торгівлі, ступінь розвитку в країні інформаційно-комунікаційних технологій, ступінь відкритості та регулювання зовнішньоторговельної діяльності та безпосередньо зовнішня торгівля країни. В результаті було розраховано Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації та його складові субіндекси по обраних країнах.

З використанням запропонованого автором науково-методичного підходу щодо оцінки міжнародної торгівлі в умовах цифровізації, виокремлено провідні драйвери, що впливають на ефективність міжнародної торгівлі в сучасних умовах. Для розвинених країн: США, В.Британія, Японія, Франція та Німеччина такими драйверами будуть високотехнологічна торгівля та регулювання умов торгівлі. Для країн, що розвиваються (Китай, Україна та середній показник для країн ЄС), драйвером, в першу чергу, є регулювання умов торгівлі. Це підтверджує провідну роль зовнішньоторговельної політики для країн в сучасних умовах та дозволяє обґрунтувати сучасні напрями трансформації

зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку.

В результаті визначення провідних напрямів трансформації зовнішньоторговельної політики країн на сучасному етапі глобального економічного розвитку, було визначено цілі та сфери проведення цих трансформацій, а також необхідні заходи для їх реалізації, що дало змогу запропонувати логіко-структурну схему трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, яка включає в себе цілі та сфери трансформації в контексті глобального екологічного та цифрового переходу, а також заходи, необхідні для ефективного впровадження цих змін.

Основні результати проведеного дослідження опубліковано у праці [141].

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження вирішено важливе наукове завдання формування цілісного теоретико-методологічного та науково-практичного інструментарію трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, що дозволило зробити такі висновки:

1. в результаті дослідження методологічних засад нерівномірності глобального економічного розвитку та вивчення теоретичних поглядів на роль торгівлі у формуванні економічного зростання, було систематизовано еволюцію теоретичних поглядів на взаємозв'язок торгівлі та економічного розвитку з виокремленням логіко-структурних елементів такого впливу в залежності від поглядів вчених, в результаті чого дістали подальшого розвитку теоретико-методологічні засади нерівномірності глобального економічного розвитку, а саме надано *еволюцію теоретичних поглядів на механізм взаємодії міжнародної торгівлі та нерівномірності глобального економічного розвитку*, з виокремленням зовнішньоторговельного важеля як постійного та ключового в контексті трансформації технологічної парадигми на етапі активного використання кібернетичних систем та цифровізації виробництва;

2. на засадах проведеного аналізу теорії та концепції зовнішньоторговельної політики країн та концептуальних засад формування зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку було визначено, що в умовах трансформації технологічної парадигми економічного розвитку, переходу глобальної економіки до цифровізації та Індустрії 4.0, де превалюють цифрові послуги, товари ІКТ, високотехнологічні сектори економіки, а виробничі ланцюги забезпечені розвитком мережі Інтернет, формується новий тип зовнішньоторговельної політики – *цифровий неопротекціонізм*, під яким пропонуємо розуміти інструмент державного втручання у вигляді встановлення бар'єрів або перешкод для цифрової торгівлі, включаючи

цензуру, фільтрацію, заходи локалізації та правила для захисту конфіденційності, що спрямований на підвищення продуктивної спроможності країни шляхом розвитку нових порівняльних переваг в умовах становлення цифрової економіки;

3. проведено аналіз позиціонування країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку та визначено тренди міжнародної торгівлі в умовах трансформації зовнішньоторговельної політики країн, в результаті чого було окреслено *провідні тенденції глобального економічного розвитку на сучасному етапі*, до яких віднесено: зниження ділової активності та сповільнення темпів економічного розвитку в результаті пандемії COVID-19, з частковим відновленням шляхом трансформації зовнішньоторговельної політики країн за рахунок активізації протекціоністських заходів (нетарифних, прихованих та нового типу протекціонізму – цифрового неопротекціонізму); зростання цін та нестабільність більшості товарних ринків, викликані війною в Україні та невизначеністю світових енергетичних потоків, що детермінує різке зростання інфляції та, як відповідь у більшості країн, посилення фіскального та монетарного контролю, яке у глобальному масштабі призводить до зниження попиту через скорочення бюджетів домогосподарств; активізація процесів деглобалізації та регіоналізації в країнах з ринками, що формуються (зокрема у Азії та Південній Америці) з метою захисту національних інтересів та суверенітету; подальша трансформація міжнародної торгівлі з переорієнтацією торговельних потоків на ринки, що розвиваються з превалюванням електронної комерції в умовах формування цифрової економіки;

4. в результаті вивчення зовнішньоторговельної політики розвинених країн було проведено авторські розрахунки Індексу умов торгівлі, зроблено висновок про варіативність умов торгівлі в країнах в залежності від рівня економічного розвитку. Найбільш економічно розвинені країни з значним науково-технічним, інвестиційним потенціалом (США, Німеччина) мають стабільні значення умов торгівлі. Китай, як і Франція, і Велика Британія

демонструють погіршення умов торгівлі, зокрема у пандемійні роки, що свідчить про застосування протекціоністських заходів, що є підтвердження актуалізації політики цифрового неопротекціонізму як одного з імперативів трансформації зовнішньоторговельної політики країн;

5. в результаті здійснення моделювання впливу економічного розвитку на зовнішню торгівлю країн запропоновано кореляційно-регресійний аналіз впливу показників загальноекономічного розвитку на динаміку зовнішньої торгівлі та ЗТО розвинених країн та країн, що розвиваються, що дало змогу визначити *імперативи зовнішньої торгівлі країн в контексті нерівномірності глобального економічного розвитку*, а саме в умовах цифрових трансформацій наявною є варіативність детермінантів зовнішньої торгівлі країн в залежності від ступеня економічного та технологічного розвитку. Зокрема, загальною рисою для країн, що розвиваються є наявність значного впливу на ЗТО зовнішньої торгівлі сільськогосподарськими товарами та частка агропромислового сектору у структурі ВВП, а для розвинених країн найбільший вплив та ЗТО має сектор ІКТ, промислові та високотехнологічні товари;

6. в результаті проведення інтегральної оцінки міжнародної торгівлі в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, *обґрунтовано, розроблено та розраховано Інтегральний індекс міжнародної торгівлі в умовах цифровізації*, який включає в себе субіндекси зовнішньої торгівлі, високотехнологічної торгівлі, регулювання умов торгівлі та мережевої доступності, що дозволило виокремити провідні драйвери впливу на ефективність міжнародної торгівлі країн в сучасних умовах та дало змогу підтвердити провідну роль зовнішньоторговельної політики для країн в сучасних умовах та обґрунтувати сучасні напрями трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку;

7. в результаті проведеної оцінки зовнішньоторговельної політики розвинених країн та визначення імперативів трансформації

зовнішньоторговельної політики країн, було розроблено *логіко-структурну схему трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку*, яка включає в себе цілі та сфери трансформації в контексті глобального екологічного та цифрового переходу, а також заходи, необхідні для ефективного впровадження цих змін, з виокремленням необхідності узгодження в рамках СОТ використання політики цифрового неопротекціонізму, що є важливим як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються в контексті глобальних цифрових трансформацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ**СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ**

1. Історія економічних вчень : підручник / Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко, А. М. Поручник та ін. ; з ред. Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко. К. : КНЕУ, 2001.
2. Smith A. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. URL: <http://www.econlib.org/library/Smith/smWN.html>
3. Afonso O. The Impact of International trade on economic Growth. University of Porto. Working Paper. 2001. № 106. 33 p.
4. Marshall A. Principles of Economics. London : Macmillan, 1890. 71 p.
5. Young A. Increasing Returns and Economic Progress. *Economic Journal*. 1928. Vol. 38. P. 527–542.
6. Hecksher, E. F. The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income. *Economise Tidskrift*. 1919. P. 497–512.
7. Ohlin, B. Interregional and International Trade / B. Ohlin. Cambridge (Mass.), 1933.
8. The Effect of Foreign Trade on the Distortion of Income. URL: http://www.econ.rochester.edu/people/jones/Palgrave_Jones_on_Heckscher_Ohlin.pdf.
9. Samuelson P. A. International trade and the Equalisation of Factor Prices. *Economic Journal*. 1948. Vol. 58. P. 163–184.
10. Ramsey F. A Mathematical Model of savings. *Economic Journal*. 1928. Vol. 35. № 15. P. 543–559.
11. Cobb C. W. A Theory of Production. *American economic Review*. 1928. Vol. 18. P. 139–165.
12. Myrdal G. Economic Theory and Underdeveloped Regions. London : Duckworth, 1957. 167 p.
13. Solow R. A Contribution to the Theory of Economic Growth. *The Quarterly Journal of Economics*. 1956. № 1. P. 65–94.

14. Solow R. Technical progress and aggregate production function. *Review of Economic Studies*. 1957. Vol. 39. P. 312–320.
15. Біда М. Б. Неоднорідний вплив міжнародної торгівлі на економічне зростання регіонів світу. *Вісник Одеського національного університету*. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2014. Т. 19. Вип. 2/1. С. 61–64.
16. Grossman G. *Innovation and Growth in the Global Economy*. Cambridge, Mass. : MIT Press. 1991. 359 p.
17. Wacziarg R. Trade Liberalization and Growth: New Evidence. *The World Bank Economic Review*. 2008. Vol. 22. № 2. P. 187–231
18. Резнікова Н. В., Іващенко О. А. Розвиток торговельної лібералізації в країнах периферії: перспективи економічної інтеграції Йорданії. *Економіка та держава*. 2016. № 11. С. 19–24. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2016/6.pdf
19. Romer P. Endogenous technological change. *Journal of Political Economy*. 1990. № 98. P. 71–102.
20. Біда М. Б. Технологічний вплив міжнародної торгівлі на економічне зростання: інвестиційний механізм. *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет*. Тернопіль : Видавн.-полігр. центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2014. Т. 16. № 2. С. 6–11.
21. Lucas R. On the Mechanics of Economic Development. *Journal of Monetary Economics*. 1988. № 22. P. 3–42.
22. Chang, R., Kaltani. L., Loayza N. Openness Can be Good for Growth: The Role of Policy Complementarities. *DEGIT, Dynamics, Economic Growth, and International Trade*, DEGIT Conference Papers, 2005.
23. Біда, М. Б. Сучасні теоретичні підходи до аналізу зв'язку між міжнародною торгівлею та економічним зростанням. *Економічний аналіз : зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет*; редкол. : С. І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. Тернопіль :

- Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2013. Том 14. №1. С. 25-30.
- 24.Amin, Samir The Liberal Virus: Permanent War and the Americanization of the World. *Monthly Review Press*, 2004.
- 25.Hamilton A. The Report on the Subject of Manufactures. Presented to US Congress on December 5, 1791, URL: <https://founders.archives.gov/documents/Hamilton/01-10-02-0001-0007>.
- 26.List F. Das Nationale System der Politischen Ökonomie. Stuttgart/Tübingen, 1841, URL: https://eet.pixelonline.org/files/etranslation/original/kreuzgang.org_pdf_friedrich-list.das-nationale-system-der-politischenoekonomie.pdf.
- 27.Baldwin R.E. The Case against Infant Industry Protection. *Journal of Political Economy*, Vol. 77 (3), 1969 : 295– 305.
- 28.Bardhan P. On Optimum Subsidy to a Learning Industry: An Aspect of the Theory of Infant-Industry Protection // *International Economic Review*, Vol. 12 (1), 1971: 54–70.
- 29.Metzler L.A. Tariffs, the Terms of Trade, and the Distribution of National Income. *Journal of Political Economy*, Vol. 57 (1), 1949
- 30.Орехова Т. В., Іщук Ю. А. Трансформаційні процеси на міжнародних товарних ринках під впливом викликів сучасної міжнародної торговельної політики: монографія. Вінниця : ТВОРИ 2022. 212 с.
- 31.Johnson H.G. Optimum Tariffs and Retaliation. *Review of Economic Studies*, Vol. 21 (2), 1953
- 32.Bhagwati J.N. The Generalized Theory of Distortions and Welfare. In J.N. Bhagwati, R.W.Jones, R.Mundell, J.Vanek (eds.). *Trade, Balance of Payments and Growth. Papers in International Economics in Honor of Charles P. Kindleberger*. Amsterdam-London: North Holland Publishing Co., 1971.

33. Corden W.M. Trade Policy and Economic Welfare. Oxford: Clarendon Press, 1974
34. Іщук Ю.А. Визначення напрямів генезису теорій і моделей дослідження трансформацій міжнародних товарних ринків. *Інфраструктура ринку*. 2021. №60. С. 3–7
35. Viner J. The Customs Union Issue. New York: Carnegie Endowment for International Peace, 1950
36. Meade J. The Theory of Customs Unions. Amsterdam: North-Holland Publishing Co., 1955
37. Lipsey, R.G., K.Lancaster. The General Theory of Second Best. *Review of Economic Studies*, Vol.24 (1), 1956
38. Савченко М.В., Приймак Є. О., Гавриш І.В. Міжнародна торгівля в контексті сталого економічного розвитку країн світу. *Бізнес Інформ*. 2023. № 6. С. 40-48.
39. Кістерський Л., Пузанов І., Липова Т. Міжнародний маркетинг і фінанси для малого та середнього бізнесу: методологія та практика. Prague, Coretex CZ SE, 2018. 450 с.
40. Атаманчук З. А., Макогін З. Я. Глобалізація світових ринків товарів та послуг. Збірник наукових праць Донецького державного університету управління. Серія: «Економіка». 2019. Вип. 314. URL: <https://dsum.edu.ua/fahove-vydannya-zbirnyk-naukovyh-prats/>
41. Ресурси та моделі глобального економічного розвитку : монографія / [Д. Г. Лук'яненко, А. М. Поручник, А. М. Колот, Я. М. Столярчук, та ін.] ; за заг.ред. докторів екон. наук, професорів Д. Г. Лук'яненка та А. М. Поручника. К. :КНЕУ, 2011. 703 с.
42. Baldwin R. A Domino Theory of Regionalism. No 4465, NBER Working Papers from National Bureau of Economic Research, 1993
43. Lee T. and Bai, B. Taedong Lee and ByoungInn Bai, 'Network analysis of free trade agreements'. 2013, The Korean Journal of International Studies 11(2).

44. Kowalczyk, C., Wonnacott, R. Hubs And Spokes, And Free Trade in the Americas. NBER Working Paper Series, Working Paper No. 4198. Cambridge, MA, October 1992.
45. Baldwin, R. and Jaimovich, D. Are Free Trade Agreements Contagious? CEPR Discussion Paper
46. Kistersky L., Marmazov V., Piliaiev I. Prospects for the East-West Civilizational Convergence: Confucian Tradition Democracy in the Republic of Korea. Prague, Coretex CZ SE, 2021. 250 p.
47. Swanson, A. In Washington, 'free trade' is no longer gospel. The New York Times, 17.03.2021 URL: <https://www.nytimes.com/2021/03/17/business/economy/free-trade-biden-tai.html>
48. Korteweg R. The End of the Transatlantic Trade Consensus? 21 February 2017. URL: <https://www.cer.eu/insights/end-transatlantic-tradeconsensus>
49. Financial Express. India to start talks for three more free trade agreements: Piyush Goyal. Financial Express. URL: <https://www.financialexpress.com/economy/india-to-start-talks-for-three-more-freetrade-agreements-piyush-goyal/2350105/>
50. Tananaiko, T.; Yatsenko, O.; Osypova, O.; Nitsenko, V.; Balezentis, T.; Streimikiene, D. Economic rationale for manifestations of asymmetry in the global trading system. *Sustainability* 2023, 15, 5316.
51. Зверяков М. І. Економічна теорія: політична економія. Одеса: Атлант. 2014. 338 с.
52. Mun T., 1895. England's Treasure by Forraign Trade. New York (Macmillan and Co.) and London.
53. Боднарчук Т.Л. Теоретико-методологічні засади аналізу політики протекціонізму. *Український соціум*. № 1(44). С. 117-128. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2013/01/117-128__no-1__vol-44__2013__UKR.pdf.

54. Shlapak, A.; Yatsenko, O.; Tananaiko, T.; Lyskova, L. INSTITUTIONAL PROVISION OF TARIFF AND NON-TARIFF REGULATION OF CROSS-BORDER TRADE. *Economics. Ecology. Socium*, 2023, 7, 1-23.
55. Ружинскас О.В. Теоретичні засади цифрового неопротекціонізму: досвід для України. *Розвиток ринку праці в умовах глобалізаційних зрушень: виклики для України: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 року)*. Київ: МДУ, 2023. С. 110-113.
56. Сигида Л.О., 2018. Індустрія 4.0 та її вплив на країни світу. *Економіка і суспільство*. № 17. С. 58–64.
57. Kagermann, H., Anderl, R., Gausemeier, J., Schuh, G., & Wahlster, W., 2016. *Industrie 4.0 in a Global Context Strategies for Cooperating with International Partners*. Herbert Utz Verlag GmbH, 2016. 74 p.
58. Темербек А.О. Імперативи інноваційної стратегії провідних країн. *Проблеми системного підходу в економіці*. № 5(73). 2019. С. 34-40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-5-5>
59. Vial G. Understanding Digital Transformation: A Review and a Research Agenda. *The Journal of Strategic Information Systems*. 2019. Vol. 28, no 2, pp. 118–144. DOI: 10.1016/j.jsis.2019.01.003
60. Nambisan S. Digital Entrepreneurship: Toward a Digital Technology Perspective of Entrepreneurship. *Entrepreneurship Theory and Practice*. 2017. Vol. 41, no 6, pp. 1029–1055. DOI:10.1111/etap.12254
61. Lyytinen K., Yoo Y., Boland R.J. Digital Product Innovation within Four Classes of Innovation Networks. *Information Systems Journal*. 2016. Vol. 26, no 1, pp. 47–75. DOI: 10.1111/isj.12093
62. Reznikova N., Panchenko V.G., Bulatova O.V. The policy of economic nationalism: from origins to new variations of economic patriotism. *Baltic journal of economic studies*. Vol. 4. P. 274–281. 2018.
63. Панченко В., Резнікова Н., Булатова О. Регуляторна конкуренція в цифровій економіці: нові форми протекціонізму. *Міжнародна*

економічна політика. № 1-2 (32-33). С. 50-80. DOI 10.33111/іер.2020.32_33.03.2020

64. Ружинскас О.В. Методологічні засади неопротекціонізму в епоху діджиталізації. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка* (Bulletin of Mariupol State University. Series: Economics). Випуск 22. 2021. С.59-67. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2021-11-22-59-67>
65. Lingduo Jiang, Shuangshuang Liu, Guofeng Zhang. Digital trade barriers and export performance: Evidence from China. URL: <https://doi.org/10.1002/soej.12572>
66. Council on Foreign Relations The Rise of Digital Protectionism. 2017. URL: <https://www.cfr.org/report/rise-digital-protectionism>
67. National Trade Estimate Report on Trade Barriers, Washington, DC: United States Trade Representative, 2014, URL: <https://ustr.gov/about-us/policy-offices/press-office/reports-and-publications/2014-NTE-Report>.
68. Schaake, M. 'MEPs Statement on Digital Protectionism', 2015. 22 September, URL: www.marietjeschaake.eu/wp-content/uploads/2015/09/2015-09-22-MEPs-Statement-on-Digital-Protectionism.pdf
69. Addressing digital protectionism – What rules do we need? URL: <https://www.buinessurope.eu/news/addressing-digital-protectionism-what-rules-do-we-need#:~:text=Digital%20trade%20concerns%20all%20businesses,means%20%E2%80%93%20is%20on%20the%20rise>
70. Aaronson, S. What Are We Talking about When We Talk about Digital Protectionism? *World Trade Review*, 2019, 18(4), 541-577. doi:10.1017/S1474745618000198
71. Панченко В.Г. Цифровий неопротекціонізм як інструмент набуття нових порівняльних переваг. *Міжнародні відносини, Серія "Економічні*

- науки" 2019. С. 44-51. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/ec_n/article/view/3802/3465
- 72.Elms, D. 'Moving Ahead with the TPP 11', Asian Trade Centre, 2017, 11 January, URL: www.asiantradecentre.org/talkingtrade//moving-ahead-with-the-tpp11
- 73.US International Trade Commission (USITC), Digital Trade in the US and Global Economies, Part 1. 2013. 332-532, URL: www.usitc.gov/publications/332/pub4415.pdf
- 74.Aaronson, S. A. 2016, 'Digital Protectionism? Or Label the US Government Uses to Criticize Policy It Doesn't Like?', Council on Foreign Relations, March 3, URL: www.cfr.org/blog-post/digital-protectionism-or-label-us-government-uses-criticize-policy-it-doesnt
- 75.Financial Times. 'Digital Protectionism and National Security: Where Are the Limits of Government Interference in the Tech Industry? 26 March 2018, URL: www.ft.com/content/112e233c-2912-11e8-b27e-cc62a39d57a0.
- 76.Duginets G., Omran H. Z. (2022) Assessment of the effectiveness of Ukraine's foreign trade policy with the Middle East and Africa countries. *Access to science, business, innovation in digital economy*, ACCESS Press, 3(2), pp. 147-158

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

- 77.Яценко О. М., Меєрс В., Шниберг К., Ускова Д. С., Динамізація торговельних суперечок за умов трансформації торговельної політики країн внаслідок пандемії COVID. *Збірник наукових праць «Вчені записки»*. 2021. №23 (2). С. 89-105.
- 78.World development indicators. World Bank Group URL: <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/world-development-indicators>
- 79.Дугінець Г., Чернишев О. Інституційна підтримка українського експорту. *ВІСНИК КНТЕУ*. 2020. № 4 (110). С. 5-15.

80. Trade development report 2022: Development prospects in a fractured world: Global disorder and regional responses. UNCTAD. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2022_en.pdf
81. World Economic Outlook October 2022. Countering the cost-of-living crisis. IMF. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2022/10/11/world-economic-outlook-october-2022>
82. Орехова Т.В., Іщук Ю.А. Ризики та виклики глобального ринку агропродовольчої продукції. *Вчені записки КНЕУ*. 2023. № 4. С. 119-124.
83. Дугінець Г.В., Павлишина К.І. Перспективи торговельно-економічної співпраці України з державами Близького Сходу. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2021. Випуск 6 (33). С.14-21
84. Глобальний інноваційний індекс 2023. ВОІС. 2023. URL: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>
85. Глобальний інноваційний індекс 2017. ВОІС. 2017. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2017.pdf
86. Глобальний інноваційний індекс 2020. ВОІС. 2020. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2020.pdf
87. Глобальний інноваційний індекс 2014. ВОІС. 2014. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/economics/gii/gii_2014.pdf
88. Савченко М. В., Хаджинов І. В., Завидовська А. О. Експортний потенціал України та його реалізація у торговельно-економічних відносинах з країнами ЄС. *Економічний вісник Дніпровської політехніки*. Науковий журнал. 2021. № 4 (76). С. 89-98.
89. Савченко М.В., Приймак Є. О., Гавриш І.В. Міжнародна торгівля в контексті сталого економічного розвитку країн світу. *Бізнес Інформ*. 2023. № 6. С. 40-48.

90. Sofiia Kafka, Tetyana Oriekhova, Nina Poyda-Nosyk, Natalya Malyuga, Svitlana Rassadnykova, Olena Volkova. Financial Instruments to Create Value Added of the Entities Engaged in Foreign Economic Activity: Analytical Accounting Perspective. *Wseas Transactions on Business and Economics*. Volume 19, 2022, pp. 1551-1563
91. Іщук Ю. А. Закономірності розвитку глобального ринку сільськогосподарської продукції. *Економіка і організація управління*. 2021. № 1 (41). С. 175–185
92. Trade development report 2022: Development prospects in a fractured world: Global disorder and regional responses. UNCTAD. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/tdr2022_en.pdf
93. Overview of developments in the international trading environment. 22.11.2022. WTO. URL: <https://docs.wto.org/dol2fe/Pages/SS/directdoc.aspx?filename=q:/WT/TPR/OV25.pdf&Open=True>
94. Дугінець Г., Чернишев О. Інституційна підтримка українського експорту. *ВІСНИК КНТЕУ*. 2020. № 4 (110). С. 5-15
95. Орехова Т., Дубель М. Оцінювання регіональних особливостей розвитку цифрової торгівлі у світі. *Галицький економічний вісник*. Т. : ТНТУ, 2020. Том 62. № 1. С. 35–43.
96. Global Trade Outlook and Statistics 2023. WTO. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/trade_outlook23_e.pdf
97. Bergeijk P. A. G. Deglobalization 2.0: Trade and Openness During the Great Depression and the Great Recession. Edward Elgar Publishing, 2019.
98. Jones G. Multinationals and Global Capitalism: From the Nineteenth to the Twenty First Century. Oxford University Press, New York, 2005
99. Rodrik D. Straight Talk on Trade: Ideas for a Sane World Economy. Princeton University Press, 2017.
100. Subramanian A., Kessler M. The Hyperglobalization of Trade and Its Future. Towards a Better Global Economy: Policy Implications for Citizens

- Worldwide in the Twenty-first Century. Oxford University Press, Oxford, 2014.
101. Іщук Ю. Механізми неопротекціонізму на сучасних товарних ринках. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. Випуск 6 (33). Дніпро: Придніпровська державна академія будівництва та архітектури. Видавничий дім «Гельветика». С. 22-30. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.33-4>
102. Global Dynamics. Global Trade Alert 2022. URL: https://www.globaltradealert.org/global_dynamics
103. Trade Monitor. WTO. https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/trade_monitoring_e.htm
104. Report on G20 trade measures (mid-october 2022 to mid-may 2023). WTO. URL: https://www.wto.org/english/news_e/news23_e/trdev_04jul23_wto_report_e.pdf
105. Evenett S. J., Fritz J. Jaw Jaw not War War: Prioritising WTO Reform Options. The 24th Global Trade Alert Report, CEPR Press, 2019
106. Іщук Ю. А. Тенденції розвитку глобального ринку товарів. *Економіка і організація управління*. 2021. № 4 (44). С. 188–197
107. Савченко М.В., Кулявець В.Г., Квасницька О.Г. Тенденції розвитку торговельно-економічних відносин України з країнами НАФТА. *Економічний вісник Дніпровської політехніки. Науковий журнал*. 2022. № 3 (79). С. 33-39
108. Ружинська О.В. Напрями трансформації зовнішньої торгівлі України. *Сучасні тенденції розвитку економіки та обліку: наукові горизонти*. Всеукраїнська науково-практична конференція 23 березня 2023 року: Збірник тез доповідей. Луцьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2023. С. 179-182

109. Ruzhynskas O. Transformation of Ukraine's foreign trade policy in the context of the free trade agreement with the EU. *Public security and public order*. 2022 (29). P. 187-199. <https://doi.org/10.13165/PSPO-22-29-27>
110. Strategic Foresight Report will focus on open strategic autonomy. European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_21_4534
111. Евростат – статистична агенція ЄС. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat>
112. Yatsenko, O., Reznikova, N., Karasova, N., Musiiets, T., Lavrinenko, O., & Nitsenko, V. (2020). Modernization of the Format of Ukraine’s Trade Integration With the EU in the Conditions of Implementation of the DCFTA. *Problemy Zarządzania (Management Issues)*, 18(4), 101–124.
113. Макогін З. Я., Атаманчук З. А. Оцінка торговельної ефективності України з країнами ЄС. *Бізнес Інформ*. 2020. №3. С. 16–25. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-3-16-25>
114. A new EU-US agenda for global change. Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_20_2279
115. EU-China – A strategic outlook. Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council. URL: <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>
116. Ружинскас О. Трансформація зовнішньоторговельної політики ЄС в сучасних умовах. *Економіка і організація управління*. № 1 (45). 2022. С. 107-115. <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.1.11>
117. Trade Policy Review – An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy. European Commission URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/april/tradoc_159541.0270_EN_05.pdf

118. Europe's moment: Repair and Prepare for the Next Generation. European Commission URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_940
119. Akguc M. Europe's open strategic autonomy. *The European Trade Union Institute*. 2021. URL: <https://www.etui.org/publications/europes-open-strategic-autonomy>
120. Anghel S., Immenkamp B., Lazarou E., Saulnier J.L. and Wilson A.B. On the path to "strategic autonomy": the EU in an evolving geopolitical environment, Brussels, European Parliament. 2020. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU\(2020\)6_52096](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_STU(2020)6_52096)
121. Grevi G. Strategic autonomy for European choices: the key to Europe's shaping power, Discussion Paper 19 July 2019, Brussels, European Policy Centre
122. Trade Policy Review – An Open, Sustainable and Assertive Trade Policy. European Commission URL: https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2021/april/tradoc_159541.0270_EN_05.pdf
123. Ружинскас О.В. Сучасні детермінанти зовнішньоторговельної політики розвинених країн світу. *Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка* (Bulletin of Mariupol State University. Series: Economics). Випуск 24. 2022. С.89-98. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2022-12-24-89-98>
124. Export Controls: America's other National Security Threat. 2020. May. URL: <https://www.piie.com/publications/working-papers/export-controls-americas-other-national-security-threat>
125. Ford C. A. Competitive Strategy vis-a-vis China and Russia // Arms Control and International Security Papers. 2020. Vol. 1. N 6. URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/06/T-paper-series-6-Strategic-competition-508pdf>

126. President Donald J. Trump Is Protecting America from China's Efforts to Steal Technology and Intellectual Property, 2020. May 29. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-protecting-america-chinas-efforts-steal-technology-intellectual-property/>
127. The U.S. Export Control System and the Export Control Reform Initiative. CRS, 2020. January 28. URL: <https://fas.org/sgp/crs/natsec/R41916.pdf>
128. National Strategy for Critical and Emerging Technologies. Washington, the White House, 2020. October. URL: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2020/10/National-Strategy-for-CET>
129. Executive Order on Ensuring the Future Is Made in All of America by All of America's Workers. January 25, 2021. URL: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/presidential-actions/2021/01/25/executive-order-on-ensuring-the-future-is-made-in-all-of-america-by-all-of-americas-workers>
130. Trade Policy Review 2021. World Trade Organization. China. Geneva. WTO. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ДО ТРЕТЬОГО РОЗДІЛУ

131. North D. C. Understanding the process of economic change. Princeton University Press, 2005
132. Onis Z., Kutlay M. Reverse transformation? Global shifts, the coreperiphery divide and the future of the EU // Journal of Contemporary European Studies. 2020. Vol. 28. P. 197–215.
133. James H. Is Liberalization Reversible? // Finance and Development, December 1999
134. Kondratieff N. D. The Long Wave Cycle. New York: Richardson & Snyder, 1984
135. Obstfeld M. Globalization Cycles // Italian Economic Journal. 2020. № 6. P. 1–2.

136. Кістерський Л. Стратегічні принципи повоєнного відновлення України. *Економіка України*, 2023, № 2, С.3-16.
137. Global Value Chain Development Report, WTO. 2019. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm
138. World Trade Statistical Review, WTO. 2021 URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp_rep_e.htm
139. Godbole C. A., Chakraborty S., Kripalani M. Digital Manufacturing in India. Gateway House. Paper No. 29. March 2021
140. Hoekman B., Tu X., Wang D. (eds.) Rebooting Multilateral Trade Cooperation: Perspectives from China and Europe. CEPR Press, London, 2021
141. Ружинська О.В. Сучасні напрями трансформації зовнішньоекономічної політики країн. Праці XXII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (2 грудня 2022 р., м. Вінниця). Том 1. Ред. кол. та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С.177-1802
142. Baldwin R. E. The World Trade Organization and the Future of Multilateralism // *Journal of Economic Perspectives*. 2016a. Vol. 30. № 1. P. 95–116
143. Du M. M. China’s “One Belt, One road” Initiative: Context, Focus, Institutions, and Implications // *The Chinese Journal of Global Governance*. 2016. Vol. 2. Issue 1.
144. GDPR Summary. URL: <https://www.gdprsummary.com/gdpr-summary/>
145. China’s New Data Law Gives Xi the Power to Shut Down Tech Firms. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2021-06-10/china-passes-law-to-strengthen-control-over-tech-firms-data?sref=JHTes0Y6>

ДОДАТКИ

ТОВ «УАНПРАЙС РІТЕЙЛ ГРУП»
02140, м.Київ, просп. Бажана 10а,
ЄДРПОУ 40215168, ІПН 402151626519,
р/р UA53305299000026001010116801
в АТ КБ «ПРИВАТБАНК»,
код банку 305299

Вих. №1190 від 21.08.2023р.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
РУЖИНСКАСА Олександра Віталійовича
на тему «**ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ КРАЇН В УМОВАХ НЕРІВНОМІРНОСТІ
ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Наукові результати дослідження, які представлено в дисертаційній роботі **Ружинскаса Олександра Віталійовича**, а саме: запропонована автором методика *Інтегрального індексу міжнародної торгівлі в умовах цифровізації*, в результаті чого було підтверджено провідну роль зовнішньоторговельної політики для країн в сучасних умовах та обґрунтовано сучасні напрями трансформації зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, використовується у практичній діяльності ТОВ «УАНПРАЙС РІТЕЙЛ ГРУП» при стратегічному плануванні діяльності підприємства.

Директор
ТОВ «УАНПРАЙС РІТЕЙЛ ГРУП»

Паїкідзе Л.Н.

ТОВ «БІС АГРО ГРУП»
78103, Україна, Івано-Франківська
область, місто Городенка,
вул. Височана С., 13
Код ЄДРПОУ 40289046
Тел. +380979137746
bisagrogroup.if@gmail.com

BIS AGRO GROUP

LLC «BIS AGRO GROUP»
78103, Ukraine, Ivano-Frankivsk
region, Horodenka city,
st. Vysochana S., 13
EDRPOU code 40289046
Tel. +380979137746
bisagrogroup.if@gmail.com

Вих. №4/2908 від 29.08.2023р.

АКТ

**про впровадження результатів дисертації, поданої на здобуття
наукового ступеню доктора філософії
Ружинскаса Олександра Віталійовича**

**На тему: «Трансформація зовнішньоторговельної політики країн
в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку»**

Цим листом підтверджується, що результати дисертаційної роботи Ружинскаса Олександра Віталійовича були впроваджені в практичній діяльності ТОВ «Біс Агро Груп». Зокрема, розроблена автором логіко-структурна схема трансформації торговельної політики країни в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку, яка включає в себе цілі та сфери трансформації в контексті глобального екологічного та цифрового переходу, а також заходи, необхідні для ефективного впровадження цих змін може бути використана при плануванні діяльності ТОВ «Біс Агро Груп».

**З повагою Директор
ТОВ «Біс Агро Груп»**

Супрун К.М.

**ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«ЕКО ТРИУМФ»**

п/р UA963218420000026002053022169 у банку КИЇВСЬКЕ ГРУ ПАТ КБ"ПРИВАТБАНК", м. КИЇВ
02072, м. Київ, ПРОСПЕКТ БАЖАНА, будинок 10-А,
код за ЄДРПОУ 40947130, ІПН 409471326515

Вих №311 від 06.09.2023 року

АКТ

**про впровадження результатів дисертації, поданої на здобуття
наукового ступеню доктора філософії**

РУЖИНСКАСА Олександра Віталійовича

**На тему: «ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ
ПОЛІТИКИ КРАЇН В УМОВАХ НЕРІВНОМІРНОСТІ ГЛОБАЛЬНОГО
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ»**

Основні результати дисертаційної роботи Ружинскаса Олександра Віталійовича на тему «Трансформація зовнішньоторговельної політики країн в умовах нерівномірності глобального економічного розвитку» були впроваджені в практичній діяльності ТОВ «ЕКО ТРИУМФ».

Автором визначено *провідних тенденцій глобального економічного розвитку на сучасному етапі*, до яких віднесено: зниження ділової активності та сповільнення темпів економічного розвитку в результаті пандемії COVID-19, з частковим відновленням шляхом трансформації зовнішньоторговельної політики країн за рахунок активізації протекціоністських заходів; зростання цін та нестабільність більшості товарних ринків, викликані війною в Україні та невизначеністю світових енергетичних потоків, що детермінує різке зростання інфляції та, як відповідь у більшості країн, посилення фіскального та монетарного контролю; подальша трансформація міжнародної торгівлі з переорієнтацією торговельних потоків на ринки, що розвиваються з превалюванням електронної комерції в умовах формування цифрової економіки.

Ці наукові доробки використано керівництвом ТОВ «ЕКО ТРИУМФ» при розробці пріоритетних напрямів діяльності підприємства.

Директор

Борова О.М.

УКРАЇНА
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
вул. 600-річчя, 21, м. Вінниця, 21021, тел. приймальні: +38 (0432) 50-89-30,
факс: +38 (0432) 50-87-78, E-mail: rector@donnu.edu.ua, код ЄДРПОУ 02070803

«29» вересня 2023 №263/01-13/01

На № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Ружинського Олександра Віталійовича
на тему «Трансформація зовнішньоторговельної політики країн в
умовах нерівномірності глобального економічного розвитку», поданої на
здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю
292 «Міжнародні економічні відносини»

Дисертаційна робота виконана відповідно до тематики наукових досліджень кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса: «Трансформаційні стратегії соціально-економічних систем в умовах викликів глобального сталого розвитку» (номер держреєстрації 0122U002287, 2022-2024 рр.), у рамках якої запропоновано еволюцію теоретичних поглядів на механізм взаємодії міжнародної торгівлі та нерівномірності глобального економічного розвитку, з виокремленням зовнішньоторговельного важеля як постійного та ключового в контексті трансформації технологічної парадигми на етапі активного використання кібернетичних систем та цифровізації виробництва.

Отримані наукові результати також використовуються у навчальному процесі кафедри міжнародних економічних відносин Донецького національного університету імені Василя Стуса при викладанні навчальних дисциплін «Міжнародна економічна діяльність України», «Міжнародні економічні відносини».

Ректор

Ілля ХАДЖИНОВ

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у періодичних наукових виданнях інших держав, що входять до Організації економічного співробітництва та розвитку та / або Європейського Союзу

1. Ruzhynskas O. Transformation of Ukraine's foreign trade policy in the context of the free trade agreement with the EU. *Public security and public order*. 2022 (29). P. 187-199. <https://doi.org/10.13165/PSPO-22-29-27>

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України

1. Хаджинов І.В., Ружинскас О.В. Методологічні засади неопротекціонізму в епоху діджиталізації. *Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка* (Bulletin of Mariupol State University. Series: Economics). Випуск 22. 2021. С.59-67. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2021-11-22-59-67>

Особистий внесок здобувача: визначення теоретичних засад цифрового протекціонізму та аналіз використання цієї політики в країнах Азії, ЄС та США.

2. Ружинскас О. Трансформація зовнішньоторговельної політики ЄС в сучасних умовах. *Економіка і організація управління*. № 1 (45). 2022. С. 107-115. <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2022.1.11>

3. Ружинскас О.В. Сучасні детермінанти зовнішньоторговельної політики розвинених країн світу. *Вісник Маріупольського державного університету Серія: Економіка* (Bulletin of Mariupol State University. Series: Economics). Випуск 24. 2022. С.89-98. <https://doi.org/10.34079/2226-2822-2022-12-24-89-98>

Публікації за матеріалами конференцій

1. Ружинскас О.В. Сучасні напрями трансформації зовнішньоекономічної політики країн. Праці XXII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (2 грудня 2022 р., м. Вінниця). Том 1. Ред. кол. та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2022. С.177-1802

2. Ружинскас О.В. Теоретичні засади цифрового неопротекціонізму: досвід для України. Розвиток ринку праці в умовах глобалізаційних зрушень: виклики для України: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 27 квітня 2023 року). Київ: МДУ, 2023. С. 110-113.

3. Ружинскас О.В. Напрями трансформації зовнішньої торгівлі України. Сучасні тенденції розвитку економіки та обліку: наукові горизонти. Всеукраїнська науково-практична конференція 23 березня 2023 року: Збірник тез доповідей. Луцьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2023. С. 179-182

4. Ружинскас О.В. Регулювання міжнародної торгівлі: сучасні тренди. Праці XXIII Всеукраїнської наукової конференції студентів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці». Том II. Ред. кол. Орехова Т.В. та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2023. С. 46-49

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

1. International Scientific Forum „Networking on Sustainable Security in Dynamic Environment“ 19th International Scientific Conference „Human Potential Development“ (Литва, квітень 2022 р.), доповідь на тему «Transformation of Ukraine's foreign trade policy in the context of the free trade agreement with the EU»;
2. XXII Міжнародна наукова конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стале економічне зростання» (2 грудня 2022 р., м. Вінниця);
3. Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні тенденції розвитку економіки і обліку: наукові горизонти» (23 березня 2023 р., м. Луцьк);
4. Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток ринку праці в умовах глобалізаційних зрушень: виклики для України» (27 квітня 2023 р., м. Київ);
5. XXIII Всеукраїнська наукова конференція студентів та молодих вчених «Проблеми розвитку соціально-економічних систем в національній та глобальній економіці» (21 квітня 2023 р., м. Вінниця).

Додаток В

Показники для розрахунку субіндексу зовнішньої торгівлі Китаю

Китай											
Показники Рік	Експорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Імпорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Експорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	Експорт товарів і послуг (% ВВП)	Імпорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	X1	X2	X3	X4	X5	Інтегральна оцінка
2011	201047004999	247844018720	1807805443489	26,57	1579104690855	0,000	0,000	0,000	1,000	0,068	0,214
2012	201575599552	281300475959	1973516412824	25,49	1661946659669	0,004	0,120	0,118	0,868	0,140	0,250
2013	207005802689	330607538824	2148588935109	24,60	1789607637370	0,043	0,298	0,242	0,759	0,251	0,319
2014	219140751664	432883126519	2243761278997	23,51	1808719657195	0,132	0,666	0,310	0,625	0,267	0,400
2015	217399035857	435719343941	2142753416452	21,35	1566562344087	0,119	0,676	0,238	0,361	0,057	0,290
2016	208403830208	441549741325	1989518638922	19,58	1500635639563	0,054	0,697	0,129	0,144	0,000	0,205
2017	213063558171	471995071371	2216213798035	19,69	1740272384901	0,087	0,807	0,290	0,157	0,208	0,310
2018	233566796563	525735166743	2417442805606	19,11	2037369286974	0,237	1,000	0,433	0,086	0,466	0,444
2019	244359155291	505508186202	2386640081644	18,41	1993646753421	0,315	0,927	0,411	0,000	0,428	0,416
2020	228883364677	381413736079	2510014622024	18,59	1998911642462	0,203	0,481	0,499	0,022	0,432	0,327
2021	338440775474	438357268882	3215855324372	20,04	2653130943874	1,000	0,686	1,000	0,200	1,000	0,777
max	338440775474	525735166743	3215855324372	26,57	2653130943874						
min	201047004999	247844018720	1807805443489	18,41	1500635639563						

Продовження додатку В

Показники для розрахунку субіндексу зовнішньої торгівлі для ЄС

ЄС											
Показники Рік	Експорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Імпорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Експорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	Експорт товарів і послуг (% ВВП)	Імпорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	X1	X2	X3	X4	X5	Інтегральна оцінка
2011	236833911049	203138988933	5199793060881	43,19	5083189093940	0,037	0,009	0,311	0,000	0,503	0,172
2012	234313852176	202520409212	4989967136667	44,78	4728063710056	0,000	0,000	0,183	0,221	0,296	0,140
2013	254218958544	228184989970	5198561153291	44,97	4833587998476	0,292	0,360	0,310	0,247	0,357	0,313
2014	272955539311	252693994433	5320316179502	45,67	4926881190713	0,568	0,703	0,384	0,345	0,412	0,482
2015	255580689347	233351346767	4688490484357	47,05	4222400775221	0,312	0,432	0,000	0,538	0,000	0,256
2016	259215220848	236706414356	4736648817399	46,64	4262267807701	0,366	0,479	0,029	0,481	0,023	0,276
2017	274990259255	246948313746	5203260029752	48,29	4752000900162	0,598	0,623	0,313	0,710	0,310	0,511
2018	302378483365	273845579457	5681815382847	49,11	5311929347458	1,000	1,000	0,604	0,824	0,637	0,813
2019	295634424840	267032226190	5518193587742	49,26	5122681008318	0,901	0,904	0,505	0,846	0,526	0,736
2020	246325421464	224554920247	5183392554993	46,36	4723235125866	0,176	0,309	0,301	0,442	0,293	0,304
2021	300678698579	257990346784	6331999322419	50,37	5932749647811	0,975	0,778	1,000	1,000	1,000	0,951
max	302378483365	273845579457	6331999322419	50,37	5932749647811						
min	234313852176	202520409212	4688490484357	43,19	4222400775221						

Продовження додатку В

Показники для розрахунку субіндексу зовнішньої торгівлі для Франції

Франція											
Показники Рік	Експорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Імпорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Експорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	Експорт товарів і послуг (% ВВП)	Імпорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	X1	X2	X3	X4	X5	Інтегральна оцінка
2011	255812056953	297875201892	586877089234	28,42	677235289284	0,000	0,026	0,711	0,228	0,846	0,362
2012	255914126666	295141567534	560945162396	29,20	630559252043	0,001	0,000	0,485	0,411	0,525	0,285
2013	276805669945	328856214362	582360831410	29,36	638989807866	0,139	0,318	0,671	0,449	0,583	0,432
2014	303309330444	337052561431	580548777451	29,67	637037852986	0,314	0,395	0,656	0,520	0,570	0,491
2015	280879598865	301432778946	521964034560	30,59	554025732421	0,166	0,059	0,147	0,737	0,000	0,222
2016	293160244289	316523702271	521165544455	30,25	556913021785	0,247	0,202	0,140	0,656	0,020	0,253
2017	321567923442	349028218856	559707627134	30,95	611248754330	0,434	0,508	0,475	0,821	0,393	0,526
2018	356846440624	375401619279	613300698820	31,71	674034387772	0,667	0,757	0,940	1,000	0,824	0,838
2019	366606232393	381673677763	596381408864	31,59	649181614628	0,732	0,816	0,793	0,971	0,653	0,793
2020	332069436604	323542980182	505058633995	27,45	571798075753	0,504	0,268	0,000	0,000	0,122	0,179
2021	407226293471	401183270156	620185222764	29,45	699726804334	1,000	1,000	1,000	0,469	1,000	0,894
max	407226293471	401183270156	620185222764	31,71	699726804334						
min	255812056953	295141567534	505058633995	27,45	554025732421						

Продовження додатку В

Показники для розрахунку субіндексу зовнішньої торгівлі для Німеччини

Німеччина											
Показники Рік	Експорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Імпорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Експорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	Експорт товарів і послуг (% ВВП)	Імпорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	X1	X2	X3	X4	X5	Інтегральна оцінка
2011	141000000000	176000000000	1430000000000	45,06	1200000000000	0,081	0,104	0,424	0,476	0,486	0,314
2012	137000000000	185000000000	1370000000000	46,31	1120000000000	0,027	0,292	0,242	0,767	0,270	0,320
2013	135000000000	171000000000	1420000000000	45,42	1150000000000	0,000	0,000	0,394	0,560	0,351	0,261
2014	164000000000	193000000000	1470000000000	45,62	1180000000000	0,392	0,458	0,545	0,607	0,432	0,487
2015	163000000000	179000000000	1290000000000	46,92	1020000000000	0,378	0,167	0,000	0,910	0,000	0,291
2016	176000000000	186000000000	1310000000000	46,07	1030000000000	0,554	0,313	0,061	0,712	0,027	0,333
2017	187000000000	193000000000	1420000000000	47,16	1130000000000	0,703	0,458	0,394	0,966	0,297	0,564
2018	194000000000	203000000000	1520000000000	47,31	1260000000000	0,797	0,667	0,697	1,000	0,649	0,762
2019	209000000000	219000000000	1460000000000	46,67	1220000000000	1,000	1,000	0,515	0,851	0,541	0,781
2020	164000000000	198000000000	1360000000000	43,01	1140000000000	0,392	0,563	0,212	0,000	0,324	0,298
2021	170000000000	208000000000	1620000000000	47,03	1390000000000	0,473	0,771	1,000	0,935	1,000	0,836
max	209000000000	219000000000	1620000000000	47,31	1390000000000						
min	135000000000	171000000000	1290000000000	43,01	1020000000000						

Продовження додатку В

Показники для розрахунку субіндексу зовнішньої торгівлі для Японії

Японія											
Показники Рік	Експорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Імпорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Експорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	Експорт товарів і послуг (% ВВП)	Імпорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	X1	X2	X3	X4	X5	Інтегральна оцінка
2011	645000000000	458000000000	790000000000	14,77	794000000000	0,000	0,000	1,000	0,090	0,853	0,389
2012	685000000000	470000000000	777000000000	14,41	830000000000	0,163	0,088	0,923	0,000	1,000	0,435
2013	719000000000	466000000000	695000000000	15,78	785000000000	0,301	0,059	0,435	0,341	0,816	0,390
2014	757000000000	491000000000	699000000000	17,42	799000000000	0,455	0,243	0,458	0,749	0,873	0,556
2015	769000000000	498000000000	622000000000	17,44	629000000000	0,504	0,294	0,000	0,753	0,180	0,346
2016	783000000000	513000000000	636000000000	16,06	585000000000	0,561	0,404	0,083	0,409	0,000	0,292
2017	837000000000	548000000000	689000000000	17,59	645000000000	0,780	0,662	0,399	0,792	0,245	0,576
2018	866000000000	565000000000	736000000000	18,33	725000000000	0,898	0,787	0,679	0,975	0,571	0,782
2019	891000000000	594000000000	695000000000	17,45	694000000000	1,000	1,000	0,435	0,755	0,445	0,727
2020	726000000000	467000000000	631000000000	15,56	604000000000	0,329	0,066	0,054	0,285	0,078	0,162
2021	795000000000	550000000000	749000000000	18,43	733000000000	0,610	0,676	0,756	1,000	0,604	0,729
max	891000000000	594000000000	790000000000	18,43	830000000000						
min	645000000000	458000000000	622000000000	14,41	585000000000						

Продовження додатку В

Показники для розрахунку субіндексу зовнішньої торгівлі для України

Україна											
Показники Рік	Експорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Імпорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Експорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	Експорт товарів і послуг (% ВВП)	Імпорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	X1	X2	X3	X4	X5	Інтегральна оцінка
2011	347000000000	206000000000	62400000000	49,41	80400000000	0,000	0,000	0,935	0,768	0,876	0,516
2012	353000000000	206000000000	64400000000	47,38	86300000000	0,056	0,000	1,000	0,621	1,000	0,536
2013	371000000000	219000000000	59100000000	42,90	81200000000	0,224	0,163	0,828	0,296	0,892	0,481
2014	397000000000	244000000000	50600000000	48,59	57700000000	0,467	0,475	0,552	0,709	0,397	0,520
2015	384000000000	239000000000	35400000000	52,60	38900000000	0,346	0,413	0,058	1,000	0,000	0,363
2016	372000000000	235000000000	33600000000	49,30	40500000000	0,234	0,363	0,000	0,761	0,034	0,278
2017	389000000000	247000000000	39700000000	48,12	49400000000	0,393	0,513	0,198	0,675	0,222	0,400
2018	431000000000	284000000000	43300000000	45,24	56100000000	0,785	0,975	0,315	0,466	0,363	0,581
2019	429000000000	286000000000	46100000000	41,23	60400000000	0,766	1,000	0,406	0,175	0,454	0,560
2020	397000000000	216000000000	45100000000	38,82	51900000000	0,467	0,125	0,373	0,000	0,274	0,248
2021	454000000000	260000000000	63100000000	40,75	69800000000	1,000	0,675	0,958	0,140	0,652	0,685
max	454000000000	286000000000	64400000000	52,60	86300000000						
min	347000000000	206000000000	33600000000	38,82	38900000000						

Продовження додатку В

Показники для розрахунку субіндексу зовнішньої торгівлі для Великої Британії

В. Британія											
Показники Рік	Експорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Імпорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Експорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	Експорт товарів і послуг (% ВВП)	Імпорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	X1	X2	X3	X4	X5	Інтегральна оцінка
2011	21269000000	13383000000	482215049027	31,09	649701036082	0,868	0,448	1,000	0,955	0,670	0,788
2012	22089000000	14589000000	468786527244	30,37	646906611300	0,948	0,691	0,847	0,757	0,647	0,778
2013	22613000000	16119000000	466180279302	30,05	662394173848	1,000	1,000	0,817	0,667	0,773	0,851
2014	14884000000	12362000000	473528380865	28,39	690331581915	0,240	0,242	0,901	0,209	1,000	0,518
2015	12442000000	11349000000	427336848270	27,63	620560383011	0,000	0,037	0,375	0,000	0,433	0,169
2016	12448000000	11959000000	402141254506	28,65	591280306593	0,001	0,160	0,088	0,281	0,196	0,145
2017	14243000000	13324000000	434898196309	30,67	616785352019	0,177	0,436	0,461	0,839	0,403	0,463
2018	15836000000	14500000000	467666167329	31,23	658869445086	0,334	0,673	0,834	0,994	0,745	0,716
2019	17465000000	15715000000	464243087093	31,26	653725224883	0,494	0,918	0,795	1,000	0,703	0,782
2020	15564000000	11164000000	394446409466	29,24	567185351933	0,307	0,000	0,000	0,443	0,000	0,150
2021	18391000000	14420000000	444558093934	27,95	655991378182	0,585	0,657	0,571	0,088	0,721	0,524
max	22613000000	16119000000	482215049027	31,26	690331581915						
min	12442000000	11164000000	394446409466	27,63	567185351933						

Продовження додатку В

Показники для розрахунку субіндексу зовнішньої торгівлі для США

США											
Показники Рік	Експорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Імпорт послуг (у поточних цінах, дол.США, ПБ)	Експорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	Експорт товарів і послуг (% ВВП)	Імпорт товарів (ПБ, поточні ціни, дол. США)	X1	X2	X3	X4	X5	Інтегральна оцінка
2011	1609971475814	1460823640150	1498887000000	13,56	2239884000000	0,025	0,046	0,203	0,977	0,051	0,260
2012	1589254608972	1428694418421	1562631000000	13,64	2303749000000	0,000	0,000	0,396	1,000	0,150	0,309
2013	1723820522392	1541408459977	1593708000000	13,58	2294246000000	0,164	0,161	0,491	0,981	0,135	0,386
2014	1857517838385	1661792084606	1635563000000	13,55	2385480000000	0,328	0,332	0,618	0,972	0,277	0,505
2015	1727627141593	1586161161641	1511383000000	12,46	2273249000000	0,169	0,225	0,241	0,656	0,102	0,279
2016	1778340790808	1634088071884	1457394000000	11,94	2207195000000	0,231	0,293	0,076	0,505	0,000	0,221
2017	1976562019183	1781658271963	1557004000000	12,26	2356344000000	0,473	0,503	0,379	0,598	0,231	0,437
2018	2203617749971	1957359534810	1676914000000	12,36	2555662000000	0,751	0,754	0,743	0,627	0,541	0,683
2019	2259911742900	2063834389053	1655099000000	11,87	2512358000000	0,820	0,906	0,677	0,485	0,474	0,672
2020	2009007448442	1886438313390	1432216000000	10,20	2346102000000	0,513	0,653	0,000	0,000	0,216	0,276
2021	2407411536828	2129895916688	1761365000000	10,89	2851660000000	1,000	1,000	1,000	0,201	1,000	0,840
max	2407411536828	2129895916688	1761365000000	13,64	2851660000000						
min	1589254608972	1428694418421	1432216000000	10,20	2207195000000						

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу високотехнологічної торгівлі для Китаю

Китай													
Показники Рік	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від експорту послуг)	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від імпорту послуг)	Експорт високотехно- логічних товарів (% експорту промислової продукції)	Експорт товарів ІКТ (% від загального експорту товарів)	Імпорт товарів ІКТ (% від загального імпорту товарів)	Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг, ПБ)	X1	X2	X3	X4	X5	X6	Інтегральна оцінка
2011	56,27839	29,9904945	30,48393	26,76018	17,99924	6,918001	0,211	0,623	0,420	0,655	0,000	0,000	0,318
2012	53,29029	25,2173114	30,84868	27,05558	19,55576	8,059938	0,000	0,354	0,614	0,809	0,224	0,113	0,352
2013	53,38734	24,7796652	31,57436	27,42211	20,54719	8,259884	0,007	0,329	1,000	1,000	0,367	0,133	0,473
2014	58,29552	18,9398336	29,69541	25,93897	19,70969	9,20546	0,353	0,000	0,000	0,227	0,246	0,226	0,175
2015	58,19956	20,4512682	30,42195	26,56307	23,34629	11,29211	0,346	0,085	0,387	0,552	0,770	0,432	0,429
2016	58,97547	21,7215376	30,24264	26,49762	23,75592	12,20346	0,401	0,157	0,291	0,518	0,829	0,523	0,453
2017	60,88352	22,8329197	30,90724	27,06861	22,71919	12,60676	0,536	0,219	0,645	0,816	0,679	0,562	0,576
2018	61,05982	23,894445	31,5451	27,36959	22,67479	12,85423	0,548	0,279	0,984	0,973	0,673	0,587	0,674
2019	62,87753	26,1739521	30,8172	26,47843	22,40839	14,3017	0,676	0,408	0,597	0,508	0,635	0,730	0,592
2020	67,46619	36,5131613	31,27559	27,09973	24,94683	17,03216	1,000	0,991	0,841	0,832	1,000	1,000	0,944
2021	56,07356	36,68037	29,95781	25,50351	23,71064	14,98705	0,196	1,000	0,140	0,000	0,822	0,798	0,493
max	67,46619	36,68037	31,57436	27,42211	24,94683	17,03216							
min	53,29029	18,9398336	29,69541	25,50351	17,99924	6,918001							

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу високотехнологічної торгівлі для ЄС

ЄС													
Series Name	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від експорту послуг)	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від імпорту послуг)	Експорт високотехнологічних товарів (% експорту промислової продукції)	Експорт товарів ІКТ (% від загального експорту товарів)	Імпорт товарів ІКТ (% від загального імпорту товарів)	Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг, ПБ)	X1	X2	X3	X4	X5	X6	Інтегральна оцінка
2011	46,59977	48,3364681	25,08962	4,227838	6,721941	6,391166	0,000	0,000	0,506	1,000	1,000	0,000	0,418
2012	47,33683	49,4322174	26,66266	4,068206	6,253252	6,7678	0,052	0,070	0,757	0,731	0,201	0,193	0,334
2013	46,77719	49,8077917	27,156	3,957945	6,29133	6,678218	0,012	0,094	0,836	0,545	0,266	0,147	0,317
2014	48,50143	51,1733525	27,4407	3,858361	6,209419	6,933941	0,134	0,181	0,881	0,377	0,126	0,278	0,330
2015	50,2115	54,9996803	28,18461	4,024154	6,67341	6,7381	0,254	0,426	1,000	0,656	0,917	0,178	0,572
2016	51,07394	55,3548005	27,90946	3,981576	6,666894	7,0075	0,314	0,449	0,956	0,584	0,906	0,316	0,588
2017	51,28593	55,0375779	25,99701	3,933313	6,506996	6,773772	0,329	0,429	0,651	0,503	0,633	0,196	0,457
2018	52,03141	54,6400108	25,91703	3,961567	6,135607	7,294688	0,381	0,403	0,638	0,551	0,000	0,463	0,406
2019	52,99235	57,1203878	26,91144	3,785055	6,17898	6,64537	0,449	0,562	0,797	0,253	0,074	0,130	0,377
2020	60,83974	63,9693614	23,14438	3,772095	6,679018	8,340879	1,000	1,000	0,196	0,231	0,927	1,000	0,726
2021	58,30763	59,4163647	21,91946	3,635177	6,445626	7,640122	0,822	0,709	0,000	0,000	0,529	0,641	0,450
max	60,83974	63,9693614	28,18461	4,227838	6,721941	8,340879							
min	46,59977	48,3364681	21,91946	3,635177	6,135607	6,391166							

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу високотехнологічної торгівлі для Франції

Франція													
Series Name	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від експорту послуг)	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від імпорту послуг)	Експорт високотехнологічних товарів (% експорту промислової продукції)	Експорт товарів ІКТ (% від загального експорту товарів)	Імпорт товарів ІКТ (% від загального імпорту товарів)	Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг, ПБ)	X1	X2	X3	X4	X5	X6	Інтегральна оцінка
2011	48,85908	48,4274935	16,33754	4,639754	8,003963	9,228808	0,000	0,000	0,390	0,368	0,398	0,597	0,292
2012	49,6136	51,7867915	17,22154	4,506823	7,842577	9,895416	0,073	0,290	0,699	0,208	0,299	0,779	0,391
2013	50,69477	52,2385854	17,29433	4,333129	7,359183	8,260866	0,176	0,329	0,725	0,000	0,000	0,332	0,260
2014	54,05822	54,6020372	17,20602	4,520062	7,742427	7,047116	0,500	0,533	0,694	0,224	0,237	0,000	0,365
2015	54,56918	58,3783769	17,82123	4,65162	8,439838	8,068897	0,549	0,859	0,910	0,382	0,668	0,280	0,608
2016	55,14625	57,1732786	18,07933	4,708548	8,49959	8,716419	0,604	0,755	1,000	0,450	0,705	0,457	0,662
2017	54,32728	55,6060852	15,80791	4,95506	8,777071	9,165879	0,525	0,620	0,204	0,746	0,876	0,580	0,592
2018	54,98519	55,4737067	15,74446	4,963	8,552275	9,412807	0,589	0,608	0,182	0,755	0,737	0,647	0,586
2019	53,88066	55,0314892	16,38465	4,900755	8,367102	9,111683	0,483	0,570	0,406	0,681	0,623	0,565	0,555
2020	59,26609	60,0118465	15,49963	5,166931	8,977654	10,70238	1,000	1,000	0,096	1,000	1,000	1,000	0,849
2021	54,59534	58,3282446	15,22555	5,035081	8,407497	10,06029	0,551	0,855	0,000	0,842	0,648	0,824	0,620
max	59,26609	60,0118465	18,07933	5,166931	8,977654	10,70238							
min	48,85908	48,4274935	15,22555	4,333129	7,359183	7,047116							

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу високотехнологічної торгівлі для Німеччини

Німеччина													
Series Name	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від експорту послуг)	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від імпорту послуг)	Експорт високотехнологічних товарів (% експорту промислової продукції)	Експорт товарів ІКТ (% від загального експорту товарів)	Імпорт товарів ІКТ (% від загального імпорту товарів)	Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг, ПБ)	X1	X2	X3	X4	X5	X6	Інтегральна оцінка
2011	47,78172	40,2569021	18,34932	9,228328	10,1386	1,390854	0,000	0,000	0,843	1,000	0,000	0,000	0,307
2012	48,52595	41,7954341	18,20157	9,146751	10,24018	1,695115	0,051	0,084	0,750	0,934	0,026	0,063	0,318
2013	50,26495	43,5284205	17,72721	8,644034	10,89128	1,998469	0,171	0,178	0,454	0,525	0,189	0,125	0,274
2014	53,09524	44,3035863	17,75128	8,368796	11,26422	1,952851	0,366	0,220	0,469	0,301	0,283	0,116	0,292
2015	54,40991	46,9857496	18,01897	8,519405	12,79054	1,99904	0,456	0,365	0,636	0,424	0,666	0,126	0,446
2016	56,08879	48,8544836	17,59211	8,313261	13,01077	2,196124	0,572	0,467	0,370	0,256	0,721	0,166	0,425
2017	57,22498	49,7530438	17,56551	8,350506	13,015	2,709819	0,650	0,516	0,353	0,287	0,722	0,272	0,467
2018	57,61654	49,5802806	17,26924	8,107543	11,94042	2,518647	0,677	0,506	0,168	0,089	0,452	0,233	0,354
2019	57,54207	50,7743177	17,00016	7,997975	12,24761	3,559381	0,672	0,571	0,000	0,000	0,530	0,448	0,370
2020	62,30481	58,6768662	18,60103	8,889882	14,12109	6,233825	1,000	1,000	1,000	0,725	1,000	1,000	0,954
2021	60,81587	54,5161402	17,97597	8,612442	13,07557	6,121917	0,897	0,774	0,610	0,499	0,737	0,977	0,749
max	62,30481	58,6768662	18,60103	9,228328	14,12109	6,233825							
min	47,78172	40,2569021	17,00016	7,997975	10,1386	1,390854							

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу високотехнологічної торгівлі для Японії

Японія													
Series Name	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від експорту послуг)	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від імпорту послуг)	Експорт високотехнологічних товарів (% експорту промислової продукції)	Експорт товарів ІКТ (% від загального експорту товарів)	Імпорт товарів ІКТ (% від загального імпорту товарів)	Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг, ПБ)	X1	X2	X3	X4	X5	X6	Інтегральна оцінка
2011	58,45759	50,5690802	20,61304	9,509209	12,83811	4,556912	0,195	0,058	0,543	0,822	0,015	0,000	0,272
2012	54,91162	49,1841959	20,1633	9,031577	12,81328	4,894849	0,000	0,000	0,429	0,310	0,000	0,105	0,141
2013	56,1649	53,660519	20,17831	8,876658	12,96092	5,049095	0,069	0,188	0,433	0,144	0,091	0,153	0,180
2014	58,93707	60,7458295	20,46714	8,965921	12,8642	5,102569	0,221	0,486	0,506	0,240	0,031	0,170	0,276
2015	55,59593	62,0412213	21,38094	9,438522	13,78119	5,384304	0,038	0,541	0,738	0,747	0,594	0,257	0,486
2016	56,51112	63,1724896	22,41134	9,647406	14,06206	5,504385	0,088	0,588	1,000	0,971	0,766	0,295	0,618
2017	56,68291	62,5629846	19,25882	9,475493	14,27535	5,690572	0,097	0,563	0,199	0,786	0,897	0,353	0,483
2018	56,36118	63,5755338	18,47405	8,896843	13,60394	5,68971	0,080	0,605	0,000	0,166	0,485	0,352	0,281
2019	57,57903	67,067783	18,67265	8,742109	12,92936	6,254958	0,147	0,752	0,050	0,000	0,071	0,528	0,258
2020	69,85898	72,6890342	19,48385	9,674849	14,44323	7,771927	0,822	0,988	0,256	1,000	1,000	1,000	0,844
2021	73,09365	72,9642901	19,89387	9,065264	14,00025	7,518927	1,000	1,000	0,361	0,346	0,728	0,921	0,726
max	73,09365	72,9642901	22,41134	9,674849	14,44323	7,771927							
min	54,91162	49,1841959	18,47405	8,742109	12,81328	4,556912							

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу високотехнологічної торгівлі для України

Україна													
Series Name	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від експорту послуг)	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від імпорту послуг)	Експорт високотехнологічних товарів (% експорту промислової продукції)	Експорт товарів ІКТ (% від загального експорту товарів)	Імпорт товарів ІКТ (% від загального імпорту товарів)	Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг, ПБ)	X1	X2	X3	X4	X5	X6	Інтегральна оцінка
2011	34,70309	31,0842113	23,28893	4,667375	8,231435	7,262692	0,000	0,615	0,660	1,000	0,941	0,000	0,536
2012	37,24478	29,940366	23,4468	4,236282	7,300886	7,34584	0,076	0,486	0,755	0,564	0,000	0,039	0,320
2013	38,30982	31,9684844	23,57438	3,822563	7,861598	7,412477	0,107	0,715	0,832	0,145	0,567	0,071	0,406
2014	45,73367	29,7767352	22,19218	4,161652	7,816267	7,577268	0,328	0,467	0,000	0,488	0,521	0,148	0,326
2015	46,88957	29,6061327	22,32275	4,100876	8,28983	8,00999	0,363	0,448	0,079	0,427	1,000	0,352	0,445
2016	47,51767	28,4221089	23,5459	4,502104	7,627615	7,856	0,382	0,314	0,815	0,833	0,330	0,279	0,492
2017	48,43081	25,6379466	22,60672	4,248459	7,774735	7,937827	0,409	0,000	0,250	0,576	0,479	0,318	0,339
2018	52,25436	25,9793103	22,31956	3,869627	8,080397	7,91428	0,523	0,039	0,077	0,193	0,788	0,307	0,321
2019	53,89064	25,6442889	23,08326	3,996338	7,569959	7,671786	0,571	0,001	0,536	0,321	0,272	0,193	0,316
2020	64,08378	34,4948047	22,99716	4,190188	8,226313	9,35099	0,875	1,000	0,484	0,517	0,936	0,983	0,799
2021	68,2834	31,5256588	23,85368	3,67929	7,557934	9,386454	1,000	0,665	1,000	0,000	0,260	1,000	0,654
max	68,2834	34,4948047	23,85368	4,667375	8,28983	9,386454							
min	34,70309	25,6379466	22,19218	3,67929	7,300886	7,262692							

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу високотехнологічної торгівлі для Великої Британії

В.Британія													
Series Name	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від експорту послуг)	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від імпорту послуг)	Експорт високотехнологічних товарів (% експорту промислової продукції)	Експорт товарів ІКТ (% від загального експорту товарів)	Імпорт товарів ІКТ (% від загального імпорту товарів)	Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг, ПБ)	X1	X2	X3	X4	X5	X6	Інтегральна оцінка
2011	43,88373	43,0902293	4,513773	0,89125	2,586091	4,889746	0,000	0,000	0,001	0,508	0,000	0,000	0,085
2012	45,12889	44,6642046	6,471815	1,096247	3,770585	5,980352	0,079	0,059	0,556	1,000	0,296	0,032	0,337
2013	46,03083	44,7632382	6,146083	0,927076	3,787958	7,880423	0,136	0,063	0,464	0,594	0,300	0,089	0,274
2014	47,45575	44,2124533	6,887226	0,959114	3,556453	13,71943	0,226	0,042	0,674	0,671	0,242	0,262	0,353
2015	48,4548	44,2550515	8,038854	0,82499	4,006102	16,9185	0,289	0,044	1,000	0,349	0,355	0,356	0,399
2016	49,434	45,2060354	6,678808	0,946322	4,87801	18,5572	0,351	0,080	0,615	0,640	0,572	0,405	0,444
2017	50,80697	46,5493741	6,165826	0,931979	5,127271	19,37794	0,437	0,130	0,469	0,606	0,635	0,429	0,451
2018	52,31846	47,7609868	5,424672	0,984737	5,795481	21,93104	0,533	0,176	0,259	0,732	0,801	0,505	0,501
2019	53,8183	48,759658	5,480125	0,825858	6,590614	24,79817	0,628	0,214	0,275	0,351	1,000	0,590	0,509
2020	59,71413	69,6434689	5,85235	0,73355	5,954759	33,28836	1,000	1,000	0,380	0,129	0,841	0,841	0,699
2021	59,06235	69,0993406	4,510374	0,679687	5,356071	38,6439	0,959	0,980	0,000	0,000	0,692	1,000	0,605
max	59,71413	69,6434689	8,038854	1,096247	6,590614	38,6439							
min	43,88373	43,0902293	4,510374	0,679687	2,586091	4,889746							

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу високотехнологічної торгівлі для США

США													
Series Name	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від експорту послуг)	Комунікаційні, комп'ютерні послуги тощо (% від імпорту послуг)	Експорт високотехнологічних товарів (% експорту промислової продукції)	Експорт товарів ІКТ (% від загального експорту товарів)	Імпорт товарів ІКТ (% від загального імпорту товарів)	Експорт послуг ІКТ (% від експорту послуг, ПБ)	X1	X2	X3	X4	X5	X6	Інтегральна оцінка
2011	47,1231	41,0197539	15,97307	5,774513	7,910262	10,7837	0,077	0,003	0,416	1,000	0,401	0,000	0,316
2012	46,91204	40,9839207	16,41855	5,376452	7,583277	10,79661	0,060	0,000	0,585	0,385	0,163	0,002	0,199
2013	46,2856	42,5108699	16,39137	5,127018	7,358549	10,84067	0,009	0,109	0,575	0,000	0,000	0,008	0,117
2014	46,17145	42,6289596	16,52319	5,241478	7,525692	11,10901	0,000	0,117	0,625	0,177	0,121	0,044	0,181
2015	46,90819	42,7645442	17,25499	5,365666	8,02567	11,52834	0,059	0,127	0,902	0,369	0,485	0,101	0,340
2016	47,85022	43,9706484	17,51368	5,375295	7,947546	12,12956	0,135	0,213	1,000	0,383	0,428	0,183	0,390
2017	48,23475	44,2706282	15,96159	5,347294	7,994756	12,33445	0,166	0,234	0,412	0,340	0,462	0,210	0,304
2018	48,09987	43,1740883	15,64117	5,28293	7,786863	13,47047	0,156	0,156	0,290	0,241	0,311	0,365	0,253
2019	49,37437	42,6095482	16,22997	5,387098	7,947145	14,37364	0,258	0,116	0,513	0,402	0,428	0,487	0,367
2020	58,57042	55,0067626	16,08747	5,708531	8,735062	17,90349	1,000	1,000	0,459	0,898	1,000	0,966	0,887
2021	58,44534	50,7272357	14,87539	5,374373	8,053667	18,15468	0,990	0,695	0,000	0,382	0,505	1,000	0,595
max	58,57042	55,0067626	17,51368	5,774513	8,735062	18,15468							
min	46,17145	40,9839207	14,87539	5,127018	7,358549	10,7837							

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу регулювання умов торгівлі для Китаю

Китай							
Series Name	Середньозважена тарифна ставка, всі товари (%)	Середньозважена преференційна тарифна ставка, всі товари (%)	Частка тарифних позицій з міжнародними піками, всі товари (%)	X1	X2	X3	Інтегральна оцінка
2011	5,99	6,97	13,35629	0,000	0,000	0,241	0,080
2012	5,56	6,97	16,91	0,121	0,000	0,011	0,044
2013	5,17	6,23	16,41	0,234	0,201	0,043	0,159
2014	4,74	5,6	16,23131	0,355	0,372	0,055	0,261
2015	4,52	5,58	16,04741	0,418	0,378	0,067	0,287
2016	3,54	4,29	17,07809	0,696	0,728	0,000	0,475
2017	3,83	4,89	15,15545	0,614	0,565	0,125	0,435
2018	3,39	4,27	11,00744	0,739	0,734	0,394	0,622
2019	2,53	3,29	1,765624	0,983	1,000	0,993	0,992
2020	2,47	3,31	1,658442	1,000	0,995	1,000	0,998
max	5,99	6,97	17,07809				
min	2,47	3,29	1,658442				

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу регулювання умов торгівлі для ЄС

ЄС							
Series Name	Середньозважена тарифна ставка, всі товари (%)	Середньозважена преференційна тарифна ставка, всі товари (%)	Частка тарифних позицій з міжнародними піками, всі товари (%)	X1	X2	X3	Інтегральна оцінка
2011	1,59	3	4,865139	0,794	0,592	0,228	0,538
2012	1,46	2,84	4,976868	1,000	0,918	0,200	0,706
2013	1,49	2,95	4,921036	0,952	0,694	0,214	0,620
2014	2,03	3,07	5,722713	0,095	0,449	0,011	0,185
2015	2,02	3,09	5,766603	0,111	0,408	0,000	0,173
2016	2,09	3,29	5,496077	0,000	0,000	0,068	0,023
2017	1,96	3,27	5,435838	0,206	0,041	0,084	0,110
2018	1,83	3,11	5,339829	0,413	0,367	0,108	0,296
2019	1,84	3,08	5,697177	0,397	0,429	0,018	0,281
2020	1,48	2,8	1,813626	0,968	1,000	1,000	0,989
max	2,09	3,29	5,766603				
min	1,46	2,8	1,813626				

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу регулювання умов торгівлі для Франції

Франція							
Series Name	Середньозважена тарифна ставка, всі товари (%)	Середньозважена преференційна тарифна ставка, всі товари (%)	Частка тарифних позицій з міжнародними піками, всі товари (%)	X1	X2	X3	Інтегральна оцінка
2011	1,59	3	4,865139	0,794	0,592	0,228	0,538
2012	1,46	2,84	4,976868	1,000	0,918	0,200	0,706
2013	1,49	2,95	4,921036	0,952	0,694	0,214	0,620
2014	2,03	3,07	5,722713	0,095	0,449	0,011	0,185
2015	2,02	3,09	5,766603	0,111	0,408	0,000	0,173
2016	2,09	3,29	5,496077	0,000	0,000	0,068	0,023
2017	1,96	3,27	5,435838	0,206	0,041	0,084	0,110
2018	1,83	3,11	5,339829	0,413	0,367	0,108	0,296
2019	1,84	3,08	5,697177	0,397	0,429	0,018	0,281
2020	1,48	2,8	1,813626	0,968	1,000	1,000	0,989
max	2,09	3,29	5,766603				
min	1,46	2,8	1,813626				

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу регулювання умов торгівлі для Німеччини

Німеччина							
Series Name	Середньозважена тарифна ставка, всі товари (%)	Середньозважена преференційна тарифна ставка, всі товари (%)	Частка тарифних позицій з міжнародними піками, всі товари (%)	X1	X2	X3	Інтегральна оцінка
2011	2,37	2,68	10,12616	0,494	0,880	0,224	0,533
2012	2,27	2,64	9,694042	0,536	0,884	0,336	0,586
2013	1,18	1,5	7,137091	1,000	1,000	1,000	1,000
2014	2,29	2,7	10,39259	0,528	0,878	0,155	0,520
2015	2,3	2,83	9,551792	0,523	0,865	0,373	0,587
2016	2,55	3,12	10,14834	0,417	0,835	0,219	0,490
2017	2,51	3,06	10,99072	0,434	0,841	0,000	0,425
2018	2,45	3,03	10,80859	0,460	0,844	0,047	0,450
2019	3,53	11,32	9,868339	0,000	0,000	0,291	0,097
2020	2,22	3,23	9,642929	0,557	0,824	0,350	0,577
max	3,53	11,32	10,99072				
min	1,18	1,5	7,137091				

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу регулювання умов торгівлі для Японії

Японія							
Series Name	Середньозважена тарифна ставка, всі товари (%)	Середньозважена преференційна тарифна ставка, всі товари (%)	Частка тарифних позицій з міжнародними піками, всі товари (%)	X1	X2	X3	Інтегральна оцінка
2011	1,67	2,81	5,626895	0,988	0,984	0,575	0,849
2012	1,67	2,79	5,443512	0,988	0,985	0,862	0,945
2013	1,67	2,81	5,445902	0,988	0,984	0,859	0,943
2014	1,69	2,78	5,575315	0,986	0,986	0,656	0,876
2015	1,69	2,79	5,454132	0,986	0,985	0,846	0,939
2016	1,65	2,79	5,355588	0,989	0,985	1,000	0,991
2017	1,66	3,07	5,994655	0,989	0,967	0,000	0,652
2018	1,59	3,19	5,555718	0,994	0,959	0,687	0,880
2019	13,78	17,94	5,845908	0,000	0,000	0,233	0,078
2020	1,52	2,56	5,737368	1,000	1,000	0,403	0,801
max	13,78	17,94	5,994655				
min	1,52	2,56	5,355588				

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу регулювання умов торгівлі для України

Україна							
Series Name	Середньозважена тарифна ставка, всі товари (%)	Середньозважена преференційна тарифна ставка, всі товари (%)	Частка тарифних позицій з міжнародними піками, всі товари (%)	X1	X2	X3	Інтегральна оцінка
2011	2,08	3,53	4,757973	0,316	0,073	0,230	0,207
2012	1,73	3,13	4,597106	0,615	0,340	0,272	0,409
2013	1,83	3,37	4,846716	0,530	0,180	0,207	0,306
2014	2,39	3,46	5,564119	0,051	0,120	0,021	0,064
2015	2,38	3,48	5,645618	0,060	0,107	0,000	0,055
2016	2,45	3,64	5,429471	0,000	0,000	0,056	0,019
2017	1,99	3,11	5,542616	0,393	0,353	0,027	0,258
2018	1,92	3,04	4,909151	0,453	0,400	0,191	0,348
2019	1,72	2,65	4,914034	0,624	0,660	0,190	0,491
2020	1,28	2,14	1,790586	1,000	1,000	1,000	1,000
max	2,45	3,64	5,645618				
min	1,28	2,14	1,790586				

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу регулювання умов торгівлі для Великої Британії

В.Британія							
Series Name	Середньозважена тарифна ставка, всі товари (%)	Середньозважена преференційна тарифна ставка, всі товари (%)	Частка тарифних позицій з міжнародними піками, всі товари (%)	X1	X2	X3	Інтегральна оцінка
2011	1,9	2,42	2,265461	0,910	1,000	0,094	0,668
2012	2,05	2,57	1,07232	0,870	0,982	0,755	0,869
2013	2,78	2,78	1,230809	0,676	0,956	0,667	0,766
2014	2,06	2,65	2,434296	0,867	0,972	0,000	0,613
2015	1,93	2,46	2,348855	0,902	0,995	0,047	0,648
2016	2,46	2,46	1,043259	0,761	0,995	0,771	0,842
2017	1,9	2,73	1,505275	0,910	0,962	0,515	0,796
2018	1,56	2,73	0,6592438	1,000	0,962	0,984	0,982
2019	5,33	10,63	1,717827	0,000	0,000	0,397	0,132
2020	1,67	3,26	0,6297337	0,971	0,898	1,000	0,956
max	5,33	10,63	2,434296				
min	1,56	2,42	0,6297337				

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу регулювання умов торгівлі для США

США							
Series Name	Середньозважена тарифна ставка, всі товари (%)	Середньозважена преференційна тарифна ставка, всі товари (%)	Частка тарифних позицій з міжнародними піками, всі товари (%)	X1	X2	X3	Інтегральна оцінка
2011	1,59	3	4,865139	0,794	0,592	0,228	0,538
2012	1,46	2,84	4,976868	1,000	0,918	0,200	0,706
2013	1,49	2,95	4,921036	0,952	0,694	0,214	0,620
2014	2,03	3,07	5,722713	0,095	0,449	0,011	0,185
2015	2,02	3,09	5,766603	0,111	0,408	0,000	0,173
2016	2,09	3,29	5,496077	0,000	0,000	0,068	0,023
2017	1,96	3,27	5,435838	0,206	0,041	0,084	0,110
2018	1,83	3,11	5,339829	0,413	0,367	0,108	0,296
2019	1,84	3,08	5,697177	0,397	0,429	0,018	0,281
2020	1,48	2,8	1,813626	0,968	1,000	1,000	0,989
max	2,09	3,29	5,766603				
min	1,46	2,8	1,813626				

Продовження додатку Г

Показники для розрахунку субіндексу мережева доступність для Китаю

Китай									
Series Name	Користувачі фіксованого широкосмугового інтернету (на 100 осіб)	Користувачі фіксованого широкосмугового телефонного зв'язку (на 100 осіб)	Особи, які користуються Інтернетом (% населення)	Абоненти мобільного зв'язку (на 100 осіб)	X1	X2	X3	X4	Інтегральна оцінка
2011	11,531024	21,00921	38,3	72,67381	0,000	1,000	0,000	0,000	0,250
2012	12,819261	20,35423	42,30012	81,3835	0,049	0,921	0,115	0,174	0,315
2013	13,727851	19,40157	45,8	89,31856	0,084	0,807	0,216	0,332	0,360
2014	14,473325	18,00692	47,9	92,84599	0,113	0,640	0,276	0,402	0,358
2015	19,878233	16,57411	50,3	92,70072	0,320	0,468	0,345	0,399	0,383
2016	23,011582	14,73896	53,2	97,36387	0,441	0,248	0,429	0,492	0,402
2017	27,951267	13,73894	54,3	104,2266	0,630	0,128	0,460	0,629	0,462
2018	28,748202	13,55509	59,2	116,3882	0,661	0,106	0,601	0,872	0,560
2019	31,597888	13,43539	64,08088	122,8133	0,770	0,091	0,742	1,000	0,651
2020	33,93497	12,7661	70,05276	120,5962	0,860	0,011	0,914	0,956	0,685
2021	37,5755	12,67283	73,05	121,5383	1,000	0,000	1,000	0,975	0,744
max	37,5755	21,00921	73,05	122,8133					
min	11,531024	12,67283	38,3	72,67381					

Показники для розрахунку субіндексу мережева доступність для ЄС

ЄС									
Series Name	Користувачі фіксованого широкосмугового інтернету (на 100 осіб)	Користувачі фіксованого широкосмугового телефонного зв'язку (на 100 осіб)	Особи, які користуються Інтернетом (% населення)	Абоненти мобільного зв'язку (на 100 осіб)	X1	X2	X3	X4	Інтегральна оцінка
2011	36,238794	64,30877	77,82	95,28593	0,000	1,000	0,000	0,000	0,250
2012	38,020393	62,96037	81,44	98,7135	0,142	0,767	0,437	0,195	0,386
2013	39,377799	61,70346	81,9198	99,98235	0,251	0,551	0,495	0,268	0,391
2014	40,839151	61,02519	83,75	102,8881	0,368	0,433	0,717	0,433	0,488
2015	42,104838	61,0079	78,00604	104,4997	0,469	0,431	0,022	0,525	0,362
2016	43,25722	60,95705	79,26981	105,5973	0,561	0,422	0,175	0,588	0,436
2017	44,40004	60,37657	80,50246	107,5984	0,652	0,322	0,324	0,702	0,500
2018	45,272235	59,32374	82,04319	109,5588	0,722	0,140	0,510	0,814	0,546
2019	46,211353	58,69121	83,33974	111,8638	0,797	0,031	0,667	0,945	0,610
2020	47,49841	58,5592	84,70641	112,8271	0,900	0,008	0,832	1,000	0,685
2021	48,756076	58,51256	86,09549	112,7373	1,000	0,000	1,000	0,995	0,749
max	48,756076	64,30877	86,09549	112,8271					
min	36,238794	58,51256	77,82	95,28593					

Продовження додатку Д

Показники для розрахунку субіндексу мережева доступність для Франції

Франція									
Series Name	Користувачі фіксованого широкосмугового інтернету (на 100 осіб)	Користувачі фіксованого широкосмугового телефонного зв'язку (на 100 осіб)	Особи, які користуються Інтернетом (% населення)	Абоненти мобільного зв'язку (на 100 осіб)	X1	X2	X3	X4	Інтегральна оцінка
2011	33,475762	63,12683	81,27	111,6387	0,000	1,000	0,000	0,000	0,250
2012	34,283532	61,43804	82,35	113,3109	0,075	0,901	0,106	0,079	0,290
2013	35,06581	59,62249	84,17	122,4697	0,148	0,795	0,285	0,513	0,435
2014	36,126609	57,44158	86,19	121,5874	0,247	0,668	0,484	0,471	0,467
2015	37,414673	55,25553	87,5898	117,4074	0,367	0,540	0,622	0,273	0,450
2016	38,699562	55,02152	84,16521	125,675	0,486	0,526	0,285	0,664	0,490
2017	40,220939	53,73717	84,39415	132,7695	0,628	0,451	0,307	1,000	0,597
2018	41,198304	51,26863	87,03711	129,6795	0,719	0,307	0,568	0,854	0,612
2019	42,323757	46,02628	88,13452	128,9265	0,824	0,000	0,676	0,818	0,579
2020	43,46063	46,0584	89,81294	128,8867	0,930	0,002	0,841	0,816	0,647
2021	44,216765	46,30221	91,43061	127,5649	1,000	0,016	1,000	0,754	0,692
max	44,216765	63,12683	91,43061	132,7695					
min	33,475762	46,02628	81,27	111,6387					

Продовження додатку Д

Показники для розрахунку субіндексу мережева доступність для Німеччини

Німеччина									
Series Name	Користувачі фіксованого широкосмугового інтернету (на 100 осіб)	Користувачі фіксованого широкосмугового телефонного зв'язку (на 100 осіб)	Особи, які користуються Інтернетом (% населення)	Абоненти мобільного зв'язку (на 100 осіб)	X1	X2	X3	X4	Інтегральна оцінка
2011	27,886086	50,51942	79,05411	103,7137	0,000	1,000	0,000	0,000	0,250
2012	28,260745	50,2334	79,4964	110,3834	0,045	0,766	0,031	0,112	0,239
2013	28,915226	50,14082	88,21943	115,8277	0,123	0,690	0,649	0,204	0,416
2014	29,643785	49,85802	89,10683	123,8317	0,210	0,459	0,712	0,338	0,430
2015	30,547972	50,06296	91,05803	126,1757	0,318	0,627	0,850	0,378	0,543
2016	31,344497	50,49881	93,18272	131,3865	0,414	0,983	1,000	0,465	0,716
2017	32,000375	50,49204	91,72655	136,4177	0,492	0,978	0,897	0,550	0,729
2018	32,866824	50,24941	88,74635	142,4669	0,596	0,779	0,686	0,652	0,678
2019	33,787998	49,87865	92,7304	148,2722	0,706	0,476	0,968	0,749	0,725
2020	35,131842	49,48598	90,21946	155,739	0,867	0,155	0,790	0,875	0,672
2021	36,246848	49,29661	82,91408	163,1738	1,000	0,000	0,273	1,000	0,568
max	36,246848	50,51942	93,18272	163,1738					
min	27,886086	49,29661	79,05411	103,7137					

Продовження додатку Д

Показники для розрахунку субіндексу мережева доступність для Японії

Японія									
Series Name	Користувачі фіксованого широкосмугового інтернету (на 100 осіб)	Користувачі фіксованого широкосмугового телефонного зв'язку (на 100 осіб)	Особи, які користуються Інтернетом (% населення)	Абоненти мобільного зв'язку (на 100 осіб)	X1	X2	X3	X4	Інтегральна оцінка
2011	28,13749	45,66094	69,72946	94,75188	0,000	1,000	0,000	0,000	0,250
2012	29,216363	43,76896	74,7	96,2693	0,117	0,886	0,226	0,121	0,337
2013	30,068712	41,71677	71,4	97,28308	0,210	0,763	0,076	0,201	0,312
2014	30,372573	39,90107	73	100,1748	0,242	0,654	0,149	0,432	0,369
2015	31,487847	38,46119	74,5542	102,3084	0,363	0,567	0,219	0,601	0,438
2016	32,307673	37,08411	85,54442	103,3703	0,452	0,484	0,718	0,686	0,585
2017	32,808635	35,26382	87,27489	103,1298	0,507	0,375	0,797	0,667	0,586
2018	33,346176	33,21882	88,4989	104,8479	0,565	0,252	0,852	0,803	0,618
2019	34,186442	31,8351	89,43028	106,414	0,656	0,169	0,895	0,928	0,662
2020	36,087181	30,30255	90,62047	104,9354	0,862	0,077	0,949	0,810	0,675
2021	37,354863	29,02661	91,75321	107,3195	1,000	0,000	1,000	1,000	0,750
max	37,354863	45,66094	91,75321	107,3195					
min	28,13749	29,02661	69,72946	94,75188					

Продовження додатку Д

Показники для розрахунку субіндексу мережева доступність для України

Україна									
Series Name	Користувачі фіксованого широкосмугового інтернету (на 100 осіб)	Користувачі фіксованого широкосмугового телефонного зв'язку (на 100 осіб)	Особи, які користуються Інтернетом (% населення)	Абоненти мобільного зв'язку (на 100 осіб)	X1	X2	X3	X4	Інтегральна оцінка
2011	32,532919	52,54268	85,38	121,9256	0,000	1,000	0,000	0,832	0,458
2012	33,985426	52,02641	87,48	122,7565	0,167	0,899	0,186	1,000	0,563
2013	35,830451	51,91705	89,8441	122,3502	0,379	0,878	0,395	0,918	0,642
2014	36,635041	51,31432	91,61	121,1308	0,472	0,760	0,551	0,671	0,613
2015	37,812724	50,91885	92,0003	121,5049	0,607	0,682	0,586	0,747	0,655
2016	38,799086	49,70421	94,7758	120,2211	0,721	0,445	0,831	0,487	0,621
2017	39,421037	48,08612	90,42455	119,7294	0,792	0,128	0,446	0,387	0,438
2018	40,020943	47,43276	90,69201	118,7527	0,861	0,000	0,470	0,190	0,380
2019	40,29393	49,03962	92,51663	120,8485	0,893	0,314	0,632	0,614	0,613
2020	40,787039	48,80742	94,8182	117,8163	0,949	0,269	0,835	0,000	0,513
2021	41,228144	48,44901	96,68024	118,5668	1,000	0,199	1,000	0,152	0,588
max	41,228144	52,54268	96,68024	122,7565					
min	32,532919	47,43276	85,38	117,8163					

Продовження додатку Д

Показники для розрахунку субіндексу мережева доступність для Великої Британії

В.Британія									
Series Name	Користувачі фіксованого широкосмугового інтернету (на 100 осіб)	Користувачі фіксованого широкосмугового телефонного зв'язку (на 100 осіб)	Особи, які користуються Інтернетом (% населення)	Абоненти мобільного зв'язку (на 100 осіб)	X1	X2	X3	X4	Інтегральна оцінка
2011	6,9562108	27,82341	28,70826	121,9416	0,000	1,000	0,000	0,000	0,250
2012	8,0375515	26,86289	35,27	130,859	0,093	0,957	0,130	0,399	0,395
2013	8,8584295	26,22357	40,95413	138,4411	0,163	0,928	0,242	0,739	0,518
2014	9,3062103	24,67398	46,23598	144,2788	0,202	0,859	0,347	1,000	0,602
2015	11,643704	21,31227	48,88464	142,003	0,402	0,708	0,399	0,898	0,602
2016	12,034258	19,8428	53,00097	133,169	0,435	0,642	0,481	0,503	0,515
2017	12,353543	16,94352	58,88948	131,3565	0,463	0,512	0,598	0,421	0,499
2018	12,803256	14,38824	62,55316	127,7539	0,501	0,398	0,670	0,260	0,457
2019	16,159131	9,9634	70,12484	130,6294	0,789	0,200	0,820	0,389	0,549
2020	18,617013	7,941626	75,03791	129,3412	1,000	0,109	0,917	0,331	0,589
2021	18,267794	5,511484	79,21829	135,0257	0,970	0,000	1,000	0,586	0,639
max	18,617013	27,82341	79,21829	144,2788					
min	6,9562108	5,511484	28,70826	121,9416					

Продовження додатку Д

Показники для розрахунку субіндексу мережева доступність для США

США									
Series Name	Користувачі фіксованого широкосмугового інтернету (на 100 осіб)	Користувачі фіксованого широкосмугового телефонного зв'язку (на 100 осіб)	Особи, які користуються Інтернетом (% населення)	Абоненти мобільного зв'язку (на 100 осіб)	X1	X2	X3	X4	Інтегральна оцінка
2011	27,265257	44,18563	69,63482	121,5052	0,000	1,000	0,000	0,008	0,252
2012	28,151469	42,96321	71,82859	123,5366	0,084	0,856	0,128	0,597	0,416
2013	29,220089	42,50473	73,5876	124,9281	0,184	0,802	0,230	1,000	0,554
2014	30,34352	41,96513	75,17095	123,562	0,290	0,739	0,322	0,604	0,489
2015	31,45093	41,05464	75,65872	121,8278	0,395	0,632	0,350	0,102	0,370
2016	32,565417	40,49593	76,90997	122,1922	0,500	0,566	0,423	0,207	0,424
2017	33,786646	39,74313	78,70269	122,5568	0,615	0,477	0,528	0,313	0,483
2018	34,750063	38,46561	81,74182	121,9553	0,706	0,327	0,704	0,139	0,469
2019	35,634624	36,55585	82,75182	121,7996	0,790	0,103	0,763	0,094	0,437
2020	36,805374	35,97312	84,77035	121,4764	0,900	0,034	0,881	0,000	0,454
2021	37,863636	35,68372	86,82166	122,7118	1,000	0,000	1,000	0,358	0,589
max	37,863636	44,18563	86,82166	124,9281					
min	27,265257	35,68372	69,63482	121,4764					